ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Полтавської області у 2025-2026 навчальному році

Інформаційно-методичний збірник

2025

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Полтавської області у 2025-2026 навчальному році: інформаційно-методичний збірник / Упор.: Зелюк В.В., Пилипенко В.В., Жара Н.М. — Полтава, ПАНО: 2025. — 294 с.

Інформаційно-методичний збірник містить методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Полтавської області у 2025-2026 навчальному році, укладені працівниками Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського.

Робоча група з підготовки матеріалів:

Зелюк Віталій Володимирович, к.п.н., доцент, директор

Пилипенко Вадим Валерійович, к.п.н, перший заступник директора

Жара Наталія Миколаївна, методист відділу організаційно-методичного супроводу ліцензування освітньої діяльності

Золотухіна Вікторія Миколаївна, методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти

Моргун Ірина Вікторівна, методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти

Крилевець Марина Петрівна, методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти

Лозинська Ольга Михайлівна, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Шостя Світлана Петрівна, методист центру підтримки дистанційної освіти та цифрової грамотності

Кучеренко Олег Володимирович, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Тимчук Олександр Валерійович, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Бур'ян Віктор Іванович, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Заєць Галина Миколаївна, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Бечкало Зоя Михайлівна, методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін

Коваленко Ольга Павлівна, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін

Міщенко Ірина Олександрівна, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін

Дика Ірина Володимирівна, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін

Дяченко Ольга Володимирівна, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін

Халецька Лілія Леонідівна, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін

Білоха Валерій Миколайович, методист відділу виховної роботи та розвитку цінностей

Красницька Ольга Анатоліївна, методист відділу розвитку виховної роботи та розвитку цінностей

Ігнатова Альона Григорівна, методист відділу виховної роботи та розвитку цінностей

Хорошева Тетяна Вікторівна, методист навчально-методичного кабінету психологічної служби

Самойлюк Ольга Миколаївна, методист навчально-методичного кабінету психологічної служби

Васильєва Наталія Валеріївна, методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти

ЗМІСТ

Методичні рекомендації щодо проведення Першого уроку та інших заходів до початку нового 2025-2026 навчального року **4**

Дошкільна освіта **6**

Початкова ланка **14**

Математика та математична освітня галузь **40**

Інформатика **64**

Фізика і астрономія **77**

Технології (трудове навчання) та креслення **86**

Біологія, біологія і екологія **116**

Інтегровані курси природничої галузі для 5 класів «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» **128**

Хімія **136**

Географія **147**

Економіка та курси за вибором економічного спрямування **161**

Основи здоров’я та соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь **165**

Українська мова та література **185**

Історія, правознавство, громадянська освіта **188**

Зарубіжна література **193**

Іноземні мови **206**

Мистецька освітня галузь (освітня галузь «Мистецтво») **222**

Фізична культура **230**

Предмет «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» **238**

Організація виховної діяльності **245**

Психологічна служба **257**

Інклюзивне навчання **274**

Методичні рекомендації щодо проведення Першого уроку та інших заходів до початку нового 2025-2026 навчального року

Міністерство освіти і науки України (МОН) рекомендує, щоб Перший урок у новому 2025-2026 навчальному році був присвячений вшануванню пам’яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Це може бути виконано за допомогою методичних рекомендацій від Українського інституту національної пам’яті (https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam). Для підготовки першого уроку рекомендується враховувати актуальні теми, пов'язані з українськими інтересами, особистою безпекою, ментальним здоров'ям, емоційною рівновагою, а також хоробрістю Збройних сил України. Методичні рекомендації МОН щодо проведення Першого уроку включать такі підходи, як використання освітньої діяльності для формування патріотичних почуттів, патріотизму, національної самосвідомості, правосвідомості, політичної культури та культури міжетнічних відносин.

Змістовною основою для підготовки плану проведення Першого уроку можуть бути розробки Обласного репозитарію освітніх матеріалів для дистанційного компоненту освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, з якими можна ознайомитися за посиланням: https://ed.pano.pl.ua/ .

Під час уроку рекомендуємо наголосити учням про важливість тилу. Бо без тилу-немає фронту, бо без правди – немає довіри, без дорослої свідомої нації – немає перемоги. Наші діти знають, що ворог цілить у наші міста і села, залізницю і склади, школи і лікарні, у нашу втомленість, у наше бажання забути, що йде війна. Тому, на наш погляд, на Перший урок можна запросити батьків загиблих захисників, покласти квіти до пам’ятного знаку, висадити кущ калини або клен на знак глибокої вдячності загиблим воїнам. Дати можливість учням розповісти про місцевих волонтерів, про кількість зібраних громадою донатів, як громада допомагає у лікуванні поранених, у залученні ветеранів до суспільного життя.

Мусимо згадати на Першому уроці про тих, хто постраждав від війни. Хвилиною мовчання віддати шану загиблим. Висловити своє співчуття вимушеним переселенцям, усім тим, хто мусив залишити свої домівки і переїхати подалі від фронтових місць та адаптується до нового місця проживання та навчання. Згадати ровесників на тимчасово окупованих територіях та тих. хто вимушений був виїхати за кордон.

Вважаємо за необхідне наголосити учням, що ворог-росія підступна і безжальна. Поінформуйте про трьох підлітків з Полтавщини, які отримали

нагороди за відмову виконувати незаконні завдання від ворога і повідомили про це поліцію. Їх приклад показав важливість патріотизму у складні часи.

Звертаємо увагу на обов'язкове врахування вікових особливостей учнів та їх особистісний психоемоційний стан. Перш ніж готувати текст, відео, фотозображення, вчителю слід проаналізувати родинне коло учнів. Дії і слова педагога не повинні травмувати дітей, які лишилися без батьків, у кого родичі воюють на передовій або зникли безвісти.

Групова взаємодія під час першої зустрічі в новому навчальному році має активізувати в учнів внутрішню мотивацію, відчуття приналежності до класного колективу як значимого середовища для саморозвитку, активізувати відчуття відповідальності за психологічну безпеку в освітньому середовищі, також значимості індивідуальних зусиль для самореалізації та суспільної корисності. Важливим є відкриття і сенсів власного життя з перспективою майбутнього, зокрема для дітей підліткового віку, учнів старшої школи (допоміжним є онлайн ресурс «СенсоТека. Ти як?» за посиланням: https://howareu.com/materials/sensoteka-ty-iak).

Доречним в організації уроку буде етап рефлексії як можливості для учнів відреагувати власні емоції, поділитися думками з теми уроку – що є свідченням усвідомлення учнями та формування особистого ставлення до змісту. В ході рефлексії може виникнути потреба в психоемоційній підтримці учасників освітнього процесу, якщо контент уроку нагадає їм про власний болісний досвід. Зауважимо, що з метою емоційного підсилення висвітлення теми уроку, слід уважно підійти до вибору музичного фону. Оновити свої знання та поповнити методичний ресурс з питань психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу педагоги можуть скориставшись джерелом «Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу» (для різних вікових категорій дітей, розміщено за посиланням: https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf).

Адміністрація закладу освіти разом з педагогічною радою вирішує питання щодо форм проведення, місця проведення та контингенту учасників заходів.

Першочергове завдання організаторів – забезпечення умов для безпечного початку навчального року, для підтримки позитивного настрою учнів, вчителів, батьків у створенні сприятливої атмосфери освітнього процесу.

***Вікторія ЗОЛОТУХІНА**, методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського,*
***Тетяна ХОРОШЕВА,** методист навчально-методичного кабінету психологічної служби Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського*

Дошкільна освіта

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є фундаментом цілісного розвитку кожної дитини. Саме в цей період закладаються основи її фізичного, емоційного та інтелектуального становлення. Якість організації розвитку, навчання й виховання безпосередньо впливає на майбутні навчальні досягнення, рівень соціальної адаптації та здатність долати життєві виклики.

Важливо пам'ятати: *мета дошкільної освіти* полягає не лише у підготовці дітей до школи, а насамперед – у розвитку їхніх фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей через виховання, навчання, соціалізацію та формування необхідних життєвих навичок (*ст. 11 Закону України "Про дошкільну освіту", 2024*).

Освітній процес у ЗДО має відповідати Державному стандарту дошкільної освіти, виконання якого є обов'язковим для всіх закладів дошкільної освіти (*ст. 42, п. 1*). У зв'язку з набранням чинності новим Законом України "Про дошкільну освіту" (далі – нового Закону) та реформуванням галузі планується оновлення цього стандарту. Водночас у законі визначено, що нова редакція або зміни до стандарту набирають чинності не раніше ніж через рік з дня їх затвердження (*ст. 42, п. 2*).

Отже, на сучасному етапі освітня робота з дітьми здійснюється відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) у редакції від 12.01.2021 р. (*абз. 1, п. 3, розд. XII "Прикінцеві та перехідні положення" нового Закону*). Варто врахувати, що згідно з новим законом (*ст. 1*) стандарт більше не матиме подвійної назви — залишається лише "Державний стандарт дошкільної освіти". Основні загальні вимоги до організації освітнього процесу викладено у ст. 15 нового Закону.

Зміни у вимогах до формування та використання освітніх програм у ЗДО

1. *Відсутність обов'язкової вимоги щодо формування освітньої програми закладу.* Згідно з п. 2 ст. 16 нового Закону України "Про дошкільну освіту" ЗДО може здійснювати освітній процес:

· за освітніми програмами, рекомендованими центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;

· або за освітніми програмами, що мають не менше трьох позитивних експертних висновків (із чітко визначеними вимогами до тих, хто може надавати такі висновки).

У *п. 3 ст. 39* нового Закону “Про дошкільну освіту” зазначено: педагогічна рада ухвалює рішення про вибір освітніх і парціальних програм на навчальний рік. При цьому відсутня вимога щодо затвердження педагогічною радою та керівником освітньої програми закладу (не плутати з *програмою розвитку закладу*, яка обов’язково формується, схвалюється педрадою та затверджується керівником).

2. Оновлена термінологія

· Раніше існували освітні програми або програми розвитку, що визначалися за чотирма критеріями.

· Тепер комплексну освітню програму (яка охоплює всі напрями державного стандарту) у новому Законі названо просто *освітньою програмою* (*абз. 8 ст. 1*).

· Залишено термін парціальна програма — програма, що містить освітні компоненти в межах одного або кількох напрямів державного стандарту.

3. Можливість розробки власних програм.

Педагоги (індивідуально або у співавторстві) можуть створювати й використовувати власні освітні чи парціальні програми, за умови отримання позитивних експертних висновків (*п. 2 та п. 7 ст. 16 нового Закону*). Основні вимоги до структури таких програм визначені у *п. 3 ст. 16*.

4. Порядок ухвалення та оприлюднення

· Рішення про використання конкретних освітніх чи парціальних програм ухвалює педагогічна рада ЗДО (*п. 4 та п. 8 ст. 16*).

· Перелік обраних програм обов’язково публікується на офіційному сайті ЗДО (*п. 9 ст. 16*).

5. Гнучкість у виборі та комбінуванні програм новий Закон дозволяє:

· одночасно використовувати різні чинні освітні та парціальні програми (*п. 1 ст. 16*);

· комбінувати, інтегрувати та адаптовувати обрані програми під потреби дітей і закладу (*п. 10 ст. 16*).

Ознайомитися з переліком чинних освітніх, парціальних програм та навчально-методичної літератури для закладів дошкільної освіти можна за постійно діючим посиланням https://goo.gl/17YmaJ. Порядок надання грифів “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України” та “Схвалено для використання в освітньому процесі” (далі – грифи) визначено у Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, затвердженого наказом МОНУ від 05.06.2023 № 675

Станом на сьогодні інформації про вихід нових освітніх програм або оновлених редакцій чинних (раніше — комплексних) програм немає.

Відповідно до вимог *Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам*, гриф надається строком на п’ять років і спливає 01 липня відповідного року. Це означає, що всі освітні та парціальні програми, схвалені чи рекомендовані у 2020 році, мали б пройти оновлення грифів.

Серед найбільш поширених у ЗДО нашої області програм, що підлягають оновленню:

- “Дитина. Освітня програма від 2 до 7 років” – використовується найчастіше;
- “Впевнений старт. Освітня програма для дітей молодшого дошкільного віку”;
- “Стежини у Всесвіт. Комплексна програма для дітей раннього та передшкільного віку”;
- “STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт”. Альтернативна (парціальна) програма формування культури інженерного мислення дітей передшкільного віку;
- “Дитяча хореографія. Програма хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років”.

Попри завершення строку дії грифів у деяких програм, новий Закон дозволяє користуватися ними ще певний час. Зокрема:

- “До затвердження державного стандарту, його нової редакції чи змін до нього не може вимагатися внесення змін до освітньої програми, за умови що освітня програма відповідає вимогам частини третьої цієї статті” *(ст. 16, п. 5, абз. 2)*.

- “До затвердження освітніх і парціальних програм відповідно до цього Закону заклади дошкільної освіти можуть використовувати програми, затверджені (схвалені, рекомендовані) у порядку, встановленому до набрання чинності цим Законом” *(розд. XII “Прикінцеві та перехідні положення”, п. 3, абз. 2)*.

Також передбачено однорічний перехідний період для приведення освітніх програм у відповідність до нового або оновленого Державного стандарту *(ст. 16, п. 5)*.

Планування освітньої роботи: право вибору за педагогом

Щодо планування роботи з дітьми – за педагогами ЗДО зберігається право самостійно обирати форму плану освітньої роботи. Хоча воно прямо не закріплене в Законі “Про дошкільну освіту”, Закон України “Про освіту” гарантує педагогічним працівникам академічну свободу, зокрема “вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі” *(ст. 54, п. 1)*.

Робота педагогічних працівників здійснюється на основі календарного та/або перспективного плану, який забезпечує системність, послідовність і комплексність організації діяльності з дітьми.

Чинне законодавство визначає, що план роботи є обов'язковим документом, за формування та зберігання якого відповідає педагог закладу. Водночас закон не встановлює єдиних зразків чи обов'язкових шаблонів перспективних і календарних планів.

Щоб вибір форми планування відповідав принципам організації освітнього процесу, доцільно розглядати це питання на засіданні педагогічної ради перед початком навчального року. Якщо зміни у формах планування не передбачаються порівняно з минулим роком, щорічне повторне винесення питання не є обов'язковим.

При плануванні різних форм та змісту роботи з дітьми необхідно враховувати тип організації освітньої діяльності групи, що передбачено *ст. 35* нового Закону. Важливо також орієнтуватися на розпорядок роботи, адже у ЗДО можуть формуватися групи з різним часом і режимом перебування дітей (*ст. 15, п. 3*).

Педагогам таких груп слід визначити, які види діяльності доцільно проводити безпосередньо в закладі, а які рекомендувати батькам для організації вдома. Наприклад:

· У ЗДО важливий досвід спілкування з однолітками, пізнавально-дослідницька, мовленнєва та музична діяльність за участю фахівців;

· У сімейному середовищі доцільно організовувати господарсько-побутові справи, фізкультурно-оздоровчі заняття, малювання, співи. Команда Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) за підтримки Міністерства освіти і науки України пропонує батькам платформу розвитку дошкільнят НУМО https://numo.mon.gov.ua/ яка містить різноманітні корисні матеріали. Вони допоможуть дорослим цікаво організувати час і дозвілля дітей, зберігаючи навички та сприяючи їхньому розвитку.

Відповідно до п. 3 ст. 2 Закону України "Про освіту", усі заклади освіти мають автономію у виборі пріоритетних напрямів та завдань освітнього процесу, орієнтуючись на детальний аналіз результатів минулого навчального року.

Підвищення якості освіти і захист дітей у закладах дошкільної освіти в сучасних умовах

З огляду на сучасні умови та дію правового режиму воєнного стану, питання створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, а

також підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти залишаються ключовими пріоритетами і в цьому навчальному році.

Оскільки підвищення кваліфікації з питань надання психологічної допомоги та підтримки дітей, домедичної допомоги, забезпечення їхньої безпеки є одним із обов'язків педагогів ЗДО *(абз. 4 п. 2 ст. 21 нового Закону)*, Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського планує проведення заходу за напрямом: "Політика забезпечення безпеки дітей у системі освіти" (комплексний підхід до захисту дітей від насильства та жорстокого поводження у закладі дошкільної освіти).

Психосоціальна підтримка розвитку та навчання дітей, а також забезпечення їхнього благополуччя в закладах дошкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій залишається одним із провідних завдань педагогічної діяльності нашої області. Заклади дошкільної освіти Полтавської області продовжують впроваджувати у місцеве дошкілля шведську програму соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку Peppy Pals ("Веселі друзі").

За останній рік позитивні відгуки отримали педагоги ЗДО області, які взяли участь у всеукраїнському проєкті з реалізації інноваційної парціальної програми "Думай на рівних" (Think Equal). Основними цілями цього проєкту є:

- соціально-емоційний розвиток дітей;
- формування демократичних цінностей;
- розвиток навичок критичного мислення, ефективної комунікації, емпатії, самовпевненості тощо.

З нового навчального року планується розширення цієї роботи та залучення нових педагогів ЗДО до проєкту. Тож слідкуйте за додатковою інформацією від Полтавської академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського.

Додаткову підтримку для ефективної організації освітнього процесу педагогам може надати новий цифровий фаховий журнал від ВГО "Асоціація працівників дошкільної освіти" - інформаційний електронний бюлетень «Дошкілля.UA», що доступний у вільному доступі на сайті організації https://surl.li/yiqyjb

Національно-патріотичне виховання у закладах дошкільної освіти, особливо в умовах військової агресії проти України, набуває особливої ваги та актуальності. В основі патріотичного виховання дітей мають лежати емпатія, співчуття, особиста відповідальність кожного за плекання національної ідентичності, збереження історичної пам'яті та національної культури. Саме тому педагогам у роботі допоможуть такі парціальні програми:

Ø “Народознавство в дії”. Парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки, авт. Наталія Вонітова, Тетяна Гриців (гриф від 21.08.2024);

Ø “Україна єдина: цінуємо та творимо”, парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку, авт. Шульга Л., Канцедал Н (гриф від 20.12.2023);

Ø “Моя країна – Україна”. Парціальна програма з патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку. Комплект., авт. Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.В., вид. «Ранок» (гриф від 29.06.2022);

Ø “Україна – моя Батьківщина”. Парціальна програма з національно-патріотичного виховання дітей середнього та старшого дошкільного віку, за заг.наук.ред. Рейпольської О.Д. (гриф від 21.06.2022).

Батьки та вихователі, повинні зробити все можливе, щоб навчити дітей пишатися своїм корінням, звичаями, історією та сповнити змістом відчуття належності до українського народу.

Ненав’язливе прищеплення дітям любові до України має відбуватися у формі ігор, тематика яких може стосуватися:

· державних символів України;

· національних традицій (звичаї приготування до Святвечора, святкування Різдва, Великодня; виконання колядок, щедрівок, веснянок, гаївок; розваги під час Адріївських вечорниць, тощо);

· української культури: народних казок, пісень, творів мистецтва, видатних діячів української історії та сучасності.

Заняття з патріотичного виховання доцільно проводити напередодні державних свят; добре, якщо у груповій кімнаті створено тематичний мінісередок, наповнення якого можна поновлювати відповідно до запланованих заходів.

Хвилина пам’яті

Патріотичне виховання дошкільників починається з простих, але глибоких у значенні щоденних традицій. Однією з них є хвилина мовчання та виконання Державного Гімну України. Щоранку в багатьох дитячих садках Полтавщини діти разом із вихователями хвилиною мовчання вшановують пам’ять українських воїнів, які віддали життя за мир і незалежність нашої країни, та співають гімн. Важливо, щоб загальна хвилина мовчання о 9:00 та спільне виконання Державного Гімну України не перетворилися на формальний ритуал, а стали щирим моментом, коли навіть найменші відчувають свою причетність до великої справи.

І, звичайно, щоб у серцях дітей зростала гордість за рідну країну, важливо показувати їм приклади людей, чиї досягнення надихають. Спортсмени, митці,

науковці – усі вони творять славу України і можуть стати для малюків яскравим прикладом для наслідування. Дотримуйтесь трьох принципів:

· Доступність: розповідайте про діячів простими словами, наголошуючи на їхньому таланті та любові до України;

· Наочність: використовуйте репродукції картин, фотографії чи відеоматеріали про успіхи спортсменів та досягнення в науці;

· Активність: заохочуйте дітей створювати власні малюнки чи аплікації, проводьте досліди або організовуйте спортивні ігри на честь діячів.

Результатом таких занять стане сприйняття видатних українців як героїв, що мотивують до успіху, і усвідомлення дітьми, що вони є частиною великої та талановитої нації.

Майбутнє України починається у дитячому садку – з перших вражень, слів і прикладів, які ми даємо дітям. Кожен педагогічний працівник закладу дошкільної освіти, навчаючи з любов'ю, підтримуючи з теплом і надихаючи власним прикладом, допомагає зростити покоління, яке з гордістю нестиме у серці свою національну ідентичність, житиме за принципами добра, справедливості та взаємоповаги. Нехай ваша щоденна робота у ЗДО стане тим ґрунтом, на якому проростатимуть сильні, творчі й вільні громадяни України.

Пам'ятаймо: успіх освітнього процесу в закладі дошкільної освіти залежить не лише від наявності сучасних програм та матеріалів, а й від нашого натхнення, професійної майстерності й віри в кожну дитину. Створюючи сприятливе, безпечне та розвивальне середовище, ми допомагаємо малюкам робити перші впевнені кроки у пізнанні світу. Нехай кожен день у ЗДО буде наповнений цікавими відкриттями, теплом взаєморозуміння та радістю спільних досягнень.

Список використаних джерел та літератури

1. "Народознавство в дії". Парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки. / Наталія Вонітова, Тетяна Гриців URL: https://drive.google.com/file/d/12XguAoVctRdzfKxDVOYjt1_jL3KUX-sk/view (дата звернення: 10.06.2025)

2. "Україна єдина: цінуємо та творимо", парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку / Шульга Л., Канцедал Н. / Київ, 2024. – 45 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1PBJRp0foGQsN28GeaiGNxcwCobCwIeFf/view (дата звернення: 11.06.2025)

3. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методичний посібник / Гавриш Н.В., Васильєва С.А., Рагозіна В.В.; за заг. ред. Н.В. Гавриш. – Кропивницький: Імекс – ЛТД, 2021 –158 с. URL: https://surl.lu/envusr (дата звернення: 10.06.2025)

4. Закон України “Про дошкільну освіту” (редакція від 01.01.2025 року) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення 10.06.2025)

5. Закон України “Про освіту” (редакція від 24.03.2024) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 09.06.2025)

6. Платформа розвитку дошкільнят НУМО https://numo.mon.gov.ua/

Ірина МОРГУН, *методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського*

Початкова ланка

Шановні колеги! Уже за декілька тижнів початок нового навчального року. І те, яким він буде, залежить саме від нас. Тому важливо спланувати продуктивний, активний і яскравий старт!

До старту нового 2025/2026 навчального року залишається не так багато часу і ми вже активно готуємось до його початку. Початок навчального року — це більше, ніж новий розклад і чисті зошити. Це — цікаві ідеї, задуми та творчі плани, які вчителі приносять у свої класи. Цей період, як завжди, приносить із собою нові виклики та можливості, а також оновлення в освітньому законодавстві. Щоб бути повністю готовими до всіх змін, важливо ретельно вивчити нові нормативні документи, які визначатимуть освітній процес у найближчому майбутньому.

У новому 2025-2026 навчальному році очікується чимало нових ініціатив, які демонструють цей прогрес. Початкова ланка освіти продовжить процес реформування і удосконалення.

Оновлено Державний стандарт початкової освіти: розпочато громадське обговорення. *Навіщо оновлювати Держстандарт початкової освіти?* Чинний Державний стандарт ухвалено у 2018 році. Згідно із законодавством державні стандарти мають переглядати щонайменше раз на 8–10 років.

Оновлення — це плановий процес, який дає можливість уточнити зміст освіти відповідно до сучасних підходів і забезпечити узгодженість між усіма рівнями загальної середньої освіти.

Водночас за останні роки система початкової освіти зазнала суттєвих викликів: повномасштабна війна, тривалі періоди дистанційного навчання, зміна умов роботи вчительок і вчителів, а також нові потреби учнівства. Усе це стало підставою для глибшого переосмислення підходів у стандарті.

У документі: визначено компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі; додано орієнтири для оцінювання результатів; враховано потреби дітей, які навчаються жестовими мовами або мовами національних спільнот; забезпечено логічну наступність між рівнями освіти; враховано практику, яка вже реалізується в школах.

Ознайомитися зі змінами детальніше або надіслати пропозиції можна на сайті МОН: **https://bit.ly/3TZNq5t**

3 червня 2025 року Міністерство освіти і науки України видало **наказ №808**, яким затверджено важливі зміни до нормативно-правових актів, що стосуються організації навчального процесу у школах та інших освітніх закладах. Документ

набирає чинності з 1 липня 2025 року і має на меті гармонізувати нормативні документи з новими положеннями законів «Про дошкільну освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Що передбачає наказ? Наказ складається з двох основних частин: власне нормативної постанови та додатку із деталізованими змінами, зокрема до наказу МОН від 20.02.2002 № 128, Порядку створення груп подовженого дня (наказ від 25.06.2018 № 677), штатних нормативів для навчально-реабілітаційних центрів і наукових ліцеїв, порядку утворення спеціальних класів (наказ від 22.08.2024 № 1182).

Ключові новації: 1. Оновлено Порядок поділу класів на групи

Положення тепер офіційно називається: «Порядок поділу класів на групи під час вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) у державних, комунальних закладах загальної середньої освіти».

2. Які предмети обов'язково викладатимуться в групах

Поділ на групи дозволяється або є обов'язковим при досягненні певної кількості учнів у класі. Наприклад:

Предмет або курс	**Умови поділу**
Українська мова та література	понад 27 учнів (або 22 – для шкіл з навчанням мовами нацменшин у містах, 15 – у селах)
Іноземні мови	понад 27 учнів
Мови нацменшин	дві групи по 8 учнів
Фізична культура (10–12 класи)	більше 27 учнів, група не менше 8
Захист України (у т.ч. дистанційні класи у воєнний час)	дві групи по 8 учнів
Інформатика, робототехніка, STEM	дві групи по 8 учнів
Трудове навчання та технології	понад 27 учнів (у селі – понад 25)
Лікувальна фізкультура (спецзаклади)	4–6 учнів у групі або індивідуально
Поглиблене вивчення предметів	не менше 8 учнів у групі (максимум 3 групи)

3. Засновники отримали більше автономії

Органи управління або засновники закладів освіти можуть додатково поділяти класи на групи за власним рішенням, навіть якщо предмети не зазначені у списку наказу. Такий поділ відбувається за рахунок коштів засновника.

4. Групи подовженого дня

Гранична наповнюваність таких груп не повинна перевищувати 30 учнів, що унормовує освітнє навантаження на вихователів.

5. Терміни і впровадження

Наказ починає діяти з 1 липня 2025 року. Це означає, що нові правила діятимуть вже у 2025–2026 навчальному році, і школи мають адаптувати свої навчальні плани з урахуванням нових вимог.

Що це означає для шкіл і вчителів?

· Зменшення навантаження на учнів через більш дрібні групи.

· Індивідуалізація підходу до викладання – наприклад, при вивченні мов або профільних предметів.

· Формальний механізм для поділу класів, що може полегшити роботу адміністрації закладів освіти.

· Фінансова відповідальність за додаткові групи покладається на засновників – найчастіше це місцеві ради.

Колеги! Ще одна нова ініціатива у нашу професійну скарбничку. В Україні готуються закріпити на законодавчому рівні використання сучасних цифрових інструментів у сфері освіти. Мова йде про мобільний додаток **«Мрія»** – державну освітню екосистему, що відкриває нові можливості для учнів, батьків і педагогів. Ініціатива створення додатку «Мрія» з'явилася два роки тому. Рік тому було запущено пілотний проєкт, а тепер – розпочато інтеграцію цього інструменту в освітнє законодавство. Минулого місяця до Верховної Ради подано законопроєкт № 13465, який має закріпити використання мобільного додатку та електронних документів про освіту на державному рівні.

Що таке «Мрія»? «Мрія» – це державна освітня екосистема, яка включає: вебпортал та мобільний застосунок; інструменти для зручного доступу до навчальних ресурсів; можливість зберігати та переглядати е-документи про освіту; функції для комунікації між учнями, батьками та вчителями.

Що передбачає законопроєкт? Проєкт закону пропонує: офіційно запровадити мобільний додаток «Мрія» у системі освіти; забезпечити використання електронних документів про освіту нарівні з паперовими; врегулювати обробку персональних даних у державних освітніх системах, підвищивши їхню безпеку.

Колеги! Міністерство освіти і науки України оголосило про старт підготовки до проведення **Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2026».** Цей конкурс, що проводиться з дотриманням законодавства України в частині забезпечення заходів безпеки, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану, має на меті підвищити престижність професії вчителя, виявити та підтримати талановитих педагогічних працівників.

У 2025/2026 навчальному році Конкурс відбудеться у два тури. Зокрема, визначені чотири номінації, які відображають актуальні напрямки сучасної освіти:

· «Англійська мова»

· «Громадянська освіта»

· «Математика»

· **«Початкова освіта»**

Графік проведення етапів Конкурсу розподілено таким чином:

· **Перший тур:** триватиме з листопада 2025 року до лютого 2026 року.

· **Другий тур:** заплановано на квітень – травень 2026 року.

Для педагогічних працівників, які прагнуть взяти участь у цьому знаковому заході, визначено **строк реєстрації: з 22 вересня до 13 жовтня 2025 року**.

Особлива увага приділяється підтримці українських дітей, які через війну тимчасово перебувають за кордоном. Лист МОН № 1/12559-25 від 16.06.2025 року «Щодо інформування про освітні можливості для дітей, які тимчасово перебувають за кордоном» інформує про можливості поєднання української освіти та освіти країни перебування для українських дітей за кордоном. Особливу увагу приділено українознавчому компоненту – скороченій освітній програмі, що дозволяє зменшити навантаження та підтримати вивчення ключових українських предметів.

Міністерство освіти і науки України пропонує для громадського обговорення проєкт наказу “Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України”.

Зміни стосуються чотирьох нормативно-правових актів, що регулюють організацію освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти:

· Порядку переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання, затвердженого наказом МОН від 14 липня 2015 року № 762, зареєстрованого в Мін’юсті 30 липня 2015 року за № 924/27369 (у редакції наказу від 08 травня 2019 року № 621);

· Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 12 січня 2016 року № 08, зареєстрованого в Мін’юсті 03 лютого 2016 року за № 184/28314 (у редакції наказу від 10 лютого 2021 року № 160);

· Положення про інституційну та дуальну форми здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 23 квітня 2019 року № 536, зареєстрованого в Мін’юсті 22 травня 2019 року за № 547/33518 (у редакції наказу від 10 лютого 2021 року № 160);

· Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115, зареєстрованого в Мін'юсті 28 вересня 2020 року за № 941/35224.

Український центр оцінювання якості освіти оприлюднив **результати третього циклу** загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (ЗЗМЯПО-2024).

Дослідження охоплює рівень читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей випускників початкової школи, а також вплив кризових умов - зокрема повномасштабної війни - на освітні результати.

Загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти (ЗЗМЯПО), започаткований МОН у 2016 році, є унікальним дослідженням, яке дозволяє оцінити рівень читацької, математичної та природничонаукової компетентностей випускників початкової школи. Перший цикл ЗЗМЯПО (2018 рік) зафіксував стан початкової освіти ще до впровадження Нової української школи, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Дані наступних циклів (2021 і 2024 років) відображають зміни, що сталися під впливом цих глибоких криз.

I. МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СТАН І ДИНАМІКА

Результати ЗЗМЯПО-2024 свідчать про наявність серйозних викликів у галузі початкової математичної освіти, але водночас дають підстави для обережного оптимізму, адже рівень математичної компетентності випускників початкової школи після суттєвого падіння у 2021 р. трохи зріс у 2024 р., хоча все ще не досяг рівня 2018 р.

Порівняно з 2021 р. частка учнів, які досягли у 2024 р. високого рівня математичної компетентності, збільшилася (15,7% проти 17,7%) і навіть перевищила показник 2018 р. (17,3%). Однак частка тих, хто не подолав базового порогу математичної компетентності, усе ще вища у 2024 р. (14,6%), ніж у 2018 р. (13,4%), хоча й суттєво зменшилася порівняно з 2021 р. (17,1%).

Станом на 2024 р. спостерігаються гендерні відмінності в результатах випускників початкової школи з математики: середній бал хлопчиків (204,3) істотно вищий за середній бал дівчаток (199,7). При цьому, порівняно із циклом 2021 р., результати і хлопчиків, і дівчаток у циклі 2024 р. зросли, проте розрив між результатами цих категорій учнівства в поточному циклі дещо збільшився (з 4,3 до 4,6 бала).

У циклі 2024 р., як і в попередніх двох, спостерігається істотна різниця в результатах учнів початкових класів з математики залежно від типу населеного

пункту, де розташований заклад освіти. Середній бал четвертокласників із міст (203,7) істотно вищий за середній бал їхніх однолітків із сіл і селищ (193,4), а у великих містах (із населенням понад 7000000) середній бал четвертокласників (215,6) перевищує показник учнівства із сільської місцевості на 22,2 бала. У циклах 2018 і 2021 рр. різниці між середніми балами цих категорій учнівства були меншими, порівняно з 2024 р.

Аналіз успішності випускників початкової школи залежно від типу закладу освіти засвідчив, що найвищі результати мають четвертокласники, які навчалися в спеціалізованих школах (216,9) і закладах, які здійснюють освітній процес лише на початковій ланці освіти (213,4). Проте ці висновки слід розглядати з обережністю, оскільки частка учасників дослідження з таких шкіл була нерепрезентативною.

Змістовий аналіз виконання учнями початкової школи завдань високого та базового рівнів, зокрема дослідження типових неправильних відповідей, надаваних учнівством під час виконання тестів, свідчить, що значна частина учнів початкової школи обирала спосіб розв’язування задач випадковим чином з набору готових схем, які вони «пройшли» в курсі математики, розглядаючи задачу як вправу «на додавання», «на множення», «на віднімання», «на ділення», узагальнено – як вправу «на виконання деякого готового правила (схеми, алгоритму)», замість усвідомленого вибору способу рішення.

ІІ. ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СТАН І ДИНАМІКА

Дані ЗЗМЯПО засвідчують загалом незначні зміни в рівні читацької компетентності випускників початкової школи між циклами 2021 і 2024 рр., проте результати обох цих циклів є істотно нижчими за ті, які показувало молодше учнівство, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2018 р.

Середній результат із читання, отриманий четвертокласниками у 2024 р., становив 197,9 бала, що є нижчим показником як порівняно з результатом 2021 р. (198,4), так і з результатом 2018 р. (201,6).

За результатами трьох циклів ЗЗМЯПО дівчатка традиційно демонструють вищий рівень сформованості читацької компетентності, порівняно з однолітками хлопчиками. У 2018 р. ця перевага становила 9 балів, а у 2021 та 2024 рр. знизилася до 7. Це зменшення насправді відбиває погіршення успішності дівчаток у читанні, а не покращення читацьких досягнень хлопчиків.

Традиційно учнівство міських шкіл демонструє кращі результати із читання, ніж їхні однолітки із сільської місцевості. У 2018 та 2021 рр. різниця між цими групами становила майже 13 балів, а у 2024 р. розрив скоротився до 10 балів. Водночас середній результат учнів сільських шкіл у циклі 2024 р. (192,1)

покращився порівняно з 2021 р. (191,1) і майже досяг рівня 2018 р. (192,6). Натомість у міських школах тенденція протилежна: середній бал із читання випускників початкової школи знижувався від циклу до циклу: у 2018 р. він становив 205,5 бала, у 2021 р. – уже 204,1 бала, а у 2024 р. – 201,8 бала.

У всіх типах закладів середні результати учнів у великих містах (з населенням понад 700 000) вищі, ніж у відповідних закладах, розташованих у селах і селищах. При цьому, гімназії та початкові школи в містах демонструють середні бали ближчі до сільських закладів, ніж до шкіл у великих містах. Водночас серед сільських закладів є такі, учнівство яких показало кращі результати із читання, ніж його ровесники зі шкіл у великих містах, особливо в зіставленні з результатами 2021 р.

Загальна стабільність результатів між циклами 2021 та 2024 рр. може свідчити про сталість практик навчання читання в початковій школі. Водночас між циклами спостерігається певне зниження успішності, коли йдеться про складніші аспекти читацької діяльності, як-от аналіз, оцінювання, інтеграція та інтерпретація інформації. Це вказує на необхідність посилення роботи в напрямі активізації цих умінь під час навчання читання

ІІІ.ПРИРОДНИЧО-НАУКОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 2024 Р.

Рівень засвоєння основ природничих наук загалом співставний із рівнем, якого досягало учнівство в інших галузях ЗЗМЯПО. Високий поріг природничонаукової компетентності подолали 16,6% учнів. Базовий поріг сформованості природничо-наукової компетентності подолали 83,9% четвертокласників, тобто 16,1% випускників початкової школи 2024 р. перебували на передбазовому рівні сформованості відповідної компетентності.

Результати поточного циклу засвідчують відсутність істотної різниці між хлопчиками та дівчатками в опануванні курсу «Я досліджую світ». Середня успішність хлопчиків (201,3) лише на 1,3 бала вища, ніж дівчаток (200,0). Ці показники, імовірно, свідчать про відносний гендерний баланс у тому, як у початковій школі формують природничо-наукову компетентність учнівства.

На противагу гендерному чиннику, тип місцевості, у якій розташований заклад освіти, де навчалися молодші школярі, значно пов’язаний з успішністю у природничій галузі. Учнівство у великих містах (із населенням понад 700 000 осіб) показує найвищі середні результати (211,3 бала), натомість четвертокласники із сільської місцевості демонструють значно нижчі показники (193,6 бала), тобто розрив між цими когортами учнівства дорівнює 17,7 бала, що є одним з найбільших показників за всіма галузями ЗЗМЯПО.

На відміну від інших галузей ЗЗМЯПО, у природничо-науковій не спостерігається істотних відмінностей у результатах випускників початкових класів, що навчалися в різних за типом закладах освіти. Дещо кращу успішність показали учні, які навчалися в початкових школах, порівняно з їхніми однолітки з ліцеїв чи гімназій, проте ці відмінності не є статистично значущими.

Звіт показує, що попри серйозні виклики, рівень математичної компетентності дещо зріс порівняно з 2021 роком, а в природничій галузі зафіксовано відносний баланс. Водночас читацька компетентність дітей у середньому знизилася порівняно з 2018 роком. Одним з найсуттєвіших чинників, що вплинули на результати учнів, став тип населеного пункту та доступ до стабільного навчального середовища.

ЗЗМЯПО-2024 підтверджує об'єктивними даними значний вплив війни на освітній процес, емоційний стан і навчальні досягнення учнівства. Утім, незважаючи на надзвичайні виклики, як-от: вимушене переміщення, відсутність стабільного доступу до освітніх ресурсів і психологічний тиск – більшість дітей продовжувала навчатися, а вчителі постійно підтримували їх, тож критичного падіння успішності, якого можна було очікувати, не відбулося (порівняно з даними 2021 р., коли початкова школа переживала кризу, пов'язану з пандемією COVID-19).

ЩО СКАЗАЛИ ВЧИТЕЛІ?

Найбільшими труднощами в організації ефективного освітнього процесу для вчителів стали перешкоди організаційно-технологічного характеру: часті перерви через повітряні тривоги (96%), відключення електроенергії (66%), необхідність поєднувати очне й дистанційне навчання в умовах, коли частина учнів перебувала за кордоном або в інших населених пунктах, а частина залишалися на місці (49%).

Дещо меншою мірою, на думку вчительства, заважали емоційні чинники — пригніченість як серед учнівства (56%), так і серед колег (64%), відсутність сил, апатія чи інші психологічні труднощі (64%), пов'язані з обстрілами й воєнними подіями.

У великих містах (понад 700 000 мешканців) більше, ніж в інших населених пунктах, саме емоційні чинники перешкоджали вчительству здійснювати освітній процес.

У менших за кількістю населення містах учителям більше заважали організаційно-технологічні проблеми, спровоковані війною. Незважаючи на те, що вчителі більш ніж половини учнів-учасників ЗЗМЯПО відчували труднощі, пов'язані з організацією освітнього процесу після повномасштабної війни, це не позначилося на учнівській успішності з жодного предмета, з якого проводилося тестування в межах ЗЗМЯПО-2024.

Колеги! 2025-26 навчальний рік, як і попередній, буде залежати не лише від навчального плану і буде спланований з урахуванням безпекової ситуації та стану енергомереж країни. Він розпочнеться **1 вересня** і навчальні заклади мають спланувати його так, щоб учбовий процес завершився до **30 червня** наступного року.

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 н. р., відповідно до рішень Полтавської обласної військовоі адміністрації та засновників закладів освіти, ***може бути організовано за очною, дистанційною формами навчання або їх поєднанням (за змішаним режимом)*** залежно від можливостей фонду захисних споруд у цих закладах.

Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті.

При організації освітнього процесу в очній формі або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу, що здійснюється в будівлі, приміщенні закладу освіти, у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення. Учасники освітнього процесу повинні організовано прослідувати до споруд цивільного захисту і перебувати в них до скасування тривоги, за можливості продовжуючи освітній процес в укритті, а після відбою тривоги– повернутися до приміщення закладу освіти, організувавши освітній процес із урахуванням необхідного корегування.

Структура навчального року, тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу **встановлюються закладом загальної середньої освіти** в межах часу, передбаченого освітньою програмою.

Режим роботи закладу загальної середньої освіти визначається закладом освіти на основі відповідних нормативно-правових актів.

Тривалість уроків у закладах освіти становить: у перших класах - 35 хвилин, у других - четвертих класах - 40 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу (лист МОН від 02.04.2018 № 1/9-190 «Щодо скороченої тривалості уроку для учнів початкових класів»).

Канікули є важливою частиною життя школярів. Зокрема психологи заявляють, що для дітей надзвичайно важливо зберігати баланс між навчанням та відпочинком. У Міносвіти з цього приводу повідомили, що канікули у закладах освіти протягом навчального року мають тривати не менше 30 календарних днів. Однак **їх періодичність та тривалість навчальні заклади визначатимуть на свій розсуд**.

У 2025/2026 навчальному році освітній процес у 1–4-х класах спрямовано на реалізацію Державного стандарту початкової освіти з урахуванням досягнень та викликів за результатами впровадження реформи загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Пріоритетними напрямами освітньої діяльності у 2025/26 н.р. залишаються:

· організація освітнього процесу в умовах очної/дистанційної / змішаної форм навчання;

· підвищення результатів навчання учнів 1-4 класів засобами компетентнісно орієнтованого навчання на засадах індивідуального й диференційованого підходів;

· посилення національно-патріотичного виховання, формування громадянської позиції;

· посилення заходів безпеки життєдіяльності, зокрема просвіта щодо цивільного захисту;

· психологічний супровід освітнього процесу в умовах воєнного й післявоєнного часу.

Державним стандартом початкової освіти визначено, що **початкова освіта має два цикли навчання** (1 - 2 і 3 - 4 класи), що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти. **Зміст освіти в документі представлено в дев'яти освітніх галузях**: мовно-літературній, математичній, природничій, технологічній, інформатичній, соціальній і здоров'язбережувальній, фізкультурній, громадянській та історичній, мистецькій. Кожна галузь описана через загальні результати навчання та обов'язкові результати навчання здобувачів освіти. **Загальні результати навчання** представлені описом складників ключових і предметних компетентностей, якими має володіти випускник закладів середньої освіти ІІІ ступеня, та окреслюють кінцевий результат для побудови освітньої траєкторії здобувачів загальної середньої освіти. **Обов'язкові результати навчання** показують, які складники ключових і предметних компетентностей мають бути сформованими у здобувачів освіти на кінець кожного циклу навчання.

Заклади загальної середньої освіти можуть використовувати типові або інші освітні програми.

Авторські освітні програми - ті, що розробляють на основі типових освітніх програм, НЕ потребують окремого затвердження центральним органом забезпечення якості освіти.

Типові освітні програми для початкової школи, затверджені наказом МОН 12.08. 2022 р. № 743.

Крім того, педагогічні працівники, які працюють у початковій школі, мають право на педагогічну ініціативу під час розроблення закладом освіти освітньої програми.

Освітня програма закладу освіти може бути розроблена на основі:

· типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко,

· типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;

· типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;

· типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;

· освітньої програми початкової освіти за вальдорфською педагогікою (автори Косенко Д. Ю., Мезенцева О. І.), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1044;

· освітньої програми «Світ чекає крилатих» (науковий керівник Цимбалару А. Д .), лист ДСЯО від 22.09.2020 № 01/01-23/1115;

· освітньої програми за педагогічною технологією «Росток» (науковий керівник Пушкарьова Т. О.), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1045;

· освітньої програми «Інтелект України» (науковий керівник Гавриш І. В.), лист ДСЯО від 06.08.2020 № 01/01-23/929;

· освітньої програми за системою розвивального навчання Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова та ін.. (автори Старагіна І. П., Захарова Г. М. та ін..), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1043;

· освітньої програми І циклу (1-2 класи) та ІІ циклу (3-4 класи) закладів загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання (Центр психології і методики розвивального навчання), лист ДСЯО від 28.08.2021 № 01/01-23/1283

Календарне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарних планів та поурочних планів-конспектів є ***індивідуальною справою вчителя.*** Встановлення універсальних у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області стандартів таких документів є неприпустимим.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та

наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі,розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Колеги! Пам’ятаємо про те, що відповідно до статті 54 «Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу» нового Закону України «Про освіту», **педагоги мають право на**:

· **академічну свободу**, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

· **педагогічну ініціативу**;

· р**озроблення та впровадження** авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання;

· **вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ та організацій, інших суб'єктів освітньої** діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників і ще багато пунктів, які окреслюють дійсно широке поле для професійної творчості педагога.

Учитель має право самостійно переносити теми уроків, відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Звертаємо увагу педагогічних працівників на те, що відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти в навчальних програмах з усіх предметів і курсів передбачено 20% резервного часу. При складанні календарно-тематичного планування учитель може використовувати його на свій розсуд, наприклад, для вдосконалення вмінь, дослідження місцевого середовища (довкілля), у якому мешкають діти, краєзнавчих розвідок, дослідницько-пізнавальних проектів та екскурсій, зокрема з ініціативи дітей.

У 2025/2026 навчальному році заклади загальної середньої освіти здійснюють організацію освітнього процесу на засадах Концепції «Нова українська школа».

Відповідно, у своїй діяльності педагогічним працівникам радимо орієнтуватися на Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти, що пропоновані у таких листах Міністерства освіти і науки України:

1 клас – лист Міністерства освіти і науки України від **03.07.2018 № 1/9- 415;**

2 клас – лист Міністерства освіти і науки України від **01.09.2019 № 1/11-5966**;

3 клас – лист Міністерства освіти і науки України від **11.08.2020 № 1/9- 430;**

4 клас – лист Міністерства освіти і науки України від **22.09.2021 № 1/9- 482.**

Готуючись до 2025-2026 навчального року, важливо враховувати уроки, зроблені за попередні роки навчання.

В умовах гострих викликів, пов'язаних з освітніми втратами, важливим чинником та гарантом якісної освіти є «умотивований вчитель, який має свободу творчості та розвивається професійно» (Концепція НУШ). Сьогодення вкотре виразно показує стрімкість змін та викликів, перешкод, на які не можуть так швидко зреагувати стандарти та програми. До прикладу, лише на другий рік війни було внесено зміни у статтю 51 щодо підсилення психологічної освіти у межах підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Саме вчитель може швидко та гнучко реагувати на усі зовнішні челенджі. І там, де педагоги, не чекаючи законодавчих змін, вказівок зверху, змінювали форми й засоби, адаптовували навчання до потреб дитини, шукали та знаходили шляхи підтримки дитини, там освіта зазнала найменше втрат. Вочевидь, щоб оптимізувати освітній процес, подолати освітні втрати, компенсувати прогалини та підвищити якість освіти, очільникам закладів, установ, центрів, організацій, причетних до освіти, важливо максимально спрямувати етично-мотиваційні та навчально-комунікаційні інвестиції у професійний розвиток педагогів.

У нових складних реаліях працюємо у форматі перезавантаження НУШ, адже за висловом авторки та натхненниці реформи НУШ Лілії Гриневич «...будь-яка освітня політика потребує постійного критичного переосмислення залежно від нових викликів і обставин, що змінилися» (інтерв'ю Лілії Гриневич редакції «Нової української школи»). Таким чином, поняття «безперервний професійний розвиток педагога» набуває нових сенсів, змістів й наративів. У Законі України «Про освіту» безперервний професійний розвиток визначено як «безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності».

Крім того, сам процес активного залучення освітян до різних форм формальної й неформальної освіти сприяє зміцненню стійкості, профілактиці психічного здоров'я та запобігає професійному вигоранню педагогів в умовах травми війни. Виразним прикладом у цьому є досвід Ізраїлю, країни, що перебуває у стані перманентної війни з різним ступенем інтенсивності. Міністерство

охорони здоров’я цієї держави затвердило той факт, що курси підвищення кваліфікації та загалом навчання – це офіційно визнаний та доведений спосіб запобігання вторинній травматизації та вигоранню.

Важливим кроком у процесі залучення освітян до безперервного професійного розвитку є створення, плекання й розвивання у ЗЗСО професійних спільнот, які працюють на засадах партнерства, співнаставництва.

Необхідними умовами вибудовування та функціонування таких спільнот, які підлягають керуванню та корекції є: - аналіз/усвідомлення викликів та загроз, пов’язаних з сучасними реаліями: трансформація їх у завдання; - створення мотиваційно-ціннісного середовища: вплив на рівень професійних домагань; - вибудовування професійного рефлексивного середовища: можливості та засоби для здійснення інтелектуальної, особистісної, комунікативної та кооперативної рефлексії; - супервізійна підтримка.

У межах безперервного професійного розвитку, визначеного однією з обов’язкових трудових функцій учителя згідно з професійним стандартом, освітянин має володіти здатністю до навчання впродовж життя, інноваційною та рефлексивною компетентностями (Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста»). При цьому саме професійна рефлексія є засобом й, водночас, механізмом набуття нових особистісних властивостей, відтак, професійних змін у діяльності.

Шановні колеги! ГО Освіторія оголосила півфіналістів премії Global Teacher Prize Ukraine 2025. Це 50 надзвичайних освітян, які щодня доводять: учитель — лідер, наставник і агент змін. Їх об’єднує не лише любов до своєї справи, а й віра в силу освіти як інструменту трансформації суспільства.

Ці педагоги працюють у різних куточках України, навчають різних предметів, мають різний досвід, але всіх їх єднає одне: вони змінюють майбутнє. Своїми підходами, ідеями та прикладом. Вони — натхнення для дітей, колег і цілої освітньої спільноти.

Серед півфіналістів є наша колега - **Большакова Олена Анатоліївна,** учителька початкових класів Кременчуцького ліцею № 5 імені Т.Г.Шевченка. 1 вересня ми дізнаємось імена десяти фіналістів премії. У вересні вони вирушать до асесмент-центру, де експертне журі оцінюватиме їх упродовж двох днів. А вже 4 жовтня, у Всесвітній день учителя, вся країна побачить головного переможця в ефірі національного телемарафону. Переможець чи переможниця отримає 1 мільйон гривень на втілення своєї освітньої мрії. Тож від усієї нашої спільноти учителів початкових класів Полтавщини побажаємо Олені успіхів, натхнення і

ПЕРЕМОГИ! Хочу нагадати, що 2024 року переможницею конкурсу стала Леся Павлюк, вчителька початкових класів ліцею № 7 Івано-Франківської міської ради.

Продовжується апробація підручників для 4-го класу! Якщо ви прагнете бути в курсі інновацій та кращих практик, бажаєте першими випробувати нові підручники та впливати на їхній зміст, мрієте зробити освітній процес ще цікавішим та ефективнішим для своїх учнів – тоді реєструйтеся на апробацію підручників для 4 класу* і разом створюйте освітній простір, де навчатися цікаво та ефективно:

https://docs.google.com/.../1FAIpQLSdxHazkGBF.../viewform...

Наголошуємо на необхідності врахування у діяльності початкової освіти нормативно-правової бази Нової української школи:

· Постанова Кабінету Міністрів України №87 від 21.02.2018 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти»

· Наказ МОН України від 05.03.2018 № 223 «Щодо упровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес перших класів закладів загальної середньої освіти»

· Наказ МОН №283 від 23.03.2018 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи»

· Лист МОН України від 27.03.2018 №1/9-181 «Роз'яснення щодо освітніх програм, що не є типовими»

· Лист МОН України від 02.04.2018 №1/9-190 «Щодо скороченої тривалості уроку для учнів початкової школи»

· Лист МОН України від 19.04.2018 №1/9-249 «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти»

· Наказ МОН №924 від 20.08.2018 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі»

· Наказ МОН №925 від 20.08.2018 «Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу»

· Наказ МОН від 30.07.2021 №868 "Про затвердження форм звітності з питань діяльності закладів загальної середньої освіти та інструкцій щодо їх заповнення"

· Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 р. № 813

"Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти"

· Наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020 "Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти"

· Наказ МОН від 8 вересня 2020 року №1115 і зареєстровано в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 року за №941/35224 “Деякі питання організації дистанційного навчання”

· Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти

Новий Державний стандарт початкової освіти, регламентуючи свободу педагогічних спільнот у виборі шляхів навчання, виховання і розвитку школярів, відкриває можливість вибору та створення власного навчального забезпечення освітнього процесу. Чинні вимоги до його якості доповнюються показниками, що відповідають пріоритетам нового Державного стандарту і передбачають: реалізацію ідеї інтеграції; дослідницький підхід до формування умінь; конструювання знань, а не їх відтворення; організацію пошуку інформації з різних джерел; розвиток критичного мислення, творчості тощо.

Однією із форм створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі, актуалізації в учнів мотивації до навчальної діяльності є **ранкові зустрічі.** У 2025/2026 навчальному році **доцільно розширити їх змістове наповнення.** Пропонуємо під час ранкових зустрічей знайомити учнів з правилами дій в період надзвичайних ситуацій, у тому числі в період воєнного часу. Актуальними в цей час є теми особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної, мінної безпеки та основ цивільного захисту. Для опрацювання зазначених тем радимо організовувати ситуаційнорольові ігри, виконання практичних вправ (тренінги) на засвоєння алгоритмів дій під час небезпеки, зокрема і дій за сигналами оповіщення цивільного захисту. На ранкову зустріч бажано відводити перші 10 – 15 хвилин навчального дня, що радимо врахувати під час розроблення розкладу дзвінків для 1 – 4 класів. Решту часу навчального дня необхідно розподілити між уроками та перервами відповідно до кількості годин навчального плану, що є академічними годинами, та тривалості уроків, визначеної у Законі України «Про загальну середню освіту». Для кожного класу розклад дзвінків може бути гнучким і, за потреби, коригується вчителем з урахуванням особливостей учнів класу та дидактичної доцільності запланованої на день навчальної діяльності.

Освітнє середовище в початкових класах має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними та в безпеці. Вимоги щодо забезпечення належних умов для навчання і виховання учнів, зокрема 1-х класів, у закладах загальної середньої освіти встановлено Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01).

В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх спроможностей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося для колективної, групової роботи. Крім того, усі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватись учні, мають бути доступними дитині, щоб вона мала можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів. Це забезпечуватиме можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення щодо навчальної діяльності, усвідомлюючи при цьому наслідки вибору.

Ефективність впровадження нового Державного стандарту початкової освіти в практику діяльності шкіл буде досягнута за умови партнерської взаємодії усіх учасників освітнього процесу, залучення батьків до навчально-виховних заходів, конструктивної взаємодії учителів.

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 1-му класі, підготовлені науковцями НАПН України - авторами підручників і типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О.Я. Савченко, можна завантажити з електронної бібліотеки Інституту педагогіки:

http://undip.org.ua/news/library/metod_rekom_detail.php?ID=8832

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 2-му класі, підготовлені науковцями НАПН України - авторами підручників і типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О.Я. Савченко, можна завантажити з електронної бібліотеки Інституту педагогіки:

http://undip.org.ua/news/library/metod_rekom_detail.php?ID=9259

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 3-му класі НУШ

https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-pro-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci

Та перш ніж говорити про організацію навчання у 3-му класі, рекомендуємо ознайомитися з результатами моніторингового дослідження *рівня сформованості наскрізних умінь учнів початкової школи. У ньому взяли участь 3-ті класи, серед*

яких і пілотні НУШ. https://nus.org.ua/articles/nush-chy-ni-shho-pokazalo-doslidzhennya-tretoklasnykiv/

Отже, у 3-му класі НУШ пріоритетними залишаються завдання створення освітнього середовища для реалізації інтегративного підходу до компетентнісно орієнтованого навчання, забезпечення умов для взаємодії учасників освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства та в умовах психологічної комфортності.

Водночас необхідно враховувати, що учні 3 класу розпочинають освітній процес зі зменшенням у ньому частки ігрових методів відносно проблемно-пошукових, дослідницьких та інших методів навчання.

Варіативність організації освітнього процесу в 3 класі забезпечується двома типовими освітніми програмами (НУШ 1 та НУШ 2), що відрізняються моделями інтеграції змісту освітніх галузей. Спільним для обох освітніх програм є підходи до організації освітнього процесу та оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 4-му класі НУШ

https://osvita.ua/doc/files/news/875/87596/Dodatok_2_IMR_2022-2023_Pochatkova_osvita.pdf

https://upsh.com.ua/docs/rekomendaziyi-z-orhanizaziyi-osvitnoho-prozesu-v-4-kh-klasakh

Колнги! Увага! Кожен навчальний день у 1-4 класах слід розпочинати ранковими зустрічами, метою яких є створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі та формування в учнів мотивації до навчальної діяльності.

Оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів здійснюється вербально та не передбачає виставлення балів та інших позначок у Класному журналі. Словесні судження (характеристики) з рекомендаціями (за потреби) щодо результатів виконаних робіт можуть бути зафіксовані у робочих зошитах/ на аркушах з виконаними завданнями.

Прогрес учня протягом року відслідковується за **щоденниками педагогічних спостережень та учнівським портфоліо, результатами діагностичних робіт,** що мають містити компетентнісно орієнтовані завдання.

Найбільша проблема сучасної освіти – освітні втрати. В Україні освітні втрати зумовлені як пандемією, так і війною. Вимушена перерва у навчанні, знищені школи, відсутність очного навчання, значні обмеження для дистанційного. Варто також враховувати перебої з електроенергією та інтернетом — головні виклики, з якими стикнулася українська освіта, особливо з початку минулого року. Звісно, це призвело до освітніх втрат. Відмінність між очікуваними результатами навчання й реальними і становить освітні втрати. Саме тому освітні втрати потребують оперативного реагування.

Черговий пріоритет 2025-26 навчального року – **подолання освітніх втрат і розривів.** Це першочергове завдання кожного вчителя. Ніхто інший цю проблему вирішити не зможе. Що потрібно робити? Відповідь на це питання у кожного вчителя своя. Враховуючи минулорічний досвід, учителям можна скористатися певними порадами, а саме:

1. **Оцінити потреби:** яким навчальним предметам, темам, умінням приділити додаткову увагу?
2. **Змінити формат уроків.** Використовуємо інструменти, що допоможуть учителю оптимізувати матеріал, а дітям легше його засвоїти.
3. **Розробити програму надолуження.** Плануємо додаткові заняття для того, щоб наздогнати навчальну програму. Такі заняття можуть бути для всього класу, невеликих груп чи окремих учнів. Тут важливо орієнтуватись на кожного учня. Адже навіть якщо діти пропустили однаковий час навчання, прогалини у них можуть бути різні.
4. **Збільшити час навчання.** Важливо не просто запровадити додаткові уроки чи скоротити канікули, а ефективно використати цей час.

Що робити з освітніми розривами? (*Освітніми розривами (educational gap, achievement gap) можна назвати різницю в рівні результатів навчання між різними групами школярів, зумовлену сталими факторами.)*

Для зменшення освітніх розривів першим кроком має стати проведення освітніх вимірювань. До речі, Україна минулого року взяла участь у PISA. І результати цього дослідження допоможуть визначити динаміку освітніх розривів і визначити способи їхнього подолання.

Колеги! Декілька спрямувань на практичну діяльність. Щиро сподіваємося, що нижчезазначені ресурси будуть цікавими і корисними:

Авторські сценарії Першого уроку для початкової школи на 2025/2026 навчальний рік допоможуть створити незабутню атмосферу для школярів. У добірці ви знайдете інноваційні ідеї, креативні сценарії з патріотичним та виховним спрямуванням, адаптовані до вікових особливостей учнів. Перший урок

стане яскравим стартом нового навчального року, надихаючи дітей на знання та любов до України.

Авторські сценарії першого уроку для початкової школи 2025/2026 н.р.

https://www.schoollife.org.ua/pershyj-urok-2025-2026-gotovi-rozrobky-dlya-vchyteliv/#google_vignette

Перший урок у 1 класі «Казкова подорож в країну знань і мрій»

Перший урок-подорож у 1 класі з елементами STEM «Я люблю свою країну» + Презентація

Урок Знань у 1 класі Нової української школи «Перший раз у перший клас»

Перший раз у перший клас. Я люблю свою країну

Розробка першого уроку «Перший раз у перший клас» + Презентація

Перший урок у НУШ. «Живу тобою Україно»

Розробка першого уроку "Діти єднають Україну" (1-4 клас) + Презентація

Конспект виховного заходу "Моя країна – Україна" (1-4 класи) + Презентація

Перший урок у 2 класі «Державні та народні символи України»

Перший урок у 3 класі «З Україною у серці» + Презентація

Перший урок «Щоб у серці жила Україна» (урок-квест для учнів 4 класу)

Виховний захід «Україна – непереможна держава» (для учнів початкових класів)

Перший урок "Діти об'єднують Україну" (3-4 класи)

Мультфільми Телеканалу ПлюсПлюс

🟡1. Україна. Нескорені міста – анімаційний проєкт, в якому розповідається про справжню історію створення наших міст, в анімації є історична частина, інформація про російські фейки, і є частина про те, що відбувається вже під час війни. Всі серії створювались разом з істориками. В мультфільмах розповідається про Київ, Чернігів, Львів, Запоріжжя, Одесу, Харків, Миколаїв, Донецьк, Луганськ, Маріуполь, Херсон **https://m.youtube.com/watch?v=MiL7GLnsFWQ...**

🟡2. Це Наше і Це Твоє – маленькі анімації про те, чим ми пишаємось в Україні. Про те, що саме у нас і нами - створено, відкрито, знайдено, збережено. 41 серія по 20 сек **https://1plus1.video/ce-nashe-i-ce-tvoe...**

🟡3. Дивомандри – Кожен з мультфільмів серіалу розповідає легенду про місце, місто, подію, пов'язану з історією України та нашого народу. 24 серії, 5хв **https://plus-plus.tv/travel**

🟡4. Волохатий блог - цей веселий серіал розповідає про тварин. Цікавинки, неочікувані факти та історії. Коли його створювали, я сама узнала багато нового. 21 серія, 5 хвилин **https://1plus1.video/volohatij-blog**

5. Герої теж плачуть – мультфільм про мишеня, яке мало покинути свій дім, коли в лісі сталася біда. Мультфільм створений під час повномасштабної війни. Разом з Юніcеф **https://youtu.be/ZPytwn10YLY?si=B0DlFn-x05y9K7ck**

6. Зустріч з героєм – мультфільм про адаптацію мишеня до нового місця. Мультфільм створений під час повномасштабної війни. Разом з Юніcеф **https://youtu.be/4tyLkqGgqfE?si=c1qvbQwanZAmwQjp**

7. Добро завжди перемагає - цей проект був створений в відповідь на російську пропаганду, але переріс в самостійний проект. Він може допомогти батькам розповісти дітям про війну, так, щоб пояснити найголовніше і одночасно надати підтримку. Добро завжди перемагає! 4 серії , 3 хв **https://1plus1.video/dobro-zavzhdi-peremagae...**

8. Говоримо українською - проект особливо важливий для тих, дорослих та дітей, що зараз вивчають українську мову. Говоримо українською – легко, правильно та красиво. 26 серій, 4 хвилини **https://plus-plus.tv/special/gu/**

9. Еко ПлюсПлюс – маленькі серії про екологічні звички, захист довкілля та екологію. Кількість випусків: 22, 3-4 хв **http://plus-plus.tv/special/files/#eko-plusplus**

10. Корисні підказки – проект, в якому я була співавтором – Кожна серія відповідає на важливі (чи не дуже важливі, але актуальні) для дітей та дорослих питання – наприклад, як впоратись зі страхом, як поводитися з незнайомцями, як навчитись казати ні, як розрізнити, чи друг справжній - 2 сезони (80 серій, 10 хв) **https://1plus1.video/poleznye-podskazki...**

11. Додай уваги на дорозі – маленькі анімації про правила дорожнього руху, 5 серій, 20 сек **https://1plus1.video/dobav-vnimaniya-na-doroge**

12. Світ чекає на відкриття – анімації, що розповідають про дуже різні відкриття – цукерки, олівця, абетки, гумки, компаса. До кожної серії є розмальовка 24 серій, 4 хв **http://plus-plus.tv/special/scnv/**

13. Додай любові (2014) – маленькі підтримуючі ролики про близькість. 6 серій ±7 сек **https://1plus1.video/dobav-lyubvi/**

14. Додай кольорів (2014) – у цьому теплому проекті - 37 варіантів спільного дозвілля. Додати кольорів – це про додавання емоцій від спільних дій. 24 серії по ±20 сек **https://1plus1.video/dobav-cvetov**

15. Казка з татом - Зіркові татусі читають дітям казки. Відео - Анімовані сторінки книжок. Це казка – караоке. 3 сезони (44, 50, 45серій), 10 хв **https://1plus1.video/search/...**

20 найдобріших мультфільмів, які варто показати кожній дитині

Нехай все буде корисним і радісним!!!

Колеги! **Фонд Східна Європа** від перших днів війни допомагає громадянам України та продовжує реалізовувати програми, які підтримують та захищають їх. Фондом розроблено ряд курсів, які будуть цікаві освітянам і вихователям, батькам, опікунам, дітям старшого дошкільного та шкільного віку, а також усім, хто переживає складні часи під час війни. Впевнені, здобуті знання допоможуть впоратись зі складними ситуаціями та навіть вберегти життя.

Курси, які вже доступні на Освітній онлайн-платформі Зрозуміло! А саме:

- **Як підтримати дитину під час війни?** – курс створений для того, щоб допомогти дітям та їхнім батькам пережити війну та її страшні наслідки, навчитися правильно реагувати на стресові ситуації та залишатися сильними.
- **Психологічна безпека дорослих і дітей під час повітряної тривоги у школі** – курс допоможе дітям і вчителям підготуватися до повітряної тривоги у школі та впоратися зі стресовими ситуаціями, які можуть виникнути.
- **Цивільна безпека та підготовка до надзвичайних ситуацій** – курс про основи цивільної безпеки, що допомагає здобути практичні навички реагування на надзвичайні ситуації.

Обережно: міни – відеоурок ознайомлює дітей з основами мінної безпеки, формує навички поводження із вибухонебезпечними предметами.

- **Соціальне шкільне підприємництво** – курс розроблений для освітян із метою поглиблення знань щодо соціального шкільного підприємництва та розвитку викладацьких навичок із цієї тематики.

Усі курси безоплатні, розроблені експертами з урахуванням вікових особливостей слухачів та доступні 24/7. Успішне завершення курсів (крім відеоурока «Обережно: міни») дає змогу отримати сертифікат, що містить 0,2 кредити ЄКТС, або шість академічних годин і зараховується як самоосвіта.

Колеги! Додаємо до професійного кейсу корисну інформацію:

Група вчителів початкових класів "Вчитель вчителю, учням та батькам"

Сайт вчителів початкової школи "Урок" – (майданчик для обміну досвідом, спілкування та комунікації вчителів початкової школи та зацікавлених батьків. Тут Ви знайдете багато цікавих матеріалів для вчителів, класних керівників, батьків та учнів, розвивальні вправи, поради, навчальні фільми та презентації, ігри, тренажери для учнів, нормативно-правова база, тощо

Практичні матеріали (розробки) для початкової школи на сайті "Osvita.ua"

Навчальні програми для 1-4 класів (Програми Нової української школи на сайті МОН України)

Оновлені навчальні програми для початкової школи (Освітні програми, поради вчителям, додаткові матеріали від EdEra. Вільний доступ до всіх матеріалів. Буде корисним вчителям, учнм, батькам)

Сайт Нової української школи

ВЧИ.ЮА – онлайн платформа для вчителів та учнів початкової школи для навчання математики в інтерактивній формі

Розвиток дитини – сайт для розумних батьків

Форум педагогічних ідей «Урок» -розробки уроків у вільному доступі

Весела абетка – систематизований матеріал для вчителів початкових класів та дошкільнят (казки, усмішки, скоромовки, загадки)

Навчалочка – ігри для навчання дошкільнят та молодших школярів

Читанка – дитяча публічна он-лайн бібліотека

Завдання з читання

Шість способів зробити читання цікавим

Освітній портал Супер Урок – UA

Бінарні уроки у початковій школі із використанням практичних методів і прийомів

Початкова школа – сервіси Інтернету, створені спеціально для навчання (початкова школа) або ті, що можливо успішно використовувати в навчально-виховному процесі

Український освітній портал EDUC.com.ua

Задачники з математики для молодшої школи

§ **Для 1 класу**

§ **Для 2 та 3 класів**

ДО ПЕРШОГО КЛАСУ

Усе про перший клас: готуємо дитину до школи. Перевірте, чи готова ваша дитина до школи? Пройдіть тест від психолога Катерини Гольцберг (ресурс від Освіторія)

Коли дитина готова йти до першого класу: поради психолога (стаття від Всеосвіта)

ЕЛЕКТРОННІ ПОСІБНИКИ

Нова українська школа: порадник для вчителя (2017)

МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ

Мобільний застосунок "Вивчаю – не чекаю"

Електронні версії підручників:

https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/

· **Електронні версії підручників для учнів 1-х класів**

· **Електронні версії підручників для учнів 2-х класів**
· **Електронні версії підручників для учнів 3-х класів**
· **Електронні версії підручників для учнів 4-х класів**

Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 Р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»

Лист Міністерства освіти і науки України №1/13007-24 від 22.07.2024 "Про методичні рекомендації щодо соціалізації та інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб у громадах"

Лист Міністерства освіти і науки України від 05 червня 2024р. № 1/9930 "Про надання роз'яснень щодо формування 1-х класів з 01.09.2024 та розподілу освітньої субвенції"

Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання у початкових класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою

Наказ МОЗ № 1351 від 25.07.2023 року "Про організацію медичних оглядів дітей та інших осіб для зарахування їх до закладів освіти, дитячих закладів оздоровлення та відпочинку"

Методичні рекомендації «**Безпечне освітнє середовище**: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації»

Положення про атестацію педагогічних працівників (2022р.)

Атестація педагогічних працівників: запитання-відповіді

Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 серпня 2022 року № 707 «Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі»

Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01 серпня 2022 року № 1371 «Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України» **(щодо тривалості онлайн-уроків для школярів)**

Плейлисти з відеоуроків від кращих українських та світових освітніх youtube-каналів які доповнюють шкільну програму та медіа підручник, що краще мотивує сучасного школяра, сприяє розвитку навичок соціального й емоційного інтелекту https://www.youtube.com/c/NovashkolaUaOfficial; https://novashkola.ua/1-klas/.

· Виручалочка для творчого вчителя
https://www.facebook.com/groups/179224739449361/?ref=bookmarks
· Цікавинки для НУШ
https://www.facebook.com/groups/309375459583743/?ref=bookmarks
· Ми початківці
· https://www.facebook.com/groups/1800698540247999/?ref=bookmarks
· Калейдоскоп цікавинок
https://www.facebook.com/groups/2075741392668263/?ref=bookmarks

· **Електронна платформа навчання, обладнання**
· «Сучасні рішення для освіти»
http://rozumniki.com/catalog/tovary/
http://rozumniki.com/poslugi/poslugi/
· **Педагогічні ігри, мультимедійні посібники**
http://rozumniki.net/catalog/
https://www.ed-era.com/books/
· **Міжпредметні кейс-уроки**
http://case.edufuture.biz/
· **Освітні онлайн програми, відео**
https://www.ed-era.com/courses/
https://prometheus.org.ua/courses
· **Робототехніка та програмування**
http://prolego.org/
· **Інтегроване навчання: добірка матеріалів із Бібліотеки «На Урок»**
https://naurok.com.ua/post/sekreti-organizaci-integrovanogo-navchannya-u-pochatkoviy-shkoli
· **Секрети організації інтегрованого навчання у початковій школі.**

Детальніше про навчальні матеріали для роботи з першокласниками в адаптаційний період можна ознайомитись за посиланням:

https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpnevakkonferenciya-2018/navchalni-materiali-dlya-roboti-z-pershoklasnikami-v-adaptacijniy-period

https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/810 підручники для 1 класу у ПДФ форматі.

AR Book 📚— повноцінна освітня платформа для вчителів та шкіл, яка змінює підхід до навчання!

https://www.facebook.com/100063528762580/posts/980007620793521/?mibextid=WC7FNe&rdid=mWA5U0QUvmxAFwEq

Колеги, хочу сказати вам, що не треба хвилюватися, якщо зараз у голові безліч думок, а список завдань здається нескінченним. Це нормально! Головне – мати чіткий план і розуміти, що кожен крок наближає всю шкільну родину до злагодженої та продуктивної роботи.

2025-26 навчальний рік рік знову буде непростим, і знову - воєнним. Але ви не одні, поруч з вами ваша адміністрація, центри професійної підтримки, Полтавська академія неперервної освіти ім.М.В.Остроградського, ваші колеги, батьки, і саме головне - це ті, заради кого все це - наші діти.

Пам'ятаємо про те, що сильна нація починається зі шкільної парти

В атмосфері непохитної віри в майбутнє України, незламності та стійкості на шляху до звершень, які наближатимуть переможний поступ нашої освіти, бажаю нам вдалого старту!

Тримаймо стрій та настрій!

Нехай невичерпним буде джерело вашого натхнення і професійної цілеспрямованості. Будьмо готові до нових викликів.

Щодня наближаймо нашу перемогу! Слава Україні! Героям слава!

***Марина КРИЛЕВЕЦЬ** і вся наша команда Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Математика та математична освітня галузь

Викладання навчального предмета «Математика» у класах НУШ

Нормативна база

Організація освітньої діяльності у 5-8 клас Нової української школи у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р), Указу Президента України "Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі" від 25 травня 2020 р. № 195, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» від 5 серпня 2020 р. № 960-р, Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 р. № 2205 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394, зі змінами), Наказу МОН № 865 від 17.06.2025 року «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти й науки України щодо забезпечення здобуття загальної середньої освіти в умовах воєнного стану» (цей наказ затверджує зміни до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115 та Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні, затверджених наказом МОН від 07 серпня 2024 року № 1112 – втратив чинність), наказу МОН України «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і stem-лабораторій» від 29 квітня 2020 р. № 574, та відповідно до переліку навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2024/2025 навчальному році, Наказу МОН від 03.06.2025 № 808, яким затверджено зміни до деяких нормативних актів міністерства (зокрема, ці зміни стосуються Наказу від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх

типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах»), наказу МОН України «Про внесення змін у Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» від 13 червня 2024 р. № 836, Наказу Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання», Наказу Міністерства освіти і науки України від 08 серпня 2022 року № 707 «Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі», листа МОН № 1/12559-25 від 16.06.2025 року «Щодо інформування про освітні можливості для дітей, які тимчасово перебувають за кордоном» (інформує про можливості поєднання української освіти та освіти країни перебування для українських дітей за кордоном), листа МОН від 30.08.2024 № 1.1/15776-24 про «Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання предметів у 2024/2025 н. р.», листа МОН від 13.08.2025 № 1/16828-25 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів /інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році», листа Міністерства освіти і науки України від 14 березня 2025 р. № 1/4895-25 «Про окремі питання оцінювання результатів навчання», листа МОН № 1/13233-25 від 24.06.2025 “Щодо Положення про учнівський олімпіадний та турнірний рух” та інших нормативно-правових документів.

Заклади загальної середньої освіти ІІ ступеня (для 5-6 класу) формують освітні програми на основі Типової освітньої програми (Наказ МОН України від 09 серпня 2024 р. № 1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»).

Типова освітня програма окреслює обов’язкові та рекомендовані підходи до розроблення закладами загальної середньої освіти та використання ними в освітній діяльності освітніх програм на кожному циклі (адаптаційний цикл та цикл базового предметного навчання) базової середньої освіти.

Відповідно до типового навчального плану (додаток 3 Типової освітньої програми № 235), для вивчення математичної освітньої галузі:

в 5-6 класі**:** мінімально – 4 год, максимально – 6 год;

у 7 класі: мінімально – 4 год, максимально – 6 год;

у 8-9: мінімально – 4 год, максимально – 7 год.

Згідно з пунктом 3 Додатку 3 до Типової освітньої програми кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі визначається закладом освіти **самостійно** у межах заданого діапазону – від мінімальної до максимальної.

Модельні навчальні/навчальні програми/календарне планування

На основі даної Типової освітньої програми створено сім модельних навчальних програм (МНП) з математики для 5 – 6 класів, два інтегрованих курси «Математика», чотири модельні програми з алгебри та шість модельних програм з геометрії для 7-9 класів. З модельними навчальними програми для 5-9 класів Нової української школи можна ознайомитися на сайті МОН України.

Спираючись на МНП, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих (зокрема міжгалузевих) курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними МНП. Формування змісту навчальних предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися шляхом упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників.

Навчальні програми, розроблені на основі МНП, затверджує педагогічна рада закладу освіти.

У модельних навчальних програмах відсутній розподіл навчальних годин у розрізі розділів, тем тощо. Кількість годин, необхідна для вивчення тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо), визначається вчителем/вчителькою у навчальній програмі в межах загальнорічної кількості годин, передбаченої навчальним планом закладу освіти на вивчення цього предмета/інтегрованого курсу, та з урахуванням очікуваних результатів навчання, визначених навчальною програмою.

Розробляючи навчальну програму педагоги можуть вносити зміни у пропонований модельною навчальною програмою зміст навчального предмета/інтегрованого курсу, відповідно до підготовленості класу, регіональних особливостей, робочого навчального плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається освітній процес, зокрема:

- доповнювати зміст програми, включаючи регіональний компонент;
- розширювати/поглиблювати або ущільнювати зміст окремих елементів (розділів, тем, модулів тощо) програми зважаючи на потреби учнів, матеріально-технічне забезпечення закладу освіти, запити батьків, громади тощо;
- доповнювати тематику практичних/творчих робіт; вилучати окремі питання, з метою уникнення надмірної деталізації змісту навчального матеріалу.

Загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання.

Всім, хто створює навчальні програми, рекомендуємо опрацювати матеріал «Навчальна програма не має копіювати модельну: що спільного й різного в цих

програмах». На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу.

Види навчальної діяльності, запропоновані у модельних навчальних програмах, мають рекомендаційний характер. При розроблені навчальної програми педагоги визначають ті види навчальної діяльності, які будуть використовуватися в освітньому процесі для досягнення результатів навчання, визначених Державним стандартом. Педагоги можуть:

- обирати види навчальної діяльності з тих, що запропоновані в модельній навчальній програмі;

- адаптувати рекомендовані модельною навчальною програмою види діяльності відповідно до потреб здобувачів освіти та особливостей організації освітнього процесу;

- додавати або пропонувати інші види навчальної діяльності, відповідно до освітніх методик і технологій, які використовує вчитель, а також наявних засобів навчання.

Навчальна програма оформляється за зразком модельних навчальних програм. ***На титульному аркуші зазначається назва та авторський колектив модельної навчальної програми, на основі якої створено навчальну програму закладу. Навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти.***

Педагоги можуть розробляти навчальні програми курсів за вибором і навчальні програми предметів/інтегрованих курсів не на основі модельних навчальних програм. Такі навчальні програми визначають послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета/інтегрованого курсу (курсу за вибором), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження.

Реалізацію модельних навчальних програм забезпечують підручники з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Календарно-тематичний план складається на основі навчальної програми предмета (інтегрованого курсу) та має орієнтувати вчителя в послідовності розгортання програмового змісту і формування очікуваних результатів навчання,

забезпечуючи при цьому цілісність і системність навчання. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання учнів НУШ, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, у семестровому оцінюванні враховуються результати контролю груп загальних результатів навчання. Тому вважаємо за доцільне у календарно-тематичному плані визначити відповідність кожного очікуваного результату, якого необхідно досягти на уроці, певній групі загальних результатів, визначеній Державним стандартом.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Оцінювання

Результати навчання – це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які учень здатний продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти та які можна:

ідентифікувати;

спланувати;

виміряти;

оцінити.

Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях. Також, за вибором закладу освіти, оцінювання може здійснюватись за власного шкалою за умови визначення та опису правил її переведення до 12-бальної шкали в освітній програмі закладу освіти.

Оцінювання здійснюється за визначеними критеріями, які дозволяють встановити відповідність між вимогами до обов’язкових результатів навчання, визначеними Держстандартом, і фактичними результатами навчання учнів. У додатку 1 до Рекомендацій наведено загальні критерії оцінювання, які визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і реалізуються за чотирма рівнями, що дає змогу здійснювати оцінювання за 12-бальною шкалою:

початковий (1-3 бали);

середній (4-6 балів);

достатній (7-9 балів);

високий (10-12 балів).

Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові.

Загальні критерії оцінювання слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до Рекомендацій). У додатку визначені галузеві критерії із чітким описом кожного балу відповідно до груп результатів освітніх галузей (Дослідження ситуацій та створення математичних моделей; Розв'язання математичних задач; Інтерпретація та критичний аналіз результатів).

Оцінювання має надавати інформацію про досягнення результатів навчання учнів на певному етапі освітнього процесу та виконувати такі функції:

· формувальна (відстеження динаміки навчального поступу);

· констатувальна (встановлення рівня досягнення результатів навчання);

· діагностувальна (надання інформації про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причин виникнення утруднень);

· коригувальна (адаптація освітнього процесу відповідним чином);

· орієнтувальна (відстеження динаміки формування результатів навчання та прогнозування його розвитку);

· мотиваційно-стимулювальна (активізація внутрішніх і зовнішніх мотивів до навчання);

· розвивальна (мотивація до рефлексії та самовдосконалення);

· прогностична (планування майбутніх цілей навчання);

· виховна (виховання в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку).

Основні види оцінювання

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація.

Формувальне оцінювання - інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання. Формувальне оцінювання результатів навчання учнів / учениць виконує діагностувальну, коригувальну, орієнтувальну, мотиваційно-стимулювальну, розвивальну, прогностичну та виховну функції.

Метою підсумкового оцінювання є співвіднесення фактичних результатів навчання, яких досягли здобувані освіти, з обов'язковими / очікуваними результатами навчання, визначеними Державним стандартом / модельною навчальною програмою за певний період навчання.

Підсумкове оцінювання здійснюють періодично. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення вчитель / учителька може встановлювати самостійно. Підсумкові роботи можуть забезпечувати охоплення одного, декількох або всіх груп результатів, визначених у Державному стандарті, у межах вивченого впродовж певного періоду, і мають забезпечувати об'єктивність оцінювання.

Підсумкове оцінювання за семестр здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання за освітніми галузями, з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності.

Для формування висновків щодо рівня досягнення обов'язкових результатів навчання за семестр учитель і учителька може запропонувати учнівству:

1) виконати комплексну підсумкову роботу, завдання якої дозволяють установити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання за освітніми галузями;

2) виконати окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів, визначеної у Критеріях оцінювання за освітніми галузями.

Відомості, отримані під час підсумкового семестрового оцінювання результатів навчання, застосовують для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед здобувачами освіти, та коригування освітнього процесу.

У Свідоцтві досягнень виставляють семестрові оцінки за групами результатів. На підставі оцінок за групами результатів виставляють загальну оцінку за семестр з кожного навчального предмета / інтегрованого курсу навчального плану освітньої програми закладу освіти.

Оцінка за семестр може бути скоригованою.

Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня і учениці протягом року.

Річне оцінювання також може бути скоригованим.

Під час вибору методів оцінювання слід враховувати особливості змісту навчального предмета, його обсяг, рівень узагальнення та вікові особливості учнів. Оцінювання результатів навчання можна проводити із застосуванням таких способів і засобів:

· усне опитування (індивідуальне, групове тощо);

· спостереження;

· аналіз портфоліо;

· письмові завдання (окремі навчальні завдання, зокрема тестові з використанням ІТ, перекази, диктанти тощо, а також діагностувальні, підсумкові роботи);

· практичні завдання (завдання на лабораторному обладнанні, реальних об’єктах;

· розрахункові та розрахунково-графічні роботи;

· навчальні проєкти;

· робота з картами, діаграмами;

· заповнення таблиць, побудова схем, моделей, зокрема з використанням електронних засобів навчання тощо;

· завдання з використанням ІТ (онлайн-тести, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, комп’ютерні продукти тощо); самооцінювання, взаємооцінювання;

· комплексне оцінювання.

За умови навчання в дистанційному та змішаному режимах оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей цифрових технологій, зокрема відеоконференц-зв’язку.

Під час оцінювання слід застосовувати завдання різних когнітивних рівнів:

· на відтворення знань;

· на розуміння;

· на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях;

· уміння висловлювати власні судження, ставлення тощо.

Частотність, процедури проведення та види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням:

· дидактичної мети;

· особливостей змісту навчального предмета (інтегрованого курсу);

· етапу опанування програмовим матеріалом та етапу досягнення очікуваного результату навчання.

Під час оцінювання результатів навчання слід враховувати дотримання учнями принципів академічної доброчесності, зокрема:

· самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;

· посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

У разі їх порушення, зокрема списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання),

учитель може ухвалити рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності і запропонувати учню повторне проходження оцінювання.

Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учня та його законних представників. Інформування батьків про результати навчання може відбуватися:

· під час індивідуальних зустрічей;

· шляхом записів оцінювальних суджень у носіях зворотного зв'язку з батьками (паперових / електронних щоденниках учнів тощо);

· фіксації результатів навчання у свідоцтві досягнень.

До оцінювання наскрізних умінь може долучатися шкільний психолог.

Підходи до системи оцінювання та можливі варіанти заповнення сторінок журналу відображено наказі МОН України «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 02 серпня 2024 року № 1093.

Ураховуючи наявність в учнівства навчальних втрат, доцільно провести діагностувальні роботи на початку року та збільшити тривалість повторення за попередній навчальний рік.

У посібнику «Наздоженемо: інструменти вимірювання та стратегії подолання освітніх втрат» містяться діагностувальні роботи, які можна запропонувати учнівству на початку 6, 8 класу. Тестові завдання із підручника містять сюжетні задачі з реальними даними, що демонструють зв'язок математики із життям та допоможуть учнівству у формуванні математичної та інших ключових компетентностей.

Для подолання навчальних втрат учнівства доцільно: адаптувати навчальні програми і календарно-тематичне планування з урахуванням результатів діагностики та потреб класу (однак, виважено використовуйте ущільнення/перенесення, щоб не спричинити нових втрат); застосовувати педагогічні інструменти для стабілізації емоційного стану учнів та учениць; впроваджувати диференційоване навчання; розробляти індивідуальні плани корекції знань для учнів та учениць зі значними втратами тощо. Детальніше про стратегії подолання навчальних втрат з математики можна дізнатися з онлайн-курсу «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат з математики» (https://surl.lu/hgnujt).

Враховуючи зазначені в ДСБСО загальні результати навчання, доцільно збільшити у навчальному процесі кількість задач, що сприяють формуванню умінь: досліджувати проблемні ситуації, створювати математичні моделі до них та критично оцінювати та інтерпретувати результат розв'язання. З огляду на зазначене раніше, пропонуємо використовувати приклади задач із міжнародного моніторингового дослідження PISA. У посібнику «PISA: математична

грамотність» є детальні роз'яснення про те, як розвивати і оцінювати математичну компетентність та приклади завдань, які учительство може використовувати як роздатковий матеріал до уроків.

Для формування просторового, абстрактного та критичного мислення, розвитку кмітливості і винахідливості пропонуємо вводити у процес навчання математичні ігри, головоломки тощо. Приклади таких завдань є у навчально-методичному посібнику «Навчання на основі головоломок». Учителі/учительки математики знайдуть тут яскраві доповнення до своїх уроків – ідеї для парної та групової роботи, математичні рухливі ігри та ідеї для шкільних конкурсів командних головоломок.

У навчально-методичному посібнику «Математика як інструмент мислення» представлено матеріали для організації освітньої діяльності, спрямованої на формування у вихованців логічного, критичного і креативного мислення в процесі розв'язування математичних задач, а також під час підготовки учнів 8 класу до участі в олімпіадах із математики та при організації роботи над дослідницькими проєктами учнів-членів Малої академії наук України.

Пропонуємо вчителям/вчителькам застосовувати у навчальному процесі інтерактивні освітні платформи, наприклад, україномовну версію Khan Academy (https://uk.khanacademy.org). Використання платформи – безоплатне і може бути корисним для вчительства, учнівства та батьків. Для вчителів/вчительок використання цієї платформи надає можливості огляду інструментів для створення та управління класами, відстеження індивідуального прогресу учнів/учениць та ефективної організації навчального процесу. Школярі на платформі можуть знайти путівник по курсах, вправах і тестах, що допоможуть у самостійному навчанні та підготовці до занять. Батьки можуть користуватись звітами про навчання, з їх допомогою відслідковувати успіхи власної дитини, підтримувати її мотивацію.

У разі зміни формату уроку у школі через повітряну тривогу учня/учениці можуть переглянути коротке відео на цю тему на освітній платформі «Pi-stacja.Україна». Для цього потрібно обрати предмет математика (для учнів 5-6 класів), алгебра або геометрія (для учнів/учениць 7-9 класів), переглянути відео на цю тему та опрацювати підсумкову картку із коротким викладом найважливішої інформації до теми, прикладами розв'язання завдань.

Викладання навчального предмета «Математика» у 9-11 класах

Нормативно-методичне забезпечення викладання математики

Організація освітньої діяльності у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» від 5 серпня 2020 р. № 960-р, Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 р. № 2205 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394), наказу МОН України «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і stem-лабораторій» від 29 квітня 2020 р. № 574, та відповідно до переліку навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2022/2023 навчальному році.

Заклади загальної середньої освіти ІІ ступеня для 9 класів формують освітні програми на основі Типової освітньої програми (Наказ МОН України від 20 квітня 2018 р. № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня»), а заклади загальної середньої освіти ІІІ ступеня для 10-11 класів на основі «Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня», затвердженої наказом МОН України від 20 квітня 2018 № 408 (у редакції наказу МОН України від 28 листопада 2019 № 1493). Дані документи окреслюють рекомендовані підходи до планування й організації у школах єдиного комплексу освітніх компонентів.

Навчання математики у закладах загальної середньої освіти буде реалізовуватись за програмами:

9 класи - «Математика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів»;

9 клас (з поглибленим вивченням математики) - «Навчальна програма для поглибленого вивчення математики у 8–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів»;

10-11 класи – Навчальні програми для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Математика рівень стандарту та профільний рівень.

Ознайомитись із програмами можна також на сайті Міністерства освіти і науки України. Вчителі можуть обирати послідовність розкриття навчального матеріалу в межах окремої теми, але так, щоб не порушувалась логіка його викладу. Навчальні програми укладено на компетентнісній основі. Акцент зроблено на формування практичних навичок для подальшого їх застосування у реальному житті. Навчання математики в основній та старшій школі спрямовано на формування предметної математичної компетентності, сутнісний опис якої подано у розділі «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності» програми.

Реалізація наскрізних змістових ліній

Також значна увага приділяється вивченню наскрізних ліній. Усього виділено 4 наскрізні змістові лінії (однакові для всіх навчальних предметів):

- Екологічна безпека та сталий розвиток
- Громадянська відповідальність
- Здоров'я і безпека
- Підприємливість та фінансова грамотність

Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища.

Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Основним засобом імплементації наскрізних ліній у математику є вибір задач. Також це можливо за рахунок виконання навчальних проєктів, під час виконання яких учні повинні працювати групами, розділяти ролі, вчитись взаємодіяти в колективі, шукати та аналізувати інформацію, презентувати власні наробки на загал.

З метою створення необхідних умов для більш повної реалізації освітньої, розвивальної та виховної складових навчання математики, врахування інтересів, здібностей, потреб та можливостей учнів рекомендуємо використовувати потенціал варіативної складової навчального плану, яка передбачає проведення курсів за вибором та факультативів.

Коригуюче навчання

На початку 2025/2026 навчального року, задля забезпечення якісного виконання освітніх програм в умовах очного та/або дистанційного навчання, пропонуємо приділити більше уваги традиційному повторенню вивченого матеріалу за минулий рік, запровадити «коригуюче навчання».

Для цього може бути проведено діагностичні роботи (усні бесіди) опитування в 5-11-х класах з математики з метою визначення рівня засвоєння матеріалу учнями за попередній рік. Слід зазначити, що *оцінки за такі діагностичні роботи не виставляються до класного журналу*, адже вони є орієнтиром для визначення рівня здобутих знань і вмінь. Відповідно до результатів, спланувати роботу (колективну або індивідуальну) щодо актуалізації окремих тем, систематизації знань та умінь, практичного їх закріплення тощо.

Тривалість періоду такого навчання кожен вчитель визначає самостійно: попередньо планує з урахуванням досвіду організації дистанційного навчання в

минулому році, вносить певні корективи до плану після проведення діагностичних робіт.

Розподіл годин на вивчення математики

Розподіл годин на вивчення математики здійснюється відповідно до Типових освітніх програм закладів загальної середньої освіти.

У навчальному плані освітньої програми закладу освіти конкретизується розподіл годин інваріантного та варіативного складників. Звертаємо увагу, що під час складання освітніх програм закладів освіти та відповідних навчальних планів заклад освіти має повноваження здійснювати перерозподіл навчальних годин навчального плану в межах 15% від загального обсягу навчального навантаження.

Використання годин варіативного складника навчальних планів може йти на збільшення годин на вивчення окремих предметів інваріантного складника, упровадження курсів за вибором, проведенням індивідуальних консультацій та групових занять. Вибір між упровадженням курсів за вибором і проведенням індивідуальних консультацій та групових занять заклад освіти здійснює з урахуванням індивідуальних навчальних можливостей та пізнавальних інтересів здобувачів освіти і спрямовує на забезпечення умов диференціації та індивідуалізації освітнього процесу. Умовою для їх упровадження має бути запит батьків, наявність груп дітей з певними пізнавальними інтересами, готовність педагогів до проведення курсів за вибором. Найбільш раціональним вважаємо використання годин варіативної складової у старшій школі на посилення вивчення предметів, які винесено для складання ЗНО, оскільки, як і в минулі роки, ЗНО засвідчило, що значна частина випускників не має певних базових знань і вмінь з багатьох предметів.

У разі використання варіативної складової на вивчення курсу за вибором до переліку навчальних програм, який є складником освітньої програми, додається програма цього курсу. Звертаємо увагу, що програма курсу за вибором повинна мати відповідний гриф і входити до переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти. При розподілі варіативного складника навчального плану слід враховувати гранично допустиме навантаження.

Використання навчально-методичної літератури

Звертаємо особливу увагу, що, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.08.2012 № 882 «Про використання навчально-методичної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах», заклади загальної середньої освіти мають право використовувати лише **навчальні програми, підручники та навчально-методичні посібники, що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України**, схвалення відповідною

комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України. З переліком навчальної літератури, який постійно оновлюється, можна ознайомитися на офіційному вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Також на вебсайті ІМЗО розміщені у вільному доступі електронні версії підручників.

Наголошуємо, що підручники з відповідним грифом Міністерства освіти і науки України, видані в попередні роки, дозволяється використовувати, ураховуючи зміни в програмах.

Календарно-тематичне та поурочне планування

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Вчитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб’єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Зміни у підходах до оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти спонукають переглянути вимоги до виконання письмових робіт та перевірки зошитів.

Орієнтовні вимоги до виконання письмових робіт і перевірки зошитів

1. Види письмових робіт.

Основними видами класних і домашніх письмових робіт з природничо-математичних дисциплін є:

· розв'язування задач і вправ;

· складання таблиць, схем, тощо;

· виконання проєктів;

· самостійні та контрольні роботи.

2. Кількість і призначення учнівських зошитів

В залежності від видів письмових робіт виділяються зошити які зберігаються в класі та зошити, що зберігаються в учнів. Кількість і призначення учнівських зошитів *визначається вчителем*. Для контрольного тематичного оцінювання передбачаються окремі зошити чи аркуші, які зберігаються протягом навчального року в закладі загальної середньої освіти.

3. Кількість тематичних контрольних робіт

Враховуючи можливості вчителя впродовж вивчення теми, виявляти рівень засвоєння програмового матеріалу засобами навчальних письмових робіт і усних відповідей учнів, доцільно проводити приблизно одну тематичну контрольну роботу з розрахунку на 10 пройдених годин.

4. Порядок перевірки письмових робіт з математики.

При перевірці зошитів оцінюється лише правильність записів. Почерк, охайність та форма запису не є предметом оцінювання.

Зошити з математики, в яких виконуються навчальні класні і домашні роботи, перевіряються:

у 5-6-х класах — не рідше ніж один раз на два тижні (з розрахунком, щоб стояла оцінка як мінімум за одну класну і одну домашню роботу, за інші роботи можна ставити позначку «Див.»);

у 7—11-х класах — не рідше один раз на місяць (перевіряються найбільш суттєві роботи);

Оцінка за ведення зошитів виставляється у класний журнал наприкінці вивчення кожної теми, але на враховується при виведенні тематичної.

5. Домашнє завдання

Основною метою домашніх завдань є: закріплення, поглиблення і розширення знань, набутих учнями на уроці; підготовка до засвоєння нового матеріалу; формування в дітей уміння самостійно працювати; розвиток їхніх пізнавальних інтересів, творчих здібностей тощо.

Оцінювання

Вимоги до навчальних досягнень учнів з математики в 2025/2026 н.р. здійснюється відповідно до додатка 2 наказу Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Оцінювання навчальних досягнень учнів 9-11 класів у 2025/2026 н.р. здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13 квітня 2011 № 329) та орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів з математики, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти з предметів інваріантної складової навчального плану» (додаток 11 наказу) від 30 серпня 2011 р. № 996

Обов'язковому оцінюванню підлягають навчальні досягнення учнів з предметів інваріантної та варіативної складових (курси за вибором, спеціальні курси) робочого навчального плану закладу. *Не підлягають обов'язковому оцінюванню* навчальні досягнення учнів з факультативних, групових та індивідуальних занять, які фіксуються в окремому (спеціальному) журналі.

При виставленні *тематичної* оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. При цьому проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня/учениці з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. При виставленні річної оцінки мають враховуватися: динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом року; важливість тем, які вивчались у I та II семестрах, тривалість їх вивчення та складність змісту; рівень узагальнення й уміння застосовувати набуті протягом навчального року знання тощо.

Наголошуємо, що відповідно до чинних нормативних актів і семестрова і річна оцінки можуть підлягати коригуванню.

Коригування річної оцінки проводиться згідно з пунктами 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 14.07 2015 № 762 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08 травня 2019 року № 621), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 р. за № 924/27369, річне оцінювання може коригуватись.

Звертаємо увагу, що відповідно до законодавства у разі відсутності результатів річного оцінювання за 2024/2025 навчальний рік учень/учениця має право пройти річне оцінювання до початку 2025/2026 навчального року.

Пам'ятайте, що оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі/учениці, його/її батькам (іншим законним представникам).

При навчанні *у дистанційному та змішаному режимах оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку* (пункт 8 розділу І Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти).

При здійсненні семестрового оцінювання учнів(учениць) з тимчасово окупованих територій, з числа внутрішньо переміщених осіб і тих, хто повернулися на постійне місце проживання, зараховуються всі оцінки, які отримав/отримала учень/учениця впродовж семестру незалежно від місця навчання: у закладі, де навчався/навчалась за місцем тимчасового перебування або у будь-якій іншій школі, яка здійснює навчання за однією із форм здобуття освіти (очною, змішаною, дистанційною, екстернатною, сімейною). Це може бути будь-який заклад загальної середньої освіти, зокрема й приватні заклади освіти, в Україні чи за її межами. Заклади освіти, у яких тимчасово навчались учні, можуть видавати їм інформаційні довідки про період навчання із зазначенням переліку предметів, окремих тем та результатів оцінювання. Крім того, для проведення семестрового та річного оцінювання здобувачі освіти можуть надавати інформацію з електронних журналу та щоденника за попереднім місцем навчання. За відсутності в учнів з числа тих, хто повернулися на постійне місце проживання, та з тимчасово окупованих територій облікованих результатів оцінювання за попереднім місцем навчання заклад освіти може провести підсумкове семестрове оцінювання у вигляді контрольної роботи, тестування, співбесіди тощо. При такому оцінюванні, за потреби, можуть використовуватися технології дистанційного навчання.

Ведення класного журналу.

Вимоги до ведення класного журналу регламентуються наказами Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 «Інструкція з ведення класного журналу учнів 5-11 (12) класів ЗНЗ», від 10.05.2011 № 423 «Про затвердження єдиних зразків обов'язкової ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності» (Класний журнал для V-XI класів (додаток 2, на 29 арк.).

Нагадуємо, що відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 30.09.2016 № 1/9-514 «Про особливості викладання математики (рівень стандарту) в 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів», з метою упередження щодо ведення некоректних записів на сторінках класного журналу, рекомендовано виконувати програму двома способами:

I) Викладання одного предмета – «Математика» – 3 години тижневого навантаження. При цьому ведуться записи на сторінках журналу (поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання тощо) з одного предмета «Математика» (див фото);

Математика

II Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Прізвище та ім'я учня/ учениці / Дата	01/09	02/09	…	Зошит	Тематична	…	…	…	I семестр	Скоригована	…	…	…	II семестр	Скоригована	Річна
1	*Прізвище Ім'я*																
2	*Прізвище Ім'я*																
3	*Прізвище Ім'я*																
4	*Прізвище Ім'я*																
5	*Прізвище Ім'я*																
6	*Прізвище Ім'я*																
…	…																

II) Викладання двох предметів:

1) «Математика. Алгебра і початки аналізу» – 1 год. тижневого навантаження у I семестрі, а 2 год. – у II семестрі;

2) «Математика. Геометрія» – 2 год. тижневого навантаження у I семестрі, а 1 год. – у II семестрі.

При цьому записи ведуться на різних сторінках журналу з двох предметів, однак на сторінці «Математика. Алгебра і початки аналізу» має бути ще один стовпчик без дати з надписом: «**I семестр. Математика**» чи «**II семестр. Математика**» (після стовпчика «I семестр.»/ «II семестр.» – оцінки, виведеної з алгебри і початків аналізу на основі тематичних) (див. фото). Річна оцінка з математики виставляється на сторінку з алгебри і початків аналізу в стовпчик з надписом «Річна. Математика». На сторінку зведеного обліку навчальних досягнень учнів річна оцінка з математики виставляється у стовпчик «Математика».

Математика. Алгебра і початки аналізу

ІІ. Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Дата / Прізвище та ім'я учня/ учениці	01.09	02.09	…	Зошит	Тематична	…	І семестр	Скоригована	І семестр. Математика	Скоригована	…	ІІ семестр	Скоригована	ІІ семестр. Математика	Скоригована	Річна. Математика
1	*Прізвище Ім'я*																
2	*Прізвище Ім'я*																
3	*Прізвище Ім'я*																
4	*Прізвище Ім'я*																
5	*Прізвище Ім'я*																
6	*Прізвище Ім'я*																
…	…																

Математика. Геометрія

ІІ. Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Дата / Прізвище та ім'я учня/ учениці	01.09	02.09	…	Зошит	Тематична	…	…	…	І семестр	Скоригована	…	…	…	ІІ семестр	Скоригована	
1	*Прізвище Ім'я*																
2	*Прізвище Ім'я*																
3	*Прізвище Ім'я*																
4	*Прізвище Ім'я*																
5	*Прізвище Ім'я*																
6	*Прізвище Ім'я*																
…	…																

Якщо математика у 10-11 класах викладається на профільному рівні, тобто вивчаються два повноцінних предмета «Алгебра і початки аналізу» – 6 год. тижневого навантаження та «Геометрія» – 3 год. тижневого навантаження, то при цьому записи ведуться на різних сторінках журналу з двох предметів (див. фото.).

На сторінку зведеного обліку навчальних досягнень учнів річні оцінки з цих предметів виставляються у відповідні стовпчики.

Алгебра і початки аналізу

ІІ. Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Дата / Прізвище та ім'я учня/ учениці	01/09	02/09	…	Зошит	Тематична	…	…	…	І семестр	Скоригована	…	…	…	ІІ семестр	Скоригована	Річна
1	*Прізвище Ім'я*																
2	*Прізвище Ім'я*																
3	*Прізвище Ім'я*																
4	*Прізвище Ім'я*																
5	*Прізвище Ім'я*																
6	*Прізвище Ім'я*																
…	…																

Геометрія

ІІ. Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Дата / Прізвище та ім'я учня/ учениці	01/09	02/09	…	Зошит	Тематична	…	…	…	І семестр	Скоригована	…	…	…	ІІ семестр	Скоригована	Річна
1	*Прізвище Ім'я*																
2	*Прізвище Ім'я*																
3	*Прізвище Ім'я*																
4	*Прізвище Ім'я*																
5	*Прізвище Ім'я*																
6	*Прізвище Ім'я*																
…	…																

Підготовка до ЗНО/ДПА/НМТ.

Зміст сертифікаційної роботи з математики визначатиметься Програмою зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з математики, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. Рекомендуємо для підготовки учнів використовувати матеріали Всеукраїнського центру якості освіти, завдання ЗНО з математики попередніх років.

Цифрові інструменти вчителя математики.

Сучасні інформаційні технології суттєво впливають на ефективність проведення уроків математики, надають можливість удосконалювати організацію

уроку, діагностувати рівень сформованості знань та вмінь, активізувати пізнавальну діяльність учнів, поглиблювати знання.

Доцільно у процесі навчання математики використовувати GeoGebra – педагогічний програмний продукт, який поєднує динамічну геометрію, алгебру, математичний аналіз і статистику. За допомогою GeoGebra можна швидко створювати високоякісні графічні зображення математичних об'єктів (графіки функцій, графіки рівнянь, геометричні фігури, формули тощо) і потім їх зберігати у файлах графічних форматів (png; svg) або експортувати до буфера обміну. Після цього отримані рисунки можна використовувати для створення друкованих дидактичних матеріалів, мультимедійних презентацій навчального призначення тощо.

Засвоєнню математики допоможуть віртуальні середовища, цифрові інструменти для вчителя:

Blendspace - інструмент для створення уроків. Ви можете зібрати необхідні ресурси для уроку: тексти, відео, картинки, веб-сайти, Google документи. Можна створити тут же своє опитування у вигляді вибору правильної відповіді.

Google Education пропонує цілий ряд цікавих ресурсів, що стосуються освітніх технологій для вчителів, в тому числі електронну пошту і сумісні з нею додатки, відео, плани уроків, професійний розвиток і навіть освітні гранти.

IXL -адаптивна навчальна платформа для вчителів, які створюють навчальні ігри для своїх учнів. Найбільше підходить для англійської та математики;

Khan Academy - українська версія навчальних відео популярної освітньої платформи Khan Academy. Тут можна знайти уроки з геометрії, тригонометрії та алгебри;

MangaHigh пропонує вчителям величезну кількість освітніх ресурсів на базі ігрового навчання з математики;

Matific - безкоштовний ресурс для вивчення математики в ігровій формі для учнів 1-6 класів. Учні можуть вирішувати задачі, проходити тести, досліджувати математичні концепції та прийоми. Matific дозволяє відстежувати успіхи всіх учнів через звіти в реальному часі (для цього потрібно заповнити форму);

Nearpod- це онлайн-платформа, яка дозволяє вчителям створювати презентації до своїх занять і ділитися ними з учнями прямо під час уроку за допомогою інтерактивних презентацій;

Pear Deck слугує для створення інтерактивних презентацій, слайди яких містять зображення, текст і відеоконтент. Цей інструмент дозволяє вчителю під час активної сесії взаємодіяти з аудиторією, створюючи завдання по ходу демонстрації презентації. До роботи з презентацією учасники приєднуються через аканти Google;

Pearltrees - платформа для створення, організації та поширення колекцій та ідей улюбленої тематики, шляхом зберігання веб-сторінок, файлів, фотографій, заміток і багато іншого. Створивши акаунт, на "хмарині" виділяється до 1 Гб пам’яті;

Plickers безкоштовна карткова гра, яка дозволяє реалізувати безперервний моніторинг знань дітей, що забирає не більше кількох хвилин від уроку;

Quizlet полегшує педагогам процес створення навчальних посібників для школярів, особливо різних карток, які допомагають легко запам’ятати важливу інформацію;

Wizer.Me - конструктор робочих аркушів Wizer представляє досвід та творчі здібності викладачів, дозволяючи швидко створювати різноманітні типи запитань: відкриті запитання, множинний вибір, відповідні пари, заповнення порожнього місця, заповнення зображення, таблиць тощо;

Вчи - це міжнародна онлайн платформа, де учні 1-6 класів усієї України вивчають математику в інтерактивній формі;

Формула - сайт, де можна почитати теорію з арифметики, алгебри, геометрії і тригонометрії, подивитися анімовані графіки і перевірити себе за допомогою онлайн-калькуляторів. До уроків прикріплені документи із завданнями (разом із відповідями).

Додаткові ресурси

У мережі Viber функціонує професійна спільнота вчителів математики (вчителів, що забезпечують викладання математики) «Математики Полтавщини», до якої запрошуємо долучитися всіх вчителів математики. У мережі Facebook створено групу «Моя математична скарбничка» для поширення цікавих матеріалів для підготовки до уроків та обміну досвідом. Продовжує наповнюватися «Методичний кейс учителя математики» де розміщено багато корисних матеріалів для вчителів.

Робота з обдарованими дітьми

З метою розвитку творчих математичних здібностей учнів у процесі навчання математики *рекомендуємо* залучати учнів до інтелектуальних змагань обласного, Всеукраїнського та Міжнародного рівнів, серед яких Обласні математичні змагання ім. М.В. Остроградського, змагання „Математичний Занзібар” для учнів закладів загальної середньої освіти, спрямованих на розв'язання математичних задач із пошуком нестандартних підходів, Всеукраїнська учнівська олімпіада з математики, Інтернет-олімпіада з математики, Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру», змагання з усного рахунку «Пранглімінe» (Міжнародний українсько-естонський проект «Міксіке в Україні»),

заочна математична школа «Мудра макітра»; до проблемно-пошукової (дослідницької) діяльності, до роботи Малої академії наук.

Форми організації освітнього процесу

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі. Організація освітнього процесу може здійснюватись в очному і дистанційному режимах, або за змішаною формою, що поєднує очний і дистанційний режими. Таке поєднання можливе, зокрема, для різного виду занять (практичні, лабораторні заняття проводяться в очному режимі, лекційні – в дистанційному). Або для різних груп одного класу: частина учнів класу навчаються очно, інша – дистанційно в асинхронному режимі, з можливістю надання учням підтримки шляхом проведення консультацій в синхронному режимі. При цьому для учнів визначається черговість очного та дистанційного навчання з метою забезпечення рівних умов для здобуття освіти. Заклад освіти може організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання за допомогою технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу. При цьому обсяг навчального часу, що забезпечується в синхронному режимі, визначається педагогічним працівником і може бути менше обсягу, зазначеного в пункті 7 розділу І Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти (менше 30%).

Також, в очному режимі, у разі нестачі в шкільних укриттях місць для всіх учасників освітнього процесу, можлива організація навчання по змінах або переведення навчання з окремих предметів на дистанційну форму. За потреби заклад освіти може організувати індивідуальні форми здобуття освіти (зокрема екстернатну, сімейну (домашню), реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня. Форма організації освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті і визначається рішенням військово-цивільних адміністрацій. Рішення приймається за участю батьків.

Якщо батьки не погоджуються з очною формою навчання, вони можуть обрати дистанційну форму або індивідуальний графік навчання, або перевести дитину на екстернатну форму навчання. Для учнів, батьки яких оберуть онлайн навчання, у закладі освіти можуть організовуватись окремі класи з дистанційною формою організації освітнього процесу. Також, за умови обладнання класних приміщень відеокамерами, може бути створена можливість для дистанційного спостереження за уроком або відеозапису уроків.

Форма організації освітнього процесу може змінюватися впродовж навчального року в залежності від безпекової ситуації у відповідному пункті.

Організація освітнього процесу не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні, нешкідливі та здорові умови здобуття освіти.

Розклад навчальних занять, розподіл навчального навантаження протягом тижня, тривалість навчальних занять і перерв між ними здійснюється відповідно до вимог Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (затверджений наказом МОЗ України 25 вересня 2020 р. № 2205, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за № 1111/35394).

Щодо навчання з використанням дистанційних технологій

Можна організувати дистанційне навчання за допомогою: поєднання онлайн-занять через Zoom, Skype, Instagram, Google, Hangouts; заздалегідь записаних відеоуроків, презентацій від вчителів чи із зовнішніх освітніх ресурсів; ретельно підібраних завдань для самостійної роботи із подальшою перевіркою; використання безкоштовних вебсерверів та платформ, наприклад, Google, Classroom, Moodle, Microsoft Teams та інші.

Пам'ятайте, що домашні завдання мають бути посильними для самостійного виконання дітьми (мати чіткі поради та інструкції).

Актуальною формою навчання є також розміщення записів відео уроків з різних навчальних предметів, презентацій, відеоконференцій, інформування учнів та батьків про освітні ресурси, що сприятиме кращому засвоєнню знань учнів із різними рівнями підготовки. Важливо, щоб в учнів були чіткі інструкції до завдань, які необхідно виконати, та був вільний доступ до навчальних матеріалів.

Відповідно до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, при використанні технічних засобів навчання (далі − ТЗН) під час проведення навчального заняття потрібно чергувати види навчальної діяльності. Визначено, що в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації іншого характеру безперервна тривалість навчальних занять при організації дистанційного навчання в синхронному форматі не повинна перевищувати для учнів:

5–6 класів — 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 — по 35 хвилин, або 4 — по 25 хвилин;

7–9 класів — 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 — по 40 хвилин, або 4 — по 30 хвилин, або 5 — по 25 хвилин;

10–11 класів — 3 навчальних занять по 45 хвилин або 4 — по 35 хвилин, або 5 — по 30 хвилин, або 6 — по 25 хвилин.

Також звертаємо увагу, що чинними залишаються інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, методичні рекомендації Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського щодо викладання математики минулих років.

Ольга ЛОЗИНСЬКА, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Інформатика

Нормативні документи

Державні стандарти:

- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 (5-8 класи);

- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 (9-11 класи).

Типові освітні програми:

- Типова освітня програма, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України (МОН) від 09.08.2024 № 1120 (5-8 класи);

- Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 405 (9 класи);

- Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 № 464) (10-11 класи).

Модельні навчальні програми для 5-6 класів (https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku):

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І. О., Коршунова О. В., Лапінський В. В.) (наказ МОН від 12.07.2021 № 795);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н. В., Барна О. В.) (наказ МОН від 12.07.2021 № 795);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О. В., Чернікова Л. А.) (наказ МОН від 12.07.2021 № 795);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Радченко С. С., Боровцова Є. В.) (наказ МОН від 12.07.2021 № 795);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й. Я., Лисенко Т. І., Чернікова Л. А., Шакотько В. В.) (наказ МОН від 12.07.2021 № 795);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Козак Л. З., Ворожбит А. В.) (наказ МОН від 13.12.2021 № 1358).

Модельні навчальні програми «Інформатика» для 5-6 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку:

- Модельна навчальна програма «Інформатика» для 5-6 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (авт. Трокай Т. М., Лапін А. В., Ляшенко В. В.) (наказ МОН від 26.04.2022 № 383);

- Модельна навчальна програма «Інформатика» для 5-6 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (автор Кликова С. О.) (наказ МОН від 26.04.2022 № 383 у редакції наказу МОН 28.07.2022 № 672).

Модельні навчальні програми для 7-8 класів (https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku)**:**

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й. Я., Лисенко Т. І., Чернікова Л. А., Шакотько В. В.) (наказ МОН від 16 серпня 2023 року № 1001);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І. О., Коршунова О. В., Твердохліб І. А.) (наказ МОН від 16 серпня 2023 року № 1001);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н. В., Барна О. В.) (наказ МОН від 06.09.2023 № 1090);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бондаренко О. О., Ластовецький В. В., Пилипчук О. П., Шестопалов Є. А.) Рекомендовано МОН (наказ МОН від 06.09.2023 № 1090);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О. В., Козак Л. З., Ворожбит А. В.) (наказ МОН від 06.09.2023 № 1090);

- Модельна навчальна програма «Інформатика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Громко Г. Ю., Шевчук П. Г, Ковбаса В. М.).

Модельна навчальна програма «Інформатика» для 7-11 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку

- Модельна навчальна програма «Інформатика» для 7-11 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (авт. Трокай Т. М., Тороп К. С.) (наказ МОН від 13.06.2023 № 724) (https://drive.google.com/file/d/1L_CZPZ8B35YOlFCeCJ6XX0XTsIqRoOHi/view).

Навчальні програми для 9 класів (https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv)

- Інформатика 5-9 класи для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена 2017 р.);

- Інформатика 8-9 класи для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики (затверджена 2016 р.).

Навчальні програми для 10-11 класів (https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv)

- Інформатика. Навчальна програма вибірково-обов’язкового предмету для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту) (затверджена 2017 р.);

- Інформатика для 10-11 класів (профільний рівень) (затверджена 2017 р.).

Особливості викладання інформатики у 8 класі

Викладання інформатики в 8-х класах у 2025-2026 н.р. у закладах загальної середньої освіти буде здійснюватися відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.

Метою вивчення курсу «Інформатика» в 8 класі відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (інформатична освітня галузь) є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і

технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, здатного критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Компетентнісний потенціал інформатичної освітньої галузі та базові знання зазначені в додатку 13 Державного стандарту базової середньої освіти, вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з інформатичної освітньої галузі – в додатку 14.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів сформульовано у вигляді чотирьох груп умінь:

знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;

створює інформаційні продукти і програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами за допомогою цифрових пристроїв чи без них;

усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;

усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії.

Додаток 23 Державного стандарту базової середньої освіти містить базовий навчальний план базової середньої освіти класів з українською мовою навчання.

Реалізація змісту освіти з інформатики в 8-х класах у 2025/2026 н.р. у закладах загальної середньої освіти буде здійснюватися відповідно до Типової освітньої програми, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 № 1120 (https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf).

Обсяг навчального навантаження у 8 класах для закладів із навчанням українською мовою для інформатичної освітньої галузі:

Таблиця 1

Кількість годин на тиждень та рік			
Навчальне навантаження	8 клас		
	мінімальна	максимальна	різниця по галузі
на тиждень	1,5	3	1.5
на рік	52,5	105	52,5

Заклад освіти з урахуванням особливостей технічного забезпечення, кадрового складу, контингенту, освітніх пріоритетів учнів тощо може обрати різні варіанти викладання курсу інформатики, зокрема обираючи відповідну модельну навчальну програму. Модельні навчальні програми, що затверджені МОН та рекомендовані для використання, опубліковані за адресою: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku

Таблиця 2

Навчальні теми модельних навчальних програм
з предмету «Інформатика» для 8 класу

Авторський колектив	**Розділи/теми**
Ривкінд Й. Я., Лисенко Т. І., Чернікова Л. А., Шакотько В. В.	Кодування; Архіви даних; Апаратне забезпечення персонального комп'ютера; Алгоритми та програми; Створення та публікація вебресурсів; Опрацювання даних і таблиць; Смарттехнології; Штучний інтелект; Практикум з використання інформаційних технологій
Морзе Н. В., Барна О. В.	Моделі та структури даних; Публікація в мережі; Растрова графіка; Текстовий процесор; Автоматизоване створення вебсторінок; Мультимедіа; Програмування; Програми для роботи з даними; Штучний інтелект і дані; Табличний процесор; Аналіз даних; Дослідження моделей
Пасічник О. В., Козак Л. З., Ворожбит А. В.	Продуктивність та безпека цифрового середовища; Стиль цифрового образу; Збір і опрацювання даних; Алгоритми та їх коди; Проєктування графічного інтерфейсу; Сайт та його верстка
Завадський І. О., Коршунова О. В., Твердохліб І. А.	Кодування та стиснення даних; Растрова графіка; Алгоритми та програми; Мультимедіа; Цифрова комунікація
Бондаренко О. О., Ластовецький В. В., Пилипчук О. П., Шестопал О. В.	Кодування даних та апаратне забезпечення; Створення та публікація вебресурсів; Опрацювання текстових даних; Опрацювання мультимедійних об'єктів; Алгоритми та програми; Практикум з використання інформаційних технологій

Громко Г. Ю., Шевчук П. Г., Ковбаса В. М.	Зберігання, представлення та перетворення даних різних типів в інформаційних системах; Опрацювання текстових даних; Опрацювання табличних даних; Комп'ютерне моделювання; Аналіз процесів і створення та публікація вебресурсів; Опрацювання мультимедійних об'єктів; Опрацювання даних різних типів та створення програм у середовищі програмування; Безпека в цифровому середовищі

На основі модельної навчальної програми, рекомендованої МОН, вчителем інформатики розробляється навчальна програма та затверджується рішенням педагогічної ради закладу загальної середньої освіти. Модельна програма обирається на весь цикл базового предметного навчання (7-9 кл.).

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти.

Електронні версії підручників для ЗЗСО можна отримати в електронній бібліотеці на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: https://lib.imzo.gov.ua.

Інформуємо, що можуть запроваджуватися міжгалузеві інтегровані курси: - «Робототехніка 5-6 класи» (https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mizhhal.intehr.kursy/Robototekhn.5-6.kl.Sokol.Chentsov.04.10.pdf);

«Робототехніка 7-9 класи» (https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/10.09.2024/robototekhnika-7-9-kl-sokol-ta-in-10092024.pdf).

На сайті Інформатика 8 клас (https://sites.google.com/view/informatika-8class) (Ривкінд Й. Я., Лисенко Т. І., Чернікова Л. А., Шакотько В. В.), для учителя розміщено навчально-методичні матеріали з інформатики для 8 класу: модельна навчальна програма, навчальна програма, поурочне планування (2 години на тиждень), поурочне планування (1,5 години на тиждень), файли-заготовки, діагностична робота за І семестр, тести за групами результатів за І семестр, діагностична робота за ІІ семестр, вагові коефіцієнти груп результатів по темах.

До підручників з інформатики для 8 класу створені електронні додатки.

Рекомендації щодо викладання інформатики в 5-7, 9-11 класах

Таблиця 3

Клас	Рік видання методичних рекомендацій	Посилання на методичні рекомендації
5	2022-2023	Переглянути
6	2023-2024	Переглянути
7	2024-2025	Переглянути
9	2020-2021	Переглянути
10-11	2018-2019	Переглянути

Звертаємо увагу на те, що чинність програм курсів за вибором, факультативів для 5-11 класів слід перевіряти у переліку навчальної літератури та навчальних програм, що рекомендовані на 2025-2026 н.р. у листі МОН.

Оцінювання результатів навчання

Міністерство освіти і науки України у 2024 році затвердило рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. Ці рекомендації були затверджені наказом № 1093 від 2 серпня 2024 року (https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/ca0/d35/66aca0d35fbf4463777818.pdf).

У 2025-2026 навчальному році цей наказ буде актуальним для учнів 5-8 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898.

Рекомендується керуватися роз'ясненнями щодо окремих питань оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, наданими листом Міністерства освіти і науки України від 14 березня 2025 р. № 1/4895-25 "Про окремі питання оцінювання результатів навчання" (https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia).

Об’єктами оцінювання є результати навчання учнів.

Результати навчання – це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Основні функції оцінювання:

формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу);

констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання);

діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень);

коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітріій процес);

орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток);

мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання);

розвивальна (мотивує до рефлексії та самовдосконалення);

прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє);

виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація.

Організація освітнього процесу

Обов’язковою умовою реалізації будь-якої навчальної програми з інформатики є постійне використання на кожному уроці комп’ютерної техніки, різних цифрових пристроїв з метою формування діяльнісної складової освітньої компетентності.

Під час організації освітнього процесу потрібно дотримуватися норм Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (Наказ (moz.gov.ua)). Умови навчання під час організації освітнього процесу повинні забезпечувати ефективне засвоєння учнями матеріалу та відповідати чинним вимогам щодо безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу з метою створення сучасного, розвивального, безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища.

Для успішного опанування курсу на кожному уроці інформатики класи діляться на підгрупи так, щоб кожен учень був забезпечений індивідуальним робочим місцем за комп'ютером. Поділ на підгрупи для проведення навчальних занять з інформатики, робототехніки, інтегрованого курсу STEM здійснюється згідно з Наказом МОН України від 20.02.2002 № 128 (зі змінами) (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text).

Вимоги до комп'ютерного обладнання – Типовий перелік комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти (наказ МОН від 2.11.2017 № 1440 зі змінами).

В освітньому процесі допускається використання ліцензійного та вільнопоширюваного програмного забезпечення відповідно до законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, із дотриманням вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text) до користувацьких інтерфейсів комп'ютерних програм.

Зауважимо, що в закладах загальної середньої освіти можна використовувати лише навчальну літературу, що має відповідний гриф МОН і зазначена в переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Електронні версії підручників для ЗЗСО – в електронній бібліотеці на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: https://lib.imzo.gov.ua.

Для очної, дистанційної синхронної та асинхронної роботи, залежно від умов здійснення освітнього процесу *за ініціативою Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства освіти і науки України в межах програми EU4DigitalUA реалізується проєкт* «Оновлена інформатика – ІТ-студії».

ІТ-студії містять цифрові освітні ресурси для учнів від 2 по 11 клас і можуть використовуватись для формування різноманітних траєкторій вивчення інформатики, для подолання освітніх втрат.

ІТ-студії містять 5 змістових ліній:

- Цифрова грамотність
- Медіатворчість
- Обчислювальне мислення та програмування
- Аналіз даних та моделювання
- Цифрове громадянство.

Запропоновані в заняттях різноманітні завдання, які передбачають обговорення та дискусії, можуть реалізовуватись як під час очної роботи з класом

(робота у великій чи малих групах, парах), так і дистанційної організації роботи: в онлайн-конференції (спільній кімнаті чи окремих за групами).

На сайті Всеукраїнської школи онлайн розміщено курс інформатики для 5--6-го класу (https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:Katalyst+Informatyka-NUS-5-6th+2024/about). Уроки можна інтегрувати в курси, розроблені відповідно до різних модельних навчальних програм 5-6 класів НУШ для інформатичної освітньої галузі. Курс сформовано на основі відео, розроблених освітньою онлайн-платформою Pi-stacja UA.

Вчитель має певну методичну свободу, що надає йому право самостійно визначати кількість годин на вивчення тієї чи іншої теми, обирати програмне забезпечення, методи та форми організації освітнього процесу, конструює урок так, щоб учні могли самостійно відкрити нові для себе знання, опанувати нові навички, розвинути свою компетентність.

Під час реалізації навчальної програми рекомендуємо вчителю надавати учням чіткі інструкції щодо очікуваних результатів навчання, застосовувати особистісно-орієнтований підхід, що може бути забезпечений передусім вибором відповідних тем навчальних проєктів та ролей у груповій діяльності.

Освітній процес має спрямовувати, спонукати та підтримувати розвиток суб'єктів навчання, сприяти формуванню патріотичної громадянської позиції та ціннісних орієнтирів. Основний акцент рекомендуємо зробити на розвиток громадянської та соціальної компетентності, розвиток критичного та системного мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями.

Орієнтовний перелік окремих інноваційних педагогічних технологій, що мотивують вчитися сучасних дітей: універсальний дизайн навчання, змішане навчання, мікронавчання, перевернуте навчання, гейміфікація, колаборативне навчання, адаптивне навчання.

В умовах переходу на дистанційну форму навчання на рівні навчальної програми закладу освіти можуть бути внесені зміни у види діяльності учнів, із забезпеченням досягнення очікуваних результатів навчання. Під час проведення онлайн занять бажано залучати учнів до активної роботи, висловлювання своїх ідей та пропозицій, надавати можливість їм спілкуватися між собою.

При плануванні навчальної діяльності рекомендовано враховувати соціальну складову, включати у заняття обговорення, дискусії, презентації, рефлексію.

Рекомендовано, по можливості, запропонувати для учнів індивідуальні траєкторії навчання з урахуванням їх інтересів і здібностей.

При вивченні тем з інформатики, що стосуються кібербезпеки та інших тем навчального предмета, рекомендується ознайомлювати учнів із загрозами, що виникають унаслідок поширення в глобальній мережі матеріалів в інтересах пропаганди держави-агресора та способами і методами уникнення цих загроз, доводити до відома учнів небезпеку використання заборонених ресурсів та програмних засобів. Одним із варіантів включення тематики кібербезпеки може бути створення інформаційних продуктів у різних програмних середовищах (текстові документи, презентації, графічні плакати, анімації, вебсторінки, відео-ролики, програмні проєкти тощо).

Ресурси для вивчення питання онлайн-безпеки:

https://osvita.diia.gov.ua/catalog/topic/online-security - гайди, симулятори про безпеку в інтернеті на платформі «Дія. Цифрова освіта»;

https://osvita.diia.gov.ua/catalog/topic/cyber-security - освітні серіали про безпеку в інтернеті на платформі «Дія. Цифрова освіта»;

https://beinternetawesome.withgoogle.com/uk_ua/interland – онлайн-гра “Interland: Безпека дітей в Інтернеті”;

https://game.shotam.info/pravyla-kiberbezpeky – гайд про захист персональних даних.

Національний проєкт Кібер Брама допоможе дізнатись, як безпечно користуватись мережею, попереджати та протидіяти злочинним діям в Інтернеті та не стати жертвою ворожої пропаганди. Розділ «Кібербезпека в освіті» знайомить з актуальними викликами у сфері кібербезпеки, підходами до захисту персональних даних у мережі, сучасними навчальними курсами для покращення цифрових навичок у сфері кібергігієни, корисними навчальними матеріалами «Моя приватність» для учнів / учениць 1–11 класів, іграми тощо, які пояснюють дітям та батькам основні правила онлайн-етикету в мережі, як розрізняти фейки та дезінформацію. За допомогою порталу учні /учениці, учителі / учительки, батьки можуть навчитися безпечно використовувати сучасні цифрові технології, соціальні мережі, онлайн-платформи та застосунки.

Звертаємо увагу: під час дистанційного або змішаного навчання посилюється значущість безпеки в мережі. Рекомендуємо ознайомити учнів / учениць з алгоритмами дій у разі онлайн-небезпек та обговорити з батьками використання контент-фільтрів для безпечного пошуку інформації.

Важливо формувати мережевий етикет, заохочувати відповідальну поведінку в мережі та дотримання правил спілкування. Нагадуємо про необхідність

повторення правил безпечної роботи за комп’ютером і виконання вправ для зняття втоми.

Використання штучного інтелекту в освіті

Штучний інтелект може бути помічником для вчительства у підготовці до уроків, створенні завдань, ілюстрацій тощо. Надаємо добірку ресурсів, які допоможуть оволодіти навичками роботи з інструментами штучного інтелекту:

- курс підвищення кваліфікації «Штучний інтелект в освіті». Містить чотири вебінари. Охоплює основи штучного інтелекту, використання у підготовці уроків, створення завдань, етичні аспекти, формування запитів;
- онлайн-курс «Штучний інтелект – персональний помічник учителя». Містить практичні відео й матеріали: створення завдань, автоматизація, розвиток критичного мислення;
- курс від Міністерства цифрової трансформації та Дія Серія освітніх відео: «Що таке ШІ», алгоритми, ризики, застосування у житті. Короткий формат (~0.1 ЕКТС), доступно українською та англійською мовами;
- курс «Штучний інтелект та цифрові технології в освіті: природнича галузь». Безкоштовний курс тривалістю приблизно 15 годин. Охоплює типи ШІ, модулі інтеграції в природничу освіту, адаптивні технології, освітню платформу iZZI;
- курс «Штучний інтелект: від початківця до експерта». Безкоштовний курс із шістьма модулями, включає знайомство з ChatGPT, Gemini, Claude, Copilot; генерація текстів, зображень, робота з таблицями, fact-checking.

Доброчесність у закладі освіти

Про діяльність закладів освіти на засадах доброчесності, права та обов'язки педагогів і учнівства можна дізнатися на платформі Study.NAZK. Крім того, розроблено методичні рекомендації для підвищення прозорості та доброчесності діяльності закладів загальної середньої освіти «Освітній навігатор».

З метою підтримка дистанційного і змішаного навчання компанія «Zoom» надає безоплатний та розширений доступ до Zoom Meetings for Education для всіх українських освітніх закладів. Для отримання ліцензії Zoom Meetings for Education заклади освіти мають заповнити спеціальну форму.

Про ефективне навчання інформатиці в очному, дистанційному, змішаному форматі:

- https://www.youtube.com/live/VKj_USw0V4g?feature=shared;
- https://youtu.be/mFmfLDwmuaw?feature=shared.

Пропонуємо у роботі використовувати матеріали вчителів інформатики, що розміщені в обласному репозитарії освітніх матеріалів «Навчайся і навчай»

(https://ed.pano.pl.ua/) у зібранні «Інформатична освітня галузь» (https://ed.pano.pl.ua/handle/022518134/250).

Для учителів інформатики області діють спільнота у Viber (https://invite.viber.com/?g2=AQBQPUR3aiDkl03nDknyTrm%2FyuR1hJ7uSH%2FX6iFvJWuc0G0EmuORh2HfL3WpiSOW) та сайт «Інформатика Полтавщини» (http://itpl.pp.ua).

Світлана ШОСТЯ, *методист центру підтримки дистанційної освіти та цифрової грамотності Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Фізика і астрономія

Вивчення предмету «Фізика» у 7-8 класах

У 2025/2026 навчальному році навчання у 5-8 класах буде здійснюватися за Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом МОН від 09.08.2024 № 1120, модельними навчальними програмами.

Навчання у Новій українській школі має ґрунтуватися на компетентнісному, діяльнісному та аксіологічному підходах. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів та учениць; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Розподіл кількості годин на вивчення предмету «Фізика» у 7-8 класах регламентується Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 року № 235, в редакції Наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 року № 1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»

Для реалізації фізичного складника природничої освітньої галузі на циклі базового предметного навчання, авторськими колективами було розроблено 3 модельні навчальні програми, що мають гриф Міністерства освіти і науки України, зокрема:

· Модельна навчальна програма «Фізика 7-9 класи» (авт. Максимович З. Ю., Білик М. М., Варениця Л. В., Коваль Г. С., Микитеєк О. М., Ординович М. Б., Созанський А. В., Шевців В. Ф.)

· Модельна навчальна програма «Фізика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Кремінський Б. Г., Гельфгат І. М., Божинова Ф. Я., Ненашев І. Ю., Кірюхіна О. О.)

· «Фізика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Головко М. В., Засєкін Д. О., Засєкіна Т. М., Крячко І. П., Ляшенко О. І., Мацюк В. М., Мельник Ю. С., Непорожня Л. В., Сіпій В. В.)

Зміст зазначених модельних навчальних програм має реалізовуватися за допомогою навчально-методичного забезпечення, зокрема підручників із фізики. Нагадуємо, що вони у форматі pdf-файлів розміщені в електронній бібліотеці на сайті Інституту модернізації змісту освіти (http://surl.li/uapgd)

Обираючи модельну навчальну програму з фізики, кожен учитель має розуміти, що за нею буде організовано навчання з навчального предмета щонайменше протягом наступних трьох років (повний навчальний цикл – 7, 8

класи та 9 клас). Змінити її можна буде лише, розпочинаючи вивчення фізики із наступним 7 класом. А тому, рекомендуємо ретельно підійти до цього вибору, проаналізувавши логіку побудови змісту навчального матеріалу, пропоновані авторами орієнтовні види навчальної діяльності та очікувані результати навчання учнів.

Звертаємо увагу, що вчитель, на основі обраної модельної навчальної програми з фізики має розробити навчальну програму і подати її на затвердження педагогічною радою закладу освіти. Складаючи навчальну програму, доцільно конкретизувати зміст навчального матеріалу (можна переставляти послідовність вивчення навчальних тем, але так, щоби не втрачалася логіка побудови навчального контенту), визначити види навчальної діяльності, що будуть реалізовуватися під час вивчення фізики (учитель має право змінювати види навчальної діяльності, їх тематику тощо), розподілити кількість годин на вивчення кожної із тем, а також конкретизувати орієнтири для оцінювання, що мають відповідати вимогам Державного стандарту базової середньої освіти. Маємо зауважити, що вчитель, складаючи навчальну програму на основі модельної навчальної програми, може її зміни/скоригувати не більше ніж на 20%.

На основі навчальної програми та з урахуванням змісту обраного підручника, учитель складає календарно-тематичне планування, із урахуванням навчальних можливостей учнів класу і вибудовуючи послідовність формування очікуваних результатів навчання. Зауважимо, що під час його розробки доцільно передбачити можливість внесення змін, відповідно до діагностованих освітніх втрат та того, як учні засвоїли навчальний матеріал, варіюючи кількістю годин на вивчення окремих тем інтегрованого курсу. Коригування також можуть бути спричинені змінами формату навчання (офлайн, онлайн), що пов’язано з безпековою ситуацією

Відповідно до пункту 8 статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, з метою організації оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 року № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». У відповідному документі визначено рекомендації з оцінювання, загальні критерії оцінювання та критерії оцінювання природничої галузі.

Рекомендуємо ознайомитися із листом Міністерства освіти і науки України від 14 березня 2025 року №1/4895-25 «Про окремі питання оцінювання результатів

навчання» в якому надаються роз'яснення щодо окремих питань оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

Учитель / учителька має автономію у виборі організаційних форм, видів, методів та засобів навчальної діяльності з метою забезпечення передбачуваних Державним стандартом навчальних досягнень учнів / учениць як результату освітнього процесу. Реалізовувати освітній процес важливо на основі діяльнісного підходу, зважаючи на природні інтереси учнів / учениць відповідного віку, а також з достатньою гнучкістю для урахування як особливих освітніх потреб, так і динамічних умов навчання.

Іншою важливою умовою організації освітнього процесу є вибір системи методів і прийомів активного навчання, зокрема змішаного. Форми організації освітнього процесу мають враховувати види навчальної діяльності, що пропонуються обраною навчальною програмою, а також мають бути спрямовані на подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

При плануванні уроків потрібно визначити види навчальної діяльності учнівства з використанням компетентнісного і діяльнісного підходів.

Вимоги до уроку, які необхідно враховувати:

- урок повинен передбачати не лише виклад матеріалу, змісту, але й завдання, що передбачають засвоєння, застосування навчальної інформації на практиці;
- частина знань і вмінь повинна бути отримана учнями та ученицями у процесі самостійного пошуку шляхом розв'язування пошукових задач та опанування способів діяльності у процесі пошуку;
- виклад навчального матеріалу на уроці може і повинен бути варіативним. В одних випадках викладається готова інформація у формі пояснення, практичного показу і виконання вправ. В інших випадках матеріал вивчається шляхом постановки вчителем / вчителькою проблеми та розкриття шляхів і видів навчальної діяльності учнів / учениць для її доказового рішення.

Вивчення предмету «Фізика і астрономії» у 9-11 класах

Навчання фізики у 9 класі та фізики і астрономії (10 – 11 класи) у закладах загальної середньої освіти в 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за навчальними програмами, затвердженими Міністерством освіти та науки України:

«Фізика. 7 – 9 класи», навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 (https://bit.ly/3h84aEX).

У 10 – 11 класах вивчається базовий предмет «Фізика і астрономія». Вивчення цього предмета здійснюється за програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 24.11.2017 № 1539, розміщеними на офіційному сайті МОН України, пропонується два варіанти навчальних програм:

· за умови вивчення фізики та астрономії, як двох окремих предметів – «Фізика. 10-11 класи» навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень) авторів, під кер. Локтєвої В.М. (http://surl.li/ualhv); «Астрономія. 10-11 класи», навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень), авторів, під кер. Яцківа Я.Я. (http://surl.li/ualkj);

· за умови вивчення фізики і астрономії, як одного навчального предмета – «Фізика і астрономія. 10-11 класи», навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень), авторів, під кер. Ляшенка О.І. (http://surl.li/ualny). У такому разі можливе послідовне або паралельне вивчення фізичного й астрономічного складників, а розподіл годин між ними здійснюється відповідно до навчальної програми.

Вибір навчальних програм з фізики та астрономії у старшій школі здійснюється вчителем та затверджується рішенням педагогічної ради навчального закладу й відображається в його освітній програмі закладу освіти і навчальному плані.

Розподіл кількості годин на викладання фізики і астрономії в 10-11 класах:

Рівні змісту навчання	Рівень стандарту		Профільний рівень	
Клас	10	11	10	11
Кількість годин на тиждень	3	4	6	6

Нагадуємо, що з метою збереження здоров’я усіх учасників освітнього процесу та його якісної організації, необхідно дотримуватися вимог, зазначених у нормативних документах, зокрема:

· Санітарному регламенті для закладів загальної середньої освіти, затвердженому наказом Міністерства охорони здоров’я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394 (http://surl.li/uamil);

· Інструктивно-методичних матеріалах «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладах», що надані у листі Міністерства освіти і науки молоді і спорту від 01.02.2012 № 1/9-72 «Про інструктивно-методичні матеріали «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладах» (http://surl.li/uamoz);

· Правилах безпеки під час проведення навчальних занять у кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів, що затверджені наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 16.07.2012 № 992 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчальновиховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів» (http://surl.li/ucyyv).

Навчальними програмами з фізики визначено перелік демонстраційних експериментів та лабораторних робіт, необхідних для забезпечення реалізації Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Водночас учитель, зважаючи на матеріальну базу фізичного кабінету закладу освіти, може замінювати окремі роботи рівноцінними, використовувати різні варіанти проведення їх (у тому числі віртуальну демонстрацію фізичного досліду), доповнювати цей перелік іншими дослідами або короткочасними експериментальними завданнями, об'єднувати кілька робіт в одну залежно від обраного плану вивчення певної теми. Окремі лабораторні роботи можуть виконуватись учнями або як домашні завдання або як учнівські навчальні проєкти, а також виконуватись з використанням цифрових лабораторій (цифрових вимірювальних комплексів), комп'ютерних моделей, віртуальних симуляцій і віртуальної фізичної лабораторії.

У випадку унеможливлення проведення реального експерименту або за необхідності візуалізації навчального матеріалу фізичного змісту, рекомендуємо учителям використовувати цифрові освітні ресурси, зокрема: сайт інтерактивних симуляцій PhET (https://cutt.ly/3ZlYZSX), програмне забезпечення від компанії Mozaik (https://www.mozaweb.com/uk/), освітній мобільний застосунок ArBook (https://arbook.info/), віртуальний навчальний симулятор лабораторних досліджень «Labster» (https://www.labster.com/), «Збірник відеозавдань із природничих дисциплін. Фізика» (http://surl.li/uantm).

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН України або схвалена відповідною комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України на 2025/2026 навчальний рік. Перелік розміщено за посиланням (http://surl.li/kiggg).

Особливу увагу вчителю на початку навчального року слід звернути на Рішення Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (протокол №122 від 07.06.2023) розроблено рекомендації на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти; вимірювання та механізми подолання» http://surl.li/kihxm.

В Україні освітні втрати зумовлені як пандемією, так і війною. Вимушена перерва у навчанні, знищені школи, відсутність очного навчання, значні обмеження для дистанційного. Варто також враховувати перебої з електроенергією та інтернетом — головні виклики, з якими стикнулася українська освіта, особливо з початку минулого року. Звісно, це призвело до освітніх втрат. Відмінність між очікуваними результатами навчання й реальними і становить освітні втрати. Саме тому освітні втрати потребують оперативного реагування.

Шляхи подолання освітніх втрат:

Інструментами можуть стати система тестування результатів навчання. А також порівняння навчальної програми країни, в якій тимчасово учень навчається, з українською. Визначивши прогалини в знаннях і вміннях, можна працювати з їх надолуженням.

Вчителі можуть самостійно оцінити прогалини у знаннях учнів. Які теми потрібно надолужити з усім класом, а які з окремими дітьми.

Одним з інструментів для виявлення навчальних прогалин є діагностичні тести на платформі «Всеукраїнська школа онлайн» https://lms.e-school.net.ua/. Також для діагностики навчальних втрат розроблені діагностувальні роботи, які можна запропонувати для діагностування (первинного і вторинного) на початку 5 класу (за курс початкової школи), 7 класу (за курс 5-6 класів) та 9 класу (за курс 7-8 класів). У підсумку учні та учениці отримають не оцінку, а звіт із власними результатами та перелік посилань на матеріали, які варто опрацювати, щоб надолужити ті теми, щодо яких були допущені помилки під час виконання завдань тесту.

Рекомендуємо учителям фізики ознайомитися із «Рамковим документом з природничо-наукової освіти PISA-2025» (http://surl.li/jydpx), де зазначено нове бачення щодо природничо-наукової компетентності, яка формується у процесі здобуття природничо-наукової освіти. Звертаємо увагу, що у 2025 році заплановано проведення міжнародного дослідження і в українських закладах освіти. Провідною компетентністю, рівень сформованості якої має перевірятися, буде природничо-наукова грамотність, що формується саме засобами навчальних предметів природничої освітньої галузі. Тому, для підготовки учнів до цього виду міжнародного дослідження рекомендуємо учителям фізики послуговуватися матеріалами, що розміщені на сайті «PISA. UKRAINE» → корисні матеріали (http://surl.li/uaokt).

Впровадження STEM-освіти здійснюється з урахуванням таких принципів: особистісний підхід, спрямований на врахування вікових, індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їх інтересів та здібностей, особливих освітніх потреб; постійне оновлення змісту освіти з урахуванням досягнень науки,

розвитку технологій та вимог ринку праці; наступність - формування необхідних компетентносте на всіх складниках та рівнях освіти; патріотизм і громадянська спрямованість; продуктивна мотивація здобувачів освіти до провадження науково-дослідницької та проєктної діяльності, винахідництва; істотна роль математики в інтегративному підході реалізації STEM-освіти, послідовне, ґрунтовне, якісне її викладання; спонукання до формування та розвиток «гнучких навичок» у здобувачів освіти (навичок презентації, роботи в групі, комунікації); використання технологій розвивального та проблемного навчання; розвиток закладів спеціалізованої освіти наукового спрямування. Для впровадження STEM-освіти у закладах загальної середньої освіти рекомендуємо ознайомитися з листом: Лист ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" від 18 липня 2025 року №21/08-624 "Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році".

Навчальний предмет «Астрономія»

У 2025-2026 навчальному році навчання астрономії у закладах загальної середньої освіти має здійснюватися за чинними навчальними програмами, розміщеними на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (https://mon.gov.ua/).

Вивчення цього навчального предмета може здійснюватися за двома варіантами:

· як окремий навчальний предмет – «Астрономія» (за програмою авторів, під кер. Яцківа Я.Я.) (https://surl.li/uaisf);

· як один навчальний предмет «Фізика і астрономія» (за програмою авторів, під кер. Ляшенка О.І.) (https://surl.li/uaiuz); можливе послідовне або паралельне вивчення фізичного та астрономічного складників, відповідно до розподілу годин, згідно з навчальною програмою.

Наголошуємо, що розподіл годин на вивчення астрономії у 10-11-х класах здійснюється відповідно до навчального плану Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 408 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня»):

· фізика і астрономія – 3 год./тижд. у 10-х класах, 4 год./тижд. в 11-х класах;

· фізика і астрономія (профільний рівень) – 7 год./тижд. у 10-11-х класах;

· астрономія (профільний рівень) – 2 год./тижд. у 10-11-х класах.

Необхідною умовою формування ключових та предметної компетентностей учнів у процесі навчання астрономії є діяльнісна спрямованість навчання в освітньому процесі, що визначає постійне долучення учнів до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, із метою здобуття нових знань (практичний напрям).

Ефективним засобом формування ключових й предметної компетентностей учнів у процесі навчання астрономії є навчальні проєкти. Виконання навчальних проєктів обумовлює поєднання дослідницької, творчої діяльності учнів, спрямованої на отримання самостійних результатів навчання, за консультативної допомоги вчителя. Тематика навчальних проєктів з астрономії визначається вчителем і може ініціюватися учнями. Кількість годин, що відводиться на виконання навчальних проєктів, а також їх послідовність визначається вчителем. Кількість виконаних та оцінених проєктів може бути довільною, але не менше одного за навчальний рік.

Навчання «Астрономії» у 10-11-х класах необхідно здійснювати на основі:

· використання діяльнісного, компетентнісного, інтегрованого, особистісно орієнтованого, системного підходів до навчання;

· упровадження інноваційних технологій навчання: критичного мислення, імерсивної (технології доповненої реальності), візуалізації, інтерактивних технологій, кейс-технології, технологій проблемно-діалогічного, змішаного, проєктного, дослідницького навчання;

· використання продуктивних методів навчання (проблемні, евристичні, дослідницькі), активних та інтерактивних методів навчання.

Організовуючи освітній процес, учителю варто пам’ятати, що компетентнісно орієнтоване навчання визначає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, на формування умінь і навиків, вироблення й розвиток умінь та навиків в учнів. Саме за таких умов відбувається «включення» механізмів формування компетентностей та досягнення вагомих навчальних результатів.

Доцільно використовувати можливості застосунків, платформ, баз ресурсів тощо, а саме:

– віртуальні дошки: Padlet (https://padlet.com/), Jamboard (https://jamboard.google.com/), Lino It (https://en.linoit.com/), Trello (https://trello.com/uk);

– онлайн сервіси для дистанційної перевірки знань, створення навчальних тестів, інтерактивних вправ, інфографіки, ребусів: google форми (https://www.google.com.ua); Online Test Pad (https://onlinetestpad.com/ua/; LearningApps.org (https://learningapps.org/); Kahoot (https://kahoot.com); Classtime

(https://www.classtime.com/uk); Canva (https://www.canva.com/); EDpuzzle (https://edpuzzle.com/); Liveworksheets (https://www.liveworksheets.com/); Classkick (https://app.classkick.com); Wizer.me (https://app.wizer.me/);

– сервіси для створення ментальних карт: MindMeister (https://www.mindmeister.com/), Mindomo (https://www.mindomo.com/), Cacco (https://cacoo.com/);

– мобільний застосунок «Всеукраїнська школа онлайн» (https://lms.eschool.net.ua/), що містить відеоуроки, конспекти занять, тестові завдання з астрономії (10-11 клас), а також кабінет учителя для організації віртуальних класів, зворотного зв'язку, моніторингу успішності учнів;

– освітня платформа «УМІТИ» (https://umity.in.ua/resources/) та інші.

Оцінювання рівня оволодіння учнями узагальненими експериментальними уміннями та практичними навичками роботи здійснюються не лише за результатами виконання лабораторних робіт, а й за результатами інших видів експериментальної діяльності (експериментальні завдання, домашні досліди й спостереження, навчальні проєкти, конструювання, моделювання тощо), що дають змогу їх виявити. Із метою розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання астрономії, рекомендуємо залучати учнів до інтелектуальних змагань, а саме Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії, проблемно-пошукової (дослідницької) діяльності тощо

Олег КУЧЕРЕНКО, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Технології (трудове навчання) та креслення

Особливості організації освітнього процесу в технологічній галузі

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України № 1/16828-25 від 13.08.2025 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році» під час здійснення освітнього процесу рекомендуємо враховувати наступне:

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СПРЯМОВАНО на реалізацію Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87; Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972; Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

БЕЗПЕЧНЕ ШКІЛЬНЕ ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ УЧНІВСТВА, ВЧИТЕЛЬСТВА ТА БАТЬКІВСТВА – це функціональна безпечна шкільна мережа зі сформованою загальною політикою школи щодо онлайн-безпеки дітей, яка передбачає впровадження основних принципів захисту персональних даних.

Національний проєкт Кібер Брама (https://stopfraud.gov.ua/) допоможе дізнатись, як безпечно користуватись мережею, попереджати та протидіяти злочинним діям в Інтернеті та не стати жертвою ворожої пропаганди. Розділ «Кібербезпека в освіті» (https://stopfraud.gov.ua/cybersecurity-in-education) знайомить з актуальними викликами у сфері кібербезпеки, підходами до захисту персональних даних у мережі, сучасними навчальними курсами для покращення цифрових навичок у сфері кібергігієни, корисними навчальними матеріалами «Моя приватність» для учнів / учениць 1–11 класів, іграми тощо, які пояснюють дітям та батькам основні правила онлайн-етикету в мережі, як розрізняти фейки та дезінформацію. За допомогою порталу учні /учениці, учителі / учительки, батьки можуть навчитися безпечно використовувати сучасні цифрові технології, соціальні мережі, онлайн-платформи та застосунки.

Як сформувати безпечну шкільну мережу та забезпечити онлайн-безпеку для учнівства та батьків, які перебувають на тимчасово окупованих територіях і учителів / учительок, які з ними працюють, висвітлено у «Методичних

рекомендаціях щодо відновлення української системи освіти на деокупованих територіях для керівників і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти».

Звертаємо увагу: під час дистанційного або змішаного навчання посилюється значущість безпеки в мережі. Рекомендуємо ознайомити учнів / учениць з алгоритмами дій у разі онлайн-небезпек та обговорити з батьками використання контент-фільтрів для безпечного пошуку інформації. Важливо формувати мережевий етикет, заохочувати відповідальну поведінку в мережі та дотримання правил спілкування. Нагадуємо про необхідність повторення правил безпечної роботи за комп'ютером і виконання вправ для зняття втоми. Рекомендуємо звернути увагу на особливості дистанційного навчання (листи Міністерства освіти і науки України від 02.11.2020 № 1/9-609, від 03.11.2023 № 1/17310-23; навчально-методичний посібник «Нова українська школа: організація дистанційного і змішаного навчання у початковій школі», https://surl.li/ndwhrw та методичними рекомендаціями щодо організації дистанційного навчання в школі, https://surli.cc/vsorbt).

ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Про діяльність закладів освіти на засадах доброчесності, права та обов'язки педагогів і учнівства можна дізнатися на платформі Study.NAZK. Крім того, розроблено методичні рекомендації для підвищення прозорості та доброчесності діяльності закладів загальної середньої освіти «Освітній навігатор».

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Для посилення компонентів із соціально-емоційного навчання для вчительства можуть бути корисними такі ресурси:

Аналітичний огляд «Можливості для реалізації СЕН у рамках реформи НУШ» від ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/ILID_FS-on-SEL_final.pdf?utm_source=chatgpt.com);

Посібник «Я (практикую) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти» від EdCamp Україна (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/POSIBNYK-dlya-roboty-z-batkivstvom-VEB.pdf);

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Від 2022 року відбулися радикальні зміни в інформаційному середовищі: замість «простих» фейків чи діпфейків ми маємо справу з масштабованими ШІ-маніпуляціями, емоційною поляризацією, ботореальністю та вірусними формами дезінформації.

Сьогодні вже замало просто вміти розпізнавати фейк – важливо розуміти контексти, мотивації, механізми впливу. Учень / учениця має навчитися не тільки перевіряти інформацію, а й розпізнавати, як нею маніпулюють.

Для формування медіаграмотності учнівства в освітньому процесі можуть використовуватися такі модельні навчальні програми та навчально-методичні матеріали:

1. Модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» (5–6 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021.

2. Модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» (7–8 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз, О. В. Желіба / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022.

3. Основи медіаграмотності (пропедевтичний курс). Навчальна програма для учнів 8 (9) класів 2017 р.

4. «Основи медіаінформаційної грамотності» для 10-11 класів 2014 р.

5. «Основи медіаграмотності, 7–8 класи. Посібник для вчителя / Мокрогуз О. П. / за загал. ред. В. І. Іванова»

6. «Основи медіаінформаційної грамотності, 10–11 класи. Посібник для вчителя / Мокрогуз О. П., Желіба О. В., Запорожченко М. В. / за загал. ред. В. І. Іванова»

7. «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін» За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза – К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016.

8. «Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства» / Т. Бакка, О. Бурім, О. Волошенюк, Р. Євтушенко, Т. Мелещенко, О. Мокрогуз; За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – К. : ЦВП, АУП, 2016.

9. «Медіаосвіта в огні. Методичні рекомендації для вчителів курсу «Громадянська освіта»/«Історія». / Потапова В. І., Дегтярьова Г. А., Мокрогуз О. П., Желіба О. В, Ковач І. М./ за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф.» 2023 р.

10. 7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни. Посібник для вчителя / О. Вознесенська, Н. Дятел, Л. Найдьонова, О. Тараненко, Н. Умеренкова. [Електронний ресурс] / / IREX в Україні. — 2024. — 147 с. Режим доступу до ресурсу: https://vse.ee/7krokivIREX

11. Інфомедійна грамотність онлайн: посібник для тренера / за заг. ред. Тараненко О. / Розроблено в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»: https://www.aup.com.ua/mm/

12. «Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди. Навчальний посібник / за редакцією Волошенюк О., Іванова В., Кулакова А.» та відповідний відеокурс.

13. Навчально-методичні матеріали для вчителя "Інфомедійна грамотність на уроках української мови" для 8–9 класів;

14. Навчально-методичні матеріали для вчителя "Інфомедійна грамотність на уроках української літератури" для 8–9 класів;

15. Навчально-методичні матеріали для вчителя "Інфомедійна грамотність на уроках мистецтва" для 9 класів;

16. Академією української преси створено портал «Медіаосвіта та медіаграмотність» http://www.medialiteracy.org.ua . На ньому розміщено електронну бібліотеку медіаосвітніх видань АУП, презентації, розробки уроків, відеоматеріали, корисні ресурси для викладання медіаграмотності в закладах освіти, бліцтест з інфомедійної грамотності, мапу поширення медіаграмотності в Україні, а також новини та анонси у сфері медіаосвіти.

17. Портал медіаосвіти та медіаграмотності.

18. Національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр» містить добірки універсальних уроків з навчальними матеріалами до них, навчальні відеоматеріали, ігри, набори вправ: Онлайн-безпека для підлітків, Онлайн-безпека для освітян, Онлайн-безпека для батьків.

19. Посібник з медіаграмотності для підлітків від Google.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Штучний інтелект може бути помічником для вчительства у підготовці до уроків, створенні завдань, ілюстрацій тощо. Надаємо добірку ресурсів, які допоможуть оволодіти навичками роботи з інструментами штучного інтелекту:

- курс підвищення кваліфікації «Штучний інтелект в освіті» (https://eduhub.in.ua/courses/kurs-pidvishchennya-kvalifikaciji-dlya-osvityan-shtuchniy-intelekt-v-osviti?utm_source=chatgpt.com). Містить чотири вебінари. Охоплює основи штучного інтелекту, використання у підготовці уроків, створення завдань, етичні аспекти, формування запитів;
- онлайн-курс «Штучний інтелект – персональний помічник учителя» (https://naurok.com.ua/learn/shtuchniy-intelekt---personalniy-pomichnik-vchitelya-62?utm_source=chatgpt.com). Містить практичні відео й матеріали: створення завдань, автоматизація, розвиток критичного мислення;
- курс від Міністерства цифрової трансформації та Дія Серія освітніх відео: «Що таке ШІ» (https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence?utm_source=chatgpt.com),

алгоритми, ризики, застосування у житті. Короткий формат (~0.1 ЕКТС), доступно українською та англійською мовами;

● курс «Штучний інтелект: від початківця до експерта» 9 https://ai-course.study/?utm_source=mintsfr&utm_campaign=social&utm_content=post). Безкоштовний курс із шістьма модулями, включає знайомство з ChatGPT, Gemini, Claude, Copilot; генерація текстів, зображень, робота з таблицями, fact-checking

ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ У 9-11 КЛАСАХ за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти чинними залишаються інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році.

НЕОБХІДНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДІ – одне з пріоритетних завдань державної політики.

Сучасний ринок праці створює постійно зростаючий попит на працівників, які поєднують високу професійну компетентність з творчими, управлінськими та підприємницькими здібностями, з бажанням і можливостями колективної роботи та навичками соціального спілкування.

Низький рівень фінансової грамотності не дозволяє більшості українським громадянам ефективно розпоряджатися своїми доходами та заощадженнями, правильно оцінювати можливі фінансові ризики. Вони часто стають жертвами фінансового шахрайства. Тому розв'язуванню даних проблем сприятиме шкільний курс «Підприємництво і фінансова грамотність» (8 клас) який впроваджується як обов'язковий предмет у всіх закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році. До викладання можуть долучатися будь-які учителі-предметники (незалежно від фахової дисципліни), які пройдуть відповідне підвищення кваліфікації.

Для підвищення рівня фінансової грамотності може бути в нагоді Талан - фінансова грамотність для вчителів і учнів. «Талан» - безкоштовна онлайн-платформа від Нацбанку України (https://talan.bank.gov.ua/pedagogam). Тут учителі/учительки можуть:

● пройти сертифікований курс із фінансової грамотності (20–30 годин);

● отримати готові матеріали до уроків: презентації, тести, сценарії;

● підготуватись до викладання нового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність»;

● долучитись до конкурсів, акцій, ігор із фінансової освіти.

БАЗОВА ШКОЛА

У 2025/2026 навчальному році навчання у 5-8 класах буде здійснюватися за Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Типовою освітньою

програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом МОН від 09.08.2024 № 1120, модельними навчальними програмами.

Навчання у Новій українській школі має ґрунтуватися на компетентнісному, діяльнісному та аксіологічному підходах. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів та учениць; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Держстандарт заохочує вчительство працювати за особистісно орієнтованою моделлю освіти. Це означає, що школа має максимально враховувати права, здібності, потреби та інтереси кожної дитини, ефективно втілюючи в життя принцип дитиноцентризму. Такий підхід створює умови для повного розкриття потенціалу учнів / учениць і їхнього гармонійного розвитку.

Обравши модельну навчальну програму, учитель / учителька на її основі складає навчальну програму, у якій зазначає послідовність й орієнтовний час вивчення тем у певному класі з урахуванням особливостей технічного забезпечення, кадрового складу, рівня підготовки та освітніх пріоритетів учнівства тощо. У модельній навчальній програмі авторські колективи пропонують послідовність вивчення тем, зміст і види навчальної діяльності, які є орієнтовними. Тому з модельної навчальної програми вчитель / учителька до кожної теми навчальної програми добирає з-поміж запропонованих або ж додає ті елементи змісту й способи діяльності, що в умовах певного навчального закладу й класу є найоптимальнішими.

Учитель / учителька має автономію у виборі організаційних форм, видів, методів та засобів навчальної діяльності з метою забезпечення передбачуваних Державним стандартом навчальних досягнень учнів / учениць як результату освітнього процесу. Реалізовувати освітній процес важливо на основі діяльнісного підходу, зважаючи на природні інтереси учнів / учениць відповідного віку, а також з достатньою гнучкістю для урахування як особливих освітніх потреб, так і динамічних умов навчання.

Іншою важливою умовою організації освітнього процесу є вибір системи методів і прийомів активного навчання, зокрема змішаного. Форми організації освітнього процесу мають враховувати види навчальної діяльності, що пропонуються обраною навчальною програмою, а також мають бути спрямовані на подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

При плануванні уроків потрібно визначити види навчальної діяльності учнівства з використанням компетентнісного і діяльнісного підходів.

Вимоги до уроку, які необхідно враховувати:

● урок повинен передбачати не лише виклад матеріалу, змісту, але й завдання, що передбачають засвоєння, застосування навчальної інформації на практиці;

● частина знань і вмінь повинна бути отримана учнями та ученицями у процесі самостійного пошуку шляхом розв'язування пошукових задач та опанування способів діяльності у процесі пошуку;

● виклад навчального матеріалу на уроці може і повинен бути варіативним. В одних випадках викладається готова інформація у формі пояснення, практичного показу і виконання вправ. В інших випадках матеріал вивчається шляхом постановки вчителем / вчителькою проблеми та розкриття шляхів і видів навчальної діяльності учнів / учениць для її доказового рішення.

Важливою умовою уроку є індивідуалізація навчання. Цьому сприяє програмна позиція можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці. Використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, кількістю повторень, темпом виконання враховує інтереси та можливості різних учнів / учениць. Складний матеріал, величина навантаження можуть виявитись не під силу деяким учням / ученицям для активного засвоєння і виконання. Повідомлення учням та ученицям завдань для самостійного виконання передбачає, щоб вони могли поступово переходити від менш важких завдань до складніших.

Для організації змішаного та дистанційного навчання у 5–11 класах освітнім інструментом, який варто використовувати, є вебплатформа «Всеукраїнська школа онлайн». ВШО – це національна освітня платформа з відеоуроками, тестами, вправами та готовими курсами для 5–11 класів. Наразі на платформі розміщено освітні матеріали з майже всіх обов'язкових навчальних предметів й інтегрованих курсів (наприклад курс «Технології. 7 клас НУШ» - https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+Technologies-7th-grade+2023/about).

Для організації навчання класу учитель/учителька може використовувати персональний кабінет, за допомогою якого призначати учням та ученицям домашнє завдання. У ньому вчитель / вчителька може призначати завдання учням / ученицям, використовуючи курси платформи та доповнюючи їх своїми матеріалами, організовувати обговорення. Детальніше про платформу можна ознайомитись за допомогою «Путівника по Всеукраїнській школі онлайн» (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/vseukrayinska-shkola-onlajn-4.pdf).

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ У 2025-2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Навчальний предмет «Технології», що поступово впроваджується в закладах освіти України, формує якості, характерні для людини, здатної створювати матеріальні та культурні цінності, забезпечує технологічну підготовку здобувачів базової середньої освіти у процесі проєктно-технологічної діяльності. У час найскладніших випробувань для нашої країни, особливого значення набуває реалізація техніко-технологічного творчого потенціалу, що впливає на зростання конкурентоздатності та зміцнення оборони Батьківщини. Такий творчий потенціал формується у процесі здобуття технологічної освіти.

Зміст проєктно-технологічної діяльності з технологій необхідно усе більше пов'язувати з розв'язанням важливих проблем (збереження життя, ощадливе використання енергії, матеріалів та інших ресурсів, розвиток «зеленої» економіки, застосування штучного інтелекту, цифрових та інших сучасних технологій). Виконання учнями та ученицями завдань за зразком, шаблоном, готовим кресленником, за інструкцією чи вже розробленою технологічною карткою не може вважатися творчою проєктною діяльністю. У процесі вивчення предмета «Технології» учні та учениці мають не копіювати вже створені вироби, а творчо ставитись до праці. Необхідно, щоб у процесі проєктно-технологічної діяльності учні й учениці здобували життєво важливі компетентності, збагачували власний досвід, критично мислили, розвивалися як творчі особистості.

Під час базового предметного циклу навчання необхідно приділити більше уваги розвитку технічного (понятійно-образно-дійового) мислення учнівства в процесі засвоєння нових термінів, пошуку ідей, вивченню графічної грамоти, засобів праці, основ техніки і технологій та реалізації проєктів з використанням найпоширеніших матеріалів, набуття досвіду здійснення технологічної діяльності та самозарадності в побуті.

Вивчення засобів праці, матеріалів і технологій має здійснюватися системно:

- від найпростіших ручних інструментів до механізованих і автоматизованих знарядь та роботизованих систем;
- від дослідження властивостей і використання природних матеріалів до застосування синтетичних матеріалів у процесі проєктно-технологічної діяльності.

У 8-х класах зміст навчання з технологій має передбачати читання і виконання технічних креслеників та інших графічних зображень об'ємних предметів, моделювання та конструювання об'єктів техніки з використанням методів аналогії, комбінаторних дій, методів розв'язування винахідницьких задач.

Доцільно запропонувати восьмикласникам таку тематику колективних та індивідуальних проєктів, у яких вони можуть проявити свої інтереси до техніки і

технологій, розвивати технічну творчість. Важливо ознайомлювати учнів і учениць з моделюванням, конструюванням дронів, технологічними інноваціями, створювати нові можливості реалізації STEM та STEAM проєктів.

У процесі проєкто-технологічної діяльності необхідно звернути увагу на впровадження стандартів ISO, що сприятиме уніфікації графічної складової та забезпечить підготовку до складання технічної документації відповідно до міжнародних вимог.

Новий зміст технологічної освіти, що насамперед відображається в результатах навчання, має сприяти формуванню особистостей з інноваційним типом мислення, патріотів України, що бережуть рідну природу, творчо ставляться до праці, розвивають та ефективно застосовують технології.

Концептуальні засади технологічної освітньої галузі

До 12 серпня 2025 року тривало громадське обговорення проєкту «Концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025 – 2030 роки» (https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-do-hromadskoho-obhovorennia-proiekt-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-ta-dorozhnoi-karty-realizatsii-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-na-2025-2030-roky). Концептуальні засади технологічної освітньої галузі розміщені у Додатку 5.

Згідно з цим документом:

- технологічна освіта є невід'ємною частиною сучасної української шкільної системи, оскільки сприяє формуванню ключових компетентностей і розвитку наскрізних умінь, необхідних для активної участі в житті суспільства й майбутньої професійної діяльності;

- провідним освітнім механізмом у технологічній галузі є проєктування, оскільки саме через нього учні й учениці набувають досвіду створення реальних, корисних і функціональних рішень. У цьому контексті універсальний дизайн виступає як філософія проєктування, що обов'язково враховується під час навчання технологіям. Він орієнтований на створення продуктів, середовищ, послуг і програм, доступних для всіх людей — незалежно від фізичних можливостей, віку чи культурного контексту;

- інтеграція технологічної галузі з іншими освітніми напрямами та окремими курсами розширює можливості розвитку учнівства відповідно до запитів цифрового суспільства (до прикладів такої інтеграції належать STEM-освіта, яка об'єднує природничі науки, технології, інженерію та математику, створює інтегративне освітнє середовище та робототехніка, що

поєднує механіку, електроніку, програмування, технологічну діяльність та елементи штучного інтелекту);

- пропонуються три основні точки зростання учнівства впродовж усіх циклів навчання в межах технологічної освітньої галузі, які відображають логіку розвитку особистості школярів відповідно до компетентнісного підходу: ТЕХНІЧНЕ МИСЛЕННЯ І ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ (розвиток здатності розуміти технологічні процеси, використовувати інструменти, матеріали й обладнання, аналізувати, проєктувати й удосконалювати об'єкти й рішення), ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (формування ініціативності, уміння приймати рішення, планувати дії, брати відповідальність за результат, діяти з урахуванням етичних та екологічних принципів) та КРЕАТИВНІСТЬ І КОМАНДНА РОБОТА (розвиток здатності творчо мислити, пропонувати власні ідеї й реалізовувати їх через спільну діяльність, співпрацювати, домовлятися, знаходити спільні рішення).

Корисною складовою КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ є розділ **«IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі»**, у якому відображені чинники, які стримують упровадження нових освітніх підходів у технологічній освітній галузі, а саме:

- фокус на знаннях замість компетентностей. У навчанні технологій досі зберігається традиційна зосередженість на знаннєвому компоненті, насамперед на засвоєнні учнями й ученицями конкретних технологій обробки матеріалів. Це частково пояснюється тим, що якість готового виробу та рівень знань легше перевірити й оцінити. Водночас формування компетентностей потребує значно більшої кількості сучасних і гнучких навчально-методичних матеріалів — зокрема компетентнісно орієнтованих завдань, практичних кейсів і міжгалузевих сценаріїв, які могли б доповнити зміст традиційних підручників. Саме їх нестача часто обмежує ширше впровадження компетентнісного підходу.

- обмежена реалізація проєктної діяльності. Більшість проєктів на уроках технологій виконують за наперед визначеним алгоритмом під керівництвом учителя чи учительки. Учні й учениці переважно відтворюють готовий зразок, уносячи лише незначні зміни (наприклад, у декоративному оформленні). За цих умов учителю / вчительці складно спрямувати учнівство на реалізацію власних креативних ідей або розв'язання реальних проблем у межах проєкту. Для ефективної реалізації проєктно-технологічної діяльності потрібно забезпечити послідовне виконання всіх етапів проєктування, орієнтованих на досягнення результатів, визначених державними стандартами.

- переважно індивідуальні форми роботи. Навчальна діяльність здебільшого організована індивідуально (менше в парах), а групова робота ще не стала провідною, як цього потребують сучасні підходи.

- відсутність міжгалузевої інтеграції. Тематика проєктів зазвичай обмежується рамками предмета, без поєднання з іншими галузями. Практичний складник навчання слід розширювати шляхом залучення учнівства до пошуку оптимальних рішень, творчих експериментів, створення макетів пристроїв, роботизованих систем тощо — з інтеграцією знань із різних освітніх галузей для реалізації міждисциплінарних практично орієнтованих проєктів.

- недостатній зв'язок з реальним професійним світом і потребами ринку праці. Учні та учениці мало знайомі із сучасними професіями й виробництвами, що ускладнює вибір подальшого навчання чи кар'єри. Проєктну діяльність варто поступово спрямовувати на розв'язання реальних виробничих завдань із застосуванням сучасних технологій, щоб надати учнівству можливість «приміряти» різні професії, краще зрозуміти технологічні процеси та підготуватися до викликів професійного середовища. Відсутність таких підходів знижує конкурентоспроможність випускників / випускниць і загалом послаблює престиж технологічної освіти.

- застаріла матеріальна база, повільне оновлення змісту навчання та недостатня підготовка педагогів та педагогинь. Швидкий розвиток технологій створює високі вимоги до змісту освіти й ресурсів. Проте оновлення навчальних програм, методик і технічного оснащення відбувається повільно. Учні та учениці часто працюють із застарілим обладнанням і вивчають технології, що втратили актуальність. Одночасно вчителі та вчительки недостатньо підготовлені до впровадження цифрових рішень, застосування методик активного та проєктно-орієнтованого навчання, міжгалузевих проєктів. Така ситуація знижує ефективність освітнього процесу і мотивацію учнівства до здобуття якісної технологічної освіти.

- низька мотивація учнів та учениць та упереджене ставлення до предмета. Через стереотипне сприйняття технологічної освіти як «трудового навчання», як «другорядного» предмета, відсутність яскравих прикладів практичної користі знань і нестачу сучасних підходів, учнівство нерідко втрачає інтерес до занять. Підвищення мотивації потребує оновлення змісту, активного використання інноваційних технологій, створення умов для творчості та самореалізації.

- недостатня адаптованість змісту до дистанційного та змішаного навчання. У сучасних умовах значна частина учнівства навчається дистанційно або в змішаному форматі, однак зміст технологічної освіти не завжди враховує цю

специфіку. Бракує цифрових ресурсів, інтерактивних симуляторів, відеоінструкцій, віртуальних лабораторій, платформ для проєктного навчання, адаптованих до таких форматів. Це обмежує доступність і якість технологічної освіти для учнівства у різних умовах та регіонах.

Визнання на рівні Міністерства освіти і науки прогалин у розвитку технологічної освітньої галузі стимулює пошук шляхів вирішення проблем. Принцип автономності педагога та педагогічного колективу дає великі можливості щодо покращення ситуації з упровадження нових освітніх підходів у технологічній освітній галузі на рівні закладу освіти.

Методичні рекомендації

1. Навчальні програми

Технології, трудове навчання та креслення у закладах загальної середньої освіти протягом 2025/2026 навчального року будуть викладатися за такими освітніми програмами:

 у 5-8 класі – за оновленою Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом МОН України від 19.02.2021 № 235 (в редакції наказу МОН України «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти» від 09.08.2024 № 1120).

 Текст програми розміщено за покликанням: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66b/c77/f4a/66bc77f4aacd5170283239.pdf). Текст попередньої версії програми – за покликанням: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti);

 у 9 класах – за Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затвердженою наказом МОН України від 20.04.2018 № 405 (текст програми розміщено за покликанням: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya;

 у 10-11 класах – за Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (в редакції наказу МОН України від 28.11.2019 № 1493 (текст програми розміщено за покликанням: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5df/df0/a55/5dfdf0a55bb27111311045.pdf

Відповідно до зазначених документів кількість годин на вивчення технологій/ трудового навчання у закладах загальної середньої освіти у новому

навчальному році представлено у таблиці 1. Кількість навчальних годин на вивчення освітніх компонентів Технологічної освітньої галузі визначає заклад освіти самостійно в межах заданого діапазону (додаток 1 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти).

Таблиця 1

Кількість годин на викладання технологій та трудового навчання у ЗЗСО

<table>
<tr><td rowspan="4">Предмет</td><td colspan="9">Класи</td></tr>
<tr><td>5-й</td><td>6-й</td><td>7-й</td><td>8-й</td><td>9-й</td><td colspan="2">10-й</td><td>11-й</td><td>10-й</td><td>11-й</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">рівень стандарту</td><td colspan="2">профільний рівень</td></tr>
<tr><td colspan="9">Кількість годин</td></tr>
<tr><td>Технології</td><td>мінімальна – 1
максимальна – 3
різниця по галузі – 2</td><td>1
3
2</td><td>1
2
1</td><td>–</td><td>–</td><td>3*
2
1,5
1
0</td><td>0
1
1,5
2
3</td><td>6</td><td>6</td></tr>
<tr><td>Трудове навчання</td><td>–</td><td>–</td><td>–</td><td>1
2
1</td><td>1
2
1</td><td colspan="2">–</td><td>–</td><td>–</td></tr>
</table>

***** *варіанти розподілу годин у тиждень на викладання технологій у 10 та 11 класів (з урахуванням того, що на освоєння предмета заплановано 105 годин — 3 години на тиждень за два роки*

Трудове навчання в 9 класах може збільшуватися за рахунок годин варіативної складової навчальних планів, передбачених на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації. За рахунок таких годин можливе й упровадження курсів за вибором технологічного спрямування.

Технології – 5-6 класи

Модельні навчальні програми адаптаційного циклу «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти, рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) таких авторів:

– Кільдеров Д.Е., Мачача Т.С., Юрженко В.В., Луп’як Д.М.;

– Терещук А.І., Абрамова О.В., Гащак В.М., Павич Н.М;

– Туташинський В.І.;

– Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С, Приходько Ю.М.

Текст програм розміщено за покликанням: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/tekhnolohichna-osvitnia-haluz/).

Міжгалузеві інтегровані курси

– Модельна навчальна програма «Робототехніка. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Сокол І. М., Ченцов О. М.). - наказ МОН України від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу МОН від 29.09.2021 № 1031);

– Модельна навчальна програма «STEM. 5-6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О.В., Артєм'єва О.Є.) - наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу МОН від 29.09.2021 № 1031).

- Модельна програма «STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Левченко Ф.,Озарчук А., Рогоза В., Скулатов О., Сіпій В., Тишковець М.) - наказ МОН від 14.08.2024 № 1138.

Текст програм розміщено за покликанням: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/mizhhaluzevi-intehrovani-kursy/

Відповідно до оновленої типової програми 5-9 кл. передбачено міжгалузевий «Безпековий практикум» (соціальна і здоров'язбережувальна, технологічна, природнича освітніх галузі) – 0,5 год. на тиждень.

Технології – 7-8 клас (9 клас пілотні школи НУШ)

Модельні навчальні програми базового циклу «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти таких авторів:

– Мачача Т.С. (наказ МОН від 24.07.2023 № 883);

– Туташинський В.І. наказ МОН від 24.07.2023 № 883);

– Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С, Приходько Ю.М. (наказ МОН від 16.08.2023 № 1001);

- Гащак В.М. (наказ МОН від 27.12.2023 № 1575).

- Терещук А.І., Кліщ О.М., Мороз О.О. (наказ МОН від 10.09.2024 № 1279).

Текст програм розміщено за покликанням: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/tekhnolohichna-osvitnia-haluz/).

Міжгалузеві інтегровані курси

– «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О.В., Артєм'єва О.Є., Крижановський С.М., Мізіченко Т.М., Мостепан Н.М., Новікова Г.С., Хорищенко О.А.) - наказ МОН від 14.08.2024 № 1138;

- «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Засєкіна Т.М., Коршунова О.В., Василенко І.П.) - наказ МОН від 14.08.2024 № 1138;

- «Робототехніка. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс» для закладів загальної середньої освіти (автори Сокол І. М., Ченцов О. М.) - наказ МОН від 10.09.2024 № 1279.

Навчальні програми на основі модельних

«Технології. 7 клас» - розроблена на основі модельної навчальної програми «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор: В. Гащак) - наказ МОН від 27.12.2023 р. № 1575)

Трудове навчання – 9 клас

– Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання: 5-9 класи», затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804 (https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/2-trudove-navchannya-5-9.doc);

Технології – 10-11 класи

– Навчальна програми: «Технології, 10-11 класи (рівень стандарту)»; «Технології, 10-11 класи (профільний рівень)», (наказ МОН від 23.10.2017 № 1407 (https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/texnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx);

– Типовий навчальний план і програми з професійного навчання для закладів системи загальної середньої освіти, затверджені наказом МОН від 23.09.2010 № 904 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.09.2012 № 1040) (https://zakononline.com.ua/documents/show/15048___729944);

– Профільні програми, що розміщені на офіційному сайті МОН за посиланням:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/texnologiyi-profilni.zip

Креслення

7-8 класи – Навчальна програма «Креслення. 7-8 класи», лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-904.

8-11 класи – Навчальна програма «Креслення» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 08.11.2019 р. № 22.1/12-Г-10550); або за програмою курсу за вибором «Професійні проби» для учнів 8-11класів «Технічне

креслення на базі комп'ютерних програм» (лист ІМЗО від 09.06.2020 № 22.1/12-Г-346).

11 клас – Навчальна програма «Креслення. 11 клас» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-906).

2.Вивчення технологій у 5-8 класах

У 2025/2026 навчальному році в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти продовжує впроваджуватися навчальний предмет «Технології», який цілісно реалізовує вимоги технологічної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти *(затверджено постанов*ою КМУ від 30.09.2020 № 898).

На основі Державного стандарту та Типової освітньої програми розроблено чотири модельні навчальні програми для базового навчального предмета «Технології. 5-6 класи» та п'ять модельних навчальні програми для базового навчального предмета «Технології. 7-9 класи», які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

Також в типовому навчальному плані передбачено додаткові години для навчальних предметів (інтегрованих курсів), курсів за вибором, індивідуальних консультацій та групових занять. Їх школа розподіляє самостійно та відображає це у своїй освітній програмі. Окрім того, створюючи на основі модельної програми навчальну програму та календарне планування, її доцільно модифікувати.

Учителі мають академічну свободу у виборі програми, прийнятної для їхньої роботи. На основі обраної модельної навчальної програми, педагог моделює освітній процес, укладає власну навчальну програму, в якій формує змістове наповнення відповідно до актуальних потреб і матеріально-технічного забезпечення закладу освіти, інтересів, можливостей і здібностей учнів.

Для створення власної навчальної програми і поурочного планування можна скористатися ресурсом *«Конструктор для моделювання навчальних програм (*розміщений за покликанням: http://constructor.nus.org.ua/).

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі, **метою навчального предмету технології, є розкриття та розвиток творчого потенціалу особистості учня, здатності застосовувати знання на практиці, розв'язувати практичні завдання в побуті через практичне засвоєння основ дизайну, технологій та декоративно-ужиткового мистецтва.**

Мета предмету реалізується в таких завданнях:

- забезпечення наступності у формуванні ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів з початкової школи, їх включення до підготовчого циклу з вивчення технологій та дизайну;

- прилучення учнів до основ народної культури, національного виховання через вивчення технік і технологій декоративно-ужиткового мистецтва;

- подальший розвиток самозарадності в побуті, формування системного та критичного мислення, навичок безпечного та ощадливого використання технологій та матеріалів тощо.

Формування ключових компетентностей здійснюється через компетентнісний потенціал освітньої галузі засобом проєктної технології, яка дозволяє вчителю моделювати різноманітні навчальні ситуації, створювати навчальне середовище для учнів, у якому розвивати всі наскрізні уміння, притаманні ключовим компетентностям.

Компетентнісний потенціал технологічної освітньої галузі зазначений у Додатку 11 до Державного стандарту. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Державним стандартом передбачено, що учні мають опанувати базові знання технологічної освітньої галузі за такими напрямами: проєктування, основи графічної грамотності, технології виготовлення виробу, оцінювання і презентація результатів, декоративно-ужиткове мистецтво, сучасна техніка і технології, самозарадність у побуті.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у технологічній освітній галузі визначено в Додатку 12 до Державного стандарту і передбачають, що учень:

- формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності;
- творчо застосовує традиційні і сучасні технології;
- ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Вчитель самостійно визначає шлях досягнення результатів відповідно до матеріально-технічного забезпечення навчальної майстерні, інтересів і здібностей учнів, професійної майстерності учителя.

Навчальний предмет «Технології» має практико-орієнтовану спрямованість. Навчання спирається на освітній досвід учнів, зокрема, отриманий на рівні початкової школи з технологічної освіти; їхні потреби, інтереси, вікові особливості й індивідуальні можливості. Акцентується увага на мотивації

навчання, груповій і самостійній роботі учнів, взаємодопомозі, дотриманні правил безпечної праці і санітарно-гігієнічних вимог, доцільному використанні цифрових пристроїв, електронних освітніх ресурсів тощо.

Вимоги до чотирьох обов'язкових результатів навчання в межах технологічної освітньої галузі визначені в загальних, конкретних результатах навчання та орієнтирах для їх оцінювання з Державного стандарту. Перший обов'язковий результат навчання технологічної базової освіти передбачає виконання **проєктів за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності**. Для ефективного виконання проєктів учням необхідно опанувати базові знання другого, третього і четвертого обов'язкових результатів навчання, набути відповідного освітнього досвіду. Компетентності формуються лише в діяльності.

Проєктно-технологічна діяльність дозволяє вчителю змоделювати різноманітні навчальні ситуації, інтегруватися в освітнє середовище НУШ закладу загальної середньої освіти, у якому відбувається розвиток наскрізних умінь, що притаманні ключовим компетентностям під час виконання проєктів: не лише індивідуальних, а й спільних (колективних); соціальних, інтерактивних, таких, що виходять за межі майстерні, стосуються батьків і мешканців місцевої громади.

Важливого значення набувають проєкти, завдяки яким реалізується міждисциплінарний, міжгалузевий підходи; інтегрується зміст освіти з різних освітніх галузей – STEM (STEAM)-проєкти, використання дослідницького методу в навчанні з метою розвитку компетентностей, отримання метапредметних знань, сприяння розвитку навичок XXI століття – м'яких навичок «4 К»: комунікація, колаборація, критичне мислення та креативність.

STEM (STEAM)-проєкти передбачають ознайомлення з основами дизайну мислення, технічної творчості, включають проєктну, винахідницьку, дослідницьку, інноваційну, конструкторську, графічну, художню, творчу, практичну, інтерактивну та інші види діяльності. Такі проєкти відрізняються від усталених тим, що їх завданням є конструювання, складання, побудова освітнього продукту, який має внутрішню (набуті знання, уміння, компетентності) і зовнішню цінність (власне виріб, модель), а навчальні предмети, з якими інтегрується проєкт, допомагають зробити це ефективно. Прикладом таких проєктів може бути моделювання будинку майбутнього: дизайн, кількість поверхів, наявність тераси, допоміжних будівель; флораріум тощо.

Зауважимо, що у більшість модельних програм закладене підґрунтя для участі предмету «технології» у STEM-освіті, що наближає навчання до життя, надає можливість застосовувати знання на практиці, знаходити способи вирішення проблем, критично оцінювати одержані результати та формувати науковий світогляд здобувачів освіти.

Наголошуємо на необхідності поєднувати компоненти цифрової та інфомедійної грамотності на різних етапах проектної діяльності з метою подання інформації у вигляді переконливого візуального вмісту – інфографіки, інтелект карт та ін.; використання наявних освітніх платформ для організації очного, дистанційного (змішаного навчання) тощо.

Створення освітнього середовища вимагає від вчителя ретельного обмірковування не лише шляхів його належної організації, трьох основних чинників, що сприятимуть ефективному досягненню запланованих освітніх результатів: використання сучасних освітніх технологій, належної матеріально-технічної бази закладу загальної середньої освіти і наявності педагогічного інструментарію.

Цей процес передбачає вихід за межі шкільної майстерні, класу, інтеграцію навчання на культурологічній основі:

- узгодження потреб й інтересів учнів, закладу освіти, місцевої громади;
- дотримання родинного, шкільного, народного, державного календарів;
- відвідування місцевих музеїв, виставок тощо;
- проведення майстер-класів, ярмарок, виставок, зокрема й віртуальних;
- перенесення навчання технологій у міжгалузеві, загальношкільні, міжшкільні, громадські, міждержавні проєкти;
- залучення до освітнього процесу батьків, народних майстрів, фахівців у галузі дизайну й технологій, місцевих бізнесменів тощо.

По-перше, у центрі змодельованого освітнього середовища має бути учень/учениця. Саме за його/її участі та з урахуванням інтересів і здібностей варто вибудовувати складові освітнього процесу, максимально гнучко підбирати педагогічний інструментарій з огляду на мету технологічної освітньої галузі – реалізація творчого потенціалу учня/учениці, формування критичного та технічного мислення.

У класах НУШ виключається гендерна сегрегація при вивченні технологій, усі напрями проєктно-технологічної діяльності є однаково доступними як для дівчат, так і для хлопців.

Компетентнісний потенціал у технологічній освітній галузі базується на інтеграції **інфомедійної грамотності** (у сукупності з **критичним мисленням)** в освітньому процесі як набуття навичок критичного сприйняття інформації й усвідомлення цінності високоякісної інформації.

По-друге, належна матеріально-технічна база закладу освіти. Цей чинник є актуальним, адже при плануванні роботи необхідно врахувати наявні ресурси: можливість працювати в бібліотеці школи, в комп’ютерному класі чи майстерні, відвідувати центр STEM (STEAM)-освіти.

По-третє, наявність педагогічного інструментарію, який дозволить змоделювати освітнє середовище НУШ у ЗЗСО. Підґрунтям для цього є новий Державний стандарт базової середньої освіти, а провідним засобом – обрана вчителем модельна навчальна програма предмета або інтегрованого курсу.

Наголошуємо на необхідності співпраці шкільної команди закладу освіти, оскільки найкращий учитель технологій не в змозі самотужки сплести «канву розвитку учня» – розвинути усі ключові компетентності та наскрізні вміння, закладені у Державний стандарт базової середньої освіти.

Оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898) проводиться з урахуванням *«Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти»* (Наказ МОН від 02.08.2024 № 1093).

Об’єктами оцінювання є результати навчання учнів.

Результати навчання — це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Основні функції оцінювання:

- формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу);
- констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання);
- діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень);
- коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес);
- орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток);
- мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання);
- розвивальна (мотивує до рефлексії та самовдосконалення);
- прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє);
- виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов’язку).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація.

Загальні критерії оцінювання (*додаток 1 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти*) визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями (*додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти*).

Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові.

Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання.

Опис кожного бала шкали оцінювання подано в додатках з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, цінності, ставлення) і наскрізних у всіх ключових компетентностях умінь (читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично й системно мислити, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, творчість, ініціативність, здатність співпрацювати з іншими людьми).

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власного шкалою оцінювання результатів навчання учнів. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання.

3. Вивчення трудового навчання у 9 класі

Конструювання змісту технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання здійснюється на основі об'єктів проєктної діяльності, а не технологій.

Це дає змогу одночасно проєктувати та виготовляти один і той самий виріб за допомогою різних основних та додаткових технологій, що є доцільним у класах, які не поділяються на групи.

Відповідно до навчальної програми з трудового навчання орієнтовний перелік об'єктів проєктнотехнологічної діяльності учнів – це навчальні та творчі проєкти, які можна виконувати за допомогою будь-якої технології з представлених у змісті програми, з відповідним добором конструкційних матеріалів, плануванням робіт, необхідних для створення виробу від творчого задуму до його практичної реалізації.

Результатом проєктнотехнологічної діяльності учнів має бути проєкт (спроектований і виготовлений виріб чи послуга). Так, у **5-6 класах** учні опановують 4-8 **проєктів**, у **78 класах** – від 4 до 6 проєктів, у **9му класі** – 2

проєкти (плюс 2 проекти з технології побутової діяльності та самообслуговування в 68 класах та 1 проєкт у 9 класі). Поступове зменшення кількості проєктів зумовлене кількістю годин, відведених на вивчення предмета в різних класах, і потребою в ускладненні виробів та технологій.

Враховуючи вікові особливості, на відміну від учнів 5-6 класів, яким пропонуються виконувати прості проєкти (за конструкцією, поєднанням технологій виготовлення, тощо), що дає їм змогу за короткий період часу побачити результати власної діяльності, для учнів 7-8 класів проєкти можуть бути складнішими. Необхідно зазначити, що об'єкти проєктнотехнологічної діяльності учнів повинні ускладнюватися як продовж навчального року, так і всього процесу вивчення предмета.

У 9 класі проєкт виконується з урахуванням уже засвоєних технологій і відповідних компетентностей, набутих учнями у попередніх класах.

У процесі проєктування учні 9 класу мають виконати необхідні кресленики або інші зображення деталей (ескізи, схеми, викрійки, технічні рисунки тощо), які необхідні для виготовлення виробу, що проектується. За потреби в готові кресленики або інші зображення учні вносять необхідні зміни.

З цією метою вчитель/вчителька має актуалізувати раніше засвоєні знання та вміння з основ графічної грамоти та передбачити необхідну кількість годин на опанування відповідного матеріалу.

Кількість годин на опанування проєкту педагог визначає самостійно залежно від складності виробу та технологій обробки, що застосовуються під час його виготовлення.

Важливим критерієм вибору проєкту є його значущість для учня (можливість використання виробу в побуті, для власного хобі або реалізації виробів на шкільних ярмарках, аукціонах тощо). Неприпустимим є проектування та виготовлення виробу тільки для опанування технології.

Для забезпечення рівних можливостей учнів для вибору об'єкта проєктнотехнологічної діяльності у класах, що не поділяються на групи, варто планувати не менш як дві основні технології, наприклад, в'язання гачком і випилювання з фанери, за винятком об'єктів, виготовлення яких передбачає застосування однієї технології: писанка, гарячі напої тощо.

Важливою складовою виконання учнівських проєктів є їх публічний захист, на якому учні доносять інформацію про свою роботу (формування ідеї, процес виготовлення, апробація, удосконалення, важливість роботи, подальше застосування тощо) доступними для них засобами (презентація, графічні зображення, мапи думок, усне пояснення тощо). Під час захисту проєктів інші учні та вчитель ставлять запитання для аргументації прийняття тих чи інших

рішень під час виконання роботи. Недопустимим є проєктування та виготовлення виробу тільки для опанування технології.

При плануванні освітнього процесу учитель/учителька самостійно формує теми, які учням необхідно засвоїти, зважаючи на обрані для виготовлення об'єкти проєктування, визначає і планує необхідну кількість навчальних годин, необхідних учням для вивчення відповідних процесів з обробки матеріалу тощо. Така академічна автономія учителя обмежується лише реалізацією очікуваних результатів навчальнопізнавальної діяльності учнів, які визначають логіку його підготовки до навчального року, семестру, розділу чи окремого уроку.

4. Щодо особливостей організації освітнього процесу в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»

Педагогічні працівники пілотних шкіл НУШ Полтавської області, які задіяні у забезпеченні здійснення освітнього процесу у 9 класі з предмета «Технології», у практичній діяльності керуються Методичними рекомендаціями для ЗЗСО, які є учасниками інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» щодо особливостей організації освітнього процесу на ІІ циклі базової середньої освіти – базове предметне навчання, 7-9 рік навчання (лист МОН України від 11.08.2023 р. 1/11938-23 «Щодо методичних рекомендацій»).

5. Вивчення предмета «Технології. 10 – 11 класи *(рівень стандарту)*»

У 10-11 класах Типовими освітніми програмами навчальний предмет «Технології» віднесено до вибірково-обов'язкових. Якщо школа обрала технології, то на освоєння предмета заплановано 105 годин. Можливі також варіанти, за якими ці 105 годин освоюються в 10 і 11 класах (70+35 чи 35+70 відповідно).

Навчальна програма «Технології» (рівень стандарту) має модульну структуру і складається з десяти обов'язково-вибіркових навчальних модулів, із яких учні спільно з учителем обирають лише три, для вивчення упродовж навчального року (двох): *«Дизайн предметів інтер'єру», «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва», «Дизайн сучасного одягу», «Краса та здоров'я», «Кулінарія», «Ландшафтний дизайн», «Основи підприємницької діяльності», «Основи автоматики і робототехніки», «Комп'ютерне проєктування», «Креслення».*

Навчальний модуль за своїм змістовим наповненням є логічно завершеним навчальним (творчим) проєктом, який учні виконують колективно або за іншою формою, визначеною учителем. Кількість годин на вивчення кожного з трьох

обраних модулів учитель визначає самостійно з урахуванням особливостей проєктної діяльності учнів, матеріальних можливостей школи тощо.

6. Вивчення предмета «Технології. 10-11 класи (профільний рівень)»

Типовими освітніми програмами передбачається по 6 годин на вивчення предмета у 10 та 11 класах. Навчання здійснюється за однією з профільних програм, що розміщені на офіційному сайті Міністерства, чи за програмами професійного навчання, затвердженими наказом МОН від 23.09.2010 № 904 з використанням, за потреби, часу навчальної практики у 10 класі.

Здійснення професійно-технічного навчання в закладах загальної середньої освіти та міжшкільних навчально-виробничих комбінатах (міжшкільних ресурсних центрах) можливе і за іншими професіями, за умови дотримання вимог Державних стандартів професійно-технічної освіти.

У ситуації, коли кількість годин на опанування професії менша від передбаченої навчальними планами, рекомендуємо запроваджувати профільні курси та курси за вибором профорієнтаційного спрямування, які мають відповідний гриф Міністерства.

Змістове наповнення технологічного профілю також може складатися з декількох курсів за вибором «Професійні проби». Такі курси освоюються учнями послідовно, а їх програми повинні мати відповідний гриф МОН України.

Курси за вибором «Професійні проби» можуть освоюватися за рахунок варіативної складової навчальних планів учнями, які навчаються за будь-яким профілем.

7. Вивчення предмета «Креслення»

Важливою складовою технологічної підготовки школярів є знання ними основ графічної грамоти. Вивчення курсу креслення можливе в 11 класі технологічного профілю 2 години на тиждень за навчальною програмою «Креслення. 11 клас» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-906).

У 8-11 класах креслення може вивчатися як курс за вибором за навчальною програмою «Креслення» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 08.11.2019 р. № 22.1/12-Г-10550), а за наявної технічної можливості – за програмою курсу за вибором «Професійні проби» для учнів 8-11 класів «Технічне креслення на базі комп’ютерних програм» (лист ІМЗО від 09.06.2020 № 22.1/12-Г-346).

Креслення вивчається в 7-8 класах спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу. Вивчення предмета

здійснюється за навчальною програмою «Креслення. 7-8 класи» (лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-904).

8. Календарно-тематичне та поурочне планування

Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів визначається вчителем/вчителькою самостійно та здійснюється у довільній формі з використанням друкованих чи електронних носіїв інформації. Згідно з Ст. 54 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017, педагоги мають право на «академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі». Це означає, що вчитель може сам вирішувати, як саме йому вчити дітей. Встановлення стандартів таких документів (у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи ОТГ) є неприпустимим. Академічна свобода учителя обмежена лише запланованими очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності учнів, які визначають логіку його підготовки до навчального року, семестру, розділу чи окремого уроку.

Під час розроблення календарнотематичного та системи поурочного планування вчителю/вчительці необхідно самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в обраному ними підручнику. Учитель може самостійно переносити теми уроків, відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Провідним завданням учителя є **реалізація очікуваних результатів** навчально-пізнавальної діяльності учнів, які виписані таким чином, щоб вони були спільними для учнів, які навчаються в класах із поділом на групи і такого поділу. При цьому, шлях досягнення результатів визначає учитель відповідно до матеріально-технічних умов шкільної майстерні, інтересів і здібностей учнів, рівня фахової підготовки учителя/учительки.

Очікувані результати мають бути досягнуті на кінець навчального року.

Вчитель може планувати їх досягнення як при опрацюванні одного проєкту, так і поетапне їх досягнення при виконанні окремих проєктів. Орієнтовний перелік об’єктів проєктно-технологічної діяльності учнів – це навчальні та творчі проєкти учнів, які можна виконувати за допомогою будь-якої технології з представлених у змісті програми, із відповідним добором конструкційних матеріалів, плануванням робіт, необхідних для створення виробу від творчого задуму до його практичної реалізації.

9. Поділ класів на групи

Вивчення предмета «Технології/Трудове навчання» рекомендовано здійснювати в навчальних майстернях. Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН від 03.06.2025 № 808 «Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України». Цим наказом затверджено «Порядок поділу класів на групи під час вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) у державних, комунальних закладах загальної середньої освіти». З 1 липня 2025 року поділ на групи **на уроках технологій (трудового навчання)** дозволяється або є обов'язковим: за наявності в класі **понад 27 учнів (у селі – понад 25). На уроках робототехніки, STEM - дві групи по 8 учнів**.

У третьому розділі санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 зазначено, що «приміщення навчальних майстерень повинні бути розраховані на **13–15 робочих місць**». Відповідно до цих норм, рекомендується здійснювати поділ класу на групи на основі інтересів і можливостей учнів.

Якщо кількість учнів у класі не дає змоги здійснити поділ на групи, можна скористатись іншими варіантами формування груп: з паралельних чи наступних класів; поділ на групи за рахунок варіативної складової навчального плану. Також згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної, за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів.

Під час роботи в навчальній майстерні на кожному уроці потрібно звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

10. Безпека життєдіяльності учнів та педагогічних працівників

Під час роботи в навчальній майстерні на кожному уроці потрібно звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму. Відповідно до «Положення до про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» (наказ МОН від 26.12.2017 № 1669) навчання та перевірка знань з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності учнів та працівників ЗЗСО проводяться відповідно до Типового

положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за № 231/10511 (із змінами), та Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затвердженого наказом МОН України від 18.04.2006 № 304, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07.07.2006 за № 806/12680 (у редакції наказу МОН України від 22.11.2017 № 1514).

Інструктажі з питань охорони праці із здобувачами освіти та працівниками закладів освіти проводяться відповідно до Типового положення. Інструктажі з питань безпеки життєдіяльності, які містять питання охорони здоров'я, пожежної, радіаційної безпеки, цивільного захисту, безпеки дорожнього руху, реагування на надзвичайні ситуації, безпеки побуту тощо, проводяться відповідно до Положення про навчання.

Рекомендуємо вчителям технологій/трудового навчання мати розроблені інструкції з охорони праці під час виконанні усіх робіт та завдань, що потенційно можуть бути небезпечними для учнів/учниць.

Нагадуємо, що відповідно до розділу IV. Обов'язки посадових осіб та організація роботи з охорони праці і безпеки життєдіяльності в закладах освіти «Положення до про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти»:

Завідувач кабінету, лабораторії,
майстерні, навчально-виробничої майстерні, старший майстер, майстер виробничого навчання

1) є відповідальним за безпечний стан робочих місць, обладнання, приладів, інструментів, інвентарю тощо;

2) не допускає до проведення навчальних занять або робіт здобувачів освіти та працівників закладу освіти без передбаченого спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту;

3) вимагає у встановленому порядку забезпечення спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту здобувачів освіти та працівників закладу освіти згідно з Положенням про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям;

4) відповідно до цього Положення розробляє і переглядає (один раз на 5 років) інструкції з безпеки під час проведення навчання в кабінетах, лабораторіях, навчально-виробничих майстернях, навчальних господарствах, спортивних залах тощо;

5) дозволяє використання обладнання, встановленого в лабораторіях, кабінетах, навчальних господарствах, цехах, на дільницях, полігонах, що передбачено типовими переліками, затвердженими Міністерством освіти і науки України;

6) контролює дотримання безпечних і нешкідливих умов проведення виробничої практики здобувачів освіти на підприємствах, в установах і організаціях, не дозволяє виконання робіт, не передбачених умовами договору;

7) проводить інструктажі з охорони праці під час навчально-виробничого процесу;

8) проводить інструктажі з безпеки життєдіяльності або контролює їх проведення викладачем, учителем;

9) бере участь у розробленні окремого розділу з охорони праці, безпеки життєдіяльності колективного договору (угоди);

10) при настанні під час освітнього процесу нещасного випадку вживає заходів, передбачених Положенням про порядок розслідування нещасних випадків.

Викладач, учитель, класовод, куратор групи, класний керівник, вихователь:

1) є відповідальним за збереження життя і здоров'я здобувачів освіти під час освітнього процесу;

2) забезпечує проведення освітнього процесу, що регламентується законодавчими та нормативно-правовими актами з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності;

3) організовує вивчення здобувачами освіти правил і норм з охорони праці, безпеки життєдіяльності;

4) проводить інструктажі із здобувачами освіти:

з охорони праці – під час проведення трудового навчання і виробничої практики відповідно до Типового положення;

з безпеки життєдіяльності – під час проведення навчальних занять, позакласних, позашкільних заходів:

вступний на початку навчального року – з реєстрацією вступного інструктажу з безпеки життєдіяльності здобувачів освіти в журналі обліку навчальних занять на сторінці класного керівника, куратора групи;

первинний, позаплановий, цільовий інструктажі – з реєстрацією в журналі реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів здобувачів освіти з безпеки життєдіяльності;

первинний інструктаж перед початком заняття (нової теми, лабораторної, практичної роботи тощо) – з реєстрацією в журналах обліку навчальних занять і

виробничого навчання на сторінці предмета в рядку про зміст уроку, лекції, практичної роботи тощо;

5) здійснює контроль за виконанням здобувачами освіти правил (інструкцій) з безпеки;

6) проводить профілактичну роботу щодо запобігання травматизму серед здобувачів освіти під час освітнього процесу;

7) проводить профілактичну роботу серед здобувачів освіти щодо вимог особистої безпеки у побуті (дії у надзвичайних ситуаціях, дорожній рух, участь у масових заходах, перебування в громадських місцях, на об'єктах мережі торгівлі тощо);

8) при настанні під час освітнього процесу нещасного випадку вживає заходів, передбачених Положенням про порядок розслідування нещасних випадків.

11. Запобігання освітнім втратам/розривам/прогалинам

Під час підготовки та здійснення освітнього процесу на уроках технологій (трудового навчання) та креслення керівникам та педагогічним працівникам ЗЗСО необхідно вжити усіх можливих заходів щодо попередження потенційних освітніх втрат/розривів/прогалин. Прикладами таких заходів можуть бути: організація очної форми навчання, зміни у розкладі, адаптація календарно-тематичного планування, застосування різноманітних форм та режимів навчання, вироблення закладом освіти стратегії компенсації можливих втрат.

12. Навчально-методичні видання, рекомендована література та джерела

В освітньому процесі ЗЗСО можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН України або висновок «Схвалена для використання в закладах загальної середньої освіти» відповідною комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

Інформацію щодо актуальної навчальної літератури розміщена на сайті Інституту модернізації змісту освіти за посиланнями:

- модельні навчальні програми (https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/);
- переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих МОН України для використання в освітньому процесі закладів освіти (https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/);
- електронні версії підручників (https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/);
- накази МОН України (https://imzo.gov.ua/dokumenti/nakazi-mon-ukrayini/);

- листи МОН України (https://imzo.gov.ua/dokumenti/listi-mon-ukrayini/);
- накази ІМЗО (https://imzo.gov.ua/dokumenti/nakazi-imzo/);
- листи ІМЗО (https://imzo.gov.ua/dokumenti/listi-imzo/)

Зверніть увагу, що у деяких навчальних програмах, можливі зміни та доповнення, які не відображено в підручниках та посібниках попередніх років. Тому рекомендуємо використовувати електронні версії таких підручників та посібників.

Переліки періодично змінюються та доступні для ознайомлення за посиланням (https://imzo.gov.ua/kataloh-nadannia-hryfiv/) - режим онлайн.

Олександр ТИМЧУК, *методист відділу розвитку природничо-математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Біологія, біологія і екологія

Метою природничої освітньої галузі є формування в учнів природничо-наукової компетентності, відповідних предметних компетентностей на основі діяльнісного, інтегративного, особистісно-орієнтованого, дослідницького, проблемно-ситуативного, диференційованого та рефлексивного підходів до освітнього процесу.

Міністерство освіти і науки України оприлюднило для практичного використання в роботі інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році «Освітній навігатор на 2025/2026 навчальний рік» (Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 № 1/16828-25).

У 2025/2026 навчальному році продовжується наступний етап реформи НУШ, який передбачає впровадження циклу базового навчання у 7-8-х класах закладів загальної середньої освіти, які працюють за новою Типовою освітньою програмою (Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235, в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120).

Викладання біології в 7-8-х класах у 2025/2026 навчальному році в закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

1) модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболь В.І.) покликання;

2) модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П.Г., Кулініч О.М., Юрченко Л.П.) покликання;

3) модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Самойлов А.М., Тагліна О.В., Утєвська О.М.) покликання.

Модельна програма використовується вчителями під час створення власної навчальної програми, яка затверджується педагогічною радою школи. Розробляючи навчальну програму, педагоги можуть вносити зміни у пропонований модельною навчальною програмою зміст навчального предмета, загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання. Вимоги щодо створення модельної навчальної програми викладено у додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої світи»).

Обираючи модельну навчальну програму, кожен учитель має усвідомлювати, що за цією навчальною програмою відбуватиметься викладання біології протягом трьох років (повний цикл базового предметного навчання) і що її не доцільно змінювати всередині циклу, зокрема при переході з 7-го до 8-го, або з 8-го до 9-го класів, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації вимог Державного стандарту базової середньої освіти та різну послідовність досягнення навчального результату учнями на кінець циклу базового предметного навчання.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 7-8 класів здійснюється відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 та з урахуванням рекомендацій, викладених у листі Міністерства освіти і науки України «Про окремі питання оцінювання результатів навчання» від 14.03.2025 № 1/4895-25.

Перелік підручників з біології для 7-8 класів закладів загальної середньої освіти:

«Біологія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти	**«Біологія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти**
авт. Балан П.Г., Козленко О.Г., Остапченко Л.І., Кулініч О.М., Юрченко Л.П.	авт. Балан П.Г., Козленко О.Г., Кулініч О.М., Юрченко Л.П., Остапченко Л.І.
авт. Задорожний К.М., Ягенська Г.В., Павленко О.А., Додь В.В.	Задорожний К.М., Ягенська Г.В., Павленко О.А., Додь В.В.
авт. Соболь В.І.	авт. Соболь В.І.
авт. Тагліна О.В., Самойлов А.М., Утєвська О.М.; Довгаль Л.В.	авт. Тагліна О.В., Самойлов А.М., Утєвська О.М.; Довгаль Л.В.
авт. Андерсон О.А., Вихренко М.А., Чернінський А.О., Андерсон А.О.	авт. Андерсон О.А., Вихренко М.А., Чернінський А.О., Андерсон А.О.
авт. Горобець Л. В., Кокар Н. В., Кравець І.В., Жирська Г. Я.	авт. Горобець Л.В., Кокар Н.В., Кравець І.В., Лойош Г.П., Глодан О.Я.)

Електронні варіанти підручників розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» на сторінці електронної бібліотеки: покликання.

Навчальний предмет «Біологія» (у циклі базового предметного навчання, 7-9 класи) може бути доповнений інтегрованим курсом «Природничі науки». Зміст інтегрованого курсу природничої освітньої галузі у 7-8-х класах реалізується за допомогою модельної навчальної програми «Природничі науки. 7-9 класи

(інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авт.: Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І., що розміщена на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»: покликання.

Навчання біології, біології і екології у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році у 9–11-х класах здійснюватиметься відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти («Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392).

Програми рекомендовані Міністерством освіти і науки України для використання у закладах загальної середньої освіти розміщені на офіційному сайті МОН України за покликаннями:

– для 9 класів з біології та для 9 класів з поглибленим вивченням біології закладів загальної середньої освіти покликання;

– з біології і екології для 10-11 класів покликання.

Нагадуємо, що у змісті програм з біології 9 класів, в межах кожної теми, виділено до 40 % програмового матеріалу в опційне навчання. Учитель може включати ці питання в освітній процес у повному обсязі, або частково, обираючи з опцій ті питання, які вважає найбільш корисними і доцільними, зважаючи на рівень підготовленості класу, матеріально-технічне забезпечення закладу загальної середньої освіти тощо.

Відповідно до статті 54 «Права та обов’язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу» Закону України «Про освіту», педагоги мають право на:

● академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

● педагогічну ініціативу;

● розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Наголошуємо, що в організації освітнього процесу дозволено використовувати підручники та навчально-методичні посібники (робочі зошити, зошити для практичних і лабораторних робіт, різних видів контролюючих робіт тощо), які мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. (Цей перелік постійно оновлюється, його розміщено за покликанням.

Звертаємо увагу на те, що комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (лист ІМЗО від 18.06.2020 р 22.1/12-Г-372) схвалено до

використання у закладах загальної середньої освіти методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» (автори А. Лотоцька, А. Пасічник). Ознайомитися з посібником можна на сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням.

Вчитель може створювати календарне і поурочне планування в довільній формі (у друкованому або електронному вигляді), а також, самостійно визначати формат, обсяг, структуру, зміст й оформлення календарних планів і поурочних планів-конспектів.

Розподіл кількості годин на викладання біології в 9 класах здійснюється відповідно до Типових освітніх програм закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затверджених наказом МОН України від 20.04.2018 № 405.

Розподіл кількості годин на викладання біології і екології в 10-11 класах здійснюється відповідно до Типових освітніх програм закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затверджених наказом МОН України від 20.04.2018 № 408, у редакції наказу МОН України від 20.06.2025 № 890.

Якість шкільної біологічної освіти забезпечується через поглиблення знань за рахунок варіативної складової. Зміст програм курсів за вибором і факультативів як і кількість годин та клас, в якому пропонується їх вивчення, є орієнтовним. Учитель може творчо підходити до реалізації змісту цих програм, ураховуючи кількість годин виділених на вивчення курсу за вибором або факультативу, інтереси та здібності учнів, потреби регіону, можливості навчальної та матеріально-технічної бази закладу освіти. Перелік курсів за вибором і факультативів: покликання.

Нормативні документи, що регулюють організацію освітнього процесу, регламентують оформлення кабінетів і відповідної документації, проведення роботи з питань безпеки життєдіяльності на уроках біології, біології і екології:

1. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205).

2. Про затвердження Положення про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів (Наказ МОН України від 09.08.2002 № 456).

3. Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів (Наказ МОН України від 20.07.2004 № 601).

4. Правила безпеки під час проведення навчання з біології в закладах загальної середньої освіти (Наказ МОН України від 15.12.2010 № 1085).

5. Інструктивно-методичні матеріали «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладів» (Лист МОНМС України від 01.02.2012 № 1/9-72).

6. Про затвердження Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів (Наказ МОНмолодьспорту України від 14.12.2012 № 1423).

7. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань розроблення інструкцій з безпеки проведення освітнього процесу в кабінетах природничо-математичного напряму (Лист МОН України від 17.07.2013 № 1/9-498).

8. Про затвердження Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України (Наказ МОН України від 15.08.2016 № 974).

9. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2006 року № 304 (Наказ МОН України від 22.11.2017 № 1514).

10. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (Наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669).

11. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій (Наказ МОН України від 29.04.2020 № 574).

12. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (Постанова КМУ України від 05.08.2020 № 960-р).

13. Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» № 21/08-624 від 18.07.2025 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році».

(Із повним текстом зазначених матеріалів можна ознайомитись на офіційних вебсайтах Міністерства освіти і науки, Державної установи «Український інститут розвитку освіти», Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та порталі Верховної Ради України).

Звертаємо увагу, на виконання вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669 «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» та листа МОН України від 16.06.2014 № 1/9-319 «Організація навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності в закладах загальної середньої освіти». Згідно з цими та іншими нормативними актами здійснюються та оформлюються у відповідних документах такі інструктажі:

Оформлення записів інструктажів з БЖД

Назва	Час проведення	Запис про проведення

Вступний інструктаж	На початку навчального року (**проводить класний керівник**)	У класному журналі на спеціальній сторінці
Первинний інструктаж	На першому уроці навчального року	Тільки в журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності (журнал зберігається в кабінеті біології)
Первинний інструктаж	На уроці перед початком практичної та лабораторної роботи, дослідження (якщо для роботи використовуються мікроскопи, лабораторний посуд та інструментарій)	У класному журналі на сторінці предмета в графі «Зміст уроку». Форма запису: «Проведено інструктаж з БЖД»
Позаплановий інструктаж	У разі порушення учнями вимог нормативно-правових актів із охорони праці, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж тощо	У журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності
Цільовий інструктаж	У разі організації позаурочних заходів (олімпіади, екскурсії)	У журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності

Оцінювання учнів/учениць та види робіт на уроках біології, біології і екології у 9-11 класах, рекомендації щодо ведення класного журналу:

1. Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з біології і екології є: поточне, тематичне, семестрове, річне та державна підсумкова атестація. У навчанні біології і екології провідну роль відіграє пізнавальна діяльність, спрямована на оволодіння методами наукового пізнання, яка реалізується у програмі через лабораторні дослідження, практичні та лабораторні роботи, дослідницький практикум, проєкти.

2. Можливості для самостійного вивчення учнями об’єктів живої природи створюються під час лабораторних досліджень та дослідницького практикуму. **Лабораторні дослідження** забезпечують процесуальну складову навчання біології. Учні виконують їх на етапі вивчення нового матеріалу за завданнями, які пропонує учитель, з використанням натуральних об’єктів, гербарних зразків, колекцій, моделей, муляжів, зображень, відеоматеріалів. Мета такої діяльності – розвиток в учнів уміння спостерігати, описувати біологічні об’єкти та власні

спостереження, виділяти істотні ознаки біологічних об’єктів, виконувати рисунки біологічних об’єктів; формування навичок користування мікроскопом, розв’язування пізнавальних завдань тощо. Прийоми виконання лабораторних досліджень та оформлення їх результатів визначаються учителем з урахуванням вимог програми, вікових особливостей та рівня сформованості навчальних умінь в учнів. Виконання лабораторних досліджень фіксується в класному журналі на сторінці «Зміст уроку». Приклад запису: «Водорості (зелені, бурі, червоні). Лабораторне дослідження будови зелених нитчастих водоростей». Програмою не передбачено оцінювання лабораторних досліджень, оскільки їх мета – набуття нових знань в процесі діяльності та формування спеціальних умінь.

3. **Дослідницький практикум** передбачає самостійну (або з допомогою дорослих) роботу учнів у позаурочний час. Його мета – вироблення особистого досвіду дослідницької діяльності у процесі розв’язування пізнавальних завдань. Програмою не передбачено оцінювання дослідницького практикуму.

4. **Практичні та лабораторні роботи** виконуються з метою закріплення або перевірки засвоєння навчального матеріалу та рівня сформованості практичних умінь і навичок. Виконання практичних і лабораторних робіт оцінюється в усіх учнів, при цьому оцінюванню підлягають перш за все практичні уміння, визначені метою роботи: уміння налаштовувати мікроскоп, виготовляти мікропрепарат, порівнювати, тобто знаходити спільні і відмінні ознаки біологічних об’єктів, уміння розрізняти отруйні гриби, визначати які кімнатні рослини можна вирощувати в приміщенні з певними характеристиками середовища тощо. Практичні та лабораторні роботи оформляються учнями в робочому зошиті або в зошиті з друкованою основою й обов’язково оцінюються. У кожного учня має бути оцінка за виконання, як мінімум, однієї лабораторної або практичної роботи, передбаченої програмою у змісті певної теми. Перед початком лабораторної роботи учитель проводить інструктаж із безпеки життєдіяльності, про що робить запис у класному журналі в графі «Зміст уроку»: Лабораторна робота № (ставиться номер роботи та тема з навчальної програми). Проведено інструктаж з БЖД. Наприклад, запис до лабораторної роботи в 8-му класі: «Лабораторна робота №1. Мікроскопічна будова крові людини. Проведено інструктаж з БЖД». На початку практичної роботи учитель проводить інструктаж із безпеки життєдіяльності, про що робить запис у класному журналі в графі «Зміст уроку»: Практична робота № (ставиться номер роботи з навчальної програми, та зазначається її тема). Проведено інструктаж з БЖД. Наприклад, запис до практичної роботи в 6-му класі: «Практична робота № 2. Виготовлення мікропрепаратів шкірки луски цибулі та розгляд її за допомогою оптичного мікроскопа. Проведено інструктаж з БЖД».

5. Із метою стимулювання пізнавальної діяльності учнів програмою запропоновано орієнтовні теми **міні-проєктів або проєктів**. Учитель може пропонувати власну тематику проєктів та дослідницького практикуму. Проєкти розробляють окремі учні або групи учнів у процесі вивчення навчальної теми. Форма представлення результатів проекту може бути різною: у вигляді повідомлень, презентації, виготовлення буклетів, планшетів, альбомів тощо. Проєкт може бути колективним і виконуватись на уроці. Протягом навчального року учень обов'язково виконує один навчальний проєкт (індивідуальний або груповий). Захисту проєктів можна присвятити частину відповідного за змістом уроку (у такому разі в класному журналі у графі «Зміст уроку» робиться запис*: «Представлення результатів навчального(их) проєкту(ів)» із зазначенням його(їх) тематики*) або окремий урок (якщо виконання навчального проєкту відбувається на уроці у класному журналі робиться запис*: «Навчальний проєкт» із зазначенням його теми).*

6. Зміст навчального матеріалу курсів біології, біології і екології включає **демонстрації** колекцій, муляжів, мікропрепаратів, дослідів, опудал, зображень, моделей. Звертаємо увагу на обов'язкове використання в освітньому процесі демонстрацій. Методика і техніка демонстрування вимагає чіткої організації спостереження, визначення його мети. Об'єкт, що демонструється має бути доступним усім учням. Не варто перевантажувати урок наочністю. Кожен об'єкт має з'являтися тоді, коли він необхідний.

7. Посиленню практичної спрямованості біологічних та екологічних знань сприятиме проведення тематичних навчальних **екскурсій**.

8. Поточна оцінка виставляється до класного журналу в колонку з датою в день проведення уроку, коли здійснювалося оцінювання учня. За наявності виправлених оцінок має стояти підпис учителя, який засвідчує внесені зміни (або інший алгоритм виправлення, затверджений педагогічною радою закладу загальної середньої освіти).

9. Тематична оцінка виставляється до класного журналу в колонку з надписом: Тематична (*без дати)*. Тематична оцінка виставляється з урахуванням поточних оцінок за різні види навчальних робіт, у тому числі лабораторні (практичні) роботи. З огляду на це, у кожного учня має бути оцінка за виконання, як мінімум, однієї з лабораторних (практичних) робіт, передбачених програмою у змісті певної теми. Тематична оцінка не підлягає коригуванню.

10. Семестрова оцінка виставляється без дати до класного журналу в колонку з надписом I семестр, II семестр. З метою об'єктивного семестрового оцінювання, яке здійснюється на підставі тематичного оцінювання, доцільно використовувати різні форми для проведення перевірки навчальних досягнень з

різних тем: усне опитування, виконання самостійних робіт, тестування (письмове, усне, комп'ютерне), тематична контрольна робота. Для запобігання перевантаженню учнів не рекомендується проведення тематичної контрольної роботи в кінці семестру. Обов'язковим є проведення однієї тематичної контрольної роботи на семестр. Контрольні роботи виконуються в зошиті для контрольних робіт або на окремих аркушах та зберігаються в кабінеті протягом року. Відпрацювання пропущених учнем контрольних робіт є недоцільним. Проведення семестрової контрольної роботи навчальною програмою з біології не передбачено.

11. Річне оцінювання здійснюється за результатами семестрового оцінювання. Коригування результатів річного оцінювання здійснюється за результатами повторного семестрового оцінювання, одного або двох семестрів (наказ МОН України № 762 від 14.07.2015, зі змінами внесеними наказом МОН України № 614 від 23.04.2025).

12. Оцінка за ведення зошитів з біології, біології і екології в класний журнал не виставляється.

13. Розподіл годин у програмах орієнтовний. Учитель може обґрунтовано вносити зміни до розподілу годин, відведених програмою на вивчення окремих тем, змінювати послідовність вивчення питань у межах окремої теми. Розподіл навчальних годин у межах тем здійснюється безпосередньо вчителем. Для тематичного оцінювання, а також для повторення, узагальнення, аналізу та коригування знань, умінь, навичок, компетентностей учнів можуть використовуватися резервні години. Програмою передбачено резервний час, який може бути використаний учителем на власний розсуд для організації різноманітних форм навчальної діяльності: екскурсій, проєктної та дослідницької діяльності учнів, роботи з додатковими джерелами інформації, корекції та узагальнення вивченого.

14. Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць на уроках біології слід здійснювати відповідно до загальних підходів до визначення рівня навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, відповідно до Загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти», покликання).

15. Тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не рекомендується більше: у 6-9 класах – 1,5 години; 10–11 класах – 2 години. (Розділ V, пункт 6 наказу МОЗ України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»).

Освіта в Україні сьогодні переживає не найкращі часи. За час пандемії COVID-19 та від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну здобувачі освіти зазнали значних втрат у навчанні. Спочатку дистанційне навчання, а згодом повітряні тривоги й перебування в укриттях, відсутність електроенергії та нестабільний психологічний стан впливають і продовжують залишати свій слід на їхній якості освіти та сформованості необхідних навичок. Тож зараз гостро стоїть питання надолуження освітніх втрат. За ініціативи Міністерства освіти і науки України було створено «Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат: покликання.

З метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо використовувати завдання первинного та вторинного діагностування, розміщених на платформі Всеукраїнської школи онлайн.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває робота з формування медіаграмотності у здобувачів освіти (радимо звернутися до методичного посібника «Медіаграмотність на заняттях з біології» покликання). Для цього можна використовувати технологію розвінчування міфів, фейків. Наприклад, взявши тему «Біологічна зброя: птахи, що розносять вірус, спрямований на знищення певного етносу». Під час вивчення біології людини варто особливу увагу приділяти правилам надання першої долікарської допомоги при різних видах ушкоджень. Для формування громадянської компетентності учнів варто скористатися вправами, представленими у тулбоксі для вчителів, розробленими у рамках Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» (покликання).

У час коли постійно відбуваються переміщення учнів, вчителів надзвичайно актуальною стає можливість доступу до навчання. Допомогою у забезпеченні безперервності навчання є Всеукраїнська школа онлайн.

Сучасна школа вимагає від учителя бути креативним, здатним співпрацювати з учнями, із використанням інноваційних форм, методів і технологій навчання. Розвитку професійної компетентності педагогічних працівників сприяє впровадження цифрових інструментів. Зокрема це стосується:

- використання штучного інтелекту (здатність ШІ аналізувати величезні обсяги освітніх даних);
- віртуальних лабораторій (дозволяють учням/ученицям проводити експерименти та досліджувати наукові явища у віртуальному середовищі, що робить практичне навчання більш масштабним);
- інтеграція мистецтва – від STEM до STEAM (цілісний підхід до освіти допомагає учням розвинути широкий спектр навичок та знань, необхідних для

успіху в сучасному світі, зокрема розвиток креативності та критичного мислення, залучення до навчання, стимулювання співпраці);

- екологічне спрямування (тенденція не тільки своєчасна, але й критично важлива, враховуючи гострі екологічні проблеми, що виникли внаслідок бойових дій на території нашої країни. Наприклад, учні можуть вивчати, як кліматичні зміни впливають на місцеве середовище, або розробляти проєкти, спрямовані на відновлення довкілля. Заохочуючи такі дослідження, вчителі надають здобувачам освіти відповідні контексти реального світу та розширюють можливості для практичного навчання);

- розвиток навичок програмування (ознайомлення з елементами програмування, робота зо алгоритмами, встановлення причинно-наслідкових зв’язків розвиває навички розв’язання проблем, логічне мислення та творчі здібності);

- доступність та інклюзія (всі учні/учениці, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу чи особливих освітніх потреб, мають можливість досягти успіху в STEM-галузях);

- цифрова грамотність (цифрові технології змінюють спосіб взаємодії з навколишнім світом, зокрема їх застосування під час проведення лабораторних робіт, створення презентацій або виконання проєктів, інтерактивних моделей, симуляцій тощо допоможе учням ліпше зрозуміти складні наукові та інженерні ідеї);

- практичне навчання (допомагає краще зрозуміти складні наукові та інженерні концепції, розвинути критичне мислення та навички вирішення проблем. Наприклад, лабораторні експерименти уможливлять спостереження за природними явищами в реальному часі та проведення наукових досліджень, практичні міні-проєкти заохотять до застосування знань та навичок для вирішення реальних проблем, пов'язаних з місцевою спільнотою або з глобальними проблемами);

- спільне навчання та командна робота (відображає реальні умови праці у сферах STEM, де командна робота та співпраця важливі, а партнерське середовище для вирішення складних проблем, обміну ідеями та навчання один в одного сприяє розвитку комунікативних та міжособистісних навичок).

Дистанційне навчання та онлайн-сервіси стають невід’ємною частиною нашого життя. Рекомендації щодо організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання можна знайти на сторінці Міністерства освіти і науки України за покликанням: покликання.

У 2025 році Україна брала участь у Міжнародному моніторинговому дослідженні PISA. Рекомендуємо вчителям разом з учнями/ученицями

опрацьовувати завдання, подібні за структурою та змістом до завдань з блоку природничо-наукової грамотності PISA: «PISA-2025: інновації, які змінюють бачення вчительства», матеріали розміщені на сайті Українського центру оцінювання якості освіти за покликанням.

Принагідно нагадуємо, що у Полтавській академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського функціонує Обласний репозитарій освітніх ресурсів «Навчай і навчайся». Автором публікацій може стати кожен педагог. Для цього достатньо зайти на сторінку репозитарію, заповнити спеціальну форму, завантажити свій матеріал, який буде розміщено у репозитарії після його успішної верифікації.

Безперечною вимогою часу є освоєння комп'ютерних технологій, можливостей цифрових лабораторій (цифрових вимірювальних комплексів), що не тільки дозволяє покращити діяльність вчителів та учнів, а й виділити суттєві ознаки біологічних об'єктів, явищ, урізноманітнити практичну складову предмету та зробити цікавим контроль навчальних досягнень з вивченої теми.

Чинними залишаються інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, методичні рекомендації Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського щодо викладання біології, біології і екології попередніх років: покликання.

Учителям біології варто запроваджувати в практику педагогічні технології, що дозволяють ефективно реалізовувати вимоги Концепції НУШ: технології критичного мислення, проблемно-діалогічного навчання, проєктні технології тощо, а також формувальне оцінювання як «оцінювання для навчання». Викладання біології у 2025/2026 н.р. має поєднувати вимоги НУШ, актуальні виклики часу та можливості сучасних технологій. У центрі – компетентнісний підхід, безпечне середовище, розвиток критичного мислення і практичних навичок.

Віктор БУР'ЯН, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Інтегровані курси природничої галузі для 5 класів «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки»

Природнича освіта – цілісна система природничої освітньої галузі, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням міждисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності.

Міністерство освіти і науки України оприлюднило для практичного використання в роботі інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році «Освітній навігатор на 2025/2026 навчальний рік» (Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 № 1/16828-25).

Інтегрований курс «Пізнаємо природу»/«Довкілля»/«Природничі науки» для 5-6 класів є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у циклі базового предметного навчання (7-9 класи).

Реалізація природничої освітньої галузі у 2025/2026 навчальному році в 5-6 класах закладів загальної середньої освіти забезпечується через інтегровані курси «Пізнаємо природу» або «Довкілля» або «Природничі науки».

У відповідності до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235, в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120, освітній процес у 6-х класах із природничої освітньої галузі організовується за одним із запропонованих варіантів:

1) інтегрований курс «Пізнаємо природу» і предмет «Географія»;

2) інтегрований курс «Довкілля» і предмет «Географія»;

3) інтегрований курс «Природничі науки» (окремий предмет «Географія» не вивчається).

Викладання інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в 5–8-х класах у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» покликання.

Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)

§ Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В.).

§ Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.).

§ Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.).

§ Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.).

Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)

§ Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.).

Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)

§ Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засєкіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.).

Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)

§ Модельна навчальна програма «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.).

Навчальні предмети «Біологія», «Географія», «Фізика», «Хімія» (у циклі базового предметного навчання, 7-9 класи) може бути доповнений інтегрованим курсом «Природничі науки. 7-9 класи».

Модельна програма використовується вчителями під час створення власної навчальної програми, яка затверджується педагогічною радою школи. Розробляючи навчальну програму, педагоги можуть вносити зміни у пропонований модельною навчальною програмою зміст інтегрованого курсу, загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання.

Вимоги щодо створення модельної навчальної програми викладено у додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої світи»).

Акцентуємо вашу увагу на тому, що не доцільно змінювати вибір варіанту модельної навчальної програми при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації завдань природничої освітньої галузі адаптаційного циклу (5-6 класи).

Електронні варіанти підручників розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» на сторінці електронної бібліотеки:

- для 5 класу: покликання
- для 6 класу: покликання

Модельна навчальна програма	**Підручник для 5 класу**	**Підручник для 6 класу**
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В., Ярошенко Г. О.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В., Ярошенко О. Г.)
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт.: Янкавець О.О., Дубчак О.Д., Ільченко Г.В.)	
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д.)
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Л. Я. Мідак, Н. В. Фоменко, В. Я. Гайда, С. М. Подолюк, В. І. Кравець, І. В. Кравець, І. В. Олійник, В. П. Стахурська, З. М. Пушкар, С. В. Банах Л. П.	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Мідак Л. Я., Кокар Н. В., Кравець В. І., Фоменко Н. В., Кравець І. В., Жирська Г. Я.)

		«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т. Г., Балан П. Г., Крячко І. П., Стократний С. А.)
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.).	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Ягенська Г. В.)	-
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Кравченко М. О., Шабанов Д. А.)	
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.).	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Джон Ендрю Біос)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Джон Ендрю Біос).
Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.)	«Довкілля» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О. В., Болотіна Ю. В., Романов М. В.)	«Довкілля» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О. В., Болотіна Ю. В., Романов М. В.)

<table>
<tr><td rowspan="2">Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засєкіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.)</td><td>«Природничі науки» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Засєкіна Т. М., Білик Ж. І., Лашевська Г. А.)</td><td rowspan="2">«Природничі науки» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Засєкіна Т. М., Білик Ж. І., Грома В. Д., Лашевська Г. А.)</td></tr>
<tr><td>«Природничі науки. 5 клас» (авт.: Рудич М.В., Щербина В.М., Ненашев І.Ю., Ворона З.М.)</td></tr>
</table>

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5–7 класів здійснюється відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. У цьому документі в додатку 2 наведено загальні критерії оцінювання, які можна взяти за основу для розробки конкретизованих критеріїв оцінювання за природничою освітньою галуззю (наприклад, конкретизувати об’єкти вивчення, методи досліджень тощо). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне (зокрема й поточне), діагностичне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за системою оцінювання, визначеною законодавством, або за власною шкалою. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. Додатково про оцінювання навчальних досягнень учнів викладено у листі Міністерства освіти і науки України «Про окремі питання оцінювання результатів навчання» від 14.03.2025 № 1/4895-25.

За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити у 5 класі адаптаційний період, упродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання. Однак варто пам’ятати, що адаптаційний період не має бути затягнутий у часі, адже оцінка за І семестр у 5 класі має виставлятися в балах.

Підсумковим оцінюванням установлюють відповідність досягнутих учнями результатів, які означені в модельній навчальній програмі як очікувані результати навчання, а в Державному стандарті базової середньої освіти – як орієнтири для оцінювання.

Формувальне оцінювання стосується оцінювання процесу навчання учнів: набуття ними навчального досвіду, динаміки розвитку компетентностей та особистісного розвитку. На його основі відбуватиметься адаптація здобувачів

освіти після 4 класу до вимог освітнього процесу в 5 класі та розвиток здатності учнів до співпраці й рефлексії. Формувальне оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання досягнень учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо).

Оцінювання (підсумкове та поточне формувальне) здійснюють, використовуючи як традиційні, так і цифрові технології. Перед виставленням семестрової оцінки встановлюють навчальний прогрес учня/учениці за групами результатів (для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо):

ПРО 1. Пізнання світу природи засобами наукового дослідження.

ПРО 2. Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту.

ПРО 3. Усвідомлення розмаїття та закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства.

Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем/ученицею обов’язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів учитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм, за якими здійснюють освітній процес.

Групи результатів можна оцінювати і за підсумками виконання практичних робіт/досліджень (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи/практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої/яких означена модельною навчальною програмою).

Одним з видів діяльності учня/учениці, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням, є проєктна діяльність. Учнівські проєкти оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні/учениці ознайомлюються заздалегідь. Оцінюванню також підлягає сформованість в учениць/учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтовування позиції, творчість, ініціативність, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень,

розв’язування проблем, співпраця з іншими. У подальшому ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня. Теми досліджень у 5-6 класах тісно пов’язані з повсякденним життям, тому важливим елементом кожного досліду є формулювання висновків відповідно до його гіпотези (припущення). Саме так учні встановлюватимуть закономірності перебігу певних явищ і процесів та навчатимуться застосовувати їх під час розв’язування навчальних і життєвих проблем.

Під час виконання досліджень і розв’язання проблем педагогам необхідно розвивати медіаграмотність учнів – уміння оцінювати надійність інформаційних джерел, достовірність і науковість інформації тощо та перетворювати її (інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані та, навпаки, на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо).

Учитель/учителька може комбінувати певні дослідження, самостійно визначати порядок їхнього виконання та час (оскільки запропоновано дослідження нетривалі і довготривалі), проте виконання експерименту є обов’язковим. Теми дослідницьких проєктів – орієнтовні. Академічна свобода вчителя полягає в тому, що він може змінити предмет дослідження. Однак робота над певною методикою дослідження та проблематикою має відповідати програмі. Варто запропонувати теми проєктних робіт з урахуванням пізнавальних інтересів здобувачів освіти, матеріально-технічного забезпечення закладу освіти, територіальних особливостей, потреб громади тощо.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» рекомендуємо скористатися додатковими джерелами інформації:

- Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи: покликання.
- Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів: покликання.
- Навчально-методичний путівник НУШ. 5 клас: покликання.
- Вправи НУШ за предметами: покликання.
- Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти: покликання.

Освіта в Україні сьогодні переживає не найкращі часи. За час пандемії COVID-19 та від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну здобувачі освіти зазнали значних втрат у навчанні. Тож зараз гостро стоїть питання надолуження освітніх втрат. За ініціативи Міністерства освіти і науки України було створено «Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат: покликання.

З метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо використовувати завдання первинного та вторинного діагностування, розміщених на платформі Всеукраїнська школа онлайн.

Чинними залишаються інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, методичні рекомендації Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського щодо викладання інтегрованих курсів природничої освітньої галузі за попередні роки покликання.

Віктор БУР'ЯН, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Хімія

Основним завданням хімічної освіти є формування засобами навчального предмета ключових і предметних компетентностей. Ними забезпечується формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учнів/учениць, що визначають їхню поведінку в життєвих ситуаціях.

Міністерство освіти і науки України оприлюднило для практичного використання в роботі інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році «Освітній навігатор на 2025/2026 навчальний рік» (Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 № 1/16828-25).

У 2025/2026 навчальному році продовжується наступний етап реформи НУШ, який передбачає впровадження циклу базового навчання у 7-8-х класах закладів загальної середньої освіти, які працюють за новою Типовою освітньою програмою (Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235, в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120).

Викладання хімії в 7-8-х класах у закладах загальної середньої освіти в 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

1) модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Лашевська Г.А.) покликання;

2) модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Григорович О.В.) покликання.

Модельна програма використовується вчителями під час створення власної навчальної програми, яка затверджується педагогічною радою школи. Розробляючи навчальну програму, педагоги можуть вносити зміни у пропонований модельною навчальною програмою зміст навчального предмета, загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання. Вимоги щодо створення модельної навчальної програми викладено у додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої світи»).

Звертаємо увагу, що модельну навчальну програму обирає вчитель хімії, із урахуванням логіки її побудови, ґрунтуючись на хімічному складнику, що опанували учні у 5-6-х класах, під час вивчення інтегрованого курсу природничої освітньої галузі, освітніх потреб учнів/учениць тощо. Обираючи модельну

навчальну програму, кожен учитель/учителька має усвідомлювати, що за цією навчальною програмою відбуватиметься викладання хімії протягом трьох років (повний цикл базового предметного навчання) і що її не доцільно змінювати всередині циклу, зокрема при переході з 7-го до 8-го, або з 8-го до 9-го класів, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації вимог Державного стандарту базової середньої освіти та різну послідовність досягнення навчального результату учнями на кінець циклу базового предметного навчання.

Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць 5-8 класів здійснюється відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 та з урахуванням рекомендацій, викладених у листі Міністерства освіти і науки України «Про окремі питання оцінювання результатів навчання» від 14.03.2025 № 1/4895-25.

Перелік підручників з хімії для 7-8 класів закладів загальної середньої освіти, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

7 клас		**8 клас**	
до модельної програми автора Г.А. Лашевської	до модельної програми автора О.В. Григоровича	до модельної програми автора Г.А. Лашевської	до модельної програми автора О.В. Григоровича
«Хімія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Лашевська Г.А.)	«Хімія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В., Недоруб О.Ю.)	«Хімія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Лашевська Г.А.)	«Хімія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В., Недоруб О.Ю.)
«Хімія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Попель П.П., Крикля Л.С.)	«Хімія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Л.Я. Мідак Л.Я., Кузишин О.В., Пахомов Ю.Д., Буждиган Х.В.)	«Хімія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Попель П.П., Крикля Л.С.)	«Хімія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Л.Я. Мідак Л.Я., Кузишин О.В., Пахомов Ю.Д., Буждиган Х.В.)

	«Хімія» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ярошенко О.Г., Коршевнюк Т.В.)		«Хімія» підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ярошенко О.Г., Коршевнюк Т.В.)

Електронні варіанти підручників розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» на сторінці електронної бібліотеки: покликання.

Навчальний предмет «Хімія» (у циклі базового предметного навчання, 7-9 класи) може бути доповнений інтегрованим курсом «Природничі науки». Зміст інтегрованого курсу природничої освітньої галузі у 7-8-х класах реалізується за допомогою модельної навчальної програми «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авт.: Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І., що розміщена на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»: покликання та «Природничі науки» підручника інтегрованого курсу для 8 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю. І., Лісіцкая Т. В., Омелянчук Ю. О., Шуляк Я. Ю.).

Навчання хімії у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році у 9–11-х класах здійснюватиметься відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти («Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392).

Програми з хімії для 9-11 класів, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для використання у закладах загальної середньої освіти: покликання.

Наголошуємо, що в організації освітнього процесу потрібно використовувати підручники та навчально-методичні посібники (робочі зошити, зошити для практичних і лабораторних робіт, різних видів контролюючих робіт тощо), які мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України: покликання.

Відповідно до статті 54 «Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу» Закону України «Про освіту», педагоги мають право на:

● академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

● педагогічну ініціативу;

● розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Вчитель може створювати календарне і поурочне планування в довільній формі (у друкованому або електронному вигляді), а також, самостійно визначати формат, обсяг, структуру, зміст й оформлення календарних планів і поурочних планів-конспектів.

Розподіл кількості годин на викладання хімії в 9 класах здійснюється відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затвердженої наказом МОН України від 20.04.2018 № 405).

Розподіл кількості годин на викладання хімії в 10-11 класах здійснюється відповідно до Типових освітніх програм закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затверджених наказом МОН України від 20.04.2018 № 408**,** у редакції наказу МОН України від 20.06.2025 № 890.

Якість шкільної хімічної освіти забезпечується через поглиблення знань за рахунок варіативної складової. Зміст програм курсів за вибором і факультативів як і кількість годин та клас, в якому пропонується їх вивчення, є орієнтовним. Учитель може творчо підходити до реалізації змісту цих програм, ураховуючи кількість годин виділених на вивчення курсу за вибором або факультативу, інтереси та здібності учнів/учениць, потреби регіону, можливості навчальної та матеріально-технічної бази закладу освіти. Перелік програм курсів за вибором і факультативів: покликання.

Звертаємо увагу на те, що комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (лист ІМЗО від 18.06.2020 р 22.1/12-Г-372) схвалено до використання у закладах загальної середньої освіти методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» (автори А. Лотоцька, А. Пасічник). Ознайомитися з посібником можна на сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням.

Нормативні документи, що регулюють організацію освітнього процесу, регламентують оформлення кабінетів і відповідної документації, проведення роботи з питань безпеки життєдіяльності на уроках хімії:

1. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205).

2. Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів (Наказ МОН України від 20.07.2004 № 601).

3. Інструктивно-методичні матеріали «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладів» (Лист МОНмолодьспорту від 01.02.2012 № 1/9-72).

4. Про затвердження Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів (Наказ МОНмолодьспорту України від 14.12.2012 № 1423).

5. Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів (Наказ МНС України від 16.07.2012 № 992).

6. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань розроблення інструкцій з безпеки проведення навчально-виховного процесу в кабінетах природничо-математичного напряму (Лист МОН України від 17.07.2013 № 1/9-498).

7. Про затвердження Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України (Наказ МОН України від 15.08.2016 № 974).

8. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2006 року № 304 (Наказ МОН України від 22.11.2017 № 1514).

9. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (Наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669).

10. Про затвердження Порядку придбання, перевезення, зберігання і використання прекурсорів у наукових та навчальних цілях (Постанова КМУ України від 19.06.2019 № 529).

11. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій (Наказ МОН України від 29.04.2020 № 574).

12. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (Постанова КМУ України від 05.08.2020 № 960-р).

13. Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» № 21/08-624 від 18.07.2025 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році».

(Із повним текстом зазначених матеріалів можна ознайомитись на офіційних вебсайтах Міністерства освіти і науки, Державної установи «Український інститут розвитку освіти», Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та порталі Верховної Ради України).

Звертаємо увагу на обов'язкове виконання вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669 «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» та листа МОН України від 16.06.2014 № 1/9-319 «Організація навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності в закладах загальної середньої освіти». Згідно з цими та іншими документами здійснюються такі інструктажі:

Оформлення записів інструктажів з БЖД на уроках хімії

Назва	Час проведення	Запис про проведення
Вступний інструктаж	На початку навчального року (**проводить класний керівник**)	У класному журналі на спеціальній сторінці
Первинний інструктаж	На першому уроці навчального року	Тільки в журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності (журнал зберігається в кабінеті хімії)
Первинний інструктаж	На уроці перед початком практичної та лабораторної роботи, дослідження	У класному журналі на сторінці предмета в графі «Зміст уроку». Форма запису: «Проведено інструктаж з БЖД»
Позаплановий інструктаж	У разі порушення учнями вимог нормативно-правових актів із охорони праці, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж тощо	У журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності
Цільовий інструктаж	У разі організації позаурочних заходів (олімпіади, екскурсії, тощо)	У журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності

Оцінювання учнів/учениць та види робіт на уроках хімії для 8-11 класів, рекомендації щодо ведення класного журналу:

1. Видами оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць з хімії є поточне, тематичне, семестрове, річне та державна підсумкова атестація.

2. **Лабораторний дослід** з хімії складає тільки частину уроку, оцінювання робіт учнів/учениць здійснюється вибірково. Перед початком лабораторного

досліду учитель проводить інструктаж із безпеки життєдіяльності, про що робить запис у класному журналі в графі «Зміст уроку»: Лабораторний дослід № (ставиться номер досліду з навчальної програми, тему досліду можна не зазначати). Проведено інструктаж з БЖД. Наприклад, запис до лабораторного досліду: «Лабораторний дослід №1. Проведено інструктаж з БЖД».

3. **Практична робота** з хімії займає весь урок, оцінюванню підлягають усі роботи учнів/учениць. На сторінці оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць знизу робиться вертикальний запис: Практична робота № (ставиться номер роботи з навчальної програми). На початку практичної роботи учитель проводить інструктаж із безпеки життєдіяльності, про що робить запис у класному журналі в графі «Зміст уроку»: Практична робота № (ставиться номер роботи з навчальної програми, та зазначається її тема). Проведено інструктаж з БЖД. Наприклад, запис до практичної роботи в 9-му класі: «Практична робота № 3. Вплив різних чинників на швидкість хімічних реакцій. Проведено інструктаж з БЖД». Не дозволяється практичні роботи та лабораторні досліди підміняти демонстраційним учительським експериментом. У разі відсутності потрібних хімічних реактивів можна замінити їх засобами ужиткової хімії або фармацевтичними препаратами, змінивши технологію проведення досліду, деякі досліди можна замінити доступнішими в умовах конкретної школи, використовувати матеріали «Віртуальної лабораторії», виконати віртуальний хімічний експеримент, використовуючи матеріали каналу YouTube. Практичні роботи виконується в окремому зошиті, що зберігається протягом року в кабінеті хімії. Відпрацювання пропущених учнем практичних робіт є недоцільним.

4. У програмах з хімії є рубрика «**Навчальні проєкти**», у якій наведено орієнтовні теми проєктів. Протягом навчального року учень обов’язково виконує один навчальний проєкт (індивідуальний або груповий). Захисту проєктів можна присвятити частину відповідного за змістом уроку (у такому разі в класному журналі у графі «Зміст уроку» робиться запис: «Представлення результатів навчального(их) проєкту(ів)» із зазначенням його(їх) тематики) або окремий урок (якщо виконання навчального проєкту відбувається на уроці у класному журналі робиться запис: «Навчальний проєкт» із зазначенням його теми).

5. Зміст навчального матеріалу з хімії включає **демонстрації** дослідів колекцій, зображень, моделей. Звертаємо увагу на обов’язкове використання в освітньому процесі демонстрацій, але не варто перевантажувати урок наочністю. Кожна демонстрація має з’являтися тоді, коли вона необхідна. Також передбачено досліди, які можна виконувати в домашніх умовах під наглядом батьків.

6. Важливим джерелом знань, створення проблемних ситуацій, розвитку мислення, спостережливості та допитливості є **розв’язування задач**. Тому

відповідно до навчальної програмі необхідно виділяти час на систематичне розв’язування різних типів розрахункових задач.

7. Посиленню практичної спрямованості хімічних знань сприятиме проведення тематичних навчальних **екскурсій**.

8. Поточна оцінка виставляється до класного журналу в колонку з датою в день проведення уроку, коли здійснювалося оцінювання учня. За наявності виправлених оцінок має стояти підпис учителя, який засвідчує внесені зміни.

9. Тематична оцінка виставляється до класного журналу в колонку з надписом Тематична (*без дати)*. При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми та динаміка успішності учнів/учениць. Тематична оцінка не підлягає коригуванню.

10. Семестрова оцінка виставляється без дати до класного журналу в колонку з надписом І семестр, ІІ семестр. Семестрове оцінювання здійснюється наприкінці семестру на підставі тематичних оцінок. При цьому потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

11. Річне оцінювання здійснюється за результатами семестрового оцінювання. Коригування результатів річного оцінювання здійснюється за результатами повторного семестрового оцінювання, одного або двох семестрів (наказ МОН України № 762 від 14.07.2015**,** зі змінами внесеними наказом МОН України № 614 від 23.04.2025).

12. Розподіл годин у програмах орієнтовний. Учитель може обґрунтовано вносити зміни до розподілу годин, відведених програмою на вивчення окремих тем, змінювати послідовність вивчення питань у межах окремої теми. Розподіл навчальних годин у межах тем здійснюється безпосередньо вчителем. Для тематичного оцінювання, а також для повторення, узагальнення, аналізу та коригування знань, умінь, навичок, компетентностей учнів/учениць можуть використовуватися резервні години.

13. Кількість письмових робіт має бути збалансованою, розподіл їх за темами навчального матеріалу відповідати методичній доцільності. Не слід зловживати видами робіт контролюючого характеру. Обов’язковим є проведення однієї тематичної контрольної роботи на семестр. Контрольні роботи виконуються в зошиті для контрольних робіт або на окремих аркушах та зберігаються в кабінеті хімії протягом року. Відпрацювання пропущеної учнем контрольної роботи є недоцільним.

14. Оцінка за ведення зошитів з хімії в журнал не виставляється.

15. Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць на уроках хімії слід здійснювати відповідно до загальних підходів до визначення рівня навчальних досягнень учнів/учениць у системі загальної середньої освіти, відповідно до Загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць (наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» покликання).

16. Тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів/учениць у позанавчальний час не рекомендується більше: у 7-9 класах – 1,5 години; 10–11 класах – 2 години. (Розділ V, пункт 6 наказу МОЗ України № 2205 від 25.09.2020 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»).

Підвищення професійного рівня вчителів позитивно впливає на ефективність освітнього процесу. В умовах війни особливого значення набуває робота з формування медіаграмотності у здобувачів освіти (радимо звернутися до методичного посібника О.В. Григоровича «Медіаграмотність на заняттях з хімії» покликання.

Сучасна школа вимагає від учителя бути креативним, здатним співпрацювати з учнями, із використанням інноваційних форм, методів і технологій навчання. Розвитку професійної компетентності педагогічних працівників сприяє впровадження цифрових інструментів. Зокрема це стосується:

- використання штучного інтелекту (здатність ШІ аналізувати величезні обсяги освітніх даних);
- віртуальних лабораторій (дозволяють учням/ученицям проводити експерименти та досліджувати наукові явища у віртуальному середовищі, що робить практичне навчання більш масштабним);
- інтеграція мистецтва – від STEM до STEAM (цілісний підхід до освіти допомагає учням розвинути широкий спектр навичок та знань, необхідних для успіху в сучасному світі, зокрема розвиток креативності та критичного мислення, залучення до навчання, стимулювання співпраці);
- екологічне спрямування (тенденція не тільки своєчасна, але й критично важлива, враховуючи гострі екологічні проблеми, що виникли внаслідок бойових дій на території нашої країни. Наприклад, учні можуть вивчати, як кліматичні зміни впливають на місцеве середовище, або розробляти проєкти, спрямовані на відновлення довкілля. Заохочуючи такі дослідження, вчителі надають здобувачам освіти відповідні контексти реального світу та розширюють можливості для практичного навчання);

- розвиток навичок програмування (ознайомлення з елементами програмування, робота зо алгоритмами, встановлення причинно-наслідкових зв’язків розвиває навички розв’язання проблем, логічне мислення та творчі здібності);

- доступність та інклюзія (всі учні/учениці, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу чи особливих освітніх потреб, мають можливість досягти успіху в STEM-галузях);

- цифрова грамотність (цифрові технології змінюють спосіб взаємодії з навколишнім світом, зокрема їх застосування під час проведення лабораторних робіт, створення презентацій або виконання проєктів, інтерактивних моделей, симуляцій тощо допоможе учням ліпше зрозуміти складні наукові та інженерні ідеї);

- практичне навчання (допомагає краще зрозуміти складні наукові та інженерні концепції, розвинути критичне мислення та навички вирішення проблем. Наприклад, лабораторні експерименти уможливлять спостереження за природними явищами в реальному часі та проведення наукових досліджень, практичні міні-проєкти заохотять до застосування знань та навичок для вирішення реальних проблем, пов'язаних з місцевою спільнотою або з глобальними проблемами);

- спільне навчання та командна робота (відображає реальні умови праці у сферах STEM, де командна робота та співпраця важливі, а партнерське середовище для вирішення складних проблем, обміну ідеями та навчання один в одного сприяє розвитку комунікативних та міжособистісних навичок).

У 2025 році Україна брала участь у Міжнародному моніторинговому дослідженні PISA. Рекомендуємо вчителям разом з учнями/ученицями опрацьовувати завдання, подібні за структурою та змістом до завдань з блоку природничо-наукової грамотності PISA: «PISA-2025: інновації, які змінюють бачення вчительства». Ці матеріали розміщені на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

Дистанційне навчання та онлайн-сервіси стають невід’ємною частиною нашого життя. Рекомендації щодо організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання розміщені на сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням: покликання.

Освіта в Україні сьогодні переживає важкі часи: за час пандемії COVID-19 та від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну здобувачі освіти зазнали значних втрат у навчанні. Спочатку дистанційне навчання, а згодом повітряні тривоги й перебування в укриттях, відсутність електроенергії та нестабільний психологічний стан впливають і продовжують залишати свій слід на

якості освіти учнівства й сформованості в них необхідних навичок. Тож зараз гостро стоїть питання надолуження освітніх втрат. За ініціативи Міністерства освіти і науки України було створено «Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат: покликання.

З метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо використовувати завдання первинного та вторинного діагностування, розміщених на платформі Всеукраїнська школа онлайн.

Нагадуємо, що у Полтавській академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського функціонує Обласний репозитарій освітніх ресурсів «Навчай і навчайся». Автором публікацій може стати кожен педагог. Для цього достатньо зайти на сторінку репозитарію, заповнити спеціальну форму, завантажити свій матеріал, який буде розміщено у репозитарії після його успішної верифікації.

Чинними залишаються інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, методичні рекомендації Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського щодо викладання хімії за попередні роки: покликання.

Учителям хімії варто запроваджувати в практику педагогічні технології, що дозволяють ефективно реалізовувати вимоги Концепції НУШ: технології критичного мислення, проблемно-діалогічного навчання, проєктні технології тощо, а також формувальне оцінювання як «оцінювання для навчання». Викладання хімії у 2025/2026 н.р. має поєднувати вимоги НУШ, актуальні виклики часу та можливості сучасних технологій. У центрі – компетентнісний підхід, безпечне середовище, розвиток критичного мислення і практичних навичок.

Віктор БУР'ЯН, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Географія

У XXI столітті важливим є набуття вмінь і досвіду діяти на основі здобутих знань і використовувати їх у нових контекстах. І саме географія, спільно з іншими природничими науками — зі своєю логікою, доказовістю, експериментальністю — є ідеальним майданчиком для розвитку допитливого, самостійного, та здатного до критичного мислення учнівства. У такій моделі роль учителів та учительок докорінно змінюється: вони стають фасилітаторами / фасилітаторками, провідниками / провідницями, партнерами / партнерками у процесі пізнання. Учитель / вчителька не дає готових відповідей: він / вона навчає знаходити їх, створює ситуації, у яких учень / учениця починає діяти як дослідник / дослідниця: спостерігає, висуває й формулює гіпотези, підтверджує чи спростовує їх, помиляється, робить висновки, набуває досвіду розв'язання навчальних і життєвих проблем. У кожному освітньому циклі це відбувається на різній когнітивній глибині, проте зберігається чітка логіка: нові знання спираються на попередні. . Ця ієрархічна структура дає змогу здобувати й засвоювати знання системно, а не хаотично. Тому доцільним є укладання модельних навчальних програм (далі — МНП), адаптаційного циклу базової середньої освіти, за спірально-концентричною моделлю.

У **5–6** класах природнича освітня галузь реалізується через інтегрований курс. У **6** класі типовим навчальним планом передбачено вивчення інтегрованого курсу і навчального предмета «Географія». У **7–9 класах** галузь реалізується через окремі навчальні предмети – біологія, географія, фізика, хімія.

Модельні навчальні програми для 5 - 9 класів та навчальні програми для 8–9 і 10–11 класів розміщені на офіційному сайті МОН; підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України до використання в освітньому процесі, розміщені в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» ((https://lib.imzo.gov.ua/). .

Звертаємо увагу, що використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, утворюють разом з ними навчальні комплекти, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дидактичної доцільності навчальних видань для реалізації нових підходів у роботі з учнями, дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди усіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

Інтегрований курс природничої освітньої галузі **у 5–6 класах** вивчають за однією з модельних навчальних програм: «Пізнаємо природу», «Довкілля» «Природничі науки», що має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

У 6 класі типовим навчальним планом також передбачено вивчення навчального предмета «Географія». Цей предмет включається в навчальний план закладу освіти у разі вивчення інтегрованого курсу за модельними навчальними програмами «Пізнаємо природу» або «Довкілля». При цьому важливо уникнути дубляжу вивчення змістових питань географічного складника ДСБО. Рекомендуємо у такому разі при розробленні навчальної програми інтегрованого курсу не включати в неї ті питання географічного компонента, які вивчатимуться в предметі «Географія». Це сприятиме економії та більш ефективному використанню навчального часу.

У разі організації освітнього процесу у 5–6 класах за модельною навчальною програмою «Природничі науки» навчальний предмет «Географія» не включається в навчальний план освітньої програми закладу освіти.

Заклад загальної середньої освіти може водночас на свій розсуд реалізовувати *декілька варіантів організації освітнього процесу* в класах тієї самої паралелі: в одному — працювати за модельною навчальною програмою «Пізнаємо природу» одного з авторських колективів, у другому — за програмою з такою ж назвою, але за іншим авторством, у третьому — вивчати інтегрований курс «Довкілля», у четвертому —інтегрований курс «Природничі науки». ***Головне — не змінювати вибір варіанту організації освітнього процесу й модельної навчальної програми під час переходу від 5 до 6 класу.***

Вивчення окремих навчальних предметів у **7 клас**і може бути доповнене інтегрованим курсом «Природничі науки» (2 години на тиждень), що сприятиме інтеграції знань і формуванню в учнівства цілісної наукової картини світу. Упровадження цього курсу здійснюється за рахунок годин навчального навантаження, визначених типовим навчальним планом для перерозподілу між освітніми компонентами. Курс може впроваджуватися як вибірковий освітній компонент і навчальне навантаження, визначене в навчальному плані закладу освіти на його вивчення, не зараховується до максимальної кількості годин, визначеної на природничу освітню галузь.

У 10–11 класах за вибором закладу освіти може вивчатися інтегрований курс «Природничі науки» або окремі навчальні предмети: географія, біологія і екологія, хімія, фізика і астрономія або окремо фізика, астрономія.

У 2025/2026 навчальному році навчання географії у 6–8 класах закладів загальної середньої освіти здійснюватиметься відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБО) за модельними навчальними програмами, розміщеними на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України, вебсайтах ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та Українського інституту розвитку освіти.

Навчання географії має бути спрямоване на формування цілісної картини світу, встановлення причинно-наслідкових зав'язків між географічними явищами та процесами. Провідним методичним принципом має стати формування практичних навичок використання географічної інформації, що реалізується в логіці системно-діяльнісного підходу в освіті, який передбачає: високу мотивацію до вивчення географії; формування готовності учнівства до саморозвитку та освіти впродовж життя; активну навчально-пізнавальну діяльність учнівства; побудову освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних, вікових, психологічних, фізіологічних особливостей та здоров'я учнівства.

Географія в 7 класі є логічним продовженням курсу географії, що вивчався у 6 класі. Головною метою вивчення географії в 7 класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їхню цілісність і диференціацію природних умов. Водночас розширюються знання про географічну оболонку та її компоненти, формуються уміння проводити дослідження, працювати з інформацією. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнівством ролі географічної оболонки в житті людей і впливу суспільства на природні умови.

Основою змісту курсу «Географія» 7 класу є вивчення закономірностей формування природних умов материків і океанів Землі. Такий зміст і структура модельних програм спрямований не тільки на формування базових знань та умінь, необхідних для подальшого вивчення курсів географії, а й сприяє становленню сталого інтересу до предмета, закладає основи життєво важливих компетентностей (умінь, навичок, ставлень, цінностей). Також модельними програмами передбачено формування картографічної компетентності учнівства.

Вивчення географії у 8 класі спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про її природні умови та ресурси, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття, відчути себе справжнім патріотом своєї держави.

Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико-географічних складників під час вивчення природи України з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів з курсу географії, що вивчався у 7 класі. Для вивчення географії у 7-8 класах в 2025-2026 навчальному році Міністерство рекомендує дві модельні навчальні програми.

В обох модельних програмах визначені орієнтири для оцінювання очікуваних результатів навчання, запропоновано зміст кожного розділу / теми, окреслено види діяльності, які може використати вчитель / учителька на уроках або поза ними, щоб допомогти учням та ученицям досягти визначених програмою

результатів. Види діяльності, запропоновані в модельних програмах, є орієнтовними. Вчитель / учителька може їх змінювати, підбирати ті форми і методи навчання, якими добре володіє сам / сама і які є ефективними, зрозумілими та цікавими для його учнів та учениць.

Курс географії в 7-8 класах має чітку практичну спрямованість, що реалізується під час проведення досліджень, виконання практичних робіт і вправ, створення моделей, розв'язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань, роботу з навчальною й науково-популярною літературою, цифровими ресурсами тощо. Такий підхід сприяє розвитку наскрізних умінь: критично і системно мислити, висловлювати та логічно обґрунтовувати власну думку, творчо діяти, виявляти ініціативу, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми самостійно та у співпраці з іншими.

На початку кожного уроку доцільно актуалізувати увагу на термінах і поняттях, які будуть розглядатися на ньому і вже знайомі учням / ученицям. При цьому варто оголосити проблемне питання або ж навіть запропонувати учням і ученицям висунути власну наукову гіпотезу аби пояснити природничі процеси і явища в Африці, Тихому океані чи деінде на інших материках і океанах. Таким чином забезпечується реалізація діяльного підходу на уроках.

Для наочного відображення об'єктів, перебігу географічних процесів і явищ доцільно використовувати відеофрагменти, відео-візуалізації, інформаційні плакати, мультимедійні презентації тощо.

Здобувачі освіти гарно сприймають активні форми роботи у вигляді проведення географічних ігор, квестів, розгадування кросвордів і ребусів. Автори модельних програм запропонували велику кількість практичних робіт. Це зроблено для того, аби вчителі / вчительки мали вибір й підібрали для себе ту їх кількість і ті теми, що відповідають власній методиці викладання географії. Бажано, щоби практичні роботи охоплювали різноманітні географічні питання: роботу з контурною картою, визначення географічних координат і протяжності у градусах і кілометрах дуги меридіану / паралелі на карті (глобусі), виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу за тектонічною і фізичними картами, читання кліматодіаграм, знаходження різниці між кліматичними поясами та областями, порівняння режимів річок, порівняння географічного положення двох материків / океанів використовуючи при цьому різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси і т. ін.

Практичні роботи мають бути також спрямовані на формування певних умінь:

● роботи з картографічним матеріалом (нанесення географічних об’єктів на контурну карту, робота з різноманітними географічними джерелами інформації, розв’язання географічних питань і задач тощо);

● роботи дослідницького і творчого характеру (складання картограм, маршрутів, комп’ютерних презентацій, схем, характеристик географічних об’єктів, виявлення закономірностей, оцінювання статистичних даних, складання прогнозів, проведення міні-досліджень, проведення спостережень за об’єктами, процесами та явищами навколишнього середовища;

● роботи з різними джерелами географічної інформації;

● складання описів та характеристик географічних об’єктів та явищ;

● виявлення причинно-наслідкових зв’язків;

● пояснення суттєвих ознак, властивостей географічних об’єктів і явищ;

● застосовувати прилади та інструменти для визначення кількісних та якісних характеристик компонентів природи;

● визначати види діяльності з охорони та раціонального використання природних багатств;

● дотримання заходів безпеки у разі стихійних природних і техногенних катастроф;

● застосування географічних знань у практичній діяльності та в повсякденному житті.

Крім методичних порад, варто нагадати про те, що географічна наука невпинно розвивається. Тому на уроках необхідно наголошувати на результативних досягненнях сучасних географічних досліджень.

Модельні навчальні програми пропонують організацію і проведення проєктної діяльності. Проєкти передбачають самостійну / під керівництвом учителя / вчительки дослідницьку діяльність учнівства. При виборі теми для проєкту потрібно враховувати інтереси учнівства, слід вибирати конкретну проблему, яка знайома учням й ученицям або має регіональних характер, спонукає учнівство до пошуку та використання додаткової літератури. Проєкт може бути представлений у формі презентації, ілюстрації, фотографій, відеоматеріалів, альбомів, інсценування тощо. Проєкт учні та учениці можуть виконати індивідуально, у парах і групах.

Для оцінки рівня результатів навчання учнівства після теми /розділу проводять діагностувальні роботи, які можуть відрізнятися за змістом та цілями.

Діагностувальна робота допомагає виявити динаміку формування навчальних дій, таких як пізнавальні, регулятивні, комунікативні та особистісні.

Діагностувальні роботи допомагають визначити рівень сформованості різних груп очікуваних результатів навчання: володіння навичками пізнавальної,

дослідницької та проєктної діяльності; готовність до самостійної діяльності, володіння навичками отримання необхідної інформації з карт, уміння орієнтуватися в різних джерелах інформації, критично оцінювати та інтерпретувати інформацію, одержувану з різних джерел та представляти її в інших видах; встановлення взаємозв'язків і закономірностей природи; розв'язання проблем природничого змісту. Діагностувальні роботи також дають можливість визначити індивідуальну траєкторію розвитку учнівства.

Діагностувальні роботи можуть бути використані як інструменти для диференційованого навчання та оптимізації освітнього процесу.

Для організації освітнього процесу у 6–8 класах кількість годин на вивчення географії визначає заклад освіти, але вона має бути не меншою ніж мінімальна кількість годин відповідно до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН України від 09.08.2024 №1120. Вважаємо за доцільне для досягнення результатів навчання, визначених державним стандартом, додавати години на вивчення географії з годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами.

9–11 класи

У 2025/2026 навчальному році учні ***9 класів*** продовжать вивчати географію за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом МОН 03.08.2022 №698, та навчальною програмою для 8–9 класів з поглибленим вивченням географії, рекомендованою Міністерством освіти і науки України (лист МОН від 25.08.2020 № 1/11-5718), що розміщені на офіційному вебсайті МОН України (режим доступу: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv).

У старшій профільній школі учні ***10–11 класів*** вивчатимуть географію на рівні стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень – 10 клас) та (35 годин, 1 година на тиждень – 11 клас) за оновленою програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 № 698, на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407 (режим доступу: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv).

Зважаючи на академічну свободу педагогічного працівника, зазначену в статті 54 Закону України «Про освіту», яка передбачає вільний вибір форм, методів і засобів навчання, учитель / учителька може самостійно визначати

кількість годин на вивчення програмного матеріалу за темами. Він / вона може змінювати розподіл годин між темами і розділами, використовувати години резервного часу з метою глибшого вивчення окремих тем, проведення уроків узагальнення і систематизації знань після вивчення великих розділів і тем, проведення екскурсій, зустрічей, обговорення дискусійних питань, що виникли під час вивчення певних тем тощо.

Організовуючи освітній процес у 9–11 класах учитель / учителька може керуватися методичними рекомендаціями МОН з географії попередніх років.

У 2024 році розроблено модифіковані (скорочені) навчальні програми для закладів загальної середньої освіти, у тому числі і модифіковану навчальну програму з географії та рекомендації щодо її використання (наказ МОН № 701 від 26.05.2024).

Цю програму можна використовувати для тих учнів та учениць, які пропустили навчання або тривалий час не вчилися за українськими освітніми програмами, зокрема, діти за кордоном та ті, що вимушено перебувають на тимчасово окупованих територіях.

Зміст скорочених програм побудовано таким чином, що учні здобуватимуть основні знання з визначених предметів, які допоможуть їм безперешкодно продовжувати навчання в українських школах.

Детальніше з програмами і методичними рекомендаціями до них можна ознайомитися за покликанням: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-vykorystannia-modyfikovanykh-prohram-z-ukrainskoi-movy-ukrainskoi-literatury-istorii-ukrainy-heohrafii-dlia-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity.

Звертаємо увагу на необхідність використання інтернет-ресурсів та онлайн-сервісів під час проведення уроків географії. Використання таких джерел розширює можливості навчання та допомагає створити цікаве інтерактивне освітнє середовище для школярства. Використання такого контенту дає можливість отримати доступ до великої кількості різноманітної інформації, навчальних матеріалів і ресурсів, що, своєю чергою, полегшує освітній процес й робить його більш цікавим та діяльнісним. Проте важливо пам’ятати, що використання цих сервісів має бути належним і безпечним; необхідно дотримуватись авторських прав та етичних стандартів при використанні інформації з інтернету. Ось кілька способів, які можна використовувати для інтеграції онлайн-сервісів на уроках географії:

1) **Картографічні сервіси.** Використання картографічних сервісів, таких як Google Maps або Google Earth, може допомогти учням та ученицям розвивати

просторову уяву та краще розуміти географічні закономірності й розташування різноманітних географічних об'єктів. За допомогою цих сервісів можна також вивчати топографію, прокладати й відслідковувати маршрути, досліджувати різні країни і регіони світу.

2) **Онлайн-джерела.** Використання онлайн-джерел, таких як вебсайти наукових журналів, географічні блоги, електронні карти, атласи та репозитарії географічних даних, дозволяють учням знайти актуальну та достовірну інформацію про географічні процеси і явища, окремі регіони і країни, природні умови і ресурси та інші аспекти географії. За допомогою цих ресурсів учнівство може проводити дослідження та представляти їх результати. Приклади таких навчальних ресурсів: Цікава наука – https://www.youtube.com/channel/UCMIVE71tHEUDkuw8tPxtzSQ; Експедиція Ukraïner – https://ukrainer.net/; Колекція карт світу – https://worldmapper.org/ ; Карти корисних копалин, сільського господарства, економіки, населення, релігій тощо – https://www.bouncymaps.com/ ; Світова мапа часу – https://24timezones.com/map_uk.php#/map ; Карти України - http://www.ua-maps.com/ ; Карти National Geographic – https://www.nationalgeographic.com/maps/ та ін.

3) **Віртуальні екскурсії географічного спрямування.** Під час використанням сервісів віртуальних екскурсій учні та учениці можуть відвідати віддалені місця, до яких складно або неможливо потрапити фізично. Наприклад, вони можуть досліджувати національні парки, географічні пам'ятки або культурні центри через вебкамери, відео або 360-градусні зображення. Прикладами таких ресурсів є: EarthCam – https://www.earthcam.com/ ; Віртуальні тури Україною – https://discover.ua/virtual-tours ; 45 віртуальних подорожей Україною – https://life.pravda.com.ua/travel/2021/01/29/243805/ : Віртуальні подорожі національними природними парками України – https://lowcost.ua/national-parks-ua/ ; Занурення в океан, старовинні замки та Ватикан: підбірка віртуальних турів світу – https://bit.ua/2020/11/virtual-tours/ та ін.

4) **Географічні ігри та інтерактивні онлайн-застосунки**. Існують онлайн-ігри та онлайн-застосунки, які сприяють розвитку географічних знань. Наприклад, географічні вікторини, ребуси, хмари слів, ігри на відповідність, головоломки або ігри, у яких учні мають знайти місцезнаходження географічних об'єктів на карті. Це може бути захоплюючою формою вивчення й закріплення навчального матеріалу. До таких ресурсів належать: Seterra – https://www.geoguessr.com/seterra/ ; Wordwall – https://wordwall.net/uk ; Ребуси українською - http://rebus1.com/ua/ ; Kahoot - https://kahoot.com/ ; Learningapps - https://learningapps.org/ та ін. Також у цій групі сайти й онлайн-платформи, за

допомогою яких можна створювати найрізноманітніші тестові завдання для перевірки результатів навчання учнів та учениць із предмета.

5) **Онлайн-сервіси для командної роботи**, такі як Google Документи, Google Диск, Google Keep, інтерактивні дошки Miro та Padlet. Вони допоможуть учням та ученицям працювати над географічними проєктами, збирати інформацію та обмінюватися даними, створювати презентації та звіти. Це сприятиме розвитку навичок командної роботи та доступу до матеріалів усіх учасників групи.

Покликання на інформаційні ресурси в інтернеті, відеолекції, інші джерела:

1. Географіка. Географічний портал [Електронний ресурс]
2. Інтернет на користь: онлайн ресурси для вивчення географії [Електронний ресурс]
3. Всеукраїнська школа онлайн портал [Електронний ресурс]

4.PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. – Київ, 2018. – 119 с.

5. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. – Київ: УЦОЯО, 2019. – 439 с.

6. Уроки PISA-2018: Природничо-наукова грамотність і як її розвивати /авт. О. Козленко, Інститут педагогіки НАПН України. – Ж-л «Біологія і хімія в рідній школі». – 2020. – № 1. – 8 с.

7. Медіаграмотність на заняттях з географії. Навчальне видання / Філончук Зоя. – За ред. Волошенюк О., Іванова В. – Київ: АУП, ЦВП, 2020. – 73 с., іл.

Міністерством освіти і науки затверджено ряд документів щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти:

Лист Міністерства освіти і науки України від 14 березня 2025 р. № 1/4895-25 «Про окремі питання оцінювання результатів навчання»

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 Р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»

Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами

Рекомендації щодо перезарахування оцінок із закордонних шкіл

Основними видами оцінювання є формувальне, поточне та підсумкове.

Поточне оцінювання є формувальним, тобто це оцінювання «в процесі», яке дає змогу вчителю / вчительці зрозуміти, як краще підготувати учнівство до підсумкового оцінювання. Цей вид оцінювання дає змогу дійти висновку щодо особистісного розвитку учня / учениці, відстежити його / її навчальний поступ, процес здобуття навчального досвіду як основи компетентності. Тобто результати формувального оцінювання свідчать про опанування здобувачем / здобувачкою освіти наскрізних умінь.

Зауважимо, що формувальне оцінювання здійснює не лише вчитель / вчителька. Не менш важливим видом формувального оцінювання є самооцінювання здобувача / здобувачки освіти та взаємооцінювання. Іншими словами метою формувального оцінювання є створення в учнівства додаткової мотивації до навчання. Результати формувального оцінювання відбивають реальний учнівський навчальний досвід і можуть бути зафіксовані через спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю, приклади учнівських робіт, портфоліо навчальних досягнень тощо.

Перенесення акценту з оцінювання на поціновування результатів важливе ще й тому, що поціновувати треба процесуальні складники навчання на різних його етапах (вправність у формулюванні запитань, проблем, пошуку інформації, чіткому висловленні думок, добиранні аргументів для обґрунтування поглядів щодо причин, наслідків і способів розв’язання проблеми, використанні понять, термінів тощо). Під час формувального оцінювання можна застосовувати різноманітні різнорівневі шкали — словесні та бальні.

Формувальне оцінювання дає вчителю можливість скоригувати навчальний процес та зрозуміти, як краще підготувати учнів / учениць до підсумкового оцінювання.

Підсумкове оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого з обов’язковими результатами, визначеними для певного циклу навчання згідно з ДСБО. У підсумковому оцінюванні суб’єктом оцінювання є вчитель / учителька.

Семестрове оцінювання передбачає оцінювання окремих груп загальних результатів і загальну оцінку результатів навчання.

У шкільній документації (журналі, свідоцтві) фіксуються оцінки з усіх предметів природничої освітньої галузі за однаковими групами результатів:

ГР1. Проводить дослідження природи /Досліджує природу (у державному стандарті група 1 «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження»);

ГР2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію (у державному стандарті група 2. «Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту»);

ГР3. Усвідомлює закономірності природи (у державному стандарті група 3. «Усвідомлення розмаїття і закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства»).

Критерії для оцінювання за групами результатів описані в «Критеріях оцінювання за освітніми галузями» (додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 № 1093).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів.

Оцінка першої групи результатів (ГР1) складається із оцінок, отриманих за вміння виявити і сформулювати дослідницьку проблему, спланувати дослідження, виокремити, проаналізувати, кроки дослідження, зафіксувати спостереження, виконати навчальні проєкти, змоделювати природне явище або об'єкт, сконструювати приладдя тощо. Виявити ці уміння учні й учениці можуть під час виконання лабораторних і практичних робіт, практикумів з розв'язування експериментальних (дослідницьких) завдань, вимірювань, дослідів і спостережень, польових робіт, навчальних проєктів, моделювань і конструювань та інших видів робіт пов'язаних з умінням досліджувати природу.

Для другої групи результатів (ГР2), що стосуються вміння здійснювати пошук й опрацьовувати інформацію слугують оцінки за пошук, порівняння, зіставлення, узагальнення, оцінювання інформації, представлення інформації в різних формах, перетворення одного виду інформації в інший.

Оцінювання третьої групи результатів (ГР3) з усвідомлення закономірностей природи переважно ґрунтується на умінні учнів і учениць застосовувати науковий апарат природничих наук для пояснення природних і технічних явищ і об'єктів. Виявити ці уміння учні й учениці можуть під час розв'язування задач, відповідей на запитання за змістом вивченого тощо.

Дієвим засобом оцінювання усіх груп результатів є контекстні завдання, розв'язання яких передбачає здобуття і застосування учнями / ученицями предметних знань у різноманітних життєвих ситуаціях. За виконання їх може бути виставлена як одна комплексна, так і декілька оцінок.

Тематичне оцінювання здійснюють, у разі потреби, із метою проміжного контролю за всіма видами робіт, виконаних упродовж вивчення теми / розділу або їхніх частин.

Рекомендуємо такий алгоритм діяльності під час організації навчання:

1) чітко формулювати зрозумілі для учнів / учениць очікувані результати навчання (за групами результатів і за критеріями оцінювання їх);

2) наводити приклади завдань і видів діяльності з аналізом за критеріями оцінювання результатів виконання;

3) оперативно й доступно надавати учням / ученицям зворотний зв'язок щодо досягнення ними очікуваних результатів навчання;

4) вчасно коригувати процес навчання для досягнення його очікуваних результатів.

В узагальненому вигляді мета географії може бути сформульована так: «Формування особистості учня / учениці, який / яка усвідомлює цілісність природи і її основні закономірності, набуває і розвиває дослідницькі вміння, виявляє допитливість, критично мислить, розуміє вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства, відповідально взаємодіє з природним середовищем, здатний / здатна оцінювати наслідки власної діяльності і застосовувати здобуті знання для професійного самовизначення, самореалізації і успішного життя».

В організації освітнього процесу вам також допоможуть:

1. Лист Міністерства освіти і науки від 13.08.2025 № 1/16828-25 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів /інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році»

2. Збірник календарно-тематичних планувань з географії на 2025-2026 н.р.

3. Проєкт концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025 – 2030 роки (обговорення тривало до 12.08.2025. Результат очікується на сайт МОН до 26.08)

Додаток 4 Концептуальні засади природничої освітньої галузі

- Додаток 4.1 Я-орієнтири
- Додаток 4.2 Реалізація ключових компетентностей
- Додаток 4.3 Реалізація наскрізних умінь

4. Проєкт наказу «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України» (Обговорення триває до 22.08.2025. Результат очікується на сайті МОН до 05.09.2025)

· Проєктом акта передбачено внесення змін до:

· Порядку переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14 липня 2015 року № 762, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 року за № 924/27369 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08 травня 2019 року № 621);

· Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2016 року № 08, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 року за № 184/28314 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 року № 160);

· Положення про інституційну та дуальну форми здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 23 квітня 2019 року № 536, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 травня 2019 року за № 547/33518 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 року № 160);

· Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 941/35224.

· Запропоновані зміни сприятимуть урегулюванню окремих питань організації освітнього процесу закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні.

МОН затвердило особливості дистанційного навчання: що зміниться

Що змінюється

1) Нові правила щодо наповнюваності дистанційних класів

Мінімальна кількість учнів у дистанційному класі — 20 дітей. Утім, засновники шкіл можуть зменшити цю кількість:

- **до 10 учнів** — для закладів на тимчасово окупованих, прифронтових територіях, у селах і селищах всієї України;
- **до 15 учнів** — для закладів в інших містах.

Вимоги до наповненості дистанційних класів не розповсюджуються на заклади спеціалізованої та спеціальної освіти.

2) Дистанційна робота школи можлива навіть без усіх паралелей класів.

Заклад будь-якого типу може працювати за дистанційною формою, якщо в ньому відсутні не більше двох паралелей. Наприклад, школа має дистанційні 1–6, 8–11 класи — 7 класу може не бути.

3) Окремий клас для навчання за українознавчим компонентом

У межах одного дистанційного класу учні мають навчатися лише за однією освітньою програмою. Це допоможе вчителю ефективніше працювати з дітьми різних категорій — тими, які перебувають в Україні на контрольованій урядом території, на ТОТ або за кордоном.

Діти за кордоном. Якщо дитина відвідує школу в країні перебування — вона може дистанційно навчатися за українознавчим компонентом в українській школі (5–8 годин на тиждень, без перевантаження). Обрати школу й подати заявку можна тут.

Якщо дитина не ходить до місцевої школи — вона може здобувати освіту повністю дистанційно в українському закладі освіти.

Також для дітей за кордоном доступні індивідуальні форми навчання — екстернат або сімейна форма.

Діти на ТОТ можуть навчатися за педагогічним патронажем. Це індивідуальне навчання з урахуванням потреб дитини й безпекових обставин.

Важливо: *Навіть якщо в школі не відкрито жодного класу, вона може продовжити працювати у формі педагогічного патронажу. Ця форма передбачає оплату вчителю за навчання конкретної дитини.*

Детальніше про педагогічний патронаж **тут**.

Окрім цього, якщо дитина перебуває на території, де тривають або можливі бойові дії, — вона може продовжувати навчання дистанційно у своїй школі, звідки виїхала. Їй не потрібно переводитися до іншого закладу для дистанційного навчання.

Водночас, якщо є можливість відвідувати очне навчання за наявності укриття у школі, — це залишається пріоритетом для учнів.

Слідкуємо *за новинами на сайті Міністерства освіти і науки України, змінами у нормативно-правових актах на сайті Верховної ради України.*

Продовжуємо працювати над подоланням викликів війни, тримаючи фокус уваги на безпеці учасників освітнього процесу.

Галина ЗАЄЦЬ, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Економіка та курси за вибором економічного спрямування

У 2025/2026 навчальному році економіка може вивчатися на профільному рівні в 10-11 класах.

Відповідно до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 408 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 31.03.2020 № 464) (https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0408729-18#Text) на вивчення економіки на профільному рівні відведено таку кількість годин:

Клас	Кількість годин за програмою	Кількість годин на тиждень
10 кл.	105	3 (орієнтовно)
11 кл	105	3 (орієнтовно)

Навчання економіки буде здійснюватися за такою програмою – «Програма для закладів загальної середньої освіти. Економіка. 10-11 класи. Профільний рівень» (наказ МОН від 23.10.2017 № 1407). Програма розміщена на офіційному вебсайті МОН (https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv). Для глибшого засвоєння матеріалу та набуття учнями/ученицями практичних навичок рекомендовані практичні роботи, кількість яких відображена у програмах:

Клас	Кількість практичних робіт
10 кл. (профільний рівень)	5
11 кл. (профільний рівень)	8

Практичні роботи (їх тематика) вказані в пояснювальній записці до програми, а також розміщені у змісті програми. Результати виконання практичних робіт оприлюднюються в класі та оцінюються вчителем/вчителькою.

Обов'язковими для оцінювання є 2 практичні роботи за семестр. Письмові роботи з економіки, у тому числі тематичні, що виконуються протягом семестру, після завершення вивчення теми можуть виконуватися у різному форматі. Підсумкова контрольна робота, одна на рік, виконується письмово і є обов'язковою. Рекомендуємо у письмову роботу включати тестові завдання та економічні задачі. Завдання письмової роботи добираються вчителем/вчителькою.

Звертаємо увагу, що відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» «за наявності належних умов як вибірково-обов'язковий предмет може вивчатись фінансова грамотність». Для викладання фінансової грамотності пропонуються такі навчальні програми для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти:

- «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?», що розрахована на 35 годин (лист МОН від 28.05.2019 № 1/11-4995);
- «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?», що розрахована на 105 годин (лист МОН від 27.05.2019 № 1/11-4962).

Є навчальний посібник (підручник) «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти (лист МОН від 27.05.2019 № 1/11-4963) та робочий зошит для учня/учениці «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 20.06.2019 № 22.1./12-Г-380). Зазначені навчальні матеріали (програми, підручник, робочий зошит) розміщені на сайті Міністерства освіти і науки України (режим доступу: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/navchalni-materiali-programi-pidruchniki-ta-navchalno-metodichni-posibniki/navchalni-materiali-finansova-gramotnist-finansi-shcho-chomu-yak-dlya-uchniv-10-11-klasiv). А також є підручник «Фінансова грамотність (рівень стандарту)» підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти, авт. Письменний В. В. (наказ МОН від 11.04.2023 № 415), режим доступу: https://lib.imzo.gov.ua/konkursi/konkursniy-vdbr-pdruchnikv-dlya-10-klasu/konkursniy-vdbr/fnansova-gramotnst/fnansova-gramotnst-rven-standartu-pdruchnik-dlya-1011-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osvti-avt-pismenniy-v-v/).

Перелік основних навчальних програм та навчальних програм курсів за вибором та факультативів, основних та додаткових підручників і навчальних посібників, методичної літератури з економіки та фінансової грамотності, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в закладах загальної середньої освіти на 2024/2025 навчальний рік, розміщено на

офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» і можна ознайомитися за посиланням:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit#gid=1437528076 (у цих методичних рекомендаціях використана інформація станом на 20.08.2025).

Курси за вибором економічного спрямування можуть викладатися за рахунок варіативного компонента змісту освіти для забезпечення пізнавальних і освітніх потреб старшокласників/старшокласниць та використовуватися незалежно від обраного профілю навчання й стати актуальними для учнів/учениць основної школи. Провідними залишаються курси з фінансової грамотності, які також забезпечують реалізацію наскрізної змістової лінії «Підприємливість та фінансова грамотність».Курси за вибором із фінансової грамотності для 5-9 класів (5 клас – «Родинні фінанси», 6 клас – «Фінансово-грамотний споживач», 7 клас – «Фінансова культура», 8 клас – «Прикладні фінанси», 9 клас – «Економіка та фінанси») мають навчально-методичне забезпечення, яке розміщене на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/). Викладання курсу за вибором «Економіка» у 8 (9) класі відбувається за: навчальною програмою «Економіка. Програма курсу за вибором для учнів 8 (9) класу (35 годин) закладів загальної середньої освіти», автор Майбогіна Н. В. (лист ІМЗО від 04.07.2019 № 22.1/12-Г-571); навчальним посібником «Економіка» для учнів 8 (9) класу закладів загальної середньої освіти», автори: Ж. Шіленс, М. Вишняускайте, Н. Майбогіна (лист ІМЗО від 04.07.2019 № 22.1/12-Г-572). Навчальну програму і посібник можна завантажити, використавши посилання: https://drive.google.com/drive/folders/1o4-0nIPQjMjtdWsQD_LN-UN2V30sfqsp?usp=sharing .

Суттєву допомогу для підвищення фахового рівня та в підготовці до навчальних занять учителям/учителькам також надають фахові періодичні видання та інтернет-ресурси (наприклад, «Портал споживача» (https://www.gpp.in.ua/), «Національний банк України» (https://bank.gov.ua/), «Центр фінансових знань «ТАЛАН» (https://talan.bank.gov.ua/), «Всесвітній тиждень грошей» (https://events.bank.gov.ua/gmw2024/) тощо. НаціональнийбанкУкраїни розробив безкоштовний дистанційний курс підвищення кваліфікації для педагогів «Фінансова грамотність для освітян» (курс доступний для проходження на освітній платформі Prometheus за посиланням: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+NBU101+2024_T1). Рекомендуємо освітні серіали, що розміщені на платформі «Дія. Освіта» (https://osvita.diia.gov.ua/courses?param_appointment=9). Для проведення

позакласних заходів учителям/учителькам економіки варто пам’ятати про певні пам’ятні дати (наприклад, Всесвітній тиждень грошей (Global Money Week), Всесвітній день заощаджень тощо).

Зоя БЕЧКАЛО, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В.Остроградського*

Основи здоров’я та соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь

Методичні рекомендації щодо реалізація соціальної і здоров’язбережувальної освітньої галузі у 5-7 класах Нової української школи

Соціальна і здоров’язбережувальна освітня галузь є однією з найважливіших складових сучасної освіти. Вона відіграє ключову роль у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до самореалізації, соціальної адаптації та збереження власного життя і здоров’я. Реалії сьогодення вимагають від сучасного вчителя не лише передачі знань, а й формування в учнів стійкості, емоційного інтелекту та навичок безпечного і здорового способу життя.

Реалізація цього завдання здійснюється через соціальну і здоров’язбережувальну освітню галузь у 5-7 класах Нової української школи.

З 1 вересня 2025 року учні 5-7 класів продовжать навчатися за новою освітньою програмою, метою якої є розвиток ключових компетентностей та вміння застосовувати набуті знання і навички у життєвих ситуаціях. Реалізація засад реформи передбачає ґрунтовне опрацювання нормативної бази, використання дієвих підходів до навчання та пошук ефективного педагогічного інструментарію.

Організація освітнього процесу з соціальної і здоров’язбережувальної освітньої галузі у 5-7 класах НУШ в 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту» (режим доступу: http://surl.li/ixnq), «Про повну загальну середню освіту», (режим доступу: http://surl.li/mfrk), «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» (№7325 від 28.04.2022) (режим доступу: http://surl.li/dqqpf); Указу Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» (режим доступу: https://cutt.ly/LXWY9hR); постанови Кабінету Міністрів України «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні від 23 липня 2024 р. № 841 (режим доступу: http://surl.li/lbudsk); Державних стандартів повної загальної середньої освіти: на рівні базової середньої освіти: в 5-7 класах – Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898) (режим доступу: http://surl.li/mfre), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти» від 25 липня 2024 р. № 851 (режим доступу: http://surl.li/yzmmds); розпорядження Кабінету

Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (режим доступу: http://surl.li/adyhc); розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік» від 5 липня 2024 р. №632-р (режим доступу: http://surl.li/fytbjr); розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти» від 7 квітня 2023 р. № 301-р (режим доступу: http://surl.li/woisue); Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394 (режи доступу: http://surl.li/vskk); наказу МОН України «Про внесення змін у Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» від 13 червня 2024 р. № 836 (режим доступу: http://surl.li/daynep), наказу МОН України «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 2 серпня 2024 р. № 1093 (режим доступу: http://surl.li/pgljoh).

Метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної та міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість і професійну зорієнтованість для забезпечення власного й суспільного добробуту.

Компетентнісний потенціал соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі та базові знання зазначені в *додатку 15* Державного стандарту базової середньої освіти.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів із соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі зазначені в *додатку 16*.

Зверніть увагу, Міністерство освіти і науки внесло зміни до Типової освітньої програми для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235 (наказ МОН від 09.08.2024 року № 1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти»).

Відповідно до оновленої Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти в редакції наказу Міністерства освіти і науки України 09.08.2024 року № 1120 *Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь у 5-7 класах* реалізується через інтегрований курс (наприклад, «Здоров'я, безпека та добробут» тощо), який може бути доповнений одним із курсів

соціального, емоційного та етичного спрямування за рахунок годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами за умови, що для цих курсів заклад освіти використовує модельні навчальні програми, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», або навчальні програми, які отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» в установленому порядку.

У 8-9 класах для реалізації мети соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі поєднують такі обов'язкові освітні компоненти: інтегрований курс соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі (наприклад, «Здоров'я, безпека та добробут» тощо) і курс «Підприємництво і фінансова грамотність».

Обсяг тижневого навчального навантаження цієї освітньої галузі становить від 1 до 3 годин. Мінімальна кількість годин розподілено на вивчення:

- інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» – 1 година;
- Етики/Культури добросусідства/Вчимося жити разом/Інших курсів морального спрямування – 0,5 годин.

Максимальна кількість годин на вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» становить 3 години.

Тож можливі два варіанти реалізації соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі в освітній програмі закладу освіти для 5-6 класів: - перший варіант – у навчальний план включається інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» (1,5 год. на тиждень); - другий варіант – у навчальний план включається інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» (1 год. на тиждень) у поєднанні з одним із навчальних курсів: «Етика», «Вчимося жити разом», «Культура добросусідства», «Духовність і мораль у житті людини і суспільства» (0,5 год. на тиждень). Обираючи другий варіант реалізації освітньої галузі СЗО слід пам'ятати, що освітня галузь СЗО є цілісною як за базовими знаннями, так і за обов'язковими результатами навчання. Тому розробляючи відповідні навчальні програми вчителю необхідно внести корективи в обрані модельні навчальні програми, так щоб зазначені курси були взаємоузгодженими та доповнювали один одного.

Заклад освіти може зменшити кількість навчальних годин на вивчення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі включно *до мінімального показника (1 год на тиждень).* У такому разі задля забезпечення виконання вимог Державного стандарту Міністерство освіти і науки України рекомендує у навчальний план включати *тільки інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут».*

У 7-9 класах соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь реалізується через інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» і предмет

«Підприємництво і фінансова грамотність», який вивчається у 8 і 9 класах. Рекомендований розподіл годин тижневого навантаження є таким: - 7 клас: «Здоров'я, безпека та добробут» – 1,5 години; - 8 клас: «Здоров'я, безпека та добробут» – 1 година, «Підприємництво і фінансова грамотність» – 0,5 години; - 9 клас: «Здоров'я, безпека та добробут» – 0,5 години, «Підприємництво і фінансова грамотність» – 1 година.

У 2025/2026 навчальному році в закладах загальної середньої освіти продовжується вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для учнів 5-6 класів та розпочинається навчання для учнів 8-х класів за модельними навчальними програмами, які розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням: http://surl.li/gbrpeh.

Станом на серпень 2025 року чинні 6 модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класів та 4 модельні навчальні програми для предмету "Підприємництво і фінансова грамотність" та 4 модельні програми інтегрованих курсів соціального, емоційного та етичного спрямування. Вони рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795). Для 7-9 класів чинні 4 модельні навчальні програми. Вони рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Акцентуємо увагу, що модельні навчальні програми дещо різняться за структурою, змістом і розподілом тем. Обравши модельну навчальну програму інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти на 5 клас, учитель продовжує працювати за обраною програмою і в 6 класі. У 7 класі вчитель може працювати за модельною навчальною програмою тих же авторів або вибрати модельну програму інших авторів. Наступність між циклами навчання на рівнях початкової та базової середньої освіти у програмі «Здоров'я, безпека та добробут» реалізується через відповідність очікуваних результатів вимогам Державного стандарту, врахування очікуваних результатів навчання, визначених у Типових програмах початкової школи.

Зауважте, що автори модельної навчальної програми перетворюють орієнтири для оцінювання з Державного стандарту в очікувані результати навчання, яких потрібно досягти на кінець циклу навчання. Отже, завдання вчителя полягає у тому, щоб на уроках відповідної тематики створити умови для покрокового наближення учнів до їх досягнення.

Необхідність підвищення фінансової грамотності молоді – одне з пріоритетних завдань державної політики. Низький рівень фінансової грамотності не дозволяє більшості українським громадянам ефективно розпоряджатися своїми доходами та заощадженнями, правильно оцінювати

можливі фінансові ризики. Вони часто стають жертвами фінансового шахрайства. Тому розв'язуванню даних проблем сприятиме шкільний курс «Підприємництво і фінансова грамотність» (8 клас) який впроваджується як обов'язковий предмет у всіх закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році. 36 Сучасний ринок праці створює постійно зростаючий попит на працівників, які поєднують високу професійну компетентність з творчими, управлінськими та підприємницькими здібностями, з бажанням і можливостями колективної роботи та навичками соціального спілкування. Таким чином, найефективнішим методом навчання стає «залучення в процес діяльності». Рекомендується використання таких форм та методів активного навчання, як вирішення ситуаційних завдань, кейс-технології, дидактичні ігри, баскетметод (імітація ситуації), інтерактивні методи «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Метод проєктів» та інші. Ці методи, форми та технології навчання спрямовані на формування навичок самостійного пошуку та аналізу інформації, розвиток навичок приймати відповідальні рішення у різних життєвих ситуаціях, уміння працювати в команді та висловлювати власну обґрунтовану думку на основі певних фактів. Основна відмінність кейсів від прикладів у тому, що приклади – це вигадані ситуації, а кейси – реальні події. Важливо використовувати сучасні методики навчання, які спрямовані на розвиток самостійної діяльності учнів та учениць, привчають їх творчо мислити та адекватно сприймати інформацію, яку отримують з різних джерел. Для підвищення рівня фінансової грамотності може бути в нагоді Талан — фінансова грамотність для вчителів і учнів. «Талан» — безкоштовна онлайн-платформа від Нацбанку України. Тут учителі/учительки можуть: ● пройти сертифікований курс із фінансової грамотності (20–30 годин); ● отримати готові матеріали до уроків: презентації, тести, сценарії; ● підготуватись до викладання нового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність»; ● долучитись до конкурсів, акцій, ігор із фінансової освіти. Для 5–11 класів. Працює онлайн 24/7. Доступна з будь-якого пристрою. Платформа: talan.bank.gov.ua.

Інтеграція теми енергоефективності — це крок до формування у молоді відповідального ставлення до енергоресурсів та сталого розвитку країни.

Організацію навчання інтегрованих курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі у 5-8 класах Нової української школи у нових реаліях часу необхідно здійснювати, враховуючи:

– дотримання наступності між початковою та основною школами;

– вибір технологій, методів, прийомів, засобів організації освітнього процесу відповідно до матеріально-технічних можливостей;

– якісно організовану систему оцінювання навчальних досягнень учнів (поточне, формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання). Важливо не перевантажувало дітей.

– психоемоційний стан дітей.

Ефективне навчання курсів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 8 класі НУШ ґрунтується на врахуванні індивідуальних потреб учнівства, підтримці активного навчання та розвитку галузевих та ключових компетентностей. Важливо, щоб учительство створювало умови для самореалізації кожного учня/учениці в безпечному й підтримувальному середовищі.

Зверніть увагу, на сайті Інституту модернізації змісту освіти розміщено навчально-методичне забезпечення освітньої галузі для вчителя 5-6 класів (режим доступу: https://cutt.ly/QXWJ4iB).

Реалізацію модельних навчальних програм забезпечують підручники з *грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* (наказ МОН від 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти», наказ МОН від 05.02.2024 № 124 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 7 класу закладів загальної середньої освіти»). Підручники для 8 класу грифовані відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, який затверджує перелік підручників, що отримали гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України" № 98 від 24 січня 2025 року, (режим доступу: https://mon.gov.ua/npa/pro-nadannia-hryfa-rekomendovano-ministerstvom-osvity-i-nauky-ukrainy-pidruchnykam-dlia-8-klasu-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity)

Електронні версії підручників з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі для 5-7-х класів можна знайти на сайтах:

– ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (режим доступу: https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/);

– «Шкільні підручники» (режим доступу: https://cutt.ly/tXE5Rsp);

– «Знайшов» (режим доступу: http://surl.li/kgayn).

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-8 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, здійснюється згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». Зверніть увагу наказ Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2022 року № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до

нового Державного стандарту базової середньої освіти» втратив чинність. Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу.

Заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання, що має бути протокольно зафіксовано в рішенні педагогічної ради. Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів *є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.* Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню.

Оцінювання може здійснюватися за системою оцінювання, яка визначена законодавством, або за власною шкалою. Якщо заклад освіти використовує власну шкалу, то має визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання до системи, яка визначена законодавством, для виставлення у Свідоцтво досягнень.

Під час проведення підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів та курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі можна орієнтуватися на інструменти оцінювання, запропоновані авторами модельних навчальних програм. Підсумкове оцінювання за семестр здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання за освітніми галузями з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності.

З метою з'ясування рівня засвоєння учнями навчального матеріалу за семестр, вчитель може запропонувати виконати: 1) комплексну підсумкову роботу, завдання якої дозволяють установити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання за освітніми галузями; 2) окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів, визначеної у Критеріях оцінювання за освітніми галузями. Семестрові оцінки можуть коригуватися. Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за I та II семестри. Зверніть увагу, для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня/учениці протягом року.

Важливим елементом системи оцінювання є *рефлексія,* якісний зворотний зв'язок. Саме рефлексія дає можливість усвідомити причини та зміст невдалої дії, проаналізувати ситуацію та знайти інші способи досягнення бажаного результату. Ознайомитися з методиками рефлексії можна на сайті Нової української школи (режим доступу: https://cutt.ly/fXEr6Lv).

У Типовій освітній програмі для 5-9 класів (2024 р.) визначено певні інтегровані курси/предмети для галузі СЗО, які можуть реалізовувати різну кількість груп результатів навчання Державного стандарту, що повинно бути відображене в модельній навчальній програмі для обрання відповідних груп результатів, за якими здійснюється їх оцінювання.

Оцінювання за результатами, які визначено в галузевих критеріях, в інтегрованому курсі "Здоров'я, безпека, добробут", який реалізує досягнення всіх чотирьох груп результатів навчання СЗО пропонуємо здійснювати за трьома групами галузевих критеріїв (ГР1, ГР2, ГР3). У навчальному предметі «Підприємництво і фінансова грамотність» та «Курсах соціального, емоційного та етичного спрямування» (Етика, Вчимося жити разом, Культура добросусідства тощо) пропонуємо здійснювати оцінювання за четвертою групою результатів навчання Державного стандарту, яка відповідає ГР3 галузевих критеріїв, а в інтегрованому курсі «Безпековий практикум» - за першою та другою групою результатів навчання галузевих критеріїв (ГР1, ГР2).

Освітній процес вкотре зазнає змін. Сьогодні актуальним стає питання подолання освітніх втрат і розривів. Зверніть увагу, що для подолання освітніх втрат на рівні закладу освіти варто провести діагностувальні роботи, тестування з використанням ІКТ, щоб мати змогу вибудувати індивідуальні освітні траєкторії для учнів, які цього потребують.

Зміст соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома змістовими лініями: *«Безпека», «Здоров'я», «Добробут».* Враховуючи повномасштабну війну Російської Федерації проти України, змістова лінія «Безпека» є провідною на уроках інтегрованого курсу «Здоров´я, безпека та добробут». Інтегрований курс є важливим інструментом для відпрацювання життєво необхідних навичок формування безпечної поведінки в умовах війни.

Важливо дотримуватись принципів: партнерство між учнями і вчителем, який є фасилітатором освітнього процесу; діяльності; активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу; навчання на ситуаціях, наближених до реального життя, важливих для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації учнів (моделювання поведінки, відпрацювання практичних навичок, аналіз життєвих ситуацій та інші).

Особливу увагу необхідно приділяти розвитку так званих «soft skills»: на уроках навчати комунікувати, дискутувати, сумніватися, відстоювати свою думку, конструктивно вирішувати конфлікти та ін. Велике значення має групова робота учнів та тренінгові заняття, які передбачають активну участь кожного, творчу співпрацю учнів між собою і з педагогом. Саме під час тренінгу значна увага приділяється практичним вправам та відпрацюванню життєвих навичок.

Сучасний учитель має навчити дітей знаходити інформацію і критично опрацьовувати її, застосовувати знання на практиці у життєво важливих ситуаціях та мотивувати їх до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку.

У навчанні даної галузі перевага надається практичним роботам, дослідженням, спостереженням у навколишньому середовищі, моделюванню та прогнозуванню, вирішенню ситуативних завдань, а також практичній діяльності щодо безпечної поведінки у надзвичайних ситуаціях. Більш детально з прийомами реалізації діяльнісного підходу до навчання можна ознайомитися за посиланням: http://surl.li/ixgoy.

Сучасні учні потребують постійної динаміки в діяльності, для них характерне «кліпове мислення», тим самим захищаючи себе від інформаційного перевантаження. Тому, у процесі навчання учнів, учителям необхідно використовувати короткі формати подачі інформації та пояснювати учню/учениці доцільність її дій. Упродовж уроку рекомендуємо вчителям 5-7 разів змінювати різні види діяльності.

На кожному уроці «Здоров'я, безпека та добробут» учні/учениці формують нові навички, життєві компетенції, отримують поради щодо їхнього розвитку. Вироблення будь-яких навичок – це довготривалий процес. Для того, щоб продемонструвати практичність курсу й створити умови для формування в здобувачів освіти життєвих навичок, рекомендуємо залучати провідних фахівців до обговорення життєво необхідних тем уроків (медсестер, пожежників, психологів, представників ДСНС, воїнів Збройних сил України).

Систематичної уваги вчителя заслуговує *співпраця з батьками, дорослими членами сім'ї.* Необхідно постійно залучати батьків до спільного виконання завдань, спрямованих на моделювання здоров'язбережувальної компетентності дітей та навичок безпечної поведінки. Для прикладу: «Розробка алгоритму дій під час повітряної тривоги вдома», «Створення плакату ідей для добробуту країни», «Поради від рідних щодо заспокоєння і зняття стресу», «Прийняття зважених рішень щодо переходу дороги», «Обстеження безпеки своєї оселі», «Виконання вправ для формування правильної постави та гімнастики для очей», «Виконання руханок» тощо.

Пріоритетними питаннями змісту освіти у 2025-2026 н.р. залишаються безпекові питання.

Створення безпечних умов перебування учасників освітнього процесу у закладах освіти, створення безпечного освітнього середовища є одним із головних пріоритетів держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Освітній процес мусить адаптуватися до нових реалій. Завдання вчителя – не лише передавати знання, а й створювати безпечний простір для учнів, допомагати їм орієнтуватися в складних ситуаціях та розвивати життєві навички, необхідні для подолання викликів сьогодення.

Враховуючи військові дії на території України вбачаємо за необхідність доповнити у 2025/2026 навчальному році зміст навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-8 класів питаннями особистої безпеки пов'язаними з ризиками воєнного часу. Педагогам дев'ятикласників необхідно включити відповідні питання у зміст навчальної програми закладу, передбачивши їх вивчення на початку навчального року. Для цього рекомендуємо скористатися оновленою навчальною програмою з основ здоров'я для 6-9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН № 698 від 03.08.2022 року.

Навчальна програма має бути спрямована на формування у дітей навичок, необхідних для безпечного життя в умовах воєнного часу. Це включає в себе знання про правила поведінки під час загрози, надання першої допомоги, а також розуміння важливості здорового харчування для підтримки фізичного та ментального здоров'я. Звичку правильного харчування необхідно виховувати, формувати у дітей розуміння залежності здоров'я і морально-психологічного стану від якісного харчування. Платформа Знаймо надає достовірну інформацію про збалансовану їжу й корисні звички за посиланням: https://znaimo.gov.ua/. На сайті україно-швейцарського проєкту «Діємо для здоров´я» можна завантажити матеріали щодо тарілки здорового харчування (режим доступу:http://surl.li/kgpqg).

Звертаємо увагу, що мінна безпека є обов'язковим доповненням до інтегрованого курсу «Здоров´я, безпека та добробут». Навчання ризикам, що повязані з вибухонебезпечними предметами, відтепер важливий і базовий елемент освіти сучасних українців.

Зверніть увагу на вебсайт «Все про мінну безпеку» (режим доступу: https://bezpeka.info/) та бібліотеку корисних матеріалів «Спільнотека» (режим доступу: https://spilnoteka.org/catalog/), презентації для уроків із мінної безпеки, інтерактивні матеріали щодо викладання безпекових питань відкриті у вільному доступі для завантаження. На сайті UNICEF розміщені корисні матеріали для дорослих та дітей, щодо безпечної поведінки, правил мінної безпеки, безпеки у надзвичайних ситуаціях (режим доступу: http://surl.li/kgjyy).

Вчителям варто звернути увагу на безоплатний *курс із мінної безпеки «Як навчати дітей мінної безпеки?»,* присвячений ефективному викладанню мінної

безпеки дітям і підліткам з огляду на їхні вікові та психологічні особливості в інтерактивній формі, що відповідає міжнародним нормам мінної просвіти.

Акцентуємо увагу на життєвій необхідності формування *навичок домедичної допомоги,* самозахисту та психоемоційної саморегуляції. На сайті студії онлайн-освіти EdEra можна пройти безкоштовний курс для вчителів з *домедичної допомоги.* Курс про те, як діяти вчителю в разі непередбачуваної ситуації, як навчити учнів діяти самостійно (режим доступу: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-SmartOsvita+Med+1/about).

Типовими навчальними планами Типової освітньої програми для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України 19.02. 2021 No 235 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 No 1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти») запроваджено міжгалузевий інтегрований курс «Безпековий практикум». Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.05.2025 No 732 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельній навчальній програмі «Безпековий практикум (міжгалузевий інтегрований курс) 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Лаврентьева І. В., Хомич О. Л., Андрук Н. В.).

До модельної навчальної програми розроблено та розміщено у вільному доступі повний комплект навчально–методичних матеріалів для 5–8 класів за покликанням: https://is.gd/67hCfE . Комплект спрямовано на формування в учнів практичних умінь із безпеки життєдіяльності в діяльнісній, інтегрованій формі. Він містить модельну навчальну програму, конспекти уроків, опорні схеми знань, презентації й навчальні відео до всіх тем, інтерактивні завдання різного рівня складності, інструменти для всіх видів оцінювання (самооцінювання, тематичного, підсумкового за групами результатів), робочі зошити, узагальнену програму підвищення кваліфікації вчителів.

В умовах воєнної агресії рф надзвичайно важливо, щоб кожен учень оволодів практичними навичками дій у надзвичайних ситуаціях: під час обстрілів, пожеж, хімічних загроз, небезпек на дорозі чи в побуті.

Враховуючи щоденні стреси та емоційну напруженість, особливу увагу варто приділяти *психічному здоров'ю учасників освітнього процесу.* На сайті Центру громадського здоров'я МОЗ України зібрані матеріали щодо самодопомоги та підтримки інших.

Для ефективного навчання рекомендується використовувати навчальні відео, які сприяють розвитку соціальних навичок, формуванню активної громадянської позиції та засвоєнню правил безпечної поведінки, зокрема в

умовах війни. Створення власної відеотеки з питань здоров'я, безпеки та морального виховання допоможе зробити освітній процес цікавішим та ефективнішим.

Ключовим принципом впровадження соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, як ми рекомендуємо, є викладання всіх її предметів та інтегрованих курсів, таких як наприклад, «Здоров'я, безпека та добробут», «Культура добросусідства» та «Підприємництво і фінансова грамотність», одним учителем, що забезпечує цілісність її викладання. Цей підхід є не просто організаційним рішенням, а глибоко обґрунтованою методичною стратегією. Він дозволяє: Забезпечити цілісність і послідовність. Один педагог бачить повну картину розвитку учнів, може логічно пов'язувати теми з різних курсів, уникаючи дублювання та забезпечуючи гармонійне засвоєння матеріалу. Наприклад, вчитель може легко показати, як навички фінансової грамотності впливають на особистий добробут, а культура добросусідства — на соціальне здоров'я. Створити довірливу атмосферу. Обговорення таких чутливих тем, як психічне здоров'я, безпека чи особисті стосунки, вимагає особливого рівня довіри між учнем і педагогом. Коли всі ці курси викладає одна людина, довіра поглиблюється, що сприяє відкритій комунікації та ефективному засвоєнню матеріалу. Підвищити ефективність навчання. Єдиний вчитель краще знає особливості кожного класу, може адаптувати навчальний процес до їхніх потреб і швидко реагувати на актуальні питання, які виникають в учнів. Це дозволяє зробити навчання максимально релевантним і практично орієнтованим.

Рекомендуємо до використання реалізації соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі наступні посилання:

1. Сайт Міністерства охорони здоров´я України. URL: https://moz.gov.ua/uk;
2. Сайт Центру громадського здоров'я МОЗ України. URL: https://phc.org.ua/reaguvannya-na-nadzvichayni-situacii;
3. Сайт Нової української школи. URL: https://nus.org.ua/
4. Сайт україно-швейцарського проєкту «Скорочення поширеності факторів ризику неінфекційних захворювань (НІЗ) в Україні» («Діємо для здоров'я»). URL: https://www.actforhealth.in.ua/materialy.
5. Портал превентивної освіти. URL: http://autta.org.ua/;
6. Платформа про здорове шкільне харчування «Знаймо». URL: https://znaimo.gov.ua/chapters/managers-and-educators;
7. Сайт Дитячого фонду UNICEF. URL :https://www.unicef.org/ukraine/;
8. Сайт «Товариство Червоного Хреста України» – брошури та інші матеріали. URL:https://redcross.org.ua/information/;

9. Громадська організація «Асоціація саперів України». URL: https://www.uda.org.ua/.

10. Фізкультура/Руханка ранкова. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://cutt.ly/pXIYB9K;

11. Телеканал ПЛЮСПЛЮС цикл «Корисні підказки». URL: https://plus-plus.tv/1plus1video;

12. Відеовід каналу 1+1. Проєкт «Додай уваги на дорозі». URL: https://cutt.ly/uXInCuV;

13. Проєкт «Про здорове» – рекомендації зі здорового харчування, схвалені МОЗ України. URL: http://www.prozdorove.com.ua/;

14. CultFood – соціальний проект покращення культури харчування. URL: https://cultfood.info/.

15. «Талан» — безкоштовна онлайн-платформа від Нацбанку України: talan.bank.gov.ua.

Методичні рекомендації щодо планування освітнього процесу з основ здоров'я у 9 класах

У сучасному світі здоров'я є одним із найважливіших ресурсів. Освіта має готувати молодь до здорового способу життя та допомагати їм зберегти здоров'я впродовж усього життя. І тому серед важливих соціальних завдань, які стоять сьогодні перед сучасною освітою є збереження життя та зміцнення здоров'я молодого покоління, створення комфортного, екологічного, психологічно здорового, інклюзивного освітнього та безпечного простору для всіх учасників освітнього процесу.

Під час організації освітнього процесу в умовах запровадженого воєнного стану рекомендуємо вчителям основ здоров´я сконцентрувати увагу на психологічній підтримці учнів, а також виконанні ними навчальної програми з основ здоров´я, формуванні та розвитку в них ключових і предметної компетентностей та життєвих навичок.

У 2025/2026 навчальному році вивчення предмета «Основи здоров'я» у 8-9 класах здійснюватиметься **за навчальною програмою,** затвердженою **наказом Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698,** яка розміщена на офіційному вебсайті МОН України (режим доступу: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.osnovy.zdorovia-6-9.pdf). Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова КМУ від 23.11.2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011

р. № 462) та відповідно до положень Концепції Нової української школи (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р).

Відповідно до *типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затвердженої наказом МОН від 20.04.2018 № 405,* на вивчення предмета у 9 класі передбачена 1 година на тиждень, 35 годин на рік, з яких 4 години резервні (режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya).

Освітня галузь *«Здоров'я і фізична культура»* реалізується навчальними предметами *«Основи здоров'я» та «Фізична культура».* Формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється в рамках предмета «Основи здоров'я» та інтегрується частково у змісті всіх предметів інваріантного та варіативного складників навчальних планів. Навчальна програма для кожного класу має 4 розділи: 1. Безпека і здоров'я людини. 2. Фізична складова здоров'я. 3. Психічна і духовна складові здоров'я. 4. Соціальна складова здоров'я. Основним завданням предмета «Основи здоров'я» є розвиток самозарадності учнів через особисту та культурну ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємництво, відповідальність за навколишнє середовище, добробут і стабільність у майбутньому, а також через розуміння критеріїв життя крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку. Результатом навчання має бути розвиток здоров'язбережувальних компетентностей учнів, зокрема збільшення обсягу знань щодо збереження життя та зміцнення здоров'я.

Інтеграція змістових ліній, таких як «Здоров'я і безпека», «Громадянська відповідальність», «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Підприємливість і фінансова грамотність», дозволяє учням бачити зв'язки між різними сферами життя та застосовувати отримані знання на практиці. Завдання, що передбачають проведення досліджень, експериментів та проєктів, сприяють розвитку критичного мислення, творчості та відповідальності. На сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено рекомендації щодо реалізації наскрізних змістових ліній на уроках «Основ здоров'я».

Варто пам'ятати, що невід'ємними складниками всіх наскрізних ліній є *життєві навички,* відпрацювання яких відбувається на уроках з основ здоров'я. Це навички, які безпосередньо сприяють соціальному, психічному і духовному здоров'ю: навички ефективного спілкування, співпереживання, конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, протидії тиску, погрозам, дискримінації, булінгу, спільної творчої діяльності та співробітництва, самооцінки, самоконтролю, самостійність мислення, аналізу проблем і прийняття зважених рішень,

визначенню життєвих цілей і напрямів майбутньої діяльності, мотивація успіху та навички безпечної поведінки.

Зауважте, що освіта на основі життєвих навичок є провідною на уроках з основ здоров'я. Рекомендуємо оволодіти методикою розвитку життєвих навичок в учнів, пройшовши онлайн-курс на *порталі превентивної освіти «Освіта на основі життєвих навичок»* (режим доступу: http://dlse.multycourse.com.ua/ua/).

Освітній процес укотре зазнає змін. Актуальними стають питання подолання освітніх втрат і розривів. Рекомендуємо для подолання освітніх втрат на рівні закладу освіти провести тестування з використанням ІКТ, щоб мати змогу вибудувати індивідуальні освітні траєкторії для учнів, які цього потребують. Детально з Рекомендаціями «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» Комітету з питань освіти, науки та інновацій можна ознайомитися за посиланням: http://surl.li/khkrc. На сайті Освіта.Ua. можна детально ознайомитися з причинами та шляхами подолання освітніх втрат.

На основі навчальної програми предмета «Основи здоров'я» вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Треба зазначити, що реалізовуючи зміст програми, вчитель має право використовувати можливості *академічної свободи,* а саме: самостійний вибір послідовності викладання навчального матеріалу в межах одного навчального року, але при цьому не порушуючи логіку викладання в межах розділу; зміни в орієнтовній кількості годин, передбачених програмою для вивчення тем або розділів, і часу проведення практичних занять, використання для цього резервних годин; деталізувати матеріал для вивчення та включати до змісту освіти приклади зі свого регіону.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів і поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Вчитель вільно обирає форми, методи і засоби досягнення навчальної мети та формування ключових компетентностей, що відповідають освітній програмі.

Резервні години можна використати для роз’яснювальної та інформаційної роботи щодо мінної небезпеки, правил поведінки у разі виявлення небезпечних предметів та відпрацювання дій у разі надзвичайної ситуації.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених *наказом МОН від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень*

учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» (режим доступу: https://cutt.ly/bXTeukM).

Об’єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров’я є емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, дотримання правил безпечної поведінки учнів у життєвих ситуаціях, сформованість умінь і навичок. Зміст завдань для перевірки навчальних досягнень з теми має відповідати очікуваним результатам навчання учнів, визначеним програмою, та критеріям оцінювання. Зауважте, що завдання для тематичної перевірки повинні бути спрямовані на виявлення рівня застосування знань і вмінь учнів у реальних життєвих умовах.

Особливість оцінювання здоров'язбережувальної діяльності учня полягає в тому, що оцінка має мотивувати до навчання, виконувати функцію заохочення до позитивних змін у знаннях, уміннях і навичках. Необхідно позитивно оцінювати кожний крок учня/учениці, спрямований на:

- підвищення рівня знань про здоров’я і безпеку життєдіяльності, здоровий спосіб життя, уміння використовувати здобуті знання для зміцнення здоров’я;
- набуття умінь і навичок, що сприяють підвищенню рівня фізичної, соціальної, духовної та психічної складових здоров’я;
- позитивне ставлення до здоров’я і дотримання правил здорового і безпечного способу життя.

Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров’я є *поточне та підсумкове* (тематичне, семестрове, річне).

Контрольні роботи у процесі вивчення предмета «Основи здоров'я» не передбачені. Виставляючи семестрову оцінку обов’язково враховуйте динаміку особистих навчальних досягнень учня/учениці протягом семестру.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов’язково є середнім арифметичним від оцінок за І та ІІ семестри, під час виставлення річної враховуємо динаміку особистих навчальних досягнень учня/учениці з предмета протягом року, важливість тем, які вивчалися в І та ІІ семестрах, тривалість їхнього вивчення та складність змісту, рівень уміння учня/учениці робити узагальнення та застосовувати набуті знання.

Зауважте, що практичні завдання з основ здоров’я проводяться у межах певного уроку і є його невід’ємною частиною, тому окремо практичні завдання не оцінюються, оцінювання практичних навичок може бути вибірковим.

Під час організації освітнього середовища вчителям основ здоров'я необхідно керуватись *наказом Міністерства освіти і науки України від 09.12.2009 № 1114 «Про затвердження Примірного Положення про навчальний кабінет з*

основ здоров'я загальноосвітніх навчальних закладів» (режим доступу: http://surl.li/khlbq) та *наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»* (режим доступу: http://surl.li/khlav).

Психічне здоров'я є однією з найважливіших складових загального здоров'я людини. Воно впливає на наше сприйняття світу, наші відносини з іншими людьми та нашу здатність справлятися зі стресом. Саме тому, на уроках, важливо систематично приділяти увагу розвитку емоційного інтелекту, навичок управління стресом, формуванню позитивного мислення та самооцінки. Міністерство освіти і науки України розробили методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» для педагогічних працівників, психологів і соціальних педагогів закладів освіти» (режим доступу: https://cutt.ly/9XTr3v1). Доцільно проводити бесіди, психологічні хвилинки, виконувати різні вправи та завдання, руханки, метою яких є зменшення емоційного напруження та стресу в учнів. Пропонуємо добірку матеріалів психологічної підтримки та допомоги за покликанням: http://surl.li/cnuhc.

Зверніть увагу на Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?» ініційованої першою леді України Оленою Зеленською. У межах кампанії створено спеціальну сторінку: http://howareu.com, де запропоновані контакти, посилання, поради, продукти, техніки та методики, які допоможуть піклуватися про ментальне здоров'я.

У сучасних реаліях уроки «Основ здоров'я» мають бути максимально практично орієнтованими, зокрема на формування безпечної поведінки під час війни та подолання її наслідків. Для вчителя важливо удосконалювати компетенції безпекових питань та володіти інформацією щодо вибухонебезпечних предметів, дій у разі їх виявлення. Зверніть увагу на безоплатний *курс із мінної безпеки* «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів (EORE)» від ГО «Асоціація саперів України» на освітній онлайн-платформі Prometheus та безоплатний *курс із мінної безпеки «Як навчати дітей мінної безпеки?»,* присвячений ефективному викладанню мінної безпеки дітям і підліткам з огляду на їхні вікові та психологічні особливості в інтерактивній формі, що відповідає міжнародним нормам мінної просвіти на платформі ЮНІСЕФ. ЮНІСЕФ спільно з Державною службою надзвичайних ситуацій та Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України підготували серію освітніх відео про ризики вибухонебезпечних предметів (режим доступу: http://surl.li/khxiq). На сайті Міністерства освіти і науки України розміщені навчально-методичні матеріали з мінної безпеки (режим доступу: http://surl.li/kdmpy).

Освітнє середовище має стати простором для здоров´я. Зверніть увагу на загальношкільний підхід «Модель здорової школи», який передбачає узгоджену діяльність колективу закладу освіти у восьми напрямах: освітній простір, освіта в галузі здоров'я і безпеки, фізичне виховання та рухова активність, здорове харчування, медична служба, соціально-психологічна служба, підготовка та здоров'я працівників закладу освіти, залучення сім'ї та громади. Це ключові напрямки розвитку, які необхідні закладу освіти для формування здоров'язбережувального та безпечного простору, розвитку навичок здорової поведінки. Комплексний підхід у розбудові здорового, безпечного, інклюзивного освітнього середовища «Здорова школа» апробується в 21 закладі освіти Полтавщини. На сайті україно-швейцарського проєкту «Діємо для здоров´я» (режим доступу: http://iz.isuo.com.ua/) розміщені матеріали щодо особливостей розбудови «Здорової школи».

Реалізація компетентнісного підходу спонукає вчителя до модернізації своєї професійної діяльності.

При плануванні і здійсненні освітнього процесу уроків основ здоров'я вчителю необхідно ознайомитися:

– з основними засадами Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (https://cutt.ly/tXTy9Dc);

– Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 (https://cutt.ly/pXTuqJx).

– Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік, розпорядження Кабінету міністрів України від 24 від 05 липня 2024 р. № 632-р (http://surl.li/fytbjr);

– Концепцією безпеки закладів освіти, розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р (http://surl.li/gsqbu);

– із сучасною Концепцією розвитку системи громадського здоров'я, розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text);

– Концепцією розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р (https://cutt.ly/rXTudO7);

– Національним планом заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку, розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 липня 2018 р. № 530-р (https://cutt.ly/1XTuj1E);

– постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 305 Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (https://cutt.ly/7XTunWY);

– розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 990-р «Про схвалення Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2024 роках» (http://surl.li/nnnqgu) .

Підбираючи навчально-методичний комплекс для вивчення предмета «Основи здоров'я», рекомендуємо до використання **посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, навчальні відео, інші джерела:**

1. Сайт Міністерства охорони здоров'я України. URL: https://moz.gov.ua/.
2. Портал превентивної освіти – підручники, посібники, розробки уроків, презентації, відео, мультфільми. URL: https://autta.org.ua/.
3. Сайт Центру громадського здоров'я МОЗ України. URL: https://phc.org.ua/reaguvannya-na-nadzvichayni-situacii.
4. Сайт Дитячого фонду ООН UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/.
5. Сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: https://dsns.gov.ua/.
6. Платформа #Stop_sextинг. Безпека дитини в інтернеті. URL: https://stop-sexting.in.ua/.
7. Сайт «Товариство Червоного Хреста України» – брошури та інші матеріали. URL: https://redcross.org.ua/information/#collapse994653917.
8. Сайт Клінік, дружніх до молоді. URL: https://kdm-ldd.org.ua/kdm/.
9. Сайт благодійної організації «Світло Надії». URL: http://www.lightofhope.com.ua/.
10. Благодійний Фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї». URL: http://www.womanhealth.org.ua/.
11. Громадська організація Дитячий фонд «Здоров'я через освіту». URL: http://www.helte.org.ua/ua/about.
12. Громадська організація «Асоціація саперів України». URL: https://www.uda.org.ua/.
13. Координатор проєктів ОБСЄ. Чат-бот з протидії торгівлі людьми «Залишайся в безпеці». URL: http://surl.li/kigjx.
14. Проєкт «Про здорове» – рекомендації зі здорового харчування, схвалені МОЗ України. URL :http://www.prozdorove.com.ua/.
15. Сайт «Шкільне життя» – конспекти уроків та позаурочна робота. URL: https://www.schoollife.org.ua/usi-uroky-osnovy-zdorovya/.

16. Сайт вчителя основ здоров´я, громадянської освіти та історії Дякова Василя, переможця національної премії Global Teacher Prize Ukraine (2020). URL: https://sites.google.com/site/vasildakiv70/.

Із метою розвитку професійних компетентностей рекомендуємо скористатися такими електронними ресурсами:

1. Важливі навички в періоди стресу: ілюстроване керівництво. Європейський регіональний офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: https://moz.gov.ua/uk/jak-vporatisja-zi-stresom-samostijno-posibnik-vid-vooz-vazhlivi-navichki-v-periodi-stresu.

2. Гозак С.В. Здоров'я дітей в умовах сучасних викликів. ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМН України». URL: http://amnu.gov.ua/zdorov-ya-ditej-v-umovah-suchasnyh-vyklykiv/.

3. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень.Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Київ, 2010. № 1. С. 57–60. URL: https://cutt.ly/rXIIa2m.

4. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль: Осадца В.М., 2019. 400 с. URL: https://cutt.ly/uXIIU4R.

5. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни: посіб. URL: https://cutt.ly/EXmrorB.

6. Сучасні здоров'язбережувальні технології: монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Оригінал, 2018. 724 с. URL: https://cutt.ly/SXaQryY .

Зоя БЕЧКАЛО, *методист відділу розвитку природничих та математичних дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В.Остроградського*

Українська мова та література

Ключем до успіху освітніх реформ є, в першу чергу, учитель із сучасною професійною підготовкою і належним соціальним статусом.

Рекомендуємо опрацювати посібник «Професійний стандарт учителя нового покоління» **https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40007/1/Linnik_O_PSVPSH.pdf**

При підготовці до нового навчального року звернути увагу на низку документів МОН України:

1. **Лист МОН від 13.08.2025 р. №1/16828-25 "Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році"**

https://znayshov.com/News/Details/instruktyvno-metodychni_rekomendatsii_shchodo_vykladannia_navchalnykh_predmetiv_2025_2026

2. **Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою**

https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-s2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit?gid=337295027#gid=337295027

3**. Лист Міністерства освіти і науки України від 14 березня 2025 р. № 1/4895-25 «Про окремі питання оцінювання результатів навчання»**

https://www.schoollife.org.ua/lyst-mon-vid-14-bereznya-2025-r-1-4895-25-pro-okremi-pytannya-otsinyuvannya-rezultativ-navchannya/#google_vignette

4. **Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 Р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»**

https://www.schoollife.org.ua/pro-zatverdzhennya-rekomendatsij-shhodo-otsinyuvannya-rezultativ-navchannya/

5. **Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами**

https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-otsinyuvannya-navchalnyh-dosyagnen-uchniv-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/#google_vignette

6. **Оновлена Типова освітня програмою, затверджена наказом МОН від 09.08.2024 №1120** (https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1120729-24#Text).

7. **Наказ МОН від 03.06.2025 №808 зі змінами до низки нормативних документів,** зокрема до наказу від 20.02.2002 №128, який регламентує Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (**https://ips.ligazakon.net/document/RE44343?an=11**). Відповідно

до оновлених вимог поділ класів на групи при вивченні навчальних предметів мовно-літературної освітньої галузі (української мови, інтегрованого курсу української мови та літератури, інтегрованого мовно-літературного курсу) здійснюють за умови, якщо у класі навчається понад 27 учнів.

Нагадуємо, що 22 травня 2024 року сплив п'ятирічний перехідний період для чинного Українського правопису, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 437. Тому є обов'язковим повне дотримання норм Українського правопису під час здійснення освітньої діяльності.

Орієнтиром для підготовки роботи вчителя української мови та літератури може бути:

1. Збірник календарно-тематичних планувань з української мови та літератури на 2025-2026 н.р.

https://www.schoollife.org.ua/zbirnyk-kalendarno-tematychnyh-planuvan-z-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-na-2025-2026-n-r/

Кількість годин на вивчення тієї чи іншої теми вчитель розподіляє самостійно, залежно від рівня підготовленості учнівства. У модельних навчальних програмах з української мови не виокремлено спеціальних уроків розвитку мовлення, оскільки кожен урок має бути зорієнтований на розвиток дитини.

2. Інформація про зміни до дистанційного навчання

https://chas.news/current/yaki-zmini-chekayut-shkolyariv-u-202526-navchalnomu-rotsi

При підготовці до уроків рекомендуємо використовувати інтерактивні додатки та досвід роботи інших вчителів словесності

- Державна вебплатформа «Всеукраїнська школа онлайн» https://lms.e-school.net.ua/
- Усі уроки української мови та літератури https://www.schoollife.org.ua/usi-uroky-ukrajinskoji-movy-ta-literatury/
- Мова-ДНК нації https://ukr-mova.in.ua/exercises/
- "Лайфхак українською" Проєкт телеканалу "Суспільне. Новини". 39 серій, які допоможуть позбутися суржика, правильно вживати слова з часткою "не", замінити нецензурну лексику українською лайкою тощо. http://surl.li/uqtdv
- Як пишеться? https://yak-pyshetsya.com/

Аудіодиктанти https://www.youtube.com/watch?v=x5hhBGqZc34&list=PLKEoNWHhvSgVarK2n884WDBHJ7a__FpqI

- Українська для всіх

https://www.youtube.com/results?search_query=%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D0%B4%D0%BB%D1%8F+%D0%B2%D1%81%D1%96%D1%85

Ольга КОВАЛЕНКО, *методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Історія, правознавство, громадянська освіта

У 2025/2026 навчальному році Нова українська школа переходить до 8-го класу. Учні та учениці 5-8 класів навчатимуться за обраними закладом освіти модельними програмами, які затверджені Міністерством освіти і науки України та розміщені на сайтах МОН України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Модельні програми реалізують мету громадянської та історичної освітньої галузі, яка полягає у розвитку особистості учня / учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формуванні ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Організація освітнього процесу у 5-8 класах здійснюється відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 № 1120.

Типовий навчальний план (додаток 3) передбачає гнучкий підхід до формування громадянської та історичної освітньої складової. Заклад освіти має право самостійно обирати одну з моделей поєднання навчальних предметів і курсів галузі:

- І варіант – інтегрований курс громадянської та історичної освітньої галузі;
- ІІ варіант – інтегрований курс історії та курс громадянської освіти;
- ІІІ варіант – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта.

Під час визначення кількості годин для вивчення освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі рекомендовано дотримуватися максимального показника, визначеного для освітньої галузі (5 клас – 2 години на тиждень, 6, 7, 8 класи – 3 години).

Освітній заклад у рамках базової школи може змінювати варіант модельної навчальної програми з освітнього предмета, однак при цьому потрібно враховувати стан навчально-методичного забезпечення.

Модельні навчальні програми не містять чіткого розподілу навчальних годин за розділами, тому в межах загальної річної кількості годин учитель/учителька самостійно визначають час, необхідний для роботи над кожним розділом програми, орієнтуючись на визначені програмою очікувані результати навчання в навчальній програмі, укладеній на основі обраної модельної.

Ранньомодерна доба, яка у 2025-2026 навчальному році вивчатиметься у 8 класах Нової української школи, – важливий період світової та вітчизняної історії.

Ідеться про те, що це період становлення основ глобальної цивілізації, Відродження та Реформації, поширення набутків і цінностей європейської християнської цивілізації на території Нового Світу, формування ранньомодерної національної ідентичності та виходу на арену історії ранньомодерних націй. Історія України XVI–XVIII ст. була невіддільною частиною європейської цивілізації, глибоко інтегрованою в загальноєвропейські процеси.

Щодо вивчення історії в 9-11 класах, то для цих класів у ЗЗСО зберігають чинність програми курсів з історії України та всесвітньої історії, затверджені наказом МОН України №698 від 3 серпня 2022 року. Програми розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України: **https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf**

Головна тенденція змісту навчальних програм з історії – подальша деколонізація української історичної свідомості та національної пам'яті від імперських наративів, дерусифікація і декомунізація українського історичного процесу. Надважливим завданням у викладанні предметів громадянської та історичної галузі залишається викорінення радянських і пострадянських історичних наративів, фальсифікації та міфологізації історії. Формування високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності свого народу – одне з першочергових завдань освітнього процесу, що набуло особливого значення в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

Вивчення історії Голодомору 1932-1933 років, геноциду українського народу, – зразок успішної реалізації загальнонаціонального проекту збереження української національної пам'яті. Запрошуємо долучитись до щорічного Міжнародного міждисциплінарного конкурсу наукових і мистецьких робіт https://www.holodomor-hrec.com/contest/ , мета якого – активізація наукової, творчої діяльності школярів і молоді у прагненнях розвивати свої знання в царині голодоморних та геноцидних студій, збереження пам'яті про голод-геноцид 1932–1933 рр. та формування на цій основі поваги до людських прав і гуманістичних цінностей.

Нагадуємо, що **18–21 вересня 2025 року** Український інститут національної пам'яті спільно з програмою «Партнерство за сильну Україну» організовує та проводить **Літню школу «Уроки пам'яті»** для освітян Полтавської та Сумської областей щодо опрацювання в освітньому просторі теми війни Росії проти України й увічнення пам'яті про неї. Більш детально про Літню школу читайте на сайті УІНП
https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ogolosheno-nabir-vchyteliv-sumskoyi-ta-poltavsk

oyi-oblastey-do-litnoyi-shkoly-uroky-pamyati Заявки на участь від вчителів приймаються **до 02 вересня 2025 року включно.**

Правознавство

У 2025/2026 навчальному році чинними є навчальні програми «Основи правознавства. 9 клас» та «Правознавство» (профільний рівень). 10-11 класи».

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.osnovy.pravoznavstva-9.pdf

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/pravoznavstvo-10-11-profil-16-travnya-2017.docx

Звертаємо увагу на необхідності робити акцент на формуванні у здобувачів освіти розуміння права як важливої соціальної цінності, проблематики з теорії держави і права як фундаменту правничих знань, розвитку у здобувачів освіти практично-спрямованих компетентностей та більш ґрунтовному ознайомленні їх з правами людини, вітчизняними та міжнародними юридичними механізмами їхнього захисту.

У 2025/2026 навчальному році під час викладання предмета «Основи правознавства» у 9 класі необхідно враховувати зміни 2022-2025 років до законодавства України, що стосуються основ конституційного, цивільного, трудового, сімейного, адміністративного та кримінального права.

У процесі вивчення правознавства особливу увагу варто приділити правам людини як наскрізному компоненту всіх навчальних предметів.

В основу предмета «Правознавство» покладено компетентнісний підхід, що корелюється з основними ключовими компетентностями Нової української школи. Результатом навчання учнів/учениць правознавства є правова предметна компетентність як сукупність набутих учнями правових знань, предметних умінь, сприйняття та розуміння важливості загальнолюдських цінностей, ставлень.

Окремим структурним складником навчальних програм з правознавства є практичні заняття, спрямовані на формуванню в учнівства вміння практичного застосування окремих положень законодавства. ***З переліку тем практичних занять, поданих у навчальній програмі, учитель / учителька разом з учнями обирає 1 тему.***

В умовах дії правового режиму воєнного стану та збройної агресії російської федерації вкрай актуальним є вивчення міжнародного гуманітарного права. Курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право» має належне навчально-методичне забезпечення, затверджене МОН України:

- навчальна програма «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти»;

- оновлений і доповнений зміст навчально-методичного посібника для педагогів «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» ;
- для доступного й ефективного викладання МГП створено «Комплексні освітні візуальні матеріали для школярів з питань міжнародного гуманітарного права: відео для учнів, презентації та тести»;
- рекомендації щодо включення питань з МГП у зміст історії, правознавства, громадянської освіти подано у збірці «Методичні матеріали для вчителя "Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та основ правознавства"».

Громадянська освіта

У 6-8 класах громадянська освіта як обов'язковий освітній компонент громадянської та історичної освітньої галузі викладається за модельними програмами, що затверджені Міністерством освіти і науки України та розміщено на сайті МОН України https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku та на офіційному вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/

Громадянська освіта у Новій українській школі може викладатись як окремий курс, або заклад освіти може перерозподілити години громадянської освіти на історію України чи всесвітню історію. У разі перерозподілу учитель / учителька на основі обраних модельних програм з історії та громадянської освіти укладає навчальну програму, яка затверджується педагогічною радою закладу освіти. Якщо громадянська освіти як окремий курс має навчальне навантаження 0,5 год., рекомендовано цей курс вивчати протягом одного семестру.

Для 10 класу залишається чинною навчальна програма інтегрованого курсу «Громадянська освіта», що розміщена на сайті МОН України https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf

У 2025/2026 навчальному році особливо актуальними є теми:

- довіри, взаємодії, горизонтальних зв'язків і спільного блага;
- орієнтування у правовому полі під час війни (зокрема, права дитини в умовах надзвичайних ситуацій, етичні дилеми);

- цифрового громадянства: поведінка в мережі, участь у цифрових платформах, протидія мові ворожнечі та булінгу, ШІ та права;
- психоемоційної стійкості та залученості, участі, соціального впливу учнів і учениць.

На уроках громадянської освіти варто звертати особливу увагу на формування в учнів / учениць медіаграмотності та вміння адаптуватися до викликів часу, залучення здобувачів освіти до життя громади, волонтерства, допомоги військовим.

Звертаємо вашу увагу на те, що у 2025/2026 навчальному році відбудеться Всеукраїнський конкурс «Учитель року – 2026» у номінації «Громадянська освіта». Запрошуємо долучитись до Конкурсу!

Ірина МІЩЕНКО, *методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Зарубіжна література

Динамічні зміни, що відбуваються в освіті, ставлять перед учителем-словесником нові виклики та вимоги. На педагога сьогодні покладається організаційно-управлінська та комунікативно-діяльнісна функція. Він починає, веде, підтримує та спрямовує освітній процес. Під час педагогічної діяльності вчитель діє та сприймається учнем і як спеціаліст в конкретній галузі, і як соціальна особистість.

У 2025/2026 навчальному році продовжується поетапне впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №898 від 30.09.2020 зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України №972 від 30.08.2022, відповідно учні 8 класів закладів загальної середньої освіти переходять на нову модель навчання. Упровадження Державного стандарту спрямоване на зміни в організації освітнього процесу, які мають забезпечити можливості формування учнями/ученицями ключових компетентностей і наскрізних умінь, визначених Законом України «Про освіту», та сприяти вихованню ціннісних орієнтирів відповідно до Концепції «Нова українська школа».

У 2025/2026 навчальному році пріоритетними є такі напрями освітньої діяльності:

- продовження реформи загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа» – впровадження у 8 класах нового Державного стандарту базової середньої освіти;
- створення безпечного, комфортного, інклюзивного освітнього середовища й підвищення якості освітньої діяльності закладів і установ освіти;
- подолання освітніх втрат, зумовлених спочатку тривалими карантинами, потім – військовою агресією рф на території нашої держави;
- посилення національно-патріотичного виховання, формування громадянської позиції, розвиток навичок інформаційної гігієни під час війни;
- просвіта з питань особистої безпеки;
- психологічна підтримка всіх учасників освітнього процесу тощо.

Одним із найбільших викликів під час воєнного стану є різноманітність форм організації освітнього процесу: очний і дистанційний (синхронно, асинхронно, змішано) формати, поєднання очного й дистанційного навчання. Зазначене зумовлює потребу гнучкості планування, варіативних стратегій навчання, урізноманітнення підходів до оцінювання тощо.

При викладанні зарубіжної літератури слід керуватися інструктивно-методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України

(лист МОН України від 13.08.2025 № 1/16828-25 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році»).

Для викладання у 9-11 класах за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти чинними залишаються інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році (лист МОН від 30.08.2024 1.1/15776-24).

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до освітніх програм, розроблених закладами освіти на основі Типових освітніх програм:

• на рівні базової середньої освіти - на основі:

у 5–8 класах – Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 235 від 19.02.2021 в редакції наказу Міністерства освіти і науки України № 1120 від 09.08.2024),

у 9 класах – Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405 (зі змінами);

• на рівні профільної середньої освіти на основі: Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04. 2018 № 408 у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 зі змінами).

Звертаємо увагу, що затверджено нову редакцію Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН від 09.08.2024 №1120). У 2025/2026 навчальному році на основі цієї типової освітньої програми складаються освітні програми для реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, тобто для 5–8 класів закладів загальної середньої освіти, а також для 9 класів пілотних закладів освіти.

Головна мета запропонованих змін — зробити типову освітню програму більш гнучкою для впровадження різноманітних навчальних планів, варіативних інтегрованих курсів або навчальних предметів чи їхнього комбінування. Окрім того, оновлений типовий навчальний план дасть змогу закладам освіти передбачити навчальні години для подолання освітніх втрат.

Згідно з цим документом, у мовно-літературній освітній галузі для 5–9 класів (з українською мовою навчання) може бути обрано такі варіанти поєднання освітніх компонентів: 1) інтегрований мовно-літературний курс, іноземна мова; 2)

українська мова, інтегрований курс літератур, іноземна мова; 3) українська мова, українська література, зарубіжна література, іноземна мова.

Вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюється з урахуванням компетентнісного потенціалу мовно-літературної галузі, виключного впливу художньої літератури на формування світогляду, національної свідомості та моральних якостей учнів, розвитку їх мовленнєвої діяльності та комунікативних здібностей у процесі прилучення до найкращих книжок світу в українських перекладах, виховання засобами мистецтва слова високоосвічених і культурних громадян України, здатних захищати її національні інтереси, патріотів своєї держави.

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом вимог до обов'язкових результатів навчання учнів, є освітня програма закладу загальної середньої освіти.

В освітній програмі закладу освіти зазначається перелік програм (модельних навчальних програм та/або навчальних програм), що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, у тому числі навчальні програми курсів за вибором.

Відповідно до навчального плану заклад освіти здійснює вибір модельних навчальних програм та/або навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Заклади загальної середньої освіти можуть використовувати в освітньому процесі лише ту навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі») або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Для використання в освітньому процесі в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році на рівні базової, профільної середньої освіти рекомендовані модельні навчальні програми для 5–8 класів, навчальні програми для 9 і 10–11 класів.

На основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, заклад загальної середньої освіти може розробити власну навчальну програму та затвердити її рішенням педагогічної ради.

Педагогічні працівники закладу освіти обирають модельні навчальні програми на певний цикл повної загальної середньої освіти і не можуть змінювати їх усередині циклу, зокрема при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з модельних навчальних програм має особливості щодо реалізації вимог стандарту до результатів навчання на адаптаційному циклі (відповідно до статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту»). Водночас, для класів, які

розпочнуть навчання на тому самому циклі повної загальної середньої освіти (зокрема, одному з циклів базової середньої освіти) у наступних роках можуть бути обрані модельні навчальні програми інших авторських колективів. Різні класи однієї паралелі можуть навчатися за різними модельними навчальними програмами.

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель / учителька складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнівства. Календарно-тематичне планування складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя / вчительки. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством.

Учитель/учителька може впродовж навчального року робити зміни в календарно-тематичному плануванні, відповідно до того, як учні й учениці засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Головним завданням для вчителя / вчительки є забезпечення досягнення учнівством обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для певного циклу навчання.

Наголошуємо на тому, що використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, утворюють разом з ними навчальні комплекти, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дидактичної доцільності навчальних видань для реалізації нових підходів у роботі з учнями, дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнівства та добровільної згоди усіх батьків учнів й учениць класу на фінансове забезпечення.

Учитель/учителька має можливість вільно і творчо підійти до реалізації програми в кожному класі, врахувати інтереси й рівень підготовки учнів, конкретні умови викладання (наявність художніх текстів; використання інформаційно-комунікаційних технологій; рівень володіння учнями іноземними мовами, знання української мови і літератури, історії та інших предметів; підготовка до оцінювання).

Освітні програми розміщені на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi

Із переліком навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з зарубіжної літератури, рекомендованих Міністерством освіти і науки

України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання, можна ознайомитися за покликанням:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-s2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit?gid=1385777575#gid=1385777575

Перелік навчальної літератури та навчальних програм, що мають відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Електронні версії підручників (у pdf-форматі) у вільному доступі розміщені в електронній бібліотеці на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/.

Одна з концептуальних засад творення Нової української школи – перехід від «наповнення» дитини знаннями до компетентнісної освіти.

Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій та використанню кращого педагогічного досвіду.

При викладанні зарубіжної літератури особливу увагу необхідно звернути на формування ключових компетентностей і реалізацію компетентнісного підходу засобами класичної й сучасної літератури різних країн світу. Складниками компетентності в галузі викладання зарубіжної літератури є:

- знання (художній текст та/або медіатекст, навчальні тексти, науково-популярні тексти, теоретичні поняття, відомості про письменників, жанри, літературні явища тощо);
- уміння (загальні (читання з розумінням, висловлення власної думки, критичне мислення, логічне обґрунтування позиції, робота в групі/команді, виявлення ініціативи, уміння оцінювати ризики, приймати рішення тощо) та предметні (застосування набутих знань у різних навчальних ситуаціях, в процесі виконання проєктів, дослідження, творчості тощо);
- ставлення («я і своє» – виховання любові до національного через українські переклади творів, ілюстрації українських митців, взаємозв'язки української та зарубіжних літератур тощо; «я і чуже» – формування поваги до різноманіття культур/літератур світу, використання духовного досвіду цивілізованих народів, толерантне ставлення до людей інших рас, націй, національностей).

При вивченні зарубіжної літератури компетентнісний підхід має органічно поєднуватися з діяльнісним та інтегрованим підходами. Діяльнісний підхід у галузі зарубіжної літератури передбачає залучення учнів та їх мотивацію до різних видів читацької діяльності, активного діалогу з художнім текстом, виконання (самостійно або в групі/команді) творчих робіт на підставі прочитаних творів, їх

обговорення (усно та письмово, зокрема в цифровому середовищі), постійного розширення кола читання з допомогою інтернет-сервісів тощо.

Особливу роль у реалізації концепції Нової української школи відіграє запровадження інтегрованого підходу в навчанні. Оскільки художній текст є сам по собі інтегральною цілістю, що поєднує різні аспекти людського буття, він дозволяє залучати для його кращого розуміння учнями знання з інших освітніх 8 галузей/предметів/інтегрованих курсів. Відповідно на підставі осмислення художніх творів класики й сучасності школярі навчаються встановлювати зв'язки між поняттями та явищами з різних сфер людського суспільства, отримують цілісний образ світу крізь призму мистецтва слова, а також мають можливість для формування засобами літератури й культури власної особистості – патріота України і водночас людини із широким світоглядом, яка відчуває приналежність до цивілізованого світу і причетність до світового культурно-історичного процесу.

У процесі викладання зарубіжної літератури необхідно навчати учнів умінням і навичкам роботи з різними видами текстів – художніми, навчальними, науковими, науково-популярними, медіатекстами, графічними, гіпертекстами тощо. Це сприятиме подальшій соціальній та культурній адаптації учнів до умов сучасного світу, цифрового середовища, формуванню критичного мислення щодо текстів різних видів, пошуку актуальних текстів та ін.

Робота з різними видами текстів (зокрема художніми текстами та/або медіатекстами) у процесі викладання зарубіжної літератури має бути спрямована на досягнення результатів навчальної діяльності учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: 1) взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях; 2) аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів; 3) висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі; 4) дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюють українською мовою. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчають в українських перекладах. Для зіставлення можливе залучення перекладів, переспівів іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо). За наявності необхідних умов бажаним є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовами оригіналів.

Об'єктом вивчення в курсі зарубіжної літератури є художній твір, його естетична природа та духовно-етична сутність. Аналіз та інтерпретація літературного твору мають спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний

розгляд ключових епізодів, доречне цитування, виразне читання окремих творів або їх фрагментів.

Під час викладання зарубіжної літератури потрібно звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики: порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кінофільмів, мультфільмів за прочитаними творами тощо), літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (науково-популярних, документальних тощо), оригіналу і перекладу.

Учитель має право самостійно розподіляти години на текстуальне вивчення творів, розвиток мовлення, позакласне читання, ураховуючи визначену кількість годин на опрацювання конкретного розділу. Він має змогу вільно і творчо підійти до організації навчальної діяльності на уроках зарубіжної літератури з урахуванням конкретних умов викладання, читацьких інтересів учнів.

На кожному уроці ведеться робота над розвитком усного і писемного мовлення учнів. Навчити учнів монологічного викладу чи написання статті, оформляти повідомлення, доповідь, писати рецензію або відгук, брати інтерв'ю, вести репортаж, писати конспект або тези й опановувати багато інших видів робіт та виголошувати їх – такі основні завдання вчителя літератури.

Акцентуємо увагу, що вивчення текстів напам'ять не є обов'язковою формою роботи (немає вимоги робити запис про результати перевірки вивчення учнями та ученицями творів напам'ять із подальшим виставленням оцінок у журналі в стовпці без дати).

Міністерство освіти і науки України затвердило Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 року № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». У документі окреслено підходи до оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів. У рекомендаціях надано опис кожного бала шкали оцінювання. Окрім того, у документі запропоновано форму Свідоцтва досягнень учня / учениці. Якщо потрібно, школи можуть вносити в нього зміни, аби воно якнайкраще відповідало освітній програмі закладу освіти та потребам учнівства.

Також Міністерство освіти і науки України для практичного використання розробило роз'яснення щодо окремих питань оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (лист МОН від 14.03.2025 №1/4895-25 «Про окремі питання оцінювання результатів навчання»).

З огляду на різні освітні потреби учнів / учениць і поглиблення освітніх втрат і розривів учительству рекомендовано гнучко проводити оцінювання результатів навчання учнів. Підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти та автономії вчителя.

Також Міністерство освіти і науки України розробило спеціальний путівник, який допоможе батькам краще зрозуміти систему оцінювання в Новій українській школі, а педагогам та адміністраціям доступно пояснити принципи оцінювання «Оцінювання в НУШ: путівник для батьків».

Під час реалізації навчальної програми рекомендуємо педагогам надавати учням й ученицям чіткі інструкції щодо очікуваних результатів навчання, застосовувати особистісно-орієнтований підхід, що може бути забезпечений передусім вибором відповідних тем навчальних проєктів і ролей у груповій діяльності. Методичні прийоми, які використовують на уроках, треба добирати з урахуванням вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених у Державному стандарті, та очікуваних результатів, визначених навчальною програмою.

З досвідом роботи в умовах Нової української школи можна ознайомитись за покликанням: Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів https://drive.google.com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view

Посібник МОНУ «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf

Пропонуємо для ознайомлення навчально-методичні посібники, методичні розробки сучасних цифрових уроків зарубіжної літератури, тести, мотиваційні фішки, підготовлені учителями-методистами зарубіжної літератури області. Матеріали розміщені на сайті ПАНО ім. М.В. Остроградського (див. Репозитарій: https://ed.pano.pl.ua/).

Пропонуємо педагогам області скористатися навчально-методичними матеріалами для вивчення зарубіжної літератури в 5-8 класах Нової української школи.

Онлайн-платформа «Друзі Поліанни» до підручника «Зарубіжна література. 5 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (К., ВЦ «Академія», 2021)
https://academia-nikolenko-5klas.online/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0fspQfpMpxYKCbJXMnBPk6U5gdjKYZsfgslrFS_2nMxPdE35qcyuyI9Eo_aem_w6JsGe4TCNkcU27H5z0y-w.

Методична платформа до підручника «Зарубіжна література. 5 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (К., ВЦ «Академія», 2022) https://www.5klas.com.ua/.

Онлайн-платформа «Емма» до підручника «Зарубіжна література. 6 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (К., ВЦ «Академія», 2023) https://academia-nikolenko-6klas.com.ua/.

Онлайн-платформа «Плейтен» до підручника «Зарубіжна література. 7 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (К., ВЦ «Академія», 2024) https://academia-pc.com.ua/bez-rubriki/zarubizhna-literatura-7-klas

Онлайн-платформа «Джонатан» до підручника «Зарубіжна література. 8 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (К., ВЦ «Академія», 2025) https://academia-pc.com.ua/8-klas-nush/zarubizhna-literatura-8-klas.

Електронний додаток до підручника «Зарубіжна література. 8 клас НУШ» (Авторський колектив: І. Горобченко, В. Снєгірьова, О. Каєнко, О. Бушакова.), 2025: https://kliuch-do-slova.github.io/#section1_title

Рекомендуємо для роботи всеукраїнський науково-методичний журнал (періодичне друковане видання) «Літературна освіта: теорія, методика, практика»: https://academia-pc.com.ua/litosvita

Для закладів загальної середньої освіти працює державна вебплатформа Всеукраїнська школа онлайн (ВШО): https://lms.e-school.net.ua/.

Для учнів/учениць 5–11 класів на ВШО розміщені освітні курси, які охоплюють майже всі навчальні предмети (інтегровані курси), обов'язкові для вивчення, загалом понад 4000 уроків. Освітні матеріали 5–6 класів оновлені відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. У кожному курсі є уроки, що складаються з відео, конспекта, тестових завдань, у деяких уроках є інтерактивні завдання, кожна тема закінчується тематичними тестами, кожен курс має підсумковий тест до навчального предмета (інтегрованого курсу). Функціонал «Кабінет учителя» допомагає організувати індивідуальну або групову форми роботи з учнями й ученицями, відстежуючи прогрес, улаштовуючи обговорення та надсилаючи індивідуальні завдання. Учитель / учителька може організувати тестування через «Кабінет учителя».

Як працювати з ВШО (створити «Кабінет учителя», сформувати класи, відстежувати прогрес учнів / учениць, а також як використовувати ВШО для організації дистанційного та змішаного навчання), описано в «Путівнику по Всеукраїнській школі онлайн».

Детальніше про організацію змішаного або дистанційного навчання з матеріалами ВШО можна дізнатися в посібнику «Використання освітніх онлайн-матеріалів: сучасні підходи й технології Нової української школи».

На допомогу вчительству сформовано добірку навчально-методичного забезпечення, яку розміщено на сайті ДУ «Український інститут розвитку освіти» в розділі «Навчаємося без кордонів». Представлений ресурс забезпечує учням, батькам та вчителям вільний та безоплатний доступ до освітніх ресурсів (серед яких уроки з мінної безпеки, корисні освітні матеріали для підготовки уроків, аудіокниги українською тощо) та ресурсів, спрямованих на психологічну підтримку.

Для подолання навчальних втрат слід провести аналіз знань учнів з використанням діагностичного інструментарію. Матеріали для діагностики розміщено на онлайн-платформі «Всеукраїнська школа онлайн». За результатами проходження тестування вчитель/учителька й учень/учениця отримають розгорнутий звіт з результатами. Якщо були допущені помилки, у звіті подано перелік тем, які потребують додаткового опрацювання, і покликання на відповідні освітні матеріали ВШО. Діагностичні тести допоможуть з'ясувати, як учні засвоїли теми з попередніх двох років навчання, та виявити, що потрібно додатково опрацювати.

Якщо більшість класу не виявляє розуміння певних базових знань або не виявляє умінь, які мали бути опановані в попередній період навчання, потрібно скоригувати освітній процес таким чином, щоб зробити акценти на опрацюванні цього матеріалу / або видах діяльності, які формують певні вміння чи знання. Якщо ж певні освітні втрати наявні лише у групи учнів й учениць, то доцільно запроваджувати групові форми роботи з елементами взаємонавчання. Також можна запропонувати цим учням й ученицям окремі види роботи для самостійного опрацювання матеріалу.

Рекомендуємо створити карту опорних знань із зарубіжної літератури для кожного класу. У ній має бути зазначено головні знання з предмета за певний клас (це та основа знань, якою повинен володіти учень, і без них він не зможе навчатися у наступному класі).

Продовжити працювати над створенням методичної системи підтримки індивідуальної освітньої траєкторії учнів шляхом проведення індивідуальних занять, факультативів відповідно до навчального плану або за запитами учнів, консультацій з учнями для усунення прогалин у знаннях із предмета, розробки завдань різних рівнів складності для окремих учнів.

Міністерство освіти і науки України спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) розробило Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/07/31/Unicef.Immidiate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf

Пропонуємо ознайомитися з рекомендаціями Державної служби якості освіти України: «Як компенсувати «освітні втрати» за покликанням: https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/ та з презентацією результатів дослідження «Освіта під час війни» https://www.youtube.com/watch?v=uYDwkVq5Qg8

Добираючи змістове забезпечення вивчення зарубіжної літератури, рекомендуємо передбачити можливості використання цифрових засобів навчання. Варто виважено обирати електронні освітні ресурси, ураховуючи їх дидактичну доцільність, фактологічну коректність змісту, відповідність навчальній програмі. Також під час добору навчального забезпечення важливо дотримуватися гігієнічних вимог щодо роботи з цифровою інформацією. Обсяг пропонованих для опрацювання навчальних джерел має бути співвідносним із можливостями учнівства виконати завдання впродовж нормативно визначеного навчального часу. Це потрібно враховувати і під час роботи з чинними підручниками і навчальними посібниками, які містять цифровий контент. Під час підготовки до уроку рекомендуємо вчителю/ вчительці перевіряти доцільність і коректність змісту матеріалів, прихованих за QR-кодами. Вибір цифрової платформи для використання в освітньому процесі заклад загальної середньої освіти здійснює самостійно з урахуванням технічних можливостей учительства та учнівства.

Наразі маємо долучатися до створення безпечного освітнього середовища у закладі (укриття, запасні виходи), здійснення заходів щодо мінної безпеки (інформування учнів, спільні заходи із залученням ДСНС), забезпечення комфортних умов для учасників освітнього процесу й поліпшення якості освітньої діяльності закладів освіти.

Для реалізації вищезазначених аспектів рекомендуємо:

консультантам ЦПРПП, керівникам професійних спільнот учителів зарубіжної літератури:

· розробити систему заходів щодо створення умов для саморозвитку та самовдосконалення вчителів зарубіжної літератури;

· сприяти організації онлайн-спільнот для професійної підтримки та співпраці, особистого та творчого розвитку вчителя-словесника;

· формувати методичну грамотність та цифрову компетентність учителів зарубіжної літератури для дистанційного та змішаного навчання;

учителям зарубіжної літератури:

· постійно навчатися та підвищувати кваліфікацію, що допоможе орієнтуватися в новітніх методиках викладання та сучасних тенденціях в освіті;

· брати участь у міжкурсових заходах, які проводить Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського, для презентації та поширення власного перспективного досвіду;

· обмінюватися досвідом з колегами на сторінках професійних спільнот та асоціацій для самоосвіти та педагогічного розвитку;

· брати участь у творчих групах учителів, де можна спільно розробляти методичні матеріали, проводити дослідження та обговорювати проблеми, що виникають у процесі роботи;

· працювати над формуванням цифрової компетентності, опановувати різноманітні цифрові платформи та інструменти для організації дистанційного та змішаного навчання на уроках зарубіжної літератури.

Насамкінець. Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не кількість розпорошеної інформації, а сформована здатність учня/учениці комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного суспільства.

Важливо, щоб освітня та виховна системи закладів освіти були дієвими та ефективними, щоб було комфортно учням, їхнім батькам та вчителям в освітньому закладі.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнський науково-методичний журнал (періодичне друковане видання) «Літературна освіта: теорія, методика, практика»: https://academia-pc.com.ua/litosvita

2. Державний стандарт базової середньої освіти: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti

3. Електронні версії підручників (у pdf-форматі): https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/.

4. Інститут модернізації змісту освіти. Інформаційний сайт. Електронні версії підручників: https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/

5. Лист Міністерства освіти і науки України «Про застосування державної мови у сфері освіти» від 27.10.2023 №1/16742-23 (https://rada.info/upload/users_files/43834226/0cdc96339950886f552dee03be6348cb.pdf).

6. Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 № 1/16828-25 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році»:

https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20252026-navchalnomu-rotsi

7. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції НУШ (Лист МОН України від 06.08.2021 №4.5/2303-21) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/83419/

8. Методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання в школі»: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf

9. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт: https://mon.gov.ua/

10. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Модельні навчальні програми з зарубіжної літератури: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku

11. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 02.08.2024 №1093 (https://rada.info/upload/users_files/43834226/15dcd66986515127170bda1cdb475e0c.pdf).

12. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів https://drive.google.com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view

13. Освітні програми: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi

14. Посібник МОНУ «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf

Ірина ДИКА, *методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського*

Іноземні мови

Вивчення іноземних мов у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за декількома Державними стандартами, типовими та модельними освітніми програмами:

· **для учнів 1 – 4 класів** за новим Державним стандартом початкової освіти, затвердженим Постановою КМУ від 21 лютого 2018 року №87, Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко і Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна;

для учнів 5-8 класів за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 30 вересня 2020 №898, Типовою освітньою програмою затвердженою наказом МОН 19 лютого 2021 за №235 та модельними навчальними програмами яким наказом МОН від 12 липня 2021 року № 795 надано гриф „Рекомендовано Міністерством освіти і науки України".

· **Модельна навчальна програма** „Іноземна мова. 5-9 класи" для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.).

· **Модельна навчальна програма** „Іноземна мова. 5-9 класи" для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І. М., Мойсюк В. А, Тріфан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М. В.).

· **Друга іноземна мова. 5-9 класи**

· **Модельна навчальна програма** „Друга іноземна мова. 5-9 класи" для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М., Мацькович М. Р., Глинюк Л. М., Браун Є. Л.).

· **для учнів 10 – 11 класів** за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392, та Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня (профільна середня освіта), розробленою на виконання Закону України «Про освіту» і затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 407 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493). Звертаємо увагу на те, що як і у попередні роки заклад освіти має право вибору щодо вивчення другої іноземної мови.

Рішення про запровадження вивчення другої іноземної мови приймається, залежно від умов для такого вивчення, закладом освіти **самостійно.**

Типові та модельні освітні програми з іноземних мов містять низку тем і питань, що безпосередньо пов’язані з проблематикою інтегрованих змістових ліній. Програми не обмежують смислове та лінгвістичне наповнення інтегрованих змістових ліній, а лише пропонують орієнтовні шляхи їх реалізації. Вчителі можуть наповнити новим міжпредметним змістом й інші теми, створювати альтернативні можливості для поєднання різних знань та умінь, а також навчальних методів з метою формування ключових життєвих компетентностей та досягнення цілісності навчальної програми й освітнього процесу відповідно до потреб певного класу.

Дозволяється використовувати підручники, що видані у поточному році та в попередні роки, враховуючи при цьому зміни в програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчителі вільні в її виборі й можуть застосовувати таку, що має гриф міністерства освіти та найкраще реалізує їхню методику навчання та компетентнісний потенціал предмету «Іноземні мови». Програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителів, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-4 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту початкової освіти, який затверджений Постановою КМУ від 21 лютого 2018 року №87, здійснюється за наказом МОН Про затвердження методичних **рекомендацій щодо оцінювання** результатів навчання **учнів 1-4 класів** закладів загальної середньої освіти від 13 липня 2021 р. № 813.

Організація навчання учнів 5-8 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти

Згідно з новою Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом МОН 19 лютого 2021 за №235 та модельними навчальними програмами, яким наказом МОН від 12 липня 2021 року № 795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», питання навчального навантаження учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти регулюється Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров’я України 25.09.2020 № 2205 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394) і Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.

Заклад освіти визначає перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі, а також предмети/курси варіативного освітнього компоненту з урахуванням освітніх потреб учнів, що відображається у навчальному плані освітньої програми закладу освіти.

Навчальне навантаження у типових навчальних планах орієнтоване на «рекомендований» навчальний час, визначений базовим навчальним планом Державного стандарту для вивчення певної освітньої галузі на адаптаційному та предметному циклах навчання базової середньої освіти. Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети у типовому навчальному плані.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі, відповідно до пункту 26 Державного стандарту, визначає заклад освіти в межах заданого діапазону «мінімального» та «максимального» навчального навантаження. Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може зменшувати, включно до мінімального показника. Різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин (резерв навчальних годин) у кожній освітній галузі може бути перерозподілена закладом освіти між освітніми компонентами цієї освітньої галузі або на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти (незалежно від освітньої галузі). Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може збільшувати, включно до максимального показника, з урахуванням перерозподілу різниці між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин інших освітніх галузей. Кількість навчальних годин, визначена у навчальному плані на вивчення вибіркових освітніх компонентів, не включається до максимального показника навчального навантаження, передбаченого на ту чи іншу освітню галузь. Додаткові години для вивчення навчальних предметів, інтегрованих курсів, курсів за вибором, через які реалізуються освітні галузі, проведення індивідуальних консультацій та групових занять заклад загальної середньої освіти розподіляє самостійно, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів, що відображається в освітній програмі закладу.

Спираючись на модельні навчальні програми, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних програм предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися шляхом упорядкування в логічній

послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників. Друга іноземна мова (не менше двох годин на тиждень) включається до навчального плану освітньої програми за вибором закладу освіти як вибірковий освітній компонент за рахунок перерозподілу навчальних годин інших освітніх галузей. Навчальні програми мають бути затверджені педагогічною радою. Навчальна програма оформляється за зразком модельних навчальних програм. На титульному аркуші зазначається назва та авторський колектив модельної навчальної програми, на основі якої створено навчальну програму.

Підручник – це один з педагогічних засобів (з-поміж багатьох інших), що допомагає розв'язувати освітні завдання, визначені освітньою програмою.

Учитель може використовувати одразу кілька підручників з тих, що мають відповідний гриф МОН. Учитель може також створювати додаткові навчальні матеріали, які відповідатимуть потребам освітньої програмі закладу освіти.

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди усіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

Ключові трансформації у вивченні іноземної мови у 8 класі НУШ:

● Відбувається перехід від особистісних тем до обговорення соціально значущих тем та абстрактних понять: наукові явища, екологія, медіаграмотність та вибір професії тощо. Разом з тим мультидисциплінарні зв'язки збільшують свою присутність задля розвитку комунікаційних навичок і використання мови як інструменту в майбутньому.

● Акцент у граматиці зміщується на засвоєння складних синтаксичних конструкцій (умовні речення, непряма мова, пасивний стан), що використовуються для висловлення гіпотез та аналізу інформації.

● Ключовий фокус – на розвитку навичок аргументованого письма та говоріння. Учні та учениці переходять від простих описів до створення аналітичних текстів, таких як есе та відгуки.

● Проєктна діяльність та групова взаємодія стають основними інструментами для розвитку критичного мислення, навичок співпраці та соціальної відповідальності.

● Мультимедійні та онлайн-ресурси використовуються системно для занурення учнівства у живе мовне середовище та розвитку навичок роботи з інформацією в сучасному світі.

У контексті ключових трансформацій у межах проєкту «Підтримка дистанційного навчання англійської мови», реалізованого Американськими

Радами з міжнародної освіти у співпраці з Міністерством освіти і науки України та за підтримки Регіонального офісу з англійської мови Посольства США була розроблена Типова програма підвищення кваліфікації вчителів/вчительок англійської мови закладів загальної середньої освіти «Програма віддаленого навчання англійської мови для закладів загальної середньої освіти». Програма затверджена наказом Міністерства освіти і науки від 09.05.2023 № 539. Для практичного використання та на допомогу вчительству в межах проєкту підготовлено навчально-методичний посібник для вчительства англійської мови «Поглиблюємо розуміння віддаленого навчання». У 8 класі навчання іноземної мови має на меті формування і розвиток комунікативної компетентності учнів та учениць, що включає вміння ефективно спілкуватися в усній і письмовій формі в реальних життєвих ситуаціях, використовувати мову як засіб пізнання, самовираження та міжкультурної взаємодії, а також сприяє розвитку критичного мислення, творчості, толерантності та навичок самостійного навчання упродовж життя. Відповідно до Концепції НУШ, основний акцент зміщується з простого засвоєння граматики та лексики на використання мови як інструменту для спілкування, пізнання світу, самоідентифікації та культурного збагачення. Під час реалізації навчання іноземних мов з міждисциплінарним підходом необхідно звертати увагу на чутливість учнівства до певних тем та уникати їх потенційно контраверсійного сприйняття.

Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-8 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти затверджені наказом МОН від 1.04.2022 №289

Відповідно до пункту 8 статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, з метою організації оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти 2 серпня 2024 року Наказом Міністерства освіти і науки України №1093 затверджено рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

У нових рекомендаціях визначено, що результати навчання – це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Також у рекомендаціях описані основні функції оцінювання:

· формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу);

· констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання);

· діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень);

· коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес);

· орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток);

· мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання);

· розвивальна (мотивує до рефлексії та самовдосконалення);

· прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє);

· виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку).

Відповідно до рекомендацій, основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація.

Формувальне оцінювання спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу учнів, визначення їхніх навчальних (освітніх) потреб і скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням встановлених результатів навчання.

Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку.

Державна підсумкова атестація передбачає оцінювання відповідності результатів навчання учнів, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту.

У додатках до рекомендацій окреслені загальні критерії оцінювання, які визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів, та критерії оцінювання за освітніми галузями.

Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий).

Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові.

Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання.

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власного шкалою оцінювання результатів навчання учнів. У разі запровадження закладом

освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання.

Як ідеться у рекомендаціях, свідоцтво досягнень складається з двох частин.

“Характеристика навчальної діяльності”, яка сформована відповідно до переліку наскрізних умінь, визначених Державним стандартом.

Результатом спостереження за розвитком наскрізних умінь є виставлення відповідної позначки в стовпці “Має значні успіхи / Демонструє помітний прогрес / Потребує уваги і допомоги” після завершення кожного навчального року або в разі зміни учнями закладу освіти.

Способи організації фіксування результатів спостереження педагогічні колективи закладів освіти визначають самостійно.

“Характеристика результатів навчання” заповнюється відповідно до переліку навчальних предметів / інтегрованих курсів, визначених затвердженою освітньою програмою закладу освіти.

За умови використання власної шкали оцінювання заклад має визначити та описати в освітній програмі правила переведення загальної оцінки результатів навчання за рік у систему, визначену законодавством (12-бальну систему), для виставлення у свідоцтво досягнень.

Запропонована у рекомендаціях форма свідоцтва є орієнтовною.

Організація дистанційного навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти в умовах війни

Пандемія коронавірусу вже змусила всіх освітян адаптуватись та перелаштувати свою роботу на дистанційний режим. Але війна в Україні привнесла нові корективи в цей процес.

Під час організації освітнього процесу вчителям необхідно звернути увагу на наступне:

1. Планування:

· обрати теми, які можна перенести на самостійне опрацювання учнями (доцільно сюди включати теми, з яких наявні якісні ресурси);

· ущільнити теми, простіші для засвоєння, і навпаки – визначити ті, що потребують детальнішого вивчення;

· визначити теми, що вивчаються вперше і без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу.

2. Змішане навчання

В умовах війни організувати змішане навчання може бути складно, втім є інші моделі його організації, які стосуються переважно методів навчання. Усі

моделі розподілу навчального часу заняття на синхронний та асинхронний режими є моделями змішаного навчання.

Одним з ефективних методів є “Перевернутий клас”, що стимулює учнів бути активними учасниками освітнього процесу. Для навчання учнів в асинхронному режимі можуть застосовуватися діяльнісні методи навчання, покрокові інструкції для самостійної роботи.

3. Діяльнісні методи навчання

Забезпечити різноманітність пізнавальної діяльності та зацікавити учнів педагогу допоможуть проєктні, пошукові, дослідницькі завдання. Як правило, основна частина таких завдань виконується учнями в асинхронному режимі.

Для вчителів іноземних мов (англійської зокрема) відповідно до стратегії розвитку та реформи національної освіти, впровадження нової програми навчання англійської у середній школі (5 – 9 класи) Міністерство освіти та науки України, Британська Рада в Україні, Cambridge Assessment English та Cambridge University Press створили наступну частину онлайн курсу на платформі nus-english.com.ua для дистанційного навчання вчителів англійської мови.

Платформа nus-english.com.ua створена з урахуванням всіх чинних вимог та критеріїв навчальних програм та стандарту базової середньої освіти, враховує специфіку контексту викладання у сучасній українській школі, поєднує в собі міжнародні практики та підходи до викладання іноземної мови.

Платформа містить розділ **Secondary Teachers**, який складається з онлайн курсу, документів, банку додаткових матеріалів та тестування.

Онлайн курс для вчителів середньої школи надає необхідну основу для системного та структурованого засвоєння теоретичного матеріалу, практичні поради, приклади та кейси, а також численні вправи та готові частини уроків на відпрацювання певних рецептивних і продуктивних умінь та навичок.

Курс побудований за принципами наступності, диференціації, циклічності та системності. Матеріал викладений у доступній формі з використанням матеріалів, які нададуть змогу вчителям не тільки підвищити кваліфікацію з методики викладання англійської мови, а й отримати необхідний набір онлайн інструментів для навчання дітей дистанційно.

Тематика курсу охоплює методи та техніки комунікативного підходу до викладання англійської, психолого-педагогічні особливості навчання підлітків, основи формального та формувального оцінювання в середній школі та викладання англійської дистанційно.

Навчальні матеріали на платформі знаходиться у відкритому доступі постійно, без прив’язки до певних дат або часових рамок. Вчителі мають можливість проходити курс у власному темпі та порядку.

Крім цього, особливо цінним є ресурс **'Mapping Online Resources to the Curriculum'**, який складається з 5 інтерактивних пдф розробок відповідно до класу навчання та тематики програм на кожному етапі навчання. Матеріали надають чітку та зрозумілу систему додаткових активностей, планів уроків, вправ та завдань, які спрямовані на збалансоване відпрацювання граматики та лексики в контексті говоріння, аудіювання, письма та читання.

Вчителям також стануть у нагоді **додаткові ресурси для батьків** — підбірка порад та завдань з вивчення англійської, які можна виконувати вдома.

Resource Bank містить матеріали для завантаження, додаткові завдання для уроків англійської мови, додатки та інтерактивні ігри з найбільш поширених тем від провідних фахівців міжнародних організацій, які допоможуть вчителям та батькам більш ефективно організувати дистанційне навчання або урізноманітнити навчальний процес в класі та вдома. Розділ також містить додаткові можливості для професійного розвитку вчителя (статті, вебінари, обговорення та поради).

Вчителі німецької мови та французької мови зможуть отримати аналогічну інформацію та пройти курси на платформах Гете-Інституту PRO-FLE.

Ведення шкільної документації

У початковій школі (1-4 класи) зошити перевіряються після кожного уроку у всіх учнів.

В 5-9 класах зошити перевіряються один раз на тиждень.

В 10-11 класах у зошитах перевіряються найбільш значимі роботи але з таким розрахунком щоб один раз на місяць перевірялись роботи всіх учнів.

До виправлення помилок у письмових роботах вчителі можуть підходити диференційовано, враховуючи вікові особливості учнів та рівень сформованості відповідного уміння у конкретного учня/учениці: виправляти помилки власноруч; підкреслювати слово/вираз тощо з помилкою; підкреслювати саму помилку з метою самостійного виправлення її учнем/ученицею; позначати рядок, в якому є помилка, на полях з метою самостійного пошуку та виправлення помилки учнями.

Відповідно до загальних вимог до ведення класного журналу «Записи в журналі ведуться державною мовою. З іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета». Зошити підписуються виучуваною мовою.

Організаційні питання

Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом Міносвіти і науки України від 20.02.02 р. № 128. При поглибленому вивченні іноземної мови клас ділиться на групи з 8-10 учнів у кожній (не більше 3 груп); при вивченні іноземної що не є мовою навчання, а вивчається як предмет – клас чисельністю понад 27 учнів ділиться на 2 групи.

З огляду на те, що майже всі стратегічні документи щодо вивчення іноземних мов, зорієнтовані на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, більш детально ознайомитися із основними положеннями цього документа можна на сайті: http://www.coe.int

Щодо організації освітнього середовища у навчальному кабінеті, то по-перше, якщо у школі є кабінет іноземної мови його можна зонувати. Наприклад: ігрова зона, де б можна було пограти у настільні ігри іноземною мовою; зону для читання де б учні могли б обмінюватися цікавою інформацію, щодо теми,яка вивчається на уроках і створювати невеличку бібліотеку; якщо дозволяє технічне забезпечення, то створити цифровий осередок, який би надавав можливість переглядати відео іноземною мовою; зона проектів, де б учні могли демонструвати свої роботи; зона граматики з інформацією про часові форми дієслова, тощо; зона лексики, де можна б було розмістити «мапу думок», яка б містила ключові фрази та запитання, якими дітям необхідно оволодіти, або де б учні могли презентувати власні ідеї з тієї чи іншої теми чи оформити «стіну слів», яка б відображала б слова чи фразеологізми, які необхідно засвоїти; зону країнознавчої інформації де б містилися цікаві факти про країну мова, якої вивчається.

По-друге, сам урок можна проводити не лише в класній кімнаті, а і за її межами. Якщо школа має «Зелений клас», то,наприклад, уроки з тем «Природа.Погода» можна проводити там акцентуючи увагу на лексиці, яка стосується теми. Можна проводити екскурсію школою чи квест. Якщо дозволяє технічне забезпечення, то проводити віртуальні екскурсії містами чи визначними місцями різних країн світу та України, стати частиною проекту eTwinning і спілкуватися з учнями з різних шкіл світу. Створити в школі «Speaking club» де учні могли б обговорювати теми запропоновані не лише вчителем, а й учнями, разом готувати матеріали з теми, тощо. Додаткову інформацію про навчальні кабінети можна знайти за покликаннями:

1. http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2970/
2. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77992/1/Kravchenko_Bachelous_paper.pdf;jsessionid=743AE463268A7813CC5B626D6CEC4F57

Безкоштовні онлайн-ресурси для організації дистанційного навчання

Англійська мова

Британська Рада

Навчання різних вікових груп: практичні ресурси, плани уроків тощо

https://www.teachingenglish.org.uk/resources

Низка різноманітних коротких курсів для вчителів на FutureLearn
https://www.teachingenglish.org.uk/training
Тематичний блог для вчителів: дистанційне навчання
https://tinyurl.com/y8lesqzd
Путівник із дистанційного навчання
https://tinyurl.com/ydgtesyo

Публікація «Інновації в освіті: дистанційне навчання
https://tinyurl.com/y8kqp5qz
Навчальний відео серіал Word on the street (рівень B1, B2)
https://tinyurl.com/yc44nndh
Аудіо серіал Big City Small World (рівень B1)
https://tinyurl.com/rlgq7j2
Колекція ресурсів для розвитку мовленнєвих умінь
https://learnenglish.britishcouncil.org/skills
Граматичний практикум
https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar
Лексичний практикум
https://learnenglish.britishcouncil.org/vocabulary

Express Publishing

Матеріали для сприймання на слух (рівні A2 – B1), плани уроків, формувальне оцінювання
https://foliobooks.com.ua/ua-teachers-room
Безкоштовні ресурси для вчителів від видавництва: робочі аркуші, картки, аудіо записи, портфоліо та багато іншого
https://tinyurl.com/y9dk9nca

Linguist – Cambridge University Press – MMPublications

Дистанційне навчання (1 – 4 класи):
Quick Minds https://bit.ly/2xGdCeV
Super Safari https://bit.ly/3eH0HtB
Kid's Box https://bit.ly/2RXm93H
Дистанційне навчання (5 – 9 класи):
Eyes Open https://bit.ly/2zmAS1R
Think https://bit.ly/3brzFVe
Prepare https://bit.ly/2wXqdK4
Дистанційне навчання – підготовка до складання Кебриджських екзаменів:
Objective https://bit.ly/2Y2gDRv
Compact https://bit.ly/2RVJ1AA
Complete https://bit.ly/2Vs2QBN

Fun Skills (Starters) https://tinyurl.com/y9jhesw9

Fun Skills (Movers) https://tinyurl.com/ydyx6o8c

Fun Skills (Flyers) https://tinyurl.com/y83s43rn

Безкоштовний інтерактивний додаток, аудіо, додаткові ресурси, підручники, книги для вчителя та інше до курсу Quick Minds for Ukraine

https://tinyurl.com/y77lj6me

Методичні поради, посилання на платформи для організації дистанційного навчання та інше:

Quizlet https://tinyurl.com/y8yl7oel

Kahoot https://tinyurl.com/y9x5n54z

Blackboard https://tinyurl.com/yd5n42a7

Використання візуальних елементів

https://tinyurl.com/y8gkyof9

Дія та взаємодія – важливі складники дистанційного навчання у початковій школі

https://tinyurl.com/ybhj8jqs

Відеоуроки Smart Junior for Ukraine для учнів 1-3 класів

https://tinyurl.com/ybdmk5qv

Oxford University Press

Навчаємося вдома: вебінари, блоги, корисні поради, ідеї, завдання та інше

https://tinyurl.com/ycsvcuuh

Вчительські спільноти, вебінари, підписка на професійні розсилки, домашнє читання тощо

https://tinyurl.com/y9lcqxuu

Оцінювання: активності, які допомагають учням продемонструвати те, що вони знають

https://tinyurl.com/y7fnqnek

Адаптивне тестування у вивченні англійської мови

https://tinyurl.com/y7vn7g66

Оцінювання глобальних умінь

https://tinyurl.com/y74fcmzz

Створення тестів для підлітків

https://tinyurl.com/y98koce9

Серія вебінарів для вчителів на тему оцінювання

https://tinyurl.com/y8tejpna

Pearson - DINTERNAL EDUCATION

Освітній сайт «Пірсон» Україна

https://www.pearson.eu/cee/ukraine/homepage/

Дистанційне учіння та навчання

https://tinyurl.com/ya5e77wl

Вебінари та відео тренінги для вчителів англійської мови
https://tinyurl.com/y9u6avfr
Ресурси для вчителів
https://tinyurl.com/yaz5mcch
Ресурси для учнів
https://tinyurl.com/y79lec3u
Освітній проект: уроки наживо
https://tinyurl.com/y9cvmmxx
MACMILLAN EDUCATION
Початкова школа: https://macmillanukraine.com/distance-learning/
Середня та старша школа https://macmillanukraine.com/distance-learning/
Відеоінструкції стосовно роботи з онлайн-ресурсами
https://www.youtube.com/channel/UCy6NceQPLfFGjKuq6l8l-3w/playlists
Вебінари з експертами по дистанційному навчанню
https://www.macmillanenglish.com/tr/distance-teaching-and-learning-hub/know-how/webinars
Уроки для дистанційного навчання:
http://www.onestopenglish.com/

Французька мова

Основні інтернет-ресурси з французької мови для різних категорій користувачів, зосереджені на одній платформі
https://kit-francais.glideapp.io/
Базовий інтернет-ресурс з французької мови для батьків
https://tinyurl.com/yazfnkcu
Базовий інтернет- ресурс для вчителів французької мови
https://tinyurl.com/y9vvjahb
Базовий інтернет-ресурс для учнів, навчальний додаток
https://tinyurl.com/y88q3zv2
Сайти для безкоштовного вивчення французької мови: для учнів усіх рівнів
https://tinyurl.com/y8rdoynx
https://www.bonjourdefrance.com/
Безкоштовні онлайн тести для перевірки рівня володіння французькою мовою
https://tinyurl.com/ydgg4g2t
https://tinyurl.com/y9sclmem
https://tinyurl.com/yc4a9ehu
Додатки для вивчення французької мови
https://www.lingozing.com/fr/

https://babadum.com/

Французька мова для вчителів і учнів

https://savoirs.rfi.fr/en/apprendre-enseigner

Безкоштовний навчальний кібержурнал для вивчення французької мови в режимі онлайн

https://tinyurl.com/ybxslzms

https://tinyurl.com/ybgtd3ow

https://tinyurl.com/y7xftroq

https://espacevirtuel.emdl.fr/

IFprofsUkraine – соціальна мережа професійного типу, яка об'єднує франкомовних освітян України

https://ua.ifprofs.org/

https://tinyurl.com/y9lzo6hy

https://enseigner.tv5monde.com/

Навчальні матеріали для вчителів французької мови, з використанням актуальних подій у Франції та світі

https://tinyurl.com/ybxslzms

https://tinyurl.com/ybgtd3ow

https://espacevirtuel.emdl.fr/

Допоміжний сайт з вивчення французької мови

https://www.zerodeconduite.net/

PROFLE+ – навчальна онлайн платформа для вчителів французької мови

https://www.ciep.fr/formation/profle-plus

http://www.cned.fr/inscription/8PFLEDIX

Відкриті курси (MOOC) для викладання французької мови

https://mooc.cavilam.com/

IFOS навчальна платформа для викладання професійної французької мови

https://ifos.institutfrancais.com/

Німецька мова для учнів

Дитячий Університет для дітей віком від 8 до 12 років, де вони мають можливість навчатися за трьома напрямами: людина, природа, техніка, а також вивчати німецьку мову

https://tinyurl.com/y7p7w6sn

Онлайн-університет JuniorUni для учнів від 12 до 14 років

https://tinyurl.com/yamzdemt

Безкоштовна комп'ютерна гра для учнів віком від 8 до 12 років, яка мотивує їх до вивчення іноземних мов, водночас, допомагає оцінити навчальні досягнення учнів

https://tinyurl.com/ycfap3vw

Місто слів. Навчальний додаток для опанування лексики рівня A1/A2

https://tinyurl.com/h2tcz7w

10 навчальних розділів для опрацювання лексики та граматичних структур на повсякденні теми

https://tinyurl.com/y9ne2nkk

Казки з усього світу

https://tinyurl.com/y78hfalz

Для вчителів

Безкоштовні вебінари для вчителів німецької мови від Goethe-Institut

https://tinyurl.com/y8lbjfg6

https://tinyurl.com/ychn9gns

Матеріали для навчання, цікаві ідеї для занять, актуальні теми з методики та дидактики німецької мови

https://tinyurl.com/yba2l3c5

Онлайн платформа Goethe-Institut «Німецька в початковій школі»: добірка матеріалів, які можна використовувати, щоб зробити уроки веселими та різноманітними

https://tinyurl.com/y9srcdx7

Проєкт «Lautstark»: різноманітні дидактичні матеріали до теми «Популярна музика із Німеччини»

https://tinyurl.com/ycmrcrfd

Художні фільми або відеоролики для мотивації учнів у процесі навчання

https://tinyurl.com/y7laq7l4

Дидактичні матеріали з літератури

https://tinyurl.com/yc4993cf

Психологічна підтримка учнів педагогами в умовах війни

Повномасштабна війна, яку росія веде проти України, впливає негативно на психологічний стан як дорослих, так і дітей, що може нести негативний відбиток на учнівську весь освітній процес. Для подолання кризових станів та стабілізації психоемоційного стану дітей педагогам стануть в нагоді наступні публікації:

- *Посібник «Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості дітей у освітніх навчальних закладах»*

(file:///C:/Users/grinacv/Downloads/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B2%20(1).pdf).

- Посібник «Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни» (https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-lXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view).

Ольга ДЯЧЕНКО, *методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Мистецька освітня галузь (освітня галузь «Мистецтво»)

Загальна мистецька освіта у 2025/2026 навчальному році матиме, перш за все, такі ключові особливості:

1. Упровадження Концепції НУШ у 5-8 класах.
2. Пілот упровадження Концепції НУШ у 9 класі.
3. Поєднання дистанційної, змішаної та традиційної форм навчання.

У мистецькій освітній галузі для 2025/2026 навчального року, заклади освіти розроблятимуть освітні програми на основі Державного стандарту та затверджених МОН типових освітніх програм, враховуючи особливості закладу та потреби учнів. Модельні програми можуть використовуватись як зразок для створення власних програм, які затверджуються педагогічною радою школи.

З урахуванням поетапного переходу закладів загальної середньої освіти на здійснення діяльності за новими Державними стандартами у 2025/2026 навчальному році освітня програма закладу освіти може розроблятися на основі:

для 1-4 класів – Державного стандарту початкової освіти (2018, очікується, на обговоренні оновлений 2025), типових освітніх програм;

для 5-8-х класів – Державного стандарту базової середньої освіти (2020), модельних навчальних програм (2021);

для 9-11 класів – Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) за чинними програмами: «Мистецтво. 5-9 класи» (оновлена); «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи», «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи» Програми розміщені на офіційному вебсайті МОН: https://cutt.ly/2yPNerA; https://cutt.ly/7yPNtrD.

Поради та корисні посилання:

1. Грунтовно про створення освітньої програми знаходимо у Статті «Як створити освітню програму, розроблену не на основі типових освітніх програм» (надруковано в журналі «Заступник директора школи» № 11/2022 за авторством Нелі ВЕЛИЧКО, в. о. директора департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України, та Алли КИШИНСЬКОЇ й Оксани СЕМЕНОВОЇ, головних спеціалісток відділу освітніх програм департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України; посилання: https://sqe.gov.ua/yak-stvoriti-osvitnyu-programu-rozrobl/#).

2. Типова освітня програма для 5–9 класів (НУШ): роз’яснення МОН за посиланням: (https://osvita.ua/school/reform/92908/#).

3. Про окремі питання оцінювання результатів навчання зазначено в листі МОН України від 14.03.2025 № 1/4895-25; посилання: https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia.

4. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (режим доступу: https://imzo.gov.ua/).

Для реалізації мистецької освітньої галузі 5-6 класах (адаптаційний цикл) Міністерством освіти і науки України рекомендовано модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» та міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр». Програми розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України (https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/) та вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/).

Кожна з модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Мистецтво» повною мірою Типовою освітньою програмою на реалізацію мистецької освітньої галузі та, відповідно, інтегрованого курсу «Мистецтво» рекомендовано **дві години** на тиждень. Усі модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» розраховано на рекомендовану кількість годин. Тож для повноцінної реалізації освітньої галузі і досягнення обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, в навчальному плані закладу освіти необхідно виділяти 2 навчальні години на тиждень.

Для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програм предмети мистецької освітньої галузі мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва).

Враховуючи те, що кожна модельна навчальна програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного і образотворчого, за наявності у закладі освіти відповідного кадрового складу цей курс може викладати як один, так і два вчителі (вчитель музичного мистецтва; вчитель образотворчого мистецтва), які мають співпрацювати у команді, узгоджуючи планування своїх уроків.

У разі викладання цього курсу двома вчителями заклад освіти створює на основі модельної навчальної програми навчальну програму закладу освіти, де виокремлюється дві складові за видами мистецтва із зазначенням відповідної кількості годин «Мистецтво: музичне мистецтво» (1 година на тиждень), «Мистецтво: образотворче мистецтво» (1 година на тиждень) і затверджує її

рішенням педагогічної ради. Відповідно у класному журналі для кожної складової відводяться окремі сторінки, на яких після назви інтегрованого курсу через двокрапку прописується уточнення: «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво». Принагідно зазначаємо, що, у випадку, коли викладає один учитель, немає сенсу такого розподілу! Але на предмет мистецтво у 5-7 класах рекомендована кількість годин – 2.

Водночас наголошуємо, що необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є **дотримання інтегративного** підходу через узгодження програмового змісту і результатів навчання з різних видів мистецтва. У модельних навчальних програмах відсутній розподіл навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин педагог (педагоги) самостійно визначає (-ють) час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому цілісності реалізації курсу, повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тому наголошуємо, що інтегрований курс «Мистецтво» має вивчатися цілісно **протягом усього навчального року**: недопустимо виокремлювати вивчення учнями/ученицями складових інтегрованого курсу (музичної, образотворчої) упродовж окремих навчальних періодів (семестрів).

Сучасне покоління дітей потребує пошуку нових шляхів пізнання мистецтва, тому ефективним є педагогічно доцільне поєднання традиційних методів та прийомів із сучасними, зокрема інтерактивними, дослідницькими та іншими. Головне – максимально залучати різноманітні форми і види діяльності, у процесі чого відбувається їхнє самовираження у різних видах мистецької діяльності. Це – спів (зокрема виконанні одноголосних та багатоголосних творів, спів в ансамблі та хорі), інструментальне музикування, малювання, ліплення, конструювання тощо, де виявляється творчість, ініціативність, формується і розвивається здатність співпрацювати з іншими людьми. Зазначимо, що ці якості особистості можуть активно розвиватися у процесі педагогічного керівництва, коли педагог дає можливість вибору у виконанні практичного завдання, підтримує прояви оригінальності, спонукає учнів до прояву різних мистецьких ініціатив (як-от, виконання улюблених пісень, власних інтерпретацій виконання творчих робіт, зокрема, із застосуванням цифрових та медіа ресурсів), організації арт-мобів тощо; коли педагог планує і системно навчає дітей співпрацювати у парах, малих та великих групах або виконувати обрані мистецькі проєкти. Діяльність на уроках мистецтва – це також обговорення творів мистецтва, виявлення емоційно-ціннісного ставлення до них, аналіз їхнього змісту тощо. У процесі цього виду діяльності ефективно формуються і розвиваються такі наскрізні вміння, як уміння висловлювати власну думку, здатність логічно обґрунтовувати

позицію, критично мислити тощо. Саме тому, під час конструювання кожного уроку педагогу необхідно залучати різні прийоми і форми роботи щодо сприймання та аналізу-інтерпретації творів мистецтва. Зазначимо, що з-поміж результатів навчання нового державного стандарту є формування уміння демонструвати/презентувати результати власної творчості, пояснити свій задум, критично оцінити власні успіхи і досягнення тощо. Це слід системно і послідовно формувати в учнів/учениць, адже вміння критично оцінити свої можливості й якнайкраще представити їх іншим є актуальним і необхідним у сучасному світі.

Плануючи навчальну діяльність підлітків, учитель має враховувати те, що кращому осмисленню учнями мети та результатів своєї діяльності, усвідомлення, що вони є не об'єктом, а суб'єктом освітньої діяльності, сприяє надання їм більшої самостійності і відповідальності. Таким чином, відбувається переорієнтація учнів від пасивного навчання («вчитель мене навчить») до активного учіння («я прагну багато чого навчитися»). Адже тільки в активній мистецькій діяльності підлітки зрозуміють власну причетність до мистецького середовища, що оточує їх повсякденно, його впливу і можливостей використання у власному житті.

Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» мають базуватися на засадах сучасної педагогіки партнерства, співпраці, співтворчості всіх учасників освітнього процесу, що передбачає використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій в контексті мистецької діяльності; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки та самопізнання.

Особливості впровадження змісту мистецької освітньої галузі у 7-му класі визначаються логічним продовженням попереднього циклу з ознаками наступності та націленням на формування в учнів компетентностей, визначених Державним стандартом.

У 8-9 класах та в старшій школі (10-11 класи) зміст освітньої галузі «Мистецтво» реалізується через інтегрований курс «Мистецтво».

Вагомою методичною допомогою вчителю під час підготовки до уроку і його конструюванні є підручники та інше навчально-методичне забезпечення.

Акцентуємо, що підручник – це, щонайперше, навчальне видання для учнів. Водночас, кожен з підручників – це відібраний і системно викладений мистецький контент, збагачений різноманітними методичними (система запитань) і дидактичними (різні види навчальних завдань) матеріалами. Для учнів 5-8-х класів різними авторськими колективами створено підручники інтегрованого курсу «Мистецтво», що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки

України». Їх електронні версії розміщено в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (https://lib.imzo.gov.ua).

Вивчення мистецтва у закладах загальної середньої освіти спрямовано на цілісний розвиток особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства, прилучення до скарбів художньої культури різних народів світу, що дає можливість відкрити українським учням широкий світ крізь призму творів різних видів мистецтва авторів з різних країн і континентів. Однак трагічні події, які тривають внаслідок російського вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 р., зумовили необхідність перегляду місця російського мистецтва в контексті вивчення предметів та інтегрованих курсів мистецької освітньої галузі. Зрозуміло, що не російські митці – композитори, художники, з творами яких знайомляться учні на уроках мистецтва, здійснюють військову агресію щодо України. Проте загарбники зневажили гуманістичні основи як російської класики, так і світового мистецтва. І тому все «російське» сьогодні викликає глибокий біль і закономірний спротив у серцях українців.

Наголошуємо, що у модельних навчальних та навчальних програмах передбачено творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального мистецького матеріалу. Учитель самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми програми, за необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

У період воєнної агресії і трагедії, які так болісно переживає населення України, вважаємо за необхідне **вилучити з використання в освітньому процесі твори російських, а також білоруських митців** (через позицію Білорусі щодо російського вторгнення в Україну). Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів з творами українських, у тому числі, регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв та традицій українського народу. Також нагадуємо про загальнонаціональну хвилину мовчання о 9.00 год.: якщо вона припадає на урок, слід продумати її інтеграцію в зміст, враховуючи всі шкільні та інші особливості (урок мистецтва дає такі унікальні можливості, використовуйте їх).

Навчальна та методична література з мистецької освітньої галузі зазначена у «Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України», що розміщені

на офіційному вебсайті МОН. Під час підготовки вчителів до уроків рекомендовано використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта».

Під час навчання предметів мистецької освітньої галузі на основі застосуванням технології дистанційного навчання, у межах академічної автономії, питання організації освітнього процесу, виконання освітньої програми, навчального плану є внутрішніми питаннями кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завданням педагогічних працівників. Отже, під час дистанційного навчання, учителі мають вжити заходів щодо виконання календарно-тематичних планів із додержанням вимог державних стандартів освіти шляхом використання технологій дистанційного навчання та, за потреби, ущільнення відповідного матеріалу (на розсуд учителя) з організацією повторення окремих тем на початку очного навчання.

Нагадуємо лінки із корисними матеріалами для вчителів мистецької освітньої галузі:

Аналіз і розбір мистецької освітньої галузі Держстандарту здійснено освітнім проєктом «На урок» за посиланням: https://naurok.com.ua/post/oglyad-i-rozbir-derzhstandartu-mistecko-osvitno-galuzi1.

У роботі із «нушенятами» рекомендуємо використовувати такі джерела:

Нова українська школа Путівник для вчителя 5-6 класів: https://roippo.org.ua/upload/iblock/afe/put_vnik-dlya-vchitelya-5_6_-klas_v.pdf

Арт-навігатор до підручника Мистецтво / Масол Л. М.: http://inform1.yakistosviti.com.ua/mystetstvo

Групи у фейсбуці: Мистецька та технологічна галузь НУШ: https://www.facebook.com/groups/627595087823330

Цікаве до уроків музичного мистецтва: https://www.facebook.com/groups/2160990070816585

Група «Vivat, ART!» (адм. А. Васюта, Л. Халецька) у соціальній мережі Фейсбук: https://www.facebook.com/groups/1482342161903532/?ref=share

Поради щодо проведення виховних мистецьких заходів з використанням цифрових інструментів:

Година спілкування – класна година на тему мистецтва, мистецький роздум, діалог, диспут, який веде вчитель.

Цифрові інструменти: Microsoft Sway, нейромережі чат GPT, Copilot.

Гра-експрес – форма проведення виховного мистецького заходу, яка організовується вчителем з метою підготовки термінової справи, що проходить у вигляді гри.

Цифрові інструменти: дошки для нотування мистецьких групових ідей Miro, Figma.

Рольова гра – форма проведення виховного заходу у вигляді мистецької гри, в якій розігруються певні ролі з метою вирішення виховних завдань або прийняття доцільного рішення.

Цифрові інструменти: мобільні додатки для здійснення відеозапису та його монтажу.

Виставка-конкурс – форма проведення колективної творчої справи, в ході якої учні спільно із дорослими презентують на виставку свої творчі напрацювання та беруть участь в конкурсі на найкращий мистецький експонат виставки.

Цифрові інструменти: дошка Padlet для розміщення візуального та відеоконтенту, YouTube, Instagram.

Мистецька вітальня – форма проведення колективного музичного чи мистецького привітання або ознайомлення учнів із творами мистецтва, організованому вчителями, батьками та учнями напередодні визначної події, свята.

Цифрові інструменти: система відеоконференція.

Тематична дискотека – форма проведення колективної справи, з метою ознайомлення учнів із певним напрямом, стилем музики, творчістю видатних музикантів та змістовного проведення відпочинку, танцювальної програми.

Цифрові інструменти: платформи для розміщення Podcast.

Інтелектуальна мистецька гра – форма виховного мистецького заходу, яка проводиться у вигляді гри та спрямована на розвиток інтелектуальних та мистецьких здібностей учнів.

Цифрові інструменти: система відеоконференцій Microsoft Teams, Zoom, Google Meet.

Година милування – форма колективного або групового виховного заходу, під час якого учні милуються якимсь об’єктом (витвором мистецтва).

Цифрові інструменти: YouTube, Instagram, Facebook.

Тематика сценаріїв виховних мистецьких заходів: культурна спадщина, традиційні українські мистецтва, шедеври української класичної музики, українські композитори – дітям, мистецтво і цифровізація, народні пісні, танці, театр, зустріч з майстрами, митцями рідного краю, майстер-класи з гончарства, плетіння, вишивки тощо, сучасне мистецтво, парад зірок сучасного мистецтва, година з мистецтвом минулого та сучасності, цікаве про сучасне мистецтво, зірки

на сцену, конкурси та мистецькі розваги, сучасні мистецькі професії, віртуальні подорожі з мистецтвом тощо.

Підкреслюємо, що пріоритетом в освітньому процесі залишається безпека учнів та педагогів!

P.S. У тексті використано матеріали, надані О. Гайдамакою, к.п.н., начальником відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти в Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України та Л.Г. Кондратовою, к.п.н., доцентом кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Лілія ХАЛЕЦЬКА, *методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін ПАНО ім. М.В. Остроградського*

Фізична культура

Здоров’я не Все, але Все без здоров’я – ніщо
Сократ

Метою освітньої галузі «Фізична культура» є гармонійний фізичний розвиток особистості учня / учениці, підвищення функціональних можливостей організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом.

Уроки з фізичної культури, є обов’язковими і проводяться не менше трьох разів на тиждень, що відображається в навчальному плані закладу освіти для кожного класу. Години, передбачені для фізичної культури, не враховують під час визначення гранично допустимого навчального навантаження. Їх зазначають у розкладі уроків, який повинен враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також доцільне чергування протягом дня й тижня.

Рекомендовано планувати проведення уроків з фізичної культури відповідно до вимог Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (затвердженого наказом Міністерства охорони здоров’я України 25 вересня 2020 року № 2205, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України, 10 листопада 2020 року, за № 1111/35394). В одній спортивній залі чи на майданчику для забезпечення безпеки учнівства за потреби можуть перебувати учні / учениці, які належать до однієї вікової групи. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за №518/674 учні / учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи.

Для основної медичної групи навчання проводять у повному обсязі згідно навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Учні / учениці, які за станом здоров’я належать до підготовчої медичної групи, відвідують обов’язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.

Учні / учениці, які за станом здоров’я належать до спеціальної медичної групи, відвідують обов’язкові уроки фізичної культури, але виконують

корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Учні / учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів / учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, установлює учитель / учителька фізичної культури.

Підвищувати рухову активність здобувачів освіти важливо і у позаурочній діяльності факультативній, гуртковій та секційній роботі з оздоровчої фізичної культури. Також заклад освіти може збільшити тривалість великої перерви на 10 хвилин, щоб мати змогу проводити в цей час різні види рухової активності (флешмоби, спортивні та рухливі ігри, челенджі, руханки, квести тощо).

Викладання предмета на різних ланках здійснюється за Державними стандартами, Типовими освітніми програмами:

- Державний стандарт початкової освіти (постанова кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87);

- Державний стандарт базової середньої освіти (постанова кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 року №898 зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972);

- Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (постанова кабінету міністрів України від 11 листопада 2011 року №1392);

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text

- Державний стандарт профільної середньої освіти (постанова кабінету міністрів України від 25 липня 2024 року №1392, *набирає чинності з 1 вересня 2027р.*)

- Всі Типові освітні програми розміщені за посиланням:

https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/tipovi-osvitni-programi-2

Рекомендуємо перед початком навчального року ретельно та якісно опрацювати нормативні документи та інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України (лист №1/16828-25 від 13.08.2025р.), а також звернути увагу на особливості дистанційного навчання (лист Міністерства освіти і науки України від 02.11.2020 № 1/9-609, від 03.11.2023 № 1/17310-23).

Наголошуємо, що стаття 7 Закону України «Про освіту» визначає українську мову як мову освітнього процесу. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.10.2023 № 1/16742-23 «Про застосування державної мови у сфері освіти» закликає не застосовувати мову агресора в освітньому процесі.

Початкова школа

(Фізкультурна освітня галузь)

Початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початкова ланка не зазнала суттєвих змін і передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Отже, маємо спиратися на такі нормативні документи:

- Типові освітні програми для учнів 1-2 та 3-4 класів розроблені під керівництвом Савченко О.Я. і Шияна Р.Б., затверджених наказом міністерства освіти і науки України від 12 серпня 2022 року №743

https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/tipovi-osvitni-programi-2

Перелік грифованої навчальної літератури доступний на офіційному вебсайті Міністерства, на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (у переліку: https://surl.lt/jdtxwh, або у каталозі: https://surl.li/bqsrea) та на вебсайті ДНУ

«Український інститут розвитку освіти» (у каталозі: https://surl.li/xxvcuy).

Оцінювання результатів навчання учнівства 1–4 класів має здійснюватися відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом МОН від 13.07.2021 № 813, та порад, викладених у Додатку 2 листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22. Вони мають *рекомендаційний характер*, а заклади освіти, згідно зі статтею 54 Закону України «Про освіту» можуть розробити власну систему оцінювання з дотриманням концептуальних засад Нової української школи щодо здійснення оцінювально-аналітичної діяльності учителів/учительок. Згідно з наказом МОН від 30.11.2020 № 1480 система оцінювання конкретизується в

освітній програмі закладу освіти та у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Середня школа

5-8 клас. (освітня галузь «Фізична культура»)

Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5-6 класи) та базового предметного навчання (7-9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями. З цього навчального року НУШ охоплює і 8 клас (пілотні заклади 9 клас).

Таким чином фізична культура у 5-8 класах викладається за Модельною навчальною програмою «Фізична культура. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Баженков Є. В., Бідний М. В., Ребрина А. А., Данільченко В. О., Коломоєць Г. А., Дутчак М. В.), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 22 серпня 2024 року №1185

https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.programy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/fizkult-5-9-kl-bazhenkov-ta-in-22-08-2024.pdf

Модельна навчальна програма містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. Змістове наповнення варіативного компоненту освітній заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. На вибір учнів/учениць упродовж року для 5–6 класів має бути запропоновано 12–16 варіативних модулів; для 7–8 (9 пілотних) класів учні/учениці мають опанувати 8-12 варіативних модулів. Вибір варіативних модулів учнем/ученицею відбувається кожної чверті/триместру із 3–5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їх особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнівства 5–6 класів визначаються 3–4 варіативні модулі; для 7–8 (9 пілотних) класів визначаються 2–3, які набрали найбільшу кількість вподобань учнів/учениць.

Для значної кількості модулів не потрібен додатковий спортивний інвентар, може також використовуватися інвентар інших модулів або пристосований. Варіативні модулі протягом навчального року повторюватися не можуть.

На уроці доцільно застосовувати класну, групову, індивідуальну форми організації, цілеспрямовану розмаїтість структури і форм проведення уроку, практико-орієнтовані завдання, раціональні форми зворотного зв'язку «учитель-учень», відсутність шаблону, високу моторну щільність уроку.

Організовуючи варіативну складову уроків фізичної культури, для забезпечення навчання і формування компетентностей доцільно використовувати завдання на основі діяльнісного підходу, проєктного і проблемного навчання тощо.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. Оцінка за семестр ставиться за результатами поточного (формувального) оцінювання та контролю загальних результатів. Річне оцінювання здійснюється на підставі загальної оцінки результатів навчання за І та ІІ семестри.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють відповідно до індивідуальної програми розвитку, де зазначено труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, що можуть впливати на ефективність застосування певних форм оцінювання. Добір форм оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють індивідуально з обов'язковим урахуванням їх можливостей функціонування, життєдіяльності та здоров'я.

З метою визначення вихідних даних для формувального оцінювання динаміки фізичної підготовленості учнів/учениць у вересні жовтні може проводитися тестування рівня розвитку основних фізичних якостей, а саме: швидкість, витривалість, гнучкість, сила, спритність, координація, швидкісно-силові вправи.

Поточне оцінювання динаміки результатів тестування функціонального стану та фізичного розвитку, на розсуд вчителя/вчительки, може здійснювати декілька разів протягом навчального року. Тестове завдання має виконуватися і виглядати природно у структурі уроку, без додаткового психологічного тиску і зайвої уваги з боку учасників процесу і зниження моторної щільності через очікування свої черги на тестування. Отримані результати тестувань рівня фізичних якостей заносяться до персональної порівняльної таблиці чи портфоліо учня/учениці і не можуть застосовуватися для ранжування і порівняння учнів/учениць між собою.

З нормативного забезпечення НУШ щодо оцінювання орієнтуємося на Наказ МОН України від 02.08.2024 р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання», а також лист МОН України №1/4894-25 від 14.03.2025 року з роз'ясненнями щодо окремих питань оцінювання результатів навчання відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти

9 класи (Освітня галузь: «Здоров'я і фізична культура»)

- Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура. 6-9 класи», затверджена наказом міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року №698

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-6-9.pdf

Навчальні програми містять інваріантну (обов'язкову) (теоретико – методичні знання та загальна фізична підготовка) та варіативну складову яка складається з модулів.

Критеріями відбору варіативних модулів у навчальних програмах є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням. Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір та розподіл варіативних модулів у кожному класі. Результати опитування додаються до протоколу шкільного методичного об'єднання.

У 9 класі – 3–4 модулі. На опанування обраних модулів відводиться приблизно однакова кількість годин, але не менше ніж 18 годин. Однак, не виключається можливість мотивованого збільшення чи зменшення кількості годин на вивчення окремих модулів.

За потреби, у межах одного варіативного модуля можна освоїти навчальний матеріал, передбачений на два роки вивчення. У разі освоєння двох варіативних модулів протягом одного навчального року та у випадку, коли рік вивчення модуля не відповідає класу навчання, учитель повинен скоригувати змістове наповнення варіативного модуля та нормативи оцінювання.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються орієнтовні навчальні нормативи, які розроблено для кожного року вивчення. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно-тематичного планування.

На заняттях у спортивній залі повинні перебувати учні одного класу. Планування уроків з фізичної культури для двох і більше класів одночасно, є порушенням Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти.

У разі крайньої необхідності планувати у розкладі уроки фізичної культури у двох і більше класах одночасно, для забезпечення безпеки учнів та учениць, в одній спортивній залі чи майданчику мають перебувати учні/учениці, які відносяться до однієї вікової групи. Більшість уроків доцільно проводити на відкритому повітрі.

Старша школа.

10-11 класи. (Освітня галузь: «Здоров'я і фізична культура»)

- Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура. 10-11 класи», затверджена наказом міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року №698

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf

- Навчальна програма «Фізична культура (Профільний рівень) 10-11 класи

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-profil.pdf

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона складається з двох інваріантних або обов'язкових модулів: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка і варіативних модулів.

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» навчальний заклад формує самостійно з варіативних модулів. При цьому обов'язковим є включення засобів теоретичної і загальнофізичної підготовки, передбачених програмою для даного класу до кожного варіативного модуля. У 10-11 класах учні мають опанувати 2-3 варіативних модулі.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються орієнтовні навчальні нормативи, які розроблено для кожного року вивчення модуля. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно тематичного планування. Учні, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, оцінюються за теоретико-методичні знання, техніку виконання вправ, складання відповідних нормативів, які їм не протипоказані.

При оцінюванні навчальних досягнень з фізичної культури також враховуються: особисті досягнення школярів протягом навчального року; ступінь активності учнів на уроках; залучення учнів до занять фізичною культурою в позаурочний час; участь у змаганнях всіх рівнів.

Поділ класу на групи дівчат і юнаків під час вивчення предмета в 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється при кількості учнів у класі більше 27, але не менше 8 учнів у групі. Згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів.

У попередні роки період з 01.09 до 01.10 кожного навчального року з метою адаптації учнів до навантажень на уроках фізичної культури прийом навчальних нормативів не здійснювався, а заняття мали рекреаційно- оздоровчий характер з помірними навантаженнями. Рекомендуємо у 2025/2026 навчальному році, враховуючи вплив на учнів/учениць умов воєнного стану, збільшити період

адаптації учнів до фізичних навантажень за рішенням педагогічної ради та наказом директора школи.

На допомогу вчителю

При підготовці до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичні журнали «Фізичне виховання в школах України» та «Фізичне виховання в рідній школі». Інформаційні ресурси слід ретельно перевіряти на вміст забороненого контенту.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Інформуємо, що підвищення кваліфікації на базі Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського відбуватиметься за дистанційною, очною, заочною формами навчання та залежатиме від безпекової ситуації.

Валерій БІЛОХА, *методист відділу виховної роботи та розвитку цінностей Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Предмет «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

Статті 17 та 65 Конституції України визначають, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу, обов'язком громадян України. Захисну функцію виконують Збройні сили України, боєздатність яких значною мірою залежить від особового складу, зокрема підготовленості молоді.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» початкова загальновійськова підготовка громадян України здійснюється з метою формування у громадян первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Початкова загальновійськова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

У 2025/2026 навчальному році освітній процес у розрізі предмета «Захист України» продовжує свій поступ до змін, які стосуватимуться створення осередків для викладання предмета, наповнення їх засобами навчання і якісного підходу до кадрового забезпечення, а також охоплення всіх учнів/учениць у проходженні початкової загальновійськової підготовки.

Рекомендуємо перед початком навчального року ретельно та якісно опрацювати нормативні документи та інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України (лист №1/16828-25 від 13.08.2025 р.

Освітній процес

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до

2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, та інших нормативних документів.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text

Рекомендуємо враховувати, що відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (у редакції Закону України від 22.05.2024 № 3724-IX), під час організації та здійснення підготовки громадян України до військової служби, у тому числі шляхом викладання навчального предмета «Захист України», **не допускаються будь-які форми дискримінації, зокрема за ознакою статі**. У цьому контексті рекомендуємо відмовитися від практики формування окремих навчальних груп для хлопців та дівчат — усі здобувачі освіти мають навчатися в рівних умовах.

Наголошуємо, що стаття 7 Закону України «Про освіту» визначає українську мову як мову освітнього процесу. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.10.2023 № 1/16742-23 «Про застосування державної мови у сфері освіти» закликає не застосовувати мову агресора в освітньому процесі.

З метою належного організаційного забезпечення освітнього процесу, при викладанні навчального предмета «Захист України» слід ураховувати положення наказу Міністерства освіти і науки України від 07.06.2024 № 671 «Про затвердження змін до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти», відповідно до якого поділ класів на групи здійснюється **з розрахунку 8–15 осіб у групі**. **Звертаємо увагу керівників закладів освіти на важливість дотримання цієї норми для забезпечення належної організації практичних занять та безпечного освітнього середовища.**

У 2025 році продовжуємо оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України». У межах зазначеного оновлення впроваджуємо модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, формуємо відповідні навчальні простори. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» була розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 № 1/6787-24).

Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України».

Викладання за цією програмою реалізується в рамках Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України».

Відповідно до змін, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 890, у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня (затвердженій наказом МОН від 20.04.2018 № 408), **на вивчення предмета «Захист України» у 10–11 класах передбачено 2 години на тиждень** (раніше 1,5 години). На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень.

Заклади освіти, які долучилися до Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/ інтегрованого курсу «Захист України» (далі – Освітній проєкт), здійснюють викладання відповідно до модельної навчальної програми

«Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють навчання за програмами:

«Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;

«Захист України. Профільний рівень». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти.

Окремо інформуємо, що для цілей територіального планування та координації продовжується розгортання Осередків для викладання навчального предмета «Захист України» (відповідно до Алгоритмів). Також Міністерством освіти і науки України були надіслані роз’яснювальні листи щодо організації освітнього процесу, передачі педагогічного навантаження, міжбюджетних трансфертів, укладання договорів між закладами освіти. Зокрема, лист МОН від 11.07.2025 № 1/17006-25 містить зразок договору про надання освітніх послуг між закладами освіти, а також зразок відношення щодо передачі освітньої субвенції. У документі акцентується увага на необхідності своєчасного оформлення документів про передачу годин, узгодження мережі, організацію харчування та підвезення здобувачів освіти до Осередків.

З метою створення належного навчального середовища, здатного забезпечити ефективну реалізацію практичних форм навчання, у 2025 році оновлено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для забезпечення викладання предмета «Захист України». Зазначені зміни затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 963, яким викладено в новій редакції Таблицю 1 Переліку. Оновлення передбачає перегляд позицій обладнання,

деталізацію за призначенням (тренувальне, демонстраційне, симуляційне), а також врахування модульної структури модельної програми.

Рекомендуємо керівникам закладів освіти, на базі яких створено Осередки, ознайомитися з оновленим переліком та враховувати його під час планування закупівель і організації освітнього середовища.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо кількість уроків, передбачених навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі Осередку в межах 1–2 навчальних днів на місяць. Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки оборони за погодженням з їх керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

Ветерани війни, які виявляють зацікавленість у викладанні навчального предмета «Захист України», можуть скористатися передбаченим механізмом професійної адаптації, що включає проходження відповідного підвищення кваліфікації та укладення тристороннього договору між закладом освіти, ветераном та структурним підрозділом з питань ветеранської політики. Такий формат взаємодії створює організаційне підґрунтя для офіційного працевлаштування ветерана на посаду педагогічного працівника та передбачає послідовне проходження етапів адаптації, супроводу й підвищення кваліфікації згідно з чинним законодавством. Детальніше з процедурою працевлаштування та вимогами до кандидатів можна ознайомитися у Методичних рекомендаціях, затверджених спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства у справах ветеранів України від 17.06.2025 № 868/483.

Під час організації навчального процесу варто зосередити увагу саме на практичному складникові предмета (до 80 %), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт.

Відпрацювання практичних навичок в межах вивчення предмета може відбуватися під час навчання в осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів. Організовувати навчально-польові збори за умови їх проведення у 10 класі рекомендуємо наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їх проведення визначається закладом освіти, де створено Осередок.

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти.

Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на учителів / учительок навчального предмета «Захист України».

Крім того, в межах реалізації практичних модулів, у співпраці з Командуванням Сил підтримки Збройних Сил України, надано дозвіл на використання **оригінальної топографічної карти** для викладання модуля 5

«Орієнтування на місцевості та інженерна фортифікація» (лист МОН від 10.06.2025 № 343/13385). Електронна версія карти доступна для завантаження за відповідним посиланням у листі.

Також з метою уніфікації фізичної підготовки в рамках курсу «Захист України» рекомендовано до використання **єдину смугу перешкод**, що відповідає додатку 5 до Інструкції з фізичної підготовки у системі Міністерства оборони України. Її структура та вимоги подані у відповідному додатку до роз'яснювального листа МОН і можуть використовуватися при облаштуванні територій Осередків

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Інформуємо, що підвищення кваліфікації на базі Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського відбуватиметься за дистанційною, очною, заочною формами навчання та залежатиме від безпекової ситуації.

З метою підготовки педагогічних працівників, які працюватимуть в Осередку, рекомендуємо пройти таким педагогічним працівникам підвищення кваліфікації у 2025/2026 навчальному році. Запрошення для підвищення кваліфікації педагогічних працівників Осередки отримуватимуть адресно.

Також повідомляємо, що три супервізори з Полтавської області (Валерій Білоха, Володимир Теміров, Максим Білокінь) пройшли загальнонаціональне очне навчання (16–25 червня) супервізорів для викладачів оновленого предмета «Захист України» із 1 вересня зможуть надавати партнерську допомогу.

На допомогу вчителю

При підготовці до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання та інформаційні ресурси, які слід ретельно перевіряти на вміст забороненого контенту.

Учителям і вчителькам навчального предмета «Захист України» у інструктивно-методичних рекомендаціях МОН України (лист №1/16828-25 від 13.08.2025р.) рекомендовано використовувати такі інтернет-ресурси:

Навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів» (EORE) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eoreplatform.web.app/dashboard

#ВБЕЗПЕЦІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://safe.ed-era.com/

G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sprotyvg7.com.ua/

TCCC / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tccc.org.ua/

ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bezpeka.info/

Електронна військова бібліотека / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html

Курс тактичної медицини СБУ: протокол TCCC, алгоритми MARCH та PAWS/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=T58mNfJ1Y4c

Курс «Застосування технологій в умовах війни» створено в межах проєкту «Victory Drones» за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+UAV101+2022_T2/home (курс закритий для загального доступу, для отримання доступу потрібно писати на пошту muro.verde@dignitas.fund).

Інженер БПЛА. Базовий курс. Цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки / ремонт, а також теорія – основи аеродинаміки, метеорології тощо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+UAV_EB101+2023_T3.

Інженерний курс «Народний FPV». Присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+FPV101+2024_T1.

«Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн симуляторів» [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/.

Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://blogs.icrc.org/ua/.

Курс «Історія українського громадянського суспільства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about.

Курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about.

Академія стійкості. Онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://resilience.k-s.org.ua/.

Психологічна допомога під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html.

Курс «Демократія vs Авторитаризм», Майбутні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://maibutni.com.ua/democracyvsauthoritarianism/.

Мобільний додаток Drill. Безплатний для всіх, хто знаходиться в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://appdrills.com/uk/

Валерій БІЛОХА, *методист відділу виховної роботи та розвитку цінностей Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Організація виховної діяльності

Війна продовжує глибоко впливати на українську освіту. Тому виховна діяльність у закладах освіти під час війни набуває особливого значення. Вона має бути спрямована на формування національно-патріотичної свідомості, психологічну підтримку учнів, розвиток їхньої стійкості, соціальної адаптації, здатності долати виклики, навчатися та діяти в умовах воєнного й післявоєнного часу.

Формування навичок безпечної поведінки

Безпека – це комплексний процес, який вимагає системного підходу та постійної уваги з боку всіх учасників освітнього процесу.

Заходи зі збереження здоров'я та безпеки учасників освітнього процесу мають бути регулярними та враховувати психологічний стан учнів.

При плануванні інформаційно-просвітницької роботи доцільно включати теми щодо:

· найбезпечніших місць під час повітряної тривоги, обстрілу;

· роз'яснення всіх типів сигналів (сирена, сповіщення в додатках, оголошення) та чіткий алгоритм дій після їх отримання;

· складу аптечки першої допомоги, призначення кожного компонента та правила використання;

· складу «тривожної валізки» та правила евакуації;

· особливостей мінної безпеки, правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів;

· психологічної допомоги собі та іншим, що включає прості техніки стабілізації стану при паніці, способи підтримки друзів та рідних.

Важливо у закладі освіти проводити практичні тренування та відпрацювання навичок з евакуації, дій під час обстрілів, надання першої домедичної допомоги; створення ігрових ситуацій, які імітують небезпечні події, і відпрацювання правильної реакції.

Для психологічної підтримки та забезпечення відчуття безпеки та довіри між учнями та педагогами важливо розучити та використовувати вправи на розслаблення та саморегуляцію, дихальні вправи, техніки м'язової релаксації, ігри, спрямовані на зниження рівня стресу.

У співпраці з психологами та соціальними педагогами необхідно організовувати індивідуальні та групові консультації для учнів та педагогів; надавати рекомендацій батькам щодо підтримки дітей у стресових ситуаціях;

обговорювати правила безпеки вдома та в школі; надавати батькам алгоритми дій у різних небезпечних ситуаціях; залучати батьків до спільних тренувань.

У співпраці з екстреними службами потрібно запрошувати представників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України, медиків для проведення лекцій, майстер-класів та спільних навчань і тренувань.

Суттєво постійно оновлювати інформацію. Ситуація під час війни постійно змінюється, тому важливо відстежувати офіційні повідомлення Державної служби України, Генерального штабу Збройних сил України та місцевих органів влади та адаптувати до нових викликів. Важливо регулярно оновлювати рекомендації в інформаційних каналах: учнівських, батьківських, педагогічних групах у месенджерах, на сайтах закладу освіти.

Утвердження української національної та громадянської ідентичності

1 січня 2023 року набув чинності Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», а 15 грудня 2023 року схвалено Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2023-2025 роках (Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 року № 1322).

Відповідно до статті 18 вищезгаданого Закону України заклади освіти та інші суб’єкти освітньої діяльності в межах освітнього процесу:

1) забезпечують національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання та громадянську освіту здобувачів освіти;

2) реалізують проекти у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, сприяють реалізації таких проєктів іншими суб’єктами освітньої діяльності;

3) у встановленому порядку можуть залучати ветеранів війни до викладацької діяльності, а також до національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та реалізації проєктів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності.

З метою вшанування світлої пам’яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, відповідно до Указу Президента України від 16.03.2022 року №143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими

внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», щоденно о 9 годині 00 хвилин долучатись до загальнонаціональної хвилини мовчання.

Важливо проводити заходи з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 року № 269-р., яким затверджено План заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України на період 2023-2026 роки.)

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходів щодо її реалізації до 2025 року (накази Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527, від 23.06.2022 №586) у 2025/2026 навчальному році продовжиться виконання плану заходів в Полтавській області з реалізації Концепції національно-патріотичного виховання (наказ Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації від 29.06.2022 року № 120).

Рекомендуємо у 2025/2026 навчальному році у закладах освіти проводити заходи, покликані сприяти вихованню у підростаючого покоління патріотизму, національної самосвідомості і любові до Батьківщини, вивченню героїчної історії минулого та сьогодення, культури й традицій українського народу, вдячного ставлення до захисників України і віри в Перемогу. А саме:

· інтерактивні лекції та дискусії з участю волонтерів, ветеранів війни;

· майстер-класи та воркшопи патріотичного змісту з програмування, робототехніки, створення відеоконтенту, графічного дизайну, першої домедичної допомоги;

· фото- та відеопроєкти національно-патріотичної тематики,

· волонтерські акції на підтримку учасників бойових дій, допомогу пораненим військовим, підтримку захисників нашої країни, їхніх дітей та родин, підтримку медичних працівників і волонтерів, які працюють в зоні бойових дій,

· мітинги-реквієми на вшанування Героїв,

· квести та інтелектуальні ігри, флешмоби;

· фестивалі та конкурси поезії та прози, відеоматеріалів, малюнків,

· дебати, де підлітки зможуть відточувати навички аргументації, публічних виступів та формулювати власну позицію з важливих соціальних чи етичних питань;

· спортивні марафони та челенджі, змагання;

· тематичні заходи до пам’ятних дат, присвячені героїчним подвигам українських воїнів у боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України та інше.

При плануванні заходів рекомендуємо:

· залучати учнів, дозволивши їм самим вибирати теми, формати та брати активну участь в організації заходів;

· використовувати сучасні технологій: мультимедійні презентації, відео, інтерактивні дошки, онлайн-опитування, соціальні мережі для анонсування та проведення заходів.

· забезпечити підтримуюче середовище, де підлітки почуватимуться комфортно, вільно висловлюватимуть свої думки та не боятимуться помилятися.

Для проведення заходів, присвячених пам'ятним та святковим датам, пропонуємо використовувати інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті. Режим доступу: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam

На виконання Обласної програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021–2025 роки, рекомендуємо у 2025/2026 навчальному році взяти участь у науково-методичних заходах національно-патріотичного виховання обласного рівня, які проводить Полтавська академія неперервної освіти імені М.В.Остроградського. А саме: вебінарах, тренінгах, презентаціях проєктів, нарадах, змаганнях, конкурсах для учнівства та педагогів.

У листопаді 2025 року відбудеться з використанням дистанційних технологій обласний конкурс на кращий захід з національно-патріотичного виховання в освітніх закладах області у трьох номінаціях: «Музично-театральна постановка», «Військово-спортивне шоу» та «Історична реконструкція».

За підсумками минулорічного «Конкурсу на кращий захід з національно-патріотичного виховання — 2024» видано наказ Департаменту освіти і науки Полтавської облвійськадміністрації від 31.12.2024 № 428 «Про підсумки проведення обласного конкурсу на кращий захід з національно-патріотичного виховання в освітніх закладах області».

Положення про проведення обласного конкурсу на кращий захід з національно-патріотичного виховання в освітніх закладах області доступне за покликанням: https://surl.li/tetcjg

У листопаді 2025 року відбудуться обласні змагання інтелектуальної гри «Дебати–2025» для школярів 9-11 класів за Всесвітнім форматом шкільних дебатів. Для дебатування керівники дебатних клубів оберуть актуальні теми, а організатори: Департамент освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Полтавський університете економіки і торгівлі окреслюють конкретні дати проведення обласних змагань інтелектуальної гри «Дебати–2025».

Більш детальна інформація для педагогів, що починають навчати учнів дебатуванню на сайті за посиланням: https://surl.lu/cciykp

З метою забезпечення освітянської спільноти якісними навчальними матеріалами, підняття рівня військово-патріотичного виховання учнівської молоді у вересні-жовтні 2025 року відбудеться Обласний ярмарок кращих розробок навчальних матеріалів для дистанційного компоненту освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Серед номінацій Ярмарку - розробки виховних заходів військово-патріотичного та національно-патріотичного виховання. Рекомендуємо розробити та використати вже підготовлені дидактичні матеріали педагогів для участі у вищезазначеному конкурсі.

Запобігання потрапляння дітей до деструктивних угрупувань та профілактика кримінальних правопорушень

Соціальна ізоляція дітей в умовах війни, викликана онлайн-навчанням, це ще одна з основних причин потрапляння дітей до деструктивних угрупувань. Особливо небезпечними є використання російськими спецслужбами різноманітних методів для вербування українських дітей для дестабілізації ситуації в країні. Серед найпоширеніших способів - залучення підлітків до злочинної діяльності через психологічний тиск, маніпуляції та фінансові винагороди.

Міністерство освіти і науки України спільно з співробітниками ювенальної превенції, Національної поліції, Служби безпеки України постійно проводять інформаційну кампанію, спрямовану на підвищення обізнаності дітей щодо загрози вербування з боку ворожих спецслужб. Національний онлайн-урок для підлітків став однією з ключових активностей цієї кампанії.

Рекомендуємо переглянути та обговорити з дітьми онлайн-урок від Міністерства освіти і науки України, Нацполіції та СБУ «Як підліткам не потрапити в пастку російських спецслужб⁉️ за посиланням: https://youtu.be/Cb6oDN9Ha5g?si=Vnew6bI5nI1dG6k2

Важливо пояснили підліткам, як розпізнати загрозу та як діяти, якщо російські спецслужби намагаються їх завербувати та втягнути в підпали, диверсії чи теракти.

Серед рекомендованих дій:

· зателефонувати за номером 102.

· написати чат-бот СБУ «Спали» ФСБешника» або зателефонувати на гарячу лінію: 0-800-501-482.

· повідомити інспектора ювенальної превенції або представника Служби освітньої безпеки, якщо такий є в школі.

Міністерство освіти і науки України дає рекомендації також батькам й освітянам:

· формуйте довірливі стосунки з дитиною з раннього віку;

· обговорюйте правила безпеки в інтернеті;.

· навчайте не спілкуватися з незнайомцями;

· поясніть, що «легкі гроші» можуть мати серйозні наслідки;

· підвищуйте рівень медіаграмотності та правової свідомості дітей;

· розкажіть дитині, що з будь-якою кризовою ситуацією вона може звернутися до інспектора Служби освітньої безпеки.

Для планування правовиховної роботи у закладі освіти рекомендуємо враховувати Національну стратегію захисту прав дитини у сфері юстиції на 2025–2028 роки, ухвалену Кабінетом Міністрів України.

Мета стратегії - узгодити українську систему правосуддя щодо дітей із міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини, стратегічними документами Ради Європи та рекомендаціями Комітету ООН з прав дитини. Уряд також затвердив операційний план реалізації стратегії на 2025–2028 роки.

Основні цілі стратегії:

· захист прав дітей під час війни - документування та розслідування воєнних злочинів проти дітей, підтримка тих, хто виїхав за кордон;

· реформа кримінальної юстиції - гарантії для дітей-свідків, потерпілих або тих, хто перебуває у конфлікті із законом;

· протидія насильству - міжвідомча взаємодія, психологічна підтримка дітей у складних обставинах;

· захист прав у цивільних справах - спеціалізація суддів у сімейних спорах, супровід дитини психологом;

· цифрова безпека - запобігання експлуатації в Інтернеті, цифрова грамотність;

· профілактика правопорушень - розвиток превентивних програм і доступу до соціальних послуг у громадах.

План дій з реалізації стратегії передбачає:

· законодавчі ініціативи щодо врахування інтересів дітей, постраждалих від війни;

· запровадження «дружнього до дитини» правосуддя;

· вдосконалення збору даних про дітей у контакті з правосуддям;

· обов’язкова участь захисника та представника дитини з перших етапів провадження;

· розвиток відновного правосуддя для неповнолітніх.

З метою розвитку демократичного середовища в школах та посилення захисту прав дітей у Полтавській області з січня 2025 року впроваджується пілотний проєкт «Шкільний Омбудсман у закладах загальної середньої освіти» (наказ Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації від 24.01.2025 № 33).

Запровадження інституту шкільного омбудсмана є частиною Національної стратегії, спрямованої на демократизацію освітнього процесу, розвиток учнівського самоврядування та забезпечення прав і свобод учасників освітнього процесу, насамперед учнів. Це відповідає загальнонаціональним тенденціям у реформуванні освіти та принципам Нової української школи.

Шкільним омбудсманом є учень старших класів, якого обирають самі ж школярі. Це підкреслює принцип - учні для учнів та посилює відчуття відповідальності та довіри. Шкільний омбудсман є незалежним і має повноваження захищати права дітей. Важливо, що будь-які учасники освітнього процесу не мають втручатися і перешкоджати його діяльності. Це забезпечує його об'єктивність та ефективність.

Проєкт «Шкільний омбудсман» на Полтавщині є ініціативою, що посилює захист прав дітей та сприяє створенню здорового та безпечного освітнього середовища.

Протидія булінгу і толерантність у школах. Запобігання та протидія торгівлі людьми. Психологічне здоров’я та соціальна взаємодія.

У 2025/2026 році значущим у виховній діяльності є підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітнього процесу з питань психічного здоров’я, соціальної взаємодії та формування толерантного суспільства.

Спільно з практичними психологами та соціальними педагогами рекомендуємо здійснювати:

· інформування та навчання учнів, їхніх батьків та педагогів з актуальних тем профілактики насильства, булінгу, кібербулінгу, лудоманії, суїцидальної поведінки, залежностей, психогігієни, емоційної грамотності, подолання стресу, розвитку навичок комунікації, медіаграмотності;

· організовувати та проводити тренінги, інтерактивні заняття, круглі столи, вебінари, тематичні тижні, інформаційні кампанії (наприклад: «16 днів проти насильства», «Тиждень безпеки дитини», «День протидії булінгу»);

· формувати позитивне ставлення до звернення за психологічною допомогою, підвищувати психологічну культуру в суспільстві;

· впроваджувати гуртки та факультативи для учнів закладів загальної середньої освіти «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»;

· проводити інформаційні кампанії до визначних дат: 30 липня – Всесвітній день протидії торгівлі людьми; 18 жовтня – Європейський день боротьби з торгівлею людьми; 2 грудня – Міжнародний день за відміну рабства; 10 грудня – Міжнародний день захисту прав людини;

· розвивати співробітництво із громадськими та міжнародними організаціями і фондами з питань профілактики торгівлі людьми;

· поширювати серед учасників освітнього процесу інформацію про діяльність Кол-центру Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

· організовувати роз'яснювальну роботу з батьками та педагогами щодо підтримки дітей під час війни, втрати, евакуації, травматичного досвіду, переміщення тощо.

Рекомендуємо використовувати методичне забезпечення діяльності закладів освіти з проблем протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, протидії булінгу, яке створено навчально-методичним кабінетом психологічної служби на офіційному сайті Полтавська академія неперервної освіти імені М.В.Остроградського. Режим доступу: https://pano.pl.ua/navchalno-metodichnij-kabinet-psihologichnoi-sluzhbi/

Партнерська взаємодія психологічної служби та педагогів закладу освіти повинна стати системною, цілеспрямованою, що адаптується до потреб певної групи учасників освітнього процесу та має профілактичний, мотиваційний та підтримувальний характер. Її реалізація сприяє зменшенню рівня соціально-психологічних ризиків та створенню безпечного, підтримувального середовища у закладі освіти.

Профорієнтаційна робота та кар'єрне консультування

У контексті реформи «Нова українська школа» розвиток ключових компетентностей та вмінь, необхідних для життєстійкості, усвідомленого вибору подальшого навчання, професії, успішної самореалізації здобувачів освіти в умовах невизначеності активізує питання раннього ознайомлення у закладі освіти з професіями та інтеграції професійної орієнтації на рівні початкової і базової школи, а особливо у випускних класах.

Сучасні заклади повної загальної освіти потребують оновлення системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування, забезпечення наступності профорієнтаційних активностей на всіх рівнях освіти; вдосконалення інструментів та механізмів впровадження профорієнтації та кар'єрного консультування щодо наближення їх до стандартів Європейського Союзу; проведення комплексної

інформаційної кампанії щодо важливості та можливостей професійної орієнтації на всіх рівнях освіти.

Рекомендуємо ознайомитися та взяти до уваги при плануванні роботи з професійної орієнтації та кар’єрного консультування розроблений Міністерством освіти і науки України проєкт Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування у системі освіти України на 2025-2027 роки.

Підтримка учнівського самоврядування та розвиток лідерства

Діяльність учнівського самоврядування в закладах загальної середньої освіти Полтавської області є важливою складовою освітнього та виховного процесу. Вона спрямована на формування активної, відповідальної та самостійної особистості, здатної до прийняття рішень та участі в житті суспільства.

Відповідно до Закону України «Про освіту», громадське самоврядування в закладі освіти - це право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді та в управлінні закладом освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими документами закладу освіти.

Кожен заклад загальної середньої освіти розробляє та затверджує власний статут, який деталізує структуру, завдання та повноваження органів учнівського самоврядування.

Багато шкіл Полтавщини мають добре налагоджену систему учнівського самоврядування, яка є не формальною, а реально впливає на життя школи.

Важливу роль у розвитку учнівського самоврядування відіграє підтримка та наставництво з боку педагогічних працівників, зокрема педагогів-організаторів та заступників директорів з виховної роботи.

На виконання Обласної програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки, з метою активізації діяльності органів учнівського самоврядування, сприяння розвитку учнівської проєктної діяльності, набуття досвіду громадянських дій та демократичної поведінки школярів у вирішенні соціально важливих суспільних проблем, в Полтавській області два роки поспіль проводиться обласний конкурс проєктів учнівського самоврядування.

Організатором конкурсу виступає Департамент освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації за підтримки інших освітніх установ, зокрема Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського.

Конкурс традиційно проводиться у два тури:

І (заочний) тур: Журі обласного конкурсу розглядає та оцінює матеріали, надіслані органами управління освітою міських, селищних, сільських територіальних громад. За підсумками цього туру визначаються команди-переможці (зазвичай по 4 команди у кожній номінації), які проходять до фінального етапу.

ІІ (підсумковий) тур: Проводиться очно або дистанційно. Команди-переможці І туру захищають свої проєкти. Загальна тривалість виступу команди становить до 10 хвилин, що вимагає від учнів чіткості, лаконічності та вміння презентувати свою роботу.

Положення про проведення обласного конкурсу проєктів учнівського самоврядування доступне за посиланням: https://surl.li/ripzyc

Участь в обласному конкурсі проєктів учнівського самоврядування надає учням неоціненний досвід. А учнівське самоврядування на Полтавщині стає дієвим інструментом для розвитку молоді та реальних змін у шкільному середовищі та місцевих громадах.

У 2025/2026 навчальному році продовжуватиме свою діяльність Полтавська обласна школа лідерів учнівського самоврядування для учнів 9-11 класів, що має на меті системну підготовку та підтримку активних учнів, які прагнуть розвивати шкільне самоврядування та брати активну участь у житті громади.

Полтавська обласна школа лідерів учнівського самоврядування - це освітній проєкт, спрямований на розвиток лідерських якостей, громадянської свідомості та організаційних здібностей учнівської молоді Полтавщини. Школа створює платформу для навчання, обміну досвідом та реалізації ініціатив у сфері учнівського самоврядування.

Робота Полтавської обласної школи лідерів учнівського самоврядування організовується через вебінари та тренінги, проєктну діяльність (учні розробляють та реалізують власні проєкти для своїх шкіл або громад), заходи, що об'єднують лідерів з усієї області для обміну досвідом, презентації досягнень та планування майбутніх ініціатив; співпрацю з вищими навчальними закладами.

Полтавська обласна школа лідерів учнівського самоврядування, що реалізується спільно Полтавською академією неперервної освіти ім. М.В. Остроградського та Полтавським університетом економіки і торгівлі, є ключовою ініціативою для формування активної та відповідальної молоді Полтавської області.

Цей проєкт є чудовим прикладом ефективної співпраці освітніх установ та надає значні можливості для розвитку майбутніх лідерів Полтавщини.

Організація роботи шкільних європейських клубів

Організація роботи шкільних європейських клубів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році набуває особливого значення в контексті євроінтеграційних прагнень України та її статусу кандидата на членство в Європейський Союз. Ці клуби відіграють ключову роль у формуванні європейських цінностей, розвитку громадянської компетентності та поглибленні знань учнів про Європу.

Завданнями діяльності шкільних європейських клубів є:

· поширення знань про Європейський Союз, його історію, культуру, інституції, країни-члени;

· формування уявлень про спільні європейські цінності (демократія, права людини, верховенство права, толерантність);

· розвиток критичного мислення, вміння аналізувати інформацію та формувати власну думку;

· стимулювання інтересу до вивчення іноземних мов;

· набуття навичок проєктної діяльності, командної роботи, лідерства;

· сприяння міжкультурному діалогу та подоланню стереотипів;

· залучення учнів до участі в міжнародних проєктах, програмах, обмінах.

Рекомендуємо у 2025/2026 навчальному році організовувати зустрічі з ветеранами, внутрішньо переміщеними особами, які можуть поділитися досвідом інтеграції, волонтерства, роботи з європейськими партнерами; активно використовувати онлайн-платформи для проведення заходів, обміну інформацією, співпраці з європейськими партнерами; сприяти налагодженню зв'язків з європейськими школами, молодіжними організаціями.

Діяльність шкільних європейських клубів у 2025/2026 навчальному році має стати невід'ємною частиною виховного процесу, що готує молоде покоління до життя в об'єднаній Європі та активної участі у розбудові демократичної та успішної України.

Організація роботи з батьками в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану робота з батьками в закладах освіти має бути особливо емпатичною, гнучкою, інформативною та спрямованою на підтримку як дітей, так і їхніх родин. Батьки перебувають у стані підвищеної тривоги, невизначеності та стресу, тому комунікація з ними потребує особливої уваги.

Серед ключових напрямів роботи з батьківською громадськістю:

· безпека та захист;

· психологічна підтримка;

· забезпечення координації з місцевими громадами та волонтерськими організаціями щодо допомоги сім'ям;

- гнучкість та адаптивність щодо пояснення особливостей організації освітнього процесу;
- індивідуальний підхід, що враховує розуміння унікальних обставин кожної родини (ВПО, перебування батьків на фронті, відсутність стабільного зв'язку тощо);
- ефективна комунікація з використанням різноманітних каналів зв'язку через батьківські чати (Viber, Telegram), електронну пошту, телефонні дзвінки, офіційні оголошення на сайті закладу освіти/відділу освіти, інформаційні стенди;
- регулярність забезпечення постійного зворотнього зв'язку.

Для єфективної співпраці та партнерства рекомендуємо залучати різні органи батьківського самоврядування до обговорення важливих питань організації допомоги та підтримки; проводити спільні заходи з питань психологічної стійкості, підтримки дітей під час війни, організації безпечного дозвілля та залучати батьків-волонтерів до волонтерської діяльності на користь закладу освіти та громади.

Організація роботи з батьками в умовах воєнного стану – це не просто виконання функцій, а створення спільноти довіри та підтримки, яка допоможе зберегти стабільність освітнього процесу.

Ольга КРАСНИЦЬКА, Альона ІГНАТОВА, *методисти відділу виховної роботи та розвитку цінностей Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Психологічна служба

Скорочення:

НМКПС ПАНО ім. М.В. Остроградського – навчально-методичний кабінет психологічної служби Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського

1. Психологічна служба в системі освіти є складовою державної системи охорони психічного здоров'я. Новації 2025 року

Відповідно до Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» (прийнятий від 15.01.2025 р. №4223-IX, опубліковано в газеті «Голос України» 07.02.2025, введення в дію відбудеться 07.02.2026) окремий напрям охорони психічного здоров'я – охорона психічного здоров'я у системі освіти (стаття 6, п.11). МОН України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, у сфері охорони психічного здоров'я. До повноважень МОН України, зокрема, належить забезпечення організації діяльності психологічної служби в системі освіти, надання психосоціальної та психологічної допомоги у закладах освіти усіх рівнів (стаття 14, п.6).

До категорії «працівники психологічної служби» в закладах освіти відносяться спеціалісти за посадами «практичний психолог», «соціальний педагог» – які є реалізаторами в закладах освіти державної політики у сфері охорони психічного здоров'я, методисти психологічної служби.

Зазначеним вище Законом унормовано визначення термінів у сфері психічного здоров'я для застосування всіма суб'єктами (стаття 1), зокрема, такі:

- «психічне здоров'я» (*зауважимо, не «психологічне здоров'я»*) – складова загального здоров'я та стан благополуччя, а не лише відсутність психічних та поведінкових розладів, за якого кожна особа може реалізувати власний потенціал, впоратися із життєвими труднощами, продуктивно і плідно навчатися та працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти;

- «психологічне благополуччя» – суб'єктивне відчуття особи щодо досягнення оптимального психічного функціонування, що включає відчуття задоволення якістю власного життя, цілеспрямованості та сенсу життєвих подій, вибір дієвих стратегій реалізації особистісного потенціалу, оптимальний рівень психологічної стійкості і адаптивності у подоланні життєвих труднощів;

- «супервізія» – професійна підтримка у сфері психічного здоров'я, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків у роботі, вдосконалення її організації, мотивування до професійного розвитку, забезпечення дотримання етичних норм та стандартів надання послуг у сфері

психічного здоров'я, запобігання професійному вигоранню, забезпечення емоційної підтримки.

Також визначена класифікація видів допомоги у сфері психічного здоров'я (стаття 24): психосоціальна допомога, психологічна допомога, психотерапія, психологічна реабілітація, психіатрична допомога. Дано визначення, завдання та класифікація видів психосоціальної допомоги (стаття 25). До видів психосоціальної допомоги відноситься: психологічна просвіта та інформування (психоедукація), перша психологічна допомога, психологічні втручання низької інтенсивності, неформальні послуги у сфері психічного здоров'я.

Положення Закону, затверджена термінологія є обов'язковими для застосування усіма суб'єктами та фахівцями у сфері психічного здоров'я, є зрозумілими для отримувачів послуг – що сприяє і міжвідомчій взаємодії задля спільної мети збереження здоров'я населення.

Актуальними для планування роботи практичного психолога, соціального педагога упродовж 2025/2026 н.р. залишаються також: - Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?»; - розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.06.2024 № 572-р «Про затвердження Плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року»; - План заходів на 2024-2026 роки з реалізації в області Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (розпорядження начальника Полтавської ОВА від 08.11.2024 № 695 «Про внесення змін до розпорядження начальника Полтавської обласної військової адміністрації від 19.07.2024 № 407»).

Окремої уваги потребує *питання впровадження політики психосоціальної підтримки на робочому місці*, що є актуальним з метою профілактики емоційного вигорання педагогічних працівників та збереження людського капіталу (впровадження передбачено згаданими вище документами). Докладніше в листі ДОН Полтавської ОВА від 19.06.2024 №2716/02.01-15 «Про впровадження політики психосоціальної підтримки на робочому місці» (за посиланням: https://pano.pl.ua/normativno-pravova-reguljujucha-dokumentaciya-navchalno-metodichnogo-kabinetu-psihologichnoi-sluzhbi/ - шукати під лінкою «Листи»).

Рекомендуємо:

- *на засіданнях професійних спільнот в територіальних громадах* (упродовж вересня – жовтня 2025 року) – провести обговорення положень Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні», визначити потреби фахівців для розвитку професійних компетентностей відповідно до вимог Закону та професійного стандарту за професією «Практичний психолог закладу освіти», запланувати методичні заходи;

- *працівникам психологічної служби* – в комунікації з учасниками освітнього процесу використовувати поняття у визначених Законом значенні, що сприятиме формуванню загальної культури свідомого грамотного ставлення до психічного здоров'я; в межах психологічної просвіти та інформування знайомити педагогічних працівників з поняттями «психосоціальна допомога» та «психологічна допомога», сприяти саморефлексії педагогів професійних спроможностей в межах їх психологічної компетентності, відповідно до вимог чинних професійних стандартів.

Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти функціонує відповідно до статті 76 Закону України «Про освіту». Загальнонаціональні аналітичні матеріали та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в 2025/2026 навчальному році подано у листі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 07.07.2025 р. № 21/08-586 «Про методичні рекомендації "Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України в 2025/2026 навчальному році"» (розміщено за посиланням: https://pano.pl.ua/normativno-pravova-reguljujucha-dokumentaciya-navchalno-metodichnogo-kabinetu-psihologichnoi-sluzhbi/ - див. лінк «Методичні рекомендації»).

Подані нижче методичні рекомендації розроблено з урахуванням аспектів роботи психологічної служби системи освіти в Полтавської області та з урахуванням запитів педагогічних працівників.

2. Аналітичні дані щодо стану функціонування психологічної служби закладів освіти Полтавської області: основні акценти, проблеми

Важливо, що в закладах освіти практичні психологи та соціальні педагоги забезпечують для учасників освітнього процесу безкоштовний доступ до послуг з підтримки психічного здоров'я, в межах свої посадових обов'язків.

Станом на 01.06.2025 року *забезпеченість закладів освіти практичними психологами* становить 63 % від нормативної потреби (всього 533 фахівця). Фактично введено 423 ставки (з них 64,25 ставки вакантні; в окремих громадах введено понаднормові ставки – таких 31,25 ставки від загальної кількості).

Незважаючи на вимоги чинного професійного стандарту за спеціальністю «Практичний психолог закладу освіти» на посадах практичних психологів у 2024/2025 році працювало 26 осіб без відповідної освіти (5% від загальної кількості). Така ситуація створює ризики неефективної психологічної допомоги, викривленого ставлення у отримувачів послуг до представника професії, ризик передчасного емоційного вигорання самих фахівців.

Важливим критерієм для психолога є досвід роботи: працюють на посаді від 0 до 5 років – 31 % від загальної кількості фахівців (168 осіб), від 6 до 10 років – 15 % (80 осіб), від 11 до 15 років – 17 % (91 особа), від 16 до 20 років – 17,4 % (93 особи), від 21 до 25 років – 9,4 % (50 осіб), понад 25 років – 11 % (58 осіб). Характеристика якісного складу практичних психологів системи освіти Полтавської області представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

К-сть осіб	Практичні психологи закладів освіти Полтавської області, станом на 01.06.2025					
	Стаж роботи на посаді, в роках, осіб					
	0-5	6-10	11-15	16-25	21-25	понад 25
533	168	80	91	93	50	58
	31 %	15 %	17%	17 %	9 %	11 %
	Кваліфікаційна категорія, осіб					
	спеціаліст	II кат.	I кат.	вища	вища/методист	канд.пед./псих. наук
	138	92	139	117	45	2
	25,9 %	17,3 %	26 %	22 %	8,4 %	0,4 %

Забезпеченість закладів освіти соціальними педагогами становить 65 % від нормативної потреби (всього 301 фахівець). Без відповідної освіти – 123 фахівця (41% від загальної кількості). Фактично введено 214,75 ставки (з них 33,75 ставки вакантні). Характеристика якісного складу соціальних педагогів системи освіти Полтавської області представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

К-сть осіб	Соціальні педагоги закладів освіти Полтавської області, станом на 01.06.2025					
	Стаж роботи на посаді, в роках, осіб					
	0-5	6-10	11-15	16-25	21-25	понад 25
301	139	42	42	43	13	22
	46,2 %	14 %	14 %	14,3 %	4,3 %	7,2 %
	Кваліфікаційна категорія, осіб					
	спеціаліст	II кат.	I кат.	вища	канд.пед./псих. наук	доктор пед.наук
	134	60	54	53	0	0
	44,4 %	20 %	18 %	17,6 %	0 %	0 %

Звертаємо увагу, що *для закладів дошкільної освіти змінено умови введення штатних посад «практичний психолог», введено посаду «соціальний педагог»,* відповідно до наказу МОН України від 12.06.2025 № 844 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів дошкільної освіти» (вступає в дію з 01.09.2025). Для інших типів закладів освіти типові штатні нормативи наразі незмінні.

Рекомендуємо:

- *відповідальним за діяльність психологічної служби в територіальних громадах* - використовувати статистичні дані щодо стану функціонування психологічної служби в закладах освіти громади для інформування органів управління освітою при плануванні заходів з забезпечення відповідних потреб (використовувати дані АІС «Я психолог», розділ «Аналітична довідка»); поширювати серед фахівців інформацію щодо можливостей розвитку професійних компетентностей; сприяти підвищенню кваліфікаційної категорії фахівців; проводити роз'яснювальну роботу серед керівників закладів освіти про сутність роботи практичних психологів та окремо соціальних педагогів, щодо ризиків прийняття на посади практичного психолога осіб без відповідної;

- *працівникам психологічної служби* - запланувати заходи підвищення професійної компетентності та атестації на підвищення кваліфікаційної категорії, відповідно до вимог «Положення про атестацію педагогічних працівників» (у редакції наказу МОН України від 10.09.2024 № 1277); дотримуватися вимог професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти».

3. Прогнозування напрямів психологічного забезпечення учасників освітнього процесу на основі аналітичних даних

Відповідно до аналізу узагальнення запитів від учасників освітнього процесу до працівників психологічної служби Полтавської області у 2024/2025 н.р. визначено найбільш актуальні проблеми, є тенденція до схожості за актуальністю тем для педагогів, батьків та дітей (представлено в таблиці 3).

Таблиця 3

Статистика звернень до працівників психологічної служби у системі освіти Полтавської області за пріоритетними проблемними питаннями

Тематика звернень	Кількість звернень (ПП+СП)	
	2023/2024 н.р.	2024/2025 н.р.
З боку батьків		
Адаптація дитини до нового колективу	3444	3113

Вікові та індивідуальні особливості розвитку, проблеми самооцінки дитини	3026	3064
Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності	3033	3054
Шляхи підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання, проблеми шкільної неуспішності	2933	3008
Формування психологічної готовності дошкільників до навчання в школі	2264	2614
Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО, ССО, бойових дій	2571	2417
Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб	2529	2244
Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	2540	2387
Відсутність мотивації до навчання	1833	2070
Профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління)	1599	1675
Суїцидальна поведінка, роздуми здобувачів освіти	122	103
Булінг	242	149
Домашнє насильство	24	38
З боку педагогів		
Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності	2912	2972
Асоціальні прояви у поведінці здобувачів освіти	2972	2847
Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти	3174	2815
Адаптація дитини до нового колективу	2920	2508
Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	2579	2467
Вікові та індивідуальні особливості розвитку, проблеми самооцінки	2214	2218
Відсутність мотивації до навчання	2064	2158
Професійне вигорання	2227	1997
Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО, ССО, бойових дій	2236	1853
Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб	2344	1859
Взаємовідносини в системі «вчитель-учень»	1894	1838

Самовдосконалення, розвиток здібностей та компетенцій здобувачів освіти	897	907
Суїцидальна поведінка, роздуми здобувачів освіти	131	90
Булінг	245	164
Домашнє насильство	58	46
З боку здобувачів освіти		
Професійне самовизначення здобувачів освіти	5216	4539
Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності	4596	3761
Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти	3174	3230
Шляхи підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання, проблеми шкільної неуспішності	1346	1536
Суїцидальна поведінка, роздуми здобувачів освіти	261	176
Булінг	308	126
Домашнє насильство	45	39

Як бачимо з таблиці, високий рівень актуальності мають питання: емоційна підтримка, зниження рівня тривожності; підвищення мотивації до навчання.

Навчальна мотивація – це внутрішнє спонукання учня до активної пізнавальної діяльності, бажання вчитися та прагнення до отримання знань. Це сукупність мотивів, які спонукають до навчальної діяльності, роблять її більш ефективною та цілеспрямованою.

Фактори, що впливають на навчальну мотивацію: внутрішні мотиви – пізнавальний інтерес (бажання дізнаватися нове, розширювати світогляд), потреба в досягненнях (прагнення до успіху, подолання труднощів, самореалізації, на задоволення природної психічної потреби до розвитку; відчуття радості та задоволення від досягнень, відчуття компетентності); зовнішні мотиви – соціальні мотиви (прагнення до схвалення, визнання з боку вчителів, батьків, однолітків, бажання зайняти певну позицію у групі, підтвердження статусу), отримання винагород на підкріплення самооцінки (бали, нагороди, похвала), уникнення покарання (страх невідповідності до прийнятих норм, отримати погану оцінку, неприємності).

Зниження мотивації до навчання, проблеми шкільної неуспішності можуть бути зумовлені різними факторами.

Роботу над проблемою доцільно розпочати з етапу психодіагностики для визначення причин. Причинами можуть бути: перебування учнів чи педагогічних працівників у стресовому стані, конфліктні ситуації, низька самооцінка в учнів, хвилювання, переживання, відсутні підтримуючі стосунки між учнями та педагогами. За результатами діагностики рекомендується планувати роботу із

здобувачами освіти з урахуванням вікових особливостей та життєвої історії учнів; сформувати рекомендації педпрацівникам для напрацювати стратегії стимулювання навчальної мотивації в учнів.

Способи формування навчальної мотивації: створення позитивного емоційного клімату на уроках (зацікавленість, підтримка, позитивне ставлення до помилок, ситуації успіху); використання різноманітних методів навчання (групова робота, дидактичні ігри, проблемні ситуації, кейс метод, інше); зв'язок навчального матеріалу з реальним життям (демонструвати практичну цінність знань, використовувати кейси з реального життя); підтримка самостійності та творчості; врахування індивідуальних особливостей учнів (інтереси, схильності, потреби, тип сприйняття); встановлення партнерських стосунків в системі «вчитель-учень» (повага, довіра, підтримка, позиція безпечного дорослого).

Емоційна підтримка педагогів, зниження рівня тривожності, профілактика вигорання. Війна в Україні докорінно порушила відчуття безпеки. Підвищений рівень психофізичного напруження, пов'язаний з непрогнозованістю виникнення факторів фізичної небезпеки, свідома мобілізація соціальної активності та скорочення часу «для себе», недостатні умови для відпочинку та емоційного перезавантаження – підвищують ризик вигорання, погіршується фізичне та психічне здоров’я самих педагогів.

Популяризація свідомого ставлення та підходів до підтримки психічного здоров’я за допомогою Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», системна робота практичних психологів – посприяли підвищенню у педагогів потреби у підтримці власного психоемоційного стану.

Рекомендуємо практичним психологам: запланувати упродовж навчального року групові ресурсні зустрічі для педагогів закладу освіти з метою відреагування емоційного напруження, відновлення ресурсу: за умови добровільності участі; з використання арт-терапевтичних технік, практик майндфулнес, рефлексивних кіл, кола цінностей, тощо. Такі заняття не повинні мати інтелектуального навантаження або мати професійний методичний зміст. З турботою про людину, яка живе і працює тривалий час в складних умовах.

Рекомендуємо:

- *відповідальним за діяльність психологічної служби в територіальних громадах* - проаналізувати узагальнення тематики звернень до фахівців в громаді, запланувати методичну консультацію щодо вірності ідентифікації тематики та обліку звернень, використовувати в груповій роботі кейс-метод, технологію фокус-групи для планування роботи за результатами аналізу;

- *працівникам психологічної служби* – провести власний аналіз звернень від учасників освітнього процесу за попередній навчальний рік та запланувати види

роботи на задоволення актуальних запитів для профілактики ускладнень; використовувати результати аналізу при формуванні пропозицій щодо заходів психосоціальної підтримки на робочому місці в закладі освіти.

4. Протидія домашньому насильству

Звертаємо увагу, що у 2025 році затверджено постанову Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 № 658 «Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми» (режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025-%D0%BF#Text) з метою:

- забезпечення функціонування ефективної системи унеможливлення будь-якого виду насильства та жорстокого поводження з дітьми;

- створення у закладах освіти середовища, вільного від насильства та жорстокого поводження з дитиною;

- запровадження системи інформування про випадки (або підозру на випадки) насильства та жорстокого поводження з дітьми у закладі освіти;

- забезпечення оперативного розгляду випадків та реагування на них.

На основі Типової програми керівник закладу освіти розробляє та затверджує Положення про запобігання та протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми, є відповідальним за його реалізацію, забезпечує його оприлюднення, ознайомлює з ним працівників закладу освіти та здійснює контроль за виконанням. Працівники психологічної служби в межах своїх посадових обов'язків вносять пропозиції, виконують покладені на них завдання.

Рекомендуємо працівникам психологічної служби:

- *включити в річні плани роботи просвітницькі заходи для педагогічних працівників* – спрямовані на підвищення рівня поінформованості про захист дітей від усіх форм насильства, у тому числі домашнього насильства, експлуатації, найгірших форм дитячої праці, інших проявів жорстокого поводження з дітьми, про методи профілактики булінгу серед дітей; заходи, спрямовані на ознайомлення із алгоритмом реагування на випадки домашнього насильства, булінгу (цькування); *просвітницькі заходи для учнів* – спрямовані на формування в учнівських колективах навичок ненасильницького спілкування, вирішення конфліктів, а також спрямованих на формування правосвідомості та правової поведінки дітей, відповідальності за своє життя; *просвітницькі заходи для батьківського контингенту* – спрямовані на ознайомлення батьків із механізмами реагування на випадки насильства та методами виховання без застосування насильницьких методів, про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі в громаді та перелік послуг, які вони надаються у випадках домашнього насильства, виступи

на батьківських зборах з даної тематики та розповсюдження інформаційних матеріалів;

- *запланувати проведення інформаційних кампанії, виставок, круглих столів, флешмобів та інших заходів у рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства» (з 25 листопада до 10 грудня) до:* 25 листопада – Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок; 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом; 2 грудня – Міжнародного дня скасування рабства; 3 грудня – Міжнародного дня людей з обмеженими фізичними можливостями; 5 грудня – Міжнародного дня волонтера; 9 грудня – Міжнародного дня боротьби з корупцією; 10 грудня – Міжнародного дня прав людини;

- *розмістити у доступних місцях для дітей, батьків, інших законних представників, педагогічних та інших працівників закладу освіти інформаційні матеріали* (плакати, брошури із контактами служб допомоги, номерів телефонів для анонімного звернення); поширювати через батьківські, учнівські групи в месенджерах, розмістити на офіційному веб-сайті закладу освіти та його сторінках у соціальних мережах.

Звертаємо увагу, що на сайті ПАНО ім. М. В. Остроградського функціонує розділ «Методичне забезпечення діяльності закладів освіти з проблеми запобігання та протидії домашньому насильству» з актуальними інформаційними кейсами: нормативно-правова база, методичне забезпечення для роботи педагогічних працівників, безкоштовні телефонні «Гарячі лінії» (зокрема: системна безоплатна правова допомога; центру «Ла Страда-Україна»; Урядовий контактний центр – психологічні та юридичні консультації чоловікам та жінкам; «Гаряча лінія» Уповноваженого з прав людини); корисні посилання на онлайн ресурси. Режим доступу: https://pano.pl.ua/metodichne-zabezpechennya-diyalnosti-zakladiv-osviti-z-problemi-zapobigannya-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu/

5. Психологічна просвіта педагогів, якщо в класі/колективі в родині втрата

Триває війна і завдання вчителя трансформується у виклики, відмінні від мирних часів: розуміти, як впливає війна на дітей; вміти реалізовувати освітній процес з готовністю зупинити його і терміново йти з дітьми в укриття; володіти прийомам стабілізації психоемоційного стану та базовими основам першої психологічної допомоги. Все частіше від педагогів надходять і запити про підтримку дитини, яка проживає втрату рідних внаслідок війни.

Пропонуємо познайомити педагогів з базовими рекомендаціями щодо турботи та підтримки дітей в таких ситуаціях, знання допоможуть безпечно та підтримуюче взаємодіяти. Це може бути як окремий захід психологічної

просвіти, так і інформування на педагогічній раді. Краще розпочати з вправи на активізацію власного ресурсу та засобів стабілізації, потім перейти коротко до ролі педагога як безпечного дорослого в освітньому середовищі, обговорити які емоції викликає інформація про втрату, горювання в найближчому соціальному середовищі та як з цим справитися, познайомити з рекомендаціями щодо підтримуючої комунікації.

Правильна реакція та взаємодія: бути поруч, підтримувати контакт без тиску; не вимагати «нормальної» поведінки одразу, дотримання всіх вимог освітнього процесу (пізнавальна активність у дитини може бути знижена, концентрувати увагу важко); створити простір безпеки (стабільність, спокійна мова, чіткий розпорядок, нагадування алгоритму роботи, розкладу уроків, необхідного приладдя); реагувати без покарань на поведінку, в якій може проявитися потреба дитини в підтримці та допомозі; заохочувати гру, творчість, малювання – це природні види діяльності, переключення уваги та відновлення, які дають можливість вивільнити напруження, задовольняють потребу в русі, дають енергію та приємну емоцію; повідомити батьків та психолога, якщо спостерігаєте ускладнення в стані дитини.

Не варто робити того, що ускладнює проживання втрати: не змушувати розповідати, не розпитувати про травму; не знецінювати переживання дитини («не вигадуй», «все вже добре», «пройде час і все забудеться»); не порівнювати з іншими дітьми («ось Катя сміється і спокійно вчиться, а ти постійно плачеш»); не прагнути самостійно надати професійну психологічну допомогу, якщо ситуація ускладнилася – краще звернутись до фахівця.

Що може зробити класний керівник:

- отримайте інформацію від батьків, адміністрації або психолога (кого саме втратила дитина, коли це сталося, який її стан, чи буде потрібна підтримка і яка саме); підготувати клас до приходу дитини (провести коротку розмову з учнями, пояснити, що дитина пережила втрату; наголосити, щоб не ставили запитань, не жартувати, не обговорювати реакції дитини, попросіть бути доброзичливими, уважними, навчіть говорити підтримуючі фрази, наприклад, «ми співчуваємо»);

- зустріньте дитину в перший день – привітайтеся спокійно та тепло, без зайвих слів; якщо дитина не згадує про втрату, не акцентуйте її увагу на цьому; покажіть, що Ви поруч: «Радий(-а) тебе бачити. Якщо щось буде потрібно, звертайся в будь-який момент»; поспілкуйтеся особисто наодинці (без тиску, якщо дитина уникає спілкування): «Як ти себе почуваєш у школі? Чи щось ускладнює перебування?»; запитайте, чи дитині потрібна перерва, знижене навантаження, чи зможе вона виконувати доручення в школі;

- налагодьте зв’язок з батьками (опікунами) – подзвоніть або напишіть, спитайте як дитина почувається вдома, чи є побажання щодо навчання та спілкування в школі, що варто врахувати педагогу;

- домовтеся з вчителями про тимчасове зменшення навантаження, більш лояльне ставлення до активності дитини на уроках, в спілкуванні з вчителем та однокласниками, за потреби;

- спостерігайте за станом дитини, зверніться до психолога, якщо є ускладнення – різка зміна поведінки (замкненість, агресія, усамітнення, уникання спілкування, сонливість, скарги на болі в животі, головні), відмова від спілкування або ігор, сльози, страхи, поганий сон, відмова від їжи;

- залучайте практичного психолога (за потреби) – запропонуйте дитині делікатно, без примусу: «У нас є шкільний психолог, з яким можна просто побути, помалювати або поговорити»;

- налаштуйтеся на довгострокову підтримку дитини – не забувайте про важливі дати (місяць, рік після втрати), враховуйте життєву історію дитини при організації в закладі та класі/групі традиційних свят, особливо які пов’язані з родиною; будьте чуйними у дні народження або пам’ятні події;

- створюйте у класі безпечну атмосферу – використовуйте в роботі з дітьми вправи на емпатію, співпрацю, доброзичливість; проводьте регулярні «класні години» з акцентом на підтримку.

6. Психологічні аспекти організації освітнього процесу з турботою про психічне здоров’я здобувачів освіти, з повагою до травматичного досвіду

Акцент уваги на початку навчального року до організації проведення уроків, зокрема, Першого уроку. Рекомендуємо педагогам при плануванні контенту врахувати особливості психоемоційного стану учнів конкретного класу, їх потреби для підтримки психічного здоров’я та життєвий досвід.

Класному керівнику доречно познайомитися з життєвими історіями дітей упродовж літа, бути готовим до модерування спілкування між учнями для відновлення комунікації за принципом «рівний-рівному», взаємоприйняття та поваги («чую – сприймаю – поважаю – я поряд»).

Групова взаємодія під час першої зустрічі в новому навчальному році має активізувати в учнів внутрішню мотивацію, відчуття приналежності до класного колективу як значимого середовища для саморозвитку, активізувати відчуття відповідальності за психологічну безпеку в освітньому середовищі, також значимості індивідуальних зусиль для самореалізації та суспільної корисності. Важливим є відкриття і сенсів власного життя з перспективою майбутнього, зокрема для дітей підліткового віку (допоміжним є онлайн ресурс «СенсоТека. Ти як?» за посиланням: https://howareu.com/materials/sensoteka-ty-iak).

Доречним в організації уроків буде етап рефлексії як можливості для учнів відреагувати власні емоції, поділитися думками з теми уроку – що є свідченням усвідомлення та формування особистого ставлення учнів до змісту. В ході рефлексії може виникнути потреба в психоемоційній підтримці учасників, якщо контент уроку нагадає їм про власний болісний досвід. Оновити свої знання та поповнити методичний ресурс з питань психоемоційної підтримки педагоги можуть скориставшись «Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу» (для різних вікових категорій, за посиланням https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf).

7. Сторінка працівника психологічної служби на сайті закладу освіти як інструмент роботи

Сайт закладу освіти - загальнодоступний онлайн ресурс для учнів, батьків, педагогів, усіх мешканців територіальної громади, які, зокрема, є отримувачами послуг в сфері психічного здоров'я. Наявність сайту закладу освіти як офіційного онлайн ресурсу для оприлюднення інформації передбачено законом України «Про освіту», особиста сторінка фахівця в соціальних мережах та особистий блог не є платформами для офіційного розміщення інформації про можливості роботи практичного психолога або соціального педагога.

Важливим при формуванні контенту сторінки є усвідомлення потреб та інтересів цільової групи, для кого пропонується інформація: такою групою є отримувачі освітніх послуг. Інформацію методичного та іншого характеру доцільно розміщувати в професійних окремих блогах (розробки занять, нормативно-правова документація, що стосується професійної діяльності, тощо).

Сторінка працівника психологічної служби має містити окремі технічно оформлені розділи. Орієнтовні рекомендації щодо наповнення:

- візитівка працівника (розміщується на початку сторінки, окремо про кожного фахівця із зазначенням посади): прізвище, ім'я, фото; контактні дані (адреса робочої електронної пошти, куди можна надіслати запит; номер робочого телефону, за наявності); інша важлива для самопрезентації інформація за вибором фахівця (наприклад, освітній та кваліфікаційний рівень, коло професійних інтересів, якими методами роботи володіє);

- години роботи фахівця в закладі освіти та графік за видами роботи, номер робочого кабінету в приміщенні закладу (розміщується після візитівки, текстом на тлі сторінки, прикріплений окремий файл ускладнює доступність);

- засоби зворотного зв'язку обов'язково (розміщується після годин праці та графіку; онлайн форма звернення або адреса електронної пошти – важливо вчасно реагувати на звернення; можуть бути онлайн форми опитування, які допоможуть

зібрати необхідну інформацію в дистанційному режимі; важливо забезпечити конфіденційність та дотримання етичних норм);

- перелік послуг, які надає фахівець (визначається посадовими інструкціями); перелік послуг соціального педагога із захисту прав дітей;

- інформація про заплановані напрями роботи з різними учасниками освітнього процесу (враховується актуальна потреба контингенту закладу);

- також можуть бути розміщені матеріали інформаційного та психоедукаційного характеру (мають відповідати реальним потребам контингенту закладу; матеріал розміщується за окремими рубриками для цільових аудиторій; текст викладається коротко, з доречним ілюстративним матеріалом, за потреби – з посиланням на джерела із докладною інформацією або у прикріпленому файлі); матеріали можуть бути розміщені в окремому блозі фахівця – у такому випадку на сторінці розміщується посилання з коментарем, наприклад «більше корисної інформації знайдете у блозі за посиланням…».

Звертаємо увагу, що сторінка працівника психологічної служби має бути легко доступною з головної сторінки сайту закладу оскільки актуальність отримання інформації про можливості психологічної допомоги є високою. Наповненість сторінки має бути корисною, доречною та актуальною на поточний період часу, варто видаляти матеріали, які втратили свою актуальність.

Працівник психологічної служби несе відповідальність за оприлюднену інформацію, її достовірність, відповідність до сучасних наукових та методичних підходів, з дотриманням правил академічної доброчесності, уникнення гендерних стереотипів, з відповідністю до принципів медіаграмотності.

Рекомендуємо:

- працівникам психологічної служби проаналізувати оформлення та зміст сторінок фахівця на сайті закладу освіти, за потреби оновити;

- сприяти розміщенню, оновленню банерів (швидкі вкладки), які містять телефони «гарячих ліній», посилань на телеграм-канали та інші корисні ресурси, за допомогою яких можна отримати інформацію щодо послуг у сфері психічного здоров’я, щодо запобігання випадків домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

- соціальним педагогам забезпечити інформаційним наповненням рубрики «Протидія та запобігання домашньому насильству» із зазначенням контактних даних спеціально уповноважених та інших органів у сфері запобігання та протидії домашнього насильства, інформацією про загальні та спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та їх контакти в територіальній громаді;

- сформувати та розмістити контакти надавачів послуг, які працюють очно з мешканцями територіальної громади розміщення закладу освіти – у сфері психічного здоров'я (наприклад, Центри Життєстійкості, Центри ментального здоров'я, представники громадських організацій), у сфері соціального захисту, безоплатного правничої допомоги.

8. Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»

У 2024/2025 навчальному році конкурс відбувся у номінації «Розвивальні програми» (програми, спрямовані на попередження та коригування проблем, труднощів, подолання шкідливих звичок, негативних емоційних станів, усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, адаптацію до умов навчання і життєдіяльності тощо).

За підсумками ІІІ етапу конкурсу фахівчині з Полтавщини здобули переможні місця: *серед практичних психологів ІІІ місце* – Кравченко Юлія (практична психологиня Кременчуцької гімназії № 23 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району; програма «Розвиток довільності в учнів першого класу як умови успішної адаптації до навчання в початковій школі»); *серед соціальних педагогів ІІ* місце – Кохан Аліна (соціальна педагогиня, практична психологиня Опорного закладу «Новоаврамівський ліцей» Хорольської міської ради Лубенського району; програма «Безпечне спілкування у кіберпросторі»). Авторські програми фахівчинь розміщено на сторінках НМКПС на сайті ПАНО ім. М.В. Остроградського в розділі «Конкурси» (https://pano.pl.ua/vseukrainskij-konkurs-avtorskih-program-praktichnih-psihologiv-i-socialnih-pedagogiv-novi-tehnologii-u/), сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (авторські програми переможців 2025 та експозиція всіх авторських програм учасників за роками: https://surl.li/htjazb).

У 2025/2026 н.р. конкурс відбудеться у номінації «Просвітницькі програми» (програми, спрямовані на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу).

9. Відзначення подяками працівників психологічної служби на рівні області, територіальної громади, закладу освіти

Планом заходів на 2024-2026 роки з реалізації в області Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (розпорядження начальника Полтавської ОВА від 08.11.2024 № 695 «Про внесення змін до розпорядження начальника Полтавської обласної військової адміністрації від 19.07.2024 № 407») пунктом 1.2.4. передбачено «… Відзначення кращих практик,

якісної роботи та внеску в розвиток системи підтримки ментального здоров'я населення».

У 2025 році з нагоди професійного свята Всеукраїнського дня психолога, що відзначається щорічно 23 квітня, Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського відзначила подяками працівників психологічної служби, які на рівні області проявили професійну активність з поширення кращих практик психосоціальної підтримки та розвитку психологічної компетентності педпрацівників, за вагомий особистий внесок у забезпечення ефективності діяльності психологічної служби у системі освіти Полтавської області, активну професійну та громадянську позицію (всього 21 фахівець, список у листі ПАНО від 23.04.2025 № 01-22/498 «Про нагородження заохочувальними відзнаками працівників психологічної служби»).

Рекомендуємо:

- відповідальним за діяльність психологічної служби в територіальних громадах та керівникам закладів освіти – ініціювати відзначення фахівців подяками, грамотами закладів освіти, відділів/управлінь освіти, Департаменту освіти і науки Полтавської ОВА шляхом оформлення довідок-подання про відзначення, відповідно до встановленої процедури.

10. Корисні онлайн ресурси для використання в роботі

Ресурси НМКПС ПАНО ім. М.В. Остроградського:

- сторінки НМКПС на сайті ПАНО ім. М.В. Остроградського https://pano.pl.ua/navchalno-metodichnij-kabinet-psihologichnoi-sluzhbi/ ;

- відеозаписи заходів НМКПС ПАНО ім. М.В. Остроградського https://drive.google.com/drive/folders/1M0lh3rIgFrVCha6dt1vFzvw13Fq8DCPV?usp=drive_link ;

- професійний інструментарій всеукраїнський та програми Полтавської області, рекомендовані експертною комісією НМКПС ПАНО https://drive.google.com/drive/folders/1Jj7ehhITJRYjBKK8IxHgqbUaE_RbGb6R?usp=drive_link ;

- Психологічна допомога під час війни – узагальнений кейс Полтавська область https://drive.google.com/drive/folders/1TMC98-IzVfnatwJPJoJOMsvTvnhbDqa3?usp=sharing .

Всеукраїнські ресурси:

- Платформа Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» https://howareu.com/ ;

- сайт ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», розділ «Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота» (зокрема, містить кейси «Інформаційна

база професійного інструментарію фахівців психологічної служби у системі освіти України», «Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій», «Факультативи», інше) https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psyholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/

- Платформа допомоги врятованим (онлайн-майданчик, який допомагає знайти необхідні інструменти для підтримки постраждалих від війни) https://www.help-platform.in.ua/ ;

- сайт Безоплатна правнича допомога https://legalaid.gov.ua/ ;

- сайт Українська мережа за права дитини https://childrights.org.ua/pro-nas/ .

Тетяна ХОРОШЕВА, Ольга САМОЙЛЮК, *методисти навчально-методичного кабінету психологічної служби Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Інклюзивне навчання

Методичні рекомендації підготовлені співробітниками ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського з метою методичної підтримки педагогічних працівників закладів освіти Полтавської області з питання організації освітнього процесу в період воєнного стану в Україні.

На сучасному етапі розвитку суспільства у Полтавській області продовжує здійснюватися інтеграція дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у освітній інклюзивний простір закладів освіти.

Під впливом різних факторів (перинатальна патологія, соціально-психологічні, генетичні, харчові фактори, несприятливі фактори зовнішнього середовища, органічні ураження мозку, особливості нейроанатомії та нейрофізіології тощо) щороку кількість дітей з ООП збільшується. Так, наприклад, станом грудень 2021 року (тобто до війни) кількість дітей з ООП сягала 1744 особи, з яких в ЗДО – 334, а в ЗЗСО – 1410. У листопаді 2024 року (тобто через 2,5 року від початку війни) кількість таких дітей збільшилася до 2807 осіб (у ЗДО – 515, у ЗЗСО – 2292).

Педагогічним працівникам, які працюють з дітьми з ООП, доцільно у своїй діяльності керуватися низкою **нормативно-правових документів:**

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (Редакція від 25.03.2025).

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Редакція від 01.06.2025).

3. Закон України «Про дошкільну освіту» від 01.01.2025 № 4059-IX (Редакція від 01.01.2025).

4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX (Редакція від 15.06.2025).

5. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV (Редакція від 04.04.2025).

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 6.09.2018 № 2541-VIII (Редакція від 01.01.2025).

7. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX (Редакція від 14.06.2025).

8. Закон України від 15.03.2022 №2126-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» (Прийняття від 15.03.2022).

9. Наказ МОН України від 23.04.2018 № 414 (Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти) (Редакція станом на 06.02.2025).

10. Наказ МОН України від 08.09.2020 № 1115 (Деякі питання організації дистанційного навчання) (Про затвердження Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти). Редакція від 22.07.2025.

11. Методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання в школі» (затверджено МОН України у травні 2020 року, авт.: А. Лотоцька, О. Пасічник; https://cutt.ly/MynTayc).

12. Наказ МОН України від 28.03.2022 №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» (Прийняття від 28.03.2022).

13. Наказ МОН України від 08.06.2018р. № 609 (Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти) (Прийняття від 08.06.2018).

14. Наказ МОН України від 02.11.2020 № 1353 «Про затвердження Положення про систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів» (Прийняття від 02.11.2020).

15. Наказ МОН України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» (Редакція від 13.06.2024).

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 (Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти) (Редакція від 28.04.2022).

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти), набрала чинності з 01.01.2022. Редакція від 06.09.2022.

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1289 (Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти) (Прийняття від 09.12.2020).

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 129 (Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році) (Прийняття від 27.02.2019).

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 №1236 («Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2») (Редакція від 24.10.2023).

21. Положення про інклюзивно-ресурсний центр (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545) (Редакція від 09.07.2025).

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 (Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами) (Редакція від 01.01.2025).

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 773 (Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. №585) (Прийняття від 21.08.2019).

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 (Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами) (Прийняття від 21.07.2021).

25. Постанова Кабінету Міністрів України від 2.08.2024 №866 «Про затвердження Методики оцінки ризиків безпеки в системі освіти, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України» (Редакція від 06.06.2025).

26. Лист МОН України № 1/23101-21 від 29.12.2021 «Про методичні рекомендації для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти щодо встановлення категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) та визначення рівня підтримки в освітньому процесі».

27. Лист МОН України № 1/23180-21 від 30.12.2021 «Про визначення рівня підтримки у дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають дошкільну освіту в інклюзивних групах».

28. Лист МОН України № 4/1196-22 від 08.06.2022 «Про методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку»

29. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

30. Лист МОН України №1/3710 від 28.03.2022 «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану».

31. Лист МОН України №1/3737-22 від 29.03.2022 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».

32. Лист МОН України № 1/11479-23 від 03.08.2023 «Про методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації» (розроблені ДУ «Український інститут розвитку освіти»).

33. Лист МОН України №1/13007-24 від 22.07.2024 «Про методичні рекомендації щодо соціалізації та інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб у громадах».

34. Лист МОН України № 1/12559-25 від 16.06.2025 «Щодо інформування про освітні можливості для дітей, які тимчасово перебувають за кордоном».

35. Лист МОН України № 1/11233-25 від 29.05.2025 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2025/26 року».

36. Лист МОН України № 1/4895-25 від 14.03.2025 «Про окремі питання оцінювання результатів навчання».

37. Лист МОН України № 1/16828-25 від 13.08.2025 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів /інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році» та ін.

Звертаємо Вашу увагу, що ряд документів із вище перерахованих, зазнали змін або є новостворенними. Розглянемо їх зміст.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» викладено в новій редакції згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р «Про внесення змін до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».

У Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII **стаття 1 доповнена наступною інформацією:**

пункт 8.1: «здорове освітнє середовище – сукупність умов, заходів і правил у закладі освіти, що спрямовані на формування культури здорового способу життя (знань, навичок, здатності та усвідомленої потреби) в усіх учасників освітнього процесу і зміцнення здоров'я здобувачів освіти у безпечному освітньому середовищі, зокрема шляхом організації оптимального розподілу рухової активності, фізичних та інтелектуальних навантажень і відпочинку,

психологічного та/або психолого-педагогічного супроводу, формування культури особистої гігієни, здорового харчування, безпекового, екологічного мислення та поведінки, у тому числі в інформаційному (зокрема цифровому) середовищі, культури діалогу та ненасильницької, безконфліктної комунікації, проведення профілактичних і просвітницьких заходів, застосування ергономічних підходів у створенні освітнього середовища»;

пункт 25.1: «спеціальне освітнє середовище – сукупність спеціальних умов, форм, методів і засобів навчання та виховання (спеціального кадрового забезпечення та спеціальних дизайну, обладнання, допоміжного устаткування, програмного забезпечення, електронних додатків, техніки, літератури тощо), що створюються у спеціальних закладах освіти (спеціальних класах, групах) для уможливлення та/або полегшення здобуття освіти певними категоріями осіб з особливими освітніми потребами та спрямовані на забезпечення їхнього подальшого розвитку, навчання, соціалізації, самореалізації, праці та життя в інклюзивному (безбар'єрному) суспільстві».

Частину першу статті 2 доповнено абзацом такого змісту: «Відносини щодо прийняття, набрання чинності, оскарження в адміністративному порядку, виконання, припинення дії адміністративних актів у сфері освіти регулюються Законом України «Про адміністративну процедуру» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом».

У статті 6 пункті 1 до засад державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності додали «унеможливлення насильства, жорстокого поводження з дитиною, її дискримінації за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності» та «забезпечення та розвиток безпечного і здорового освітнього середовища в закладах освіти».

У статті 8 з'явилося нові поняття:

· «Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською, волонтерською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям».

· «Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях, а також під час виконання робіт та/або надання послуг за гіг-контрактом, для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору».

У Законі України «Про освіту» **(ст. 25, п.2)** зазначено, що Засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа):

Ø забезпечує та контролює створення у закладі освіти безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища із забезпеченням універсального дизайну та розумного пристосування;

Ø розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) учасників освітнього процесу, інших осіб про невжиття заходів щодо запобігання і протидії насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти та приймає рішення за результатами їх розгляду;

Ø у разі вчинення жорстокого поводження з дитиною керівником закладу освіти - розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки жорстокого поводження з дитиною в закладі освіти протягом однієї доби з моменту надходження та у разі виявлення ознак жорстокого поводження з дитиною невідкладно повідомляє про це батьків, інших законних представників дитини, а також письмово повідомляє уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та службу у справах дітей;

Ø вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження.

Керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень **(ст.26, п.3)**:

- створює у закладі освіти безпечне, здорове та інклюзивне чи спеціальне освітнє середовище із забезпеченням універсального дизайну та розумного пристосування;
- сприяє здійсненню волонтерської діяльності, підвищенню її суспільного престижу, розвитку, підтримці та заохоченню такої діяльності серед учасників освітнього процесу закладу освіти у вільний від занять час;
- затверджує положення про запобігання і протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти з урахуванням Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми та Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми, затверджених Кабінетом Міністрів України, забезпечує його оприлюднення, обов’язкове ознайомлення з ним працівників закладу та здійснює контроль за його виконанням;
- розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки насильства або жорстокого поводження з дитиною в закладі освіти протягом однієї доби з моменту надходження та у разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження невідкладно повідомляє про це батьків, інших законних представників дитини, а також письмово повідомляє уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та службу у справах дітей;

- сприяє проходженню особами, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження, відповідної програми для таких осіб.

Згідно **статті 30 пункту 2** заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах (у разі їх відсутності – на веб-сайтах своїх засновників) відкритий доступ до низки документів, серед яких Положення про запобігання і протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти.

Система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати створення в закладі освіти безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища із забезпеченням універсального дизайну та розумного пристосування **(ст.41, п.3).**

Здобувачі освіти мають право на **(ст.53, п.1)**:

безпечне, здорове та інклюзивне чи спеціальне освітнє середовище;

захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти;

проходження відповідної програми для осіб, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження.

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на **(ст.54, п.1)**:

· вільний вибір освітніх програм, форм здобуття освіти, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників;

· працю у безпечному та здоровому освітньому середовищі;

· захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю.

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані **(ст.54, п.2)**:

Ø сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я, брати участь у забезпеченні та розвитку безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища;

Ø у разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною (вжити невідкладних заходів для припинення насильства або жорстокого поводження з дитиною; за потреби надати домедичну допомогу, викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги та звернутися до органів

Національної поліції України; повідомити керівника закладу освіти та принаймні одного з батьків або інших законних представників дитини, яка вчинила насильство або жорстоке поводження, та дитини, яка постраждала від насильства або жорстокого поводження; у разі вчинення жорстокого поводження з дитиною керівником закладу освіти - невідкладно повідомити про це засновника закладу освіти та/або уповноважений ним орган (особу).

Дію **абзацу третього частини першої статті 57-1** зупинено на 2025 рік в частині збереження середнього заробітку працівникам закладів та установ освіти, наукових установ згідно із Законом № 4059-IX від 19.11.2024.

Статтю 77 доповнено наступною інформацією: «Заклади освіти можуть надавати особам з ООП та іншим особам, зокрема військовослужбовцям, особам, звільненим з військової служби, ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, реабілітаційні послуги (реабілітаційну допомогу) відповідно до визначених законодавством процедур».

Закон України «Про дошкільну освіту» від 01.01.2025 № 4059-IX прийнятий Верховною Радою України 6 червня 2024 року і почав діяти з 1 січня 2025 року.

Згідно цього документу однією з засад державної політики та принципом освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти є створення умов, зокрема інклюзивного чи спеціального освітнього середовища, для здобуття дошкільної освіти дітьми з ООП з урахуванням особливостей їхнього розвитку та у спосіб і формах, які є для них найбільш зручними та ефективними **(ст.5, п.3)**.

В Україні гарантується право на здобуття дошкільної освіти та створюються можливості для його реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей, особливих освітніх та інших потреб і можливостей кожної дитини.

Дошкільна освіта здобувається, як правило, до шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося шість років (дітям з ООП – сім років) і які не розпочали здобувати початкову освіту, мають право продовжити здобувати дошкільну освіту до їх зарахування до початкової школи відповідно до законів України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту» **(ст.8, п.1)**.

Діти з ООП, в тому числі зумовленими фізичними, психічними, інтелектуальними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки, мають право на здобуття дошкільної освіти відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей **(ст.8, п.5).**

Діти, у тому числі діти з ООП, можуть здобувати дошкільну освіту за вибором їхніх батьків:

у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування та форми власності;

у дошкільних підрозділах юридичних осіб, у тому числі закладів освіти;

у сім'ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти;

за допомогою фізичних осіб – підприємців, які провадять освітню діяльність у сфері дошкільної освіти **(ст.8, п.6).**

Право на здобуття дошкільної освіти гарантується незалежно від статі, раси, кольору шкіри, стану здоров'я, інвалідності, особливих освітніх потреб, громадянства, національності, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, походження, сімейного, соціального та майнового стану, а також інших обставин та ознак **(ст.9, п.1).**

На підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ) про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та заяви батьків дитини з ООП така дитина зараховується до:

· інклюзивної групи закладу дошкільної освіти, яка утворена або обов'язково створюється керівником закладу дошкільної освіти та функціонує відповідно до порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти;

· спеціальної групи закладу дошкільної освіти, яка утворена або утворюється та функціонує відповідно до порядку утворення та функціонування спеціальних груп вихованців закладів дошкільної освіти;

· спеціального дитячого садка **(ст.13, п.5).**

Освітній процес організовується у безпечному, здоровому та інклюзивному чи спеціальному освітньому середовищі, здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб **(ст.15, п.2).**

Для забезпечення тимчасової або постійної підтримки дітей в освітньому процесі, здійснення психолого-педагогічного супроводу, включно з організацією та проведенням корекційно-розвиткових занять з дітьми з особливими освітніми потребами, в закладах дошкільної освіти облаштовуються ресурсні кімнати або ресурсні осередки в інших приміщеннях, сенсорні кімнати тощо **(ст.15, п.5).**

Окрім обов'язкових освітня програма може містити й інші складники, зокрема корекційно-розвитковий складник для дітей з ООП, які здобувають дошкільну освіту в інклюзивних та/або спеціальних групах **(ст.16, п.3).**

Для забезпечення здобуття дошкільної освіти дітьми з ООП та їх психолого-педагогічного супроводу, включно з наданням психолого-педагогічних та/або корекційно-розвиткових послуг, у закладах дошкільної освіти на підставі заяв батьків дітей у порядку, визначеному законодавством, утворюються інклюзивні та/або спеціальні групи. Як правило, група формується за віковою періодизацією розвитку дітей **(ст.17, п.1).**

Наповнюваність груп визначається виходячи із співвідношення кількості вихованців до кількості вихователів, які одночасно працюють з ними. Кількість вихованців в інклюзивній групі на одного вихователя становить не більше трьох дітей з особливими освітніми потребами **(ст.17, п.2).**

Асистенти дітей з ООП є учасниками освітнього процесу у сфері дошкільної освіти у разі їх допуску відповідно до вимог законодавства **(ст.18, п.1)**.

Вихованці мають право на здобуття якісної дошкільної освіти у безпечному, здоровому та інклюзивному чи спеціальному освітньому середовищі.

Діти з ООП мають право здобувати дошкільну освіту до восьми років **(ст.19, п.1)**.

Дитина з ООП має право на здобуття дошкільної освіти за допомогою асистента такої дитини, який забезпечує участь вихованця в освітньому процесі шляхом надання підтримки та допомоги в пересуванні, самообслуговуванні, комунікації, харчуванні, орієнтації у просторі тощо.

Асистентом дитини з ООП може бути один із батьків такої дитини, соціальний робітник або уповноважена батьками/одним із батьків особа.

Особа допускається до участі в освітньому процесі для виконання функцій (обов'язків) асистента дитини з ООП виключно за умови проходження такою особою спеціальної підготовки, що підтверджується відповідним документом.

Порядок та умови допуску асистента дитини з ООП до освітнього процесу, вимоги до нього, а також основні правила його перебування в закладі дошкільної освіти та участі в освітньому процесі визначаються положенням про асистента дитини з ООП, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки **(ст.19, п.3).**

Статтю 6 ***Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX*** доповнено пунктом 6: «Громадяни України мають право на визнання результатів навчання, здобутих ними шляхом формальної та/або неформальної освіти у суб'єктів освітньої діяльності, розміщених за кордоном (крім держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом), у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України».

Частина четверта статті 11 викладена у новій редакції: «Освітня програма, розроблена не на основі типової освітньої програми, підлягає затвердженню центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти за результатами експертизи, тривалість якої відповідає тривалості найдовшого з циклів освіти, що охоплюються такою освітньою програмою, але не може перевищувати три роки, та яка проводиться у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки».

За особливі успіхи у навчанні, дослідницькій, пошуковій, науковій діяльності, культурних заходах, спортивних змаганнях, участь у волонтерській діяльності тощо до учнів можуть застосовуватися різні види морального та/або матеріального заохочення і відзначення **(ст.16, п.1).**

Відредаговано поняття «спеціальна школа»: спеціальна школа – заклад загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, фізичними, психічними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки **(ст.35.,п.2).**

Спеціальні заклади загальної середньої освіти можуть надавати реабілітаційні послуги (реабілітаційну допомогу) особам з особливими освітніми потребами та іншим особам з порушеннями зору та/або слуху, зокрема військовослужбовцям, особам, звільненим з військової служби, ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною **(ст.35.,п.2).**

Керівник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний сприяти здійсненню волонтерської діяльності, підвищенню її суспільного престижу, розвитку, підтримці та заохоченню такої діяльності серед учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти у вільний від занять час **(ст.38, п.4).**

У ***Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»*** від 06.10.2005 № 2961-IV кілька понять викладено в новій редакції:

медико-соціальна експертиза дитини – встановлення ступеня стійкого обмеження життєдіяльності, підгрупи інвалідності, причини і часу їх настання, а також доопрацювання та затвердження індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю в рамках стратегії компенсації на основі індивідуального реабілітаційного плану та комплексного реабілітаційного обстеження особи з обмеженням життєдіяльності;

індивідуальна програма реабілітації особи з інвалідністю – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здатності особи до виконання певних видів діяльності, в якій також зазначаються види діяльності, протипоказані особі з інвалідністю для здійснення трудової діяльності, визначені у рекомендаціях за результатами комплексної оцінки обмежень життєдіяльності особи;

індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здатності дитини до виконання

певних видів діяльності, визначених лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я при встановленні інвалідності.

Особам, які внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпечення їх здійснення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, отримали ушкодження, які призвели до необоротної втрати (у тому числі ампутації) верхніх та/або нижніх кінцівок (їх частин), необоротної втрати іншого органу або повної стійкої втрати органом його функцій, що призвело до інвалідності, група інвалідності встановлюється без зазначення строку повторного огляду (оцінювання повсякденного функціонування особи) (безстроково) та на ступінь вище визначених законодавством критеріїв встановлення групи інвалідності, але не вище першої групи. Переогляд з метою підвищення групи інвалідності таким особам проводиться на підставі особистої заяви особи з інвалідністю або її законного представника у разі настання змін у стані здоров'я і працездатності особи з інвалідністю або за рішенням суду.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених нормативно-правовими актами створюють умови для забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, виходячи з їхніх потреб та відповідно до рекомендацій медико-соціальних експертних комісій, експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи, лікарсько-консультативних комісій, допоміжними засобами реабілітації, медичними виробами та реабілітаційними послугами відповідно до законодавства **(ст.11).**

Державна типова програма реабілітації осіб з інвалідністю і порядок її реалізації затверджуються Кабінетом Міністрів України з обов'язковим проведенням консультацій з громадськістю в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Вказана освітня програма і порядок її реалізації затверджуються Кабінетом Міністрів України за погодженням Ради у справах осіб з інвалідністю **(ст.16).**

Індивідуальна програма реабілітації особи з інвалідністю формується за результатами комплексної оцінки обмежень життєдіяльності особи та складається

з окремих частин, що відображають результати комплексної оцінки обмежень життєдіяльності особи у сфері охорони здоров'я, соціальній, освітній сферах, сфері зайнятості та сфері фізичної культури та спорту **(ст.23).**

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» **доповнено статтею 23-1** такого змісту: «Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю розробляється лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я на основі індивідуального реабілітаційного плану, відповідно до Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю з обов'язковим залученням дитини з інвалідністю та її законного представника і має бути погоджена дитиною з інвалідністю або її законним представником. Визначення конкретних видів, обсягів, методів і термінів проведення реабілітаційних заходів, які повинні бути здійснені стосовно дитини з інвалідністю, кошторис витрат за рахунок бюджетних коштів чи загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також контроль за виконанням індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю в межах своїх повноважень здійснюють лікарсько-консультативні комісії закладів охорони здоров'я, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, заклади освіти, служба зайнятості, реабілітаційні заклади, розпорядники відповідних коштів.

Обсяг реабілітаційних заходів, що передбачається індивідуальною програмою реабілітації дитини з інвалідністю, не може бути меншим за обсяг, передбачений Державною типовою програмою реабілітації осіб з інвалідністю.

Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю є обов'язковою для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, реабілітаційними закладами, підприємствами, установами, організаціями, в яких здобуває освіту або перебуває дитина з інвалідністю, незалежно від їх відомчої підпорядкованості, типу і форми власності.

Законний представник дитини з інвалідністю зобов'язаний брати участь у виборі та погоджувати призначення конкретних допоміжних засобів реабілітації, медичних виробів, реабілітаційних послуг, соціальних послуг і санаторно-курортного лікування тощо в межах індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Положення про індивідуальну програму реабілітації дитини з інвалідністю, порядок її фінансування та реалізації затверджуються Кабінетом Міністрів України.»

Потреба в забезпеченні осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації, медичними виробами визначається в рамках оцінювання повсякденного функціонування особи або відповідно до Закону України "Про

реабілітацію у сфері охорони здоров’я" та Основ законодавства України про охорону здоров’я на підставі медичних показань і протипоказань, а також соціальних критеріїв **(ст.26).**

Статтю 5 ***Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»*** від 15.03.2022 № 2136-IX **доповнено пунктом 3**: «У період дії воєнного стану працівник, робоче місце якого розташоване на територіях активних бойових дій, який відсутній на роботі, не підлягає звільненню на підставі пункту 4 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України. Час відсутності на роботі такого працівника не підлягає оплаті та не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки».

У період дії воєнного стану порядок організації діловодства з питань трудових відносин, оформлення і ведення трудових книжок та архівного зберігання відповідних документів на територіях активних та можливих бойових дій, перелік яких затверджений у порядку, встановленому законодавством, визначається роботодавцем самостійно, за умови забезпечення ведення достовірного обліку виконуваної працівником роботи та обліку витрат на оплату праці **(ст.7, п.1).**

Кожна із сторін трудового договору зобов’язана постійно (у тому числі під час призупинення дії трудового договору) забезпечувати можливість комунікації з нею та невідкладно (у строк не більше 10 календарних днів) інформувати іншу сторону трудового договору про зміну своїх контактних даних, зокрема адреси місцезнаходження (місця проживання), адреси електронної пошти (за наявності), номерів телефону тощо. Виконання цього обов’язку забезпечується роботодавцем та працівником. Працівник зобов’язаний надсилати інформацію на адресу місцезнаходження роботодавця або адресу електронної пошти роботодавця, зазначені в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. У разі відсутності у працівника можливості надіслати інформацію засобами поштового зв’язку та/або технічними засобами електронних комунікацій роботодавець може бути повідомлений з використанням засобів телефонного зв’язку шляхом надсилання текстового повідомлення на офіційний номер телефону роботодавця **(ст.7, п.3)**.

У разі якщо одна із сторін трудового договору не виконує вище зазначену вимогу, здійснення іншою стороною трудового договору комунікації за останніми відомими їй адресою місцезнаходження (місця проживання), адресою електронної пошти або номером телефону вважається належним виконанням такою стороною вимоги щодо повідомлення іншої сторони трудового договору.

У разі відсутності поштового зв'язку та/або технічних засобів електронних комунікацій за останніми відомими контактними даними визначена законодавством вимога щодо повідомлення такої сторони про виникнення та/або припинення трудових прав та обов'язків та/або про припинення/розірвання трудового договору не застосовується **(ст.7, п.4).**

Типовий перелік допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти, затверджений **наказом МОН України від 23.04.2018 № 414**, викладений у новій редакції (крім пункту 1).

У ***Наказі МОН України від 08.09.2020 № 1115*** (Деякі питання організації дистанційного навчання) **пункт 1 розділу ІІ** доповнено новим підпунктом, згідно з яким організація здобуття освіти за дистанційною формою (як окремою формою здобуття освіти) може здійснюватися для осіб, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період), були вимушені змінити місце проживання (перебування), у тому числі внутрішньо переміщені особи та особи, які проживають (перебувають) за межами України (організація здобуття освіти дистанційною формою здійснюється на час дії особливого періоду).

Для організації дистанційної форми здобуття освіти заклад освіти створює у своєму складі класи (групи) з дистанційною формою здобуття освіти. Наповнюваність класів (груп) визначається відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту». Учні, які здобувають загальну середню освіту за іншими (крім дистанційної) формами, при визначенні наповнюваності класів з дистанційною формою здобуття загальної середньої освіти (дистанційних класів) не враховуються **(розділ 2, п.3).**

Учні, які здобувають освіту за дистанційною формою, продовжують наступний рік навчання за цією формою здобуття освіти за умови засвоєння освітньої програми на рівні навчальних досягнень не нижче середнього, що підтверджується результатами річного оцінювання.

У разі встановлення у таких учнів початкового рівня навчальних досягнень з предмета(ів) інваріантної частини або базових, вибірково-обов'язкових предметів навчального плану, вони можуть бути переведені на очну (денну, вечірню) форму здобуття освіти відповідно до рішення педагогічної ради закладу освіти **(розділ 2, п.5).**

У ***Положенні про інклюзивно-ресурсний центр*** зазнали змін деякі поняття:

інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття

дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи (далі – комплексна оцінка) та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу **(п.1).**

автоматизована система інклюзивно-ресурсних центрів (далі – АС «ІРЦ») - автоматизована система збирання, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо осіб з особливими освітніми потребами та суб'єктів освітньої діяльності, що формується (створюється) та використовується для забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти **(п.1-1).**

Пункт 2 викладений в новій редакції: «Інклюзивно-ресурсний центр провадить діяльність з урахуванням таких принципів, як повага та сприйняття індивідуальних особливостей осіб, дотримання найкращих інтересів особи, недопущення дискримінації та порушення прав особи, конфіденційність, доступність освітніх послуг з раннього віку, міжвідомча співпраця.»

Пункт 7 також зазнав змін: «У разі обслуговування осіб з особливими освітніми потребами, які проживають на території іншої адміністративно-територіальної одиниці або територіальної громади, інклюзивно-ресурсний центр не пізніше 15 числа, що настає за місяцем, в якому було подано звернення, інформує про таких осіб засновника та відповідний орган управління освітою з метою укладення договору про співробітництво. У такому разі діяльність інклюзивно-ресурсного центру організовується за однією із форм співробітництва, визначених Законом України «Про співробітництво територіальних громад.»

Відкориговані основні завдання ІРЦ **(п.8):**

надання консультативної, психологічної допомоги батькам, іншим законним представникам осіб з особливими освітніми потребами у формуванні позитивної мотивації щодо розвитку таких осіб та підвищення обізнаності щодо організації їх навчання і виховання **(п.8.9);**

надання батькам (одному з батьків) або іншим законним представникам дитини віком від народження до чотирьох років інформації про можливість отримання послуги раннього втручання у разі виявлення у неї особливих освітніх потреб **(п.8.13)**;

повідомлення виконавчому органу сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, військовій адміністрації населеного пункту (у разі її утворення) (далі - уповноважений орган) про виявлення дитини віком від

народження до чотирьох років, яка потребує надання послуги раннього втручання (за інформованої згоди батьків, інших законних представників дитини) **(п.8.14).**

Центри підтримки інклюзивної освіти подають щороку не пізніше ніж 25 лютого визначеній МОН установі, що належить до сфери його управління, зведену інформацію про діяльність інклюзивно-ресурсного центру з використанням АС «ІРЦ» відповідно до форми, затвердженої МОН **(п.9).**

За погодженням із заявниками строк проведення комплексної оцінки може бути продовжено, але не більш як до 30 календарних днів з моменту подання ними письмової заяви, якщо під час проведення оцінки особа була тимчасово непрацездатна або хворіла, що підтверджується медичним висновком про тимчасову непрацездатність або довідкою про тимчасову непрацездатність за формою, затвердженою наказом МОЗ від 14 лютого 2012 р. № 110 (форма № 095/о) **(п.15).**

Оцінка когнітивної сфери особи проводиться з метою визначення рівня сформованості таких пізнавальних процесів, як сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага, а також їх впливу на освітню діяльність. За результатами оцінки визначаються потреби і надаються рекомендації, у тому числі щодо адаптації/модифікації навчальних програм, застосування корекційно-розвиткового складника в освітніх програмах **(п.21).**

Пункт 26 доповнено абзацом «За результатами комплексної оцінки надаються рекомендації батькам, іншим законним представникам дитини віком від народження до чотирьох років щодо звернення до уповноваженого органу за зареєстрованим/задекларованим місцем їх проживання (перебування) з метою отримання послуги раннього втручання у разі виявлення у дитини за результатами проведення комплексної оцінки особливих освітніх потреб.»

Повторна комплексна оцінка фахівцями ІРЦ проводиться у разі переходу особи з особливими освітніми потребами з дошкільного закладу освіти в заклад загальної середньої освіти; переходу особи з особливими освітніми потребами між рівнями освіти; переведення особи із спеціального закладу дошкільної освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти, закладу дошкільної освіти, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної (спеціальної) групи закладу дошкільної освіти або інклюзивного (спеціального) класу закладу загальної середньої освіти **(п.34 зазнав змін).**

Системний кваліфікований супровід, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг спрямовані на формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної

(професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти **(абзац п'ятий пункту 39 із змінами)**.

Штатний розпис ІРЦ передбачає посади інших працівників (адміністратор інклюзивно-ресурсного центру, головний бухгалтер, бухгалтер, сестра медична (брат медичний), юрист, водій тощо), які забезпечують господарсько-обслуговуючу та іншу діяльність ІРЦ **(п.43).**

На посади педагогічних працівників інклюзивно-ресурсного центру призначаються особи, які є громадянами України, вільно володіють державною мовою, мають вищу педагогічну (психологічну) освіту ступеня магістра (спеціаліста) за спеціальностями «Спеціальна освіта» (для осіб, які здобували вищу освіту до набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (Офіційний вісник України, 2015 р., № 38, ст. 1147), за спеціальностями «Дефектологія», «Корекційна освіта» (за нозологіями) або «Психологія» («Практична психологія»), стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи або роботи за фахом не менш як два роки, у порядку, встановленому трудовим законодавством **(п.44).**

Для забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, АС “ІРЦ” забезпечує передачу до бази даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти та програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» інформації про осіб з особливими освітніми потребами та їх психолого-педагогічну оцінку розвитку, а також про відповідних суб’єктів освітньої діяльності **(п.52).**

Пункт 59 в новій редакції: «Для організації та обліку роботи фахівці інклюзивно-ресурсного центру ведуть документацію в електронній або паперовій формі, зокрема:

1) річний план роботи ІРЦ;

2) річний план роботи фахівців інклюзивно-ресурсного центру;

3) щотижневі графіки роботи інклюзивно-ресурсного центру та фахівців інклюзивно-ресурсного центру;

4) особові справи осіб, які пройшли комплексну оцінку;

5) із використанням системи автоматизації роботи ІРЦ:

журнал обліку заяв щодо проведення комплексної оцінки (додаток 7);

журнал обліку висновків про комплексну оцінку (додаток 8);

річний звіт інклюзивно-ресурсного центру;

6) журнал обліку надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг особам з ООП (додаток 9).»

У ***Положенні про інклюзивно-ресурсний центр*** зазнали змін додатки 1, 3, 5, 6, 7, 8 і 9.

Згідно ***Постанови Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88*** субвенція спрямовується на надання державної підтримки особам з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних групах (класах) у закладах дошкільної освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу), закладах загальної середньої освіти (крім спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів) комунальної власності, закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, а саме дітям сліпим та із зниженим зором, глухим та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру) **(п.3).**

Пункт 6 доповнено абзацом тривалість групових або індивідуальних корекційно-розвиткових занять для осіб з особливими освітніми потребами визначена у Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 76, ст. 4774), та Порядку організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 (Офіційний вісник України, 2019 р., № 51, ст. 1735). Скорочена тривалість корекційно-розвиткових занять, встановлена для учнів з особливими освітніми потребами, не є підставою для зменшення оплати за їх проведення. Оплата праці фахівців за кожне корекційно-розвиткове заняття здійснюється за ставками погодинної оплати праці, визначеними в абзаці четвертому цього пункту.

Відображення у первинному та бухгалтерському обліку інформації про отримані (створені) оборотні і необоротні активи, а також відкриття та закриття рахунків, реєстрація, облік бюджетних зобов’язань в органах Казначейства та операції, пов’язані з використанням субвенції, здійснюються в установленому законодавством порядку **(п.8).**

Обласні та Київська міська держадміністрації (військові адміністрації) подають щомісяця до 10 числа МОН інформацію про використання субвенції (додаток 2).

МОН щомісяця до 30 числа кожного місяця інформує Мінфін про використання субвенції **(п.9).**

Залишки коштів за субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції **(п.11).**

Додатки 1 і 2 зазнали змін.

У ***Постанові Кабінету Міністрів України від 2.08.2024 №866*** «Про затвердження Методики оцінки ризиків безпеки в системі освіти, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України» **абзац перший пункту 3** змінився: «Міністерству освіти і науки разом з Міністерством розвитку громад та територій, Міністерством оборони та Апаратом Ради національної безпеки і оборони України (за згодою) забезпечити» (застосовується з 20 березня 2025 року).

У ***Листі МОН України № 1/16828-25 від 13.08.2025*** «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів /інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році» зазначено, що Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» розробила матеріали про діяльність психологічної служби у системі освіти України, стан забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в 2025/2026 навчальному році. У цьому документі є оновлена інформація щодо створення умов інклюзивної освіти, а також переліку навчально-методичних посібників та матеріалів з питань упровадження інклюзивної освіти. Детальніше з цією інформацією можна ознайомитися за посиланням:
https://docs.google.com/document/d/1tWXU5G6ZkTiwk1KT4efIj5NMQFPsrHR2/edit?tab=t.0

Таким чином, організація навчання дітей з особливими освітніми потребами має здійснюватися з урахуванням зазначених змін.

Наталія ВАСИЛЬЄВА, *методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського*

Бажаємо успіхів!

Все буде Україна!